

تاواند گروړه کانا

منتدی اقرأ الثقافى

www.iqra.ahlamontada.com

ننوسینى
نیمامى زههه بى
وه رگیتړانى
عباس محمد امین

بۆدابه زاندىنى جۆرمها كۆتیب: سهر دانی: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

پراي دانلود كُتاپهاى مختلف مراجعه: (منتدى اقرا الثقافى)

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردى , عربى , فارسى)

تاوانه گه وره كان

نووسینی

ئیمامی زههه بیی

کوچکردوی سالی ۷۴۸ ک

تحقیق

عبدالغنی عبد الغفار زاید

وهگیر

عباس محمد امین

ناوی کتیب:	تاوانه گه وره کان
نوسینن:	نیمامی زه هه بی
نه خشه سازی ناوه وه:	کۆمپیوتەر (کامران رفیق)
سالی چاپ:	۲۰۱۵ ز
ژماره ی سپاردن:	(۷۶۲) ی سالی (۲۰۱۴) ی پیدراوه .

به ناوی خوای گوره و میهره بان

پیشه کی وهرگنځ

له پاستیدا کتیبی (الکبائر) تاوانه گوره کان که نیستا له بهرده ستمدایه بۆ وهرگنځان به زمانی شیرینی کوردی، کتیبیکی په سهند کراوه لای سهرجه م زانایانی ئیسلام، تا ئه مړۆ که سیک توانجی لی نه گرتووه ئه مه ش ده گه پتته وه بۆ به توانایی خاوه نه که ی که ئیمامی زه هه بییه. هه ربۆیه برپارم دا به پشتیوانی خوای گوره ئه م کتیبه وهرگنځم.

گرنگترین کاره کانم له م وهرگنځانه دا:-

۱- گه پانه وهی سهرجه م ئایه ته کانی قورئانی پیروژ بۆ هه مان فۆنت که له قورئاندا نووسراوه ((مصحف المدینه)) .

۲- هه ولمداهه فهرمووده شیرینه کان به گویره ی پتیویست سه رو ژیری بۆ بکه م، بۆ ئه وهی خوینه ری خوشه ویست به په وانی بیخوینتته وه .

۳- هه ولمداهه سوود له (سه حیحی) بوخاری وهریگرم که وهرگنځاوه ته سه ر زمانی کوردی ئه مه ش بۆ ئه وهی زیاتر خوینه ر سوودی لی وهریگریت.

۴- له پافه ی ئایه ته کانی قورئاندا زیاتر سوودم له ته فسیری ئاسان وهرگرتووه .

۵- هه روه ها به دوا داچوونم بۆ ئه و فهرموودانه کردووه که لیکنۆله ر پالفتیه کردووه، دیاره هه مووی له جیگه ی خوینه تی وهیچ گرفتیکیان نیه وراست و دروستن.

له کۆتاییدا ئه وهی که پیکارمانه له لایه ن خواوه یه وه ئه وهی که هه له و په له یه له لایه ن ئیمه وه یه، پاکی و بیگه ردی هه ربۆ خوای گوره یه .

به ناوی خوای گه ورمه و میهره بان

پیشه کی لیکنۆله ر

سوپاس و ستایش بۆ خوای جیهانیان، ئه نجام و کۆتایی ته نها بۆ له خوا ترساوانه ،
 دوژمنایه تیش ته نها بۆ سته مکارانه ، شاهیدی ده ده م که هیچ که س شایسته ی په رستن نیه
 جگه له خودای تاک و ته نها و بی هاوه ل و بی هاوتایه ، شاهیدی ده ده م که محمد به نده و
 پیغه مبه ری خودایه ، نێردراوه به کتیبکی پوون و ئاشکرا، که جیاکه ره وه یه له نیوان حه ق
 و ناحه ق، گومان و راستی ، پینومایی و گومپاییدا .

پاشان:

له راستیدا کتیبی تاوانه گه ورمه کان (الکباش) سوودمه نده بۆ وتارییژان و ئامۆژگاریکه ران،
 ئاگه دارکردنه وه یه که بۆ بی ئاگایان و دوودلان، سه رکۆنه کردنه بۆ سه رپێچیکه ران و له سنوور
 ده رچووان، پێنیشاندهره بۆ خوو په وشتی جوان و به رز پاگرتنی، به تاییه ت خاوه نی ئه م
 کتیبه (په حمه تی خوای لی بیت)، چاره سه ری هه ندی بابه تی تیدا کردووه که سوودمه نده بۆ
 دنیاو دواپۆژیان، قسه ی له سه ره هه ندی بابه ت کردووه که تیگه شتن لی گرانه له کتیبه زانستی
 و بابه تیه کاندایه تاییه ت بۆ زانا و خوێندکاران به گشتی.

له گه ل ئه وه ی ئه م کتیبه خاوه ن پله و پێگه یه کی به رز و گه ورمه یه ، به لام خاوه نه که ی)
 ره حمه تی خوای لی بیت) هه ندی چیرۆک و گێڕانه وه و فره مووده ی لاوازو به لکو
 هه لبه سترای تیدا باسکردووه ، سه ره پای ئه وه ی که بابه ته کانی نایابه و به لگه کانی قورئان
 و فره مووده راسته کان زۆر له جیگه ی خۆیه تی.

هه ربۆیه داوام کرد له کۆمپانیای (شروق) بۆ راستکردنه وه و پالفته کردنی کتیبی (الکباش)
 بۆ چاره سه ری عه یبه کانی، وه ک لا بردنی فره مووده لاوازو هه لبه ستراره کان و هیشته وه ی
 فره مووده راست و دروسته کان، هه ربۆیه ناومان نا به (صحیح ته ذیب الکباش) .

داواکارم له خوای گه وره بیکاته مایه ی سوودو قازانچ، تهنه پشت به ئه وده به ستین و
باشترین په ناگه مانه.

لښکول

ژياننامه ی نویسه ر

یه کهم: ناوی وړه چه له کی:

(شمس الدین) (محمد) ی کړپې (أحمد) کړپې عوسمان کړپې قایماز کوری عبد الله ی تورکمانی نه ژادی فارقی، دیمه شقی، زه هه بییه .

دووه م: له دایک بوونی:

له (میفارقین) له دیمه شق له دایک بووه له مانگی په بیعی نه وه لی سالی (۶۷۳ ک - ۱۲۷۴ ز).

سینیه م: ماموستانکانی:

ثیمامی زه هه بی (په حمه تی خوی لی بیت) ماموستانای زور بووه له وانه (أبو العباس العامري - أحمد عبد القادر) (ت: ۶۷۳ ک)، ابن الصابوني (ت: ۶۸۰ ک)، أمين الدين ابن عساكر (ت: ۶۸۷ ک)، نه مانه هه موویان نیشته جتی دیمه شق بوون، له شاری (حلب): أحمد بن محمد بن النصیبي (ت: ۶۹۲ ک)، له (مکه): محي الدين الطبري (ت: ۶۹۴ ک)، له مه دینه: کافور بن عبد الله الطواشي، له نه سکه نده ریبه: علي بن أحمد بن عبد المحسن الهاشمي الحسيني الواسطي الغرافي (ت: ۷۰۴ ک) .

چوارهم: خویندکاره کانی:

له پاستیدا نه وانه ی زانستیان له ثیمامی زه هه بی وه رگرتووه زور بوون، له وانه (البرزالي، العلاني، ابن كثير، ابن رافع، ابن رجب) وکه سانیکي زوری تر .

پینجه م: وه سف و پیاوه لدانی زانایان :

ثیمامی (الصفدي) خویندکاری خوی دهر باره ی ده لیت: ثیمامی زه هه بی بیرمه ندیکه نکولتی لی ناکریت، زانایه له زانستی فهرمووده و پیاوه کانی، زور به چاکی ژیاننامه یان ده زانیت، ته م وژی له سهر میژوویان هه لداوه ته وه، بیرو هوش و زیره کیی له پاده به دهر بووه، وه (تاج الدين السبكي): دهر باره ی ده لیت: ماموستانمانه و پیښه وامانه، پیښه واو (حافظ)، فهرمووده ناسی سهرده م.

هه روه ها به کيکي تر له خویندکاره کانی (الحسيني) (٧٦٥ ک مردووه) ده لیت: پيشه و او رابه رو میژوو نووسی فەرموده ناسانی شام.

شه شه م: پيشه و اه به بی (په حمه تی خوی لی بیت) سه روه تیکی زوری بومان جیهیشتووه له بوازی نووسیندا که دنیا ی پر کردووه له زانست و زانیاری، هه ندی له وانه: تاریخ الإسلام الكبير، میزان الاعتدال في نقد الرجال، طبقات الحفاظ، تجريد الأصول في أحاديث الرسول، الإعلام بوفيات الأعلام، الرخصة في الغناء والطرب بشرطه، الضعفاء، ذيل الضعفاء، الكبائر، نه وهی ئیسته له به رده ستدایه، مختصر تهذيب الكمال للمزي، مختصر سنن البيهقي، سير أعلام النبلاء، العبر، ذيل تاريخ الإسلام، الطب النبوي، مختصر دول الإسلام، جگه له مانه زوریکی تریش.

حه وته م: کۆچی دوا یی:

پيشه و ائیمای زه به بی (ره حمه تی خوی لی بیت) له پۆزی سییه م له مانگی (ذی القعدة) (٧٤٨ - ١٣٤٨ ک) کۆچی دوا یی کردووه، له گورستانی (الباب الصغير) له دیمه شق (١) نیژراوه.

کاری من لهم کتیبه دا

- ۱- هه موو ده قه کانی قورئانم گنځاوه ته وه بۆ ژماره و سوره ته کان ئه وهش له ده قی کتیبه که دا .
  - ۲- هه موو فه رمووده پاسته کانم داوه ته پال ئه و که سانه ی که گنځاویانه ته وه .
  - ۳- هه رچی فه رمووده ی لاواز هه لبه ستر او هه یه لام بر دووه .
  - ۴- ئه که ر فه رمووده که له ده ره وه ی بوخاری و موسلیم بیت، حوکی زانایانم له سه ری هیناوه .
  - ۵- هه موو ئه و وشانه ی که نامۆیه له خواره وه پوونم کردۆته وه .
- داواکارم خوای گه وره بیکاته مایه ی سوود و قازانج، هه روه ها بیخاته سه ر ته رازووی کاره باشه کانمان له پۆژیکدا که مال و مندال قازانجی نیه جگه له و که سه نه بیت که به دلێکی پاکه وه بچیته خزمه تی خوای گه وره .

لێکۆله ره وه

الشیخ \ السید عبد الغنی زاید

نیمام و وتارییژو مامۆستا

محقق للتراث الإسلامي

به ناوی خوای گوره و میهره بان

سو پاس و ستایش بۆ خوای جیهانیان، دوزمنایه تی ته نها بۆ سته مکارانه، دروود و سه لام له سه ر پیشه و امان محمد ﷺ پیشه وای پیغه مبه ران و له خواترسان، له سه ر یارو یاوه رانی تا پۆژی دوا یی .

پاشان:

ئه م کتێبه به شیوه یه کی گشتی باسی تاوانه گوره کان و قه ده غه کراوه کان له خو ده گریت، خوای گوره له کتێبه که یدا گرهن تی داوه به و که سه ی که خو ی ده پارێزیت له تاوانه گوره کان ئه و له تاوانه بچو که کانی خو ش بیت، وه ک ده فه رمو یت ﴿إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا﴾ (النساء: ۳۱) .
واته: ئه گه رخۆتان بپارێزن له و تاوانه گه ورانه ی قه ده غه کراوه، ئه وه له گونا هه کانی تر تان چاو پۆشی ده که ی و ده تانه ی نه جیهی که خو ش و سازگار و پێزداره وه .

خوای گوره ده فه رمو یت: ﴿وَالَّذِينَ يَحْنَبُونَ كَثِيرَ الْإِنَّمِ وَالْفَوَاحِشِ وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ﴾ (الشوری: ۳۷). واته: ئه وانه ی خو یان له گونا ه ی گوره و تاوانی خراپ و ناشرین ده پارێزن، کاتێک که تو و په ده بن (له سه ره له یه ک که به رامبه ریان ده گریت) هه ره ئه مان چاو پۆشی ده که ن و لێ ده بو ورن ...

هه روه ها ده فه رمو یت: ﴿وَالَّذِينَ يَحْنَبُونَ كَثِيرَ الْإِنَّمِ وَالْفَوَاحِشِ إِلَّا اللَّامُ إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ﴾ (النجم: ۳۲). واته: ئه وانه ی که خو یان ده پارێزن له گونا ه و تاوانه گوره کان له گو فتار و کرداری به د جگه له ورده گونا هان، به راستی په روه ردگاری تو ئه ی پیغه مبه ر ﷺ، ئه ی ئیماندار چاو پۆشی زۆر فراوانه .

پیغه مبه ری خوا ﷺ ده فرمویت (الصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ وَالْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ وَرَمَضَانُ إِلَى رَمَضَانَ مُكَفِّرَاتٌ مَا بَيْنَهُنَّ إِذَا اجْتَنَبَ الْكَبَائِرَ)^(۱).

واته: پینج فره زه ی نویژ، هه ینی بۆ هه ینی، په مه زان بۆ په مه زان، ده بیه که فاره تی تاوانه کان به مه رجی دور بیت له تاوانه گه وره کان.

لیره دا وا پتویسته لیکولینه وه له تاوانه گه وره کان بکه یین بۆ نه وه ی موسلمانان لئی به دور بن، زانایانی ئیسلام ده رباره ی تاوانه گه وره کان پاو بۆ چوونی جیاوازیان هه یه:

وتراوه: تاوانه گه وره کان بریتین له حهوت دانه، به لگه یان نه م فرموده یه ی پیغه مبه ر ﷺ ه که له (أبو هريره) وه - په زای خوی لی بیت - ده لیت: پیغه مبه ری خوا فرموی: (اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ) قالوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا هُنَّ؟ قَالَ: الشِّرْكُ بِاللَّهِ، وَالسَّحَرُ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ، وَأَكْلُ الرِّبَا، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ، وَالنَّوْكَأُ يَوْمَ الرَّحْفِ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلَاتِ)؛

واته: (خوتان لهو حهوت شته بپاریزن که له ناو بهرن) وتیان نه ی پیغه مبه ری خوا نه وانه چین؟ فرموی: هاوهل بۆخوا په یدا کردن، سیحرو جادوو کردن، کوشتنی که سیک که خوی گه وره قه ده غه ی کردوه ئیلا به حهق وراستی نه بی، خواردنی پیا، خواردنی مالی هه تیو، پشت هه لکردن له کاتی جه نگدا، تۆمه تبارکردنی ئافره تانی ئیماندارو داوین پاک و بی ناگا.

(ابن عباس) په زای خوی لی بیت ده لیت: تاوانه گه وره کان نزیک ده بیتته وه له حهفتا دانه، نه ک حهوت دانه، هه که سیک یه کیک له م تاوانه گه ورانه نه نجام بدات که له دونیا دا سزای بۆ دیاری کراوه نه مهش وهک: کوشتن، زینا کردن، دزی کردن، یا نه و تاوانه خاوه نه که ی به سزادان و توو په یی هه په شه ی لی کراوه له پۆژی دوا بیدا، یا بهر نه فرین (لعن) ده که ویت له سه ر زمانی پیغه مبه ر محمد ﷺ نه مانه هه موویان به تاوانی گه وره

ده ژميردرين، پيوسته بزائين كه هندی تاوانی گه وره هه ن له هه نديكى تر گه وره ترن، نایا نه تبينيوه كه پيغه مبر ﷺ هاوه ل په یدا کردن (شرك) ی به گه وره ترینی تاوانه گه وره کان له قه ل م داوه، له گه ل نه وه شدا خاوه نه كه ی به هه تا هه تایی له ناو دوزه خدا ده مینیتته وه، به هیچ شیوه یه ك لئی نابوردريت .

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾ (النساء: ۴۸) واته: به پاستی خوا خوش نابیت نه گه رهاوه لی بو بریار بدریت، بیجگه له وه له هه رگونا هیکي تربیه ویت خوش ده بیت.

تاوانی یه کهم هاوول و شهریک دانان بو خوی گه وره

بیگومان گه وره ترین تاوان: هاوول په یداکردنه بو خوی گه وره نه ودهش دوو جوړه:

یه کهم: له گول خوادا شتیک هاوچه شن و هاوتا بکریته وه له یه کتاپه رستیدا، له: دار، یا بهرد، یا خوړ، یا مانگ، یا پیاو چاک، یا نه ستیره، یا فریشته، یا هرشتیکی تر جگه له مانه، نه مه به پاستی هاوول په یداکردنی گه وره یه، خوی گه وره ده فهرمویت: ﴿لَنْ أَلَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾ (النساء: ۴۸، ۱۱۶). واته: به پاستی خوا خوش نابیت نه گهر هاوولی بو بریار بدریت، بیجگه له وه له هر گونا میکی تر بیه ویت خوش ده بیت.

خوا گه وره ده فهرمویت: ﴿إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ (لقمان: ۱۳). واته: به پاستی هاوتا و هاوبهش بریار دان سته میکی زور گه وره و نا پوه وایه.

خوی گه وره ده فهرمویت: ﴿إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ﴾ (المائدة: ۷۲)، واته: د لنبابن نه ودهی شهریک و هاوبهش بو خوا بریار بدات، نه وده بیگومان خوا به هه شتی لی حرام کردووه و شوین و جیگا و سه ره نجامی ناگره.

هرکه سیک هاوول بو خدا په یدا بکات پاشان به و شیوه یه مرد، نه وده له هاوولانی دوزخه به بی نکولی، وهک چوڼ هرکه سیک له سه ری کتاپه رستی بمریت نه وده له هاوولانی به هه شته، ته نانهت نه گهر له دوزخه خیشدا سزا بدریت، له فهرموده ی پاست و (هه حیددا) هاتووه که پیغه مبر ﷺ فهرمویه تی: (أَلَا أُتْبِئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكِبَائِرِ ثَلَاثًا؟ قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ، وَجَلْسَ وَكَانَ مُتَكِنًا فَقَالَ: أَلَا وَقَوْلُ الزُّوْرِ، قَالَ:

فَمَا زَالَ يُكْرِهَهَا حَتَّى قُلْنَا لَيْتَهُ سَكَتَ ^(۱). واته: پیغه مبهری خوا سیّ جار فهرمووی: نایا هه والتان پیّ بدهم گهرده ترینی گوناهاکان کامهیه؟ سیّ جار (له سهر یه كه نه مهی فهرموو) وتیان به لئی نهی پیغه مبهری خوا، فهرمووی: هاوهلّ و شهريك بریاردان بۆ خوای گهره، سه ریچی کردنی دایک و باوک (پاشان دانیشت پیشتی شانی دادابوو. فهرمووی: شایه تی ناههق، هه برده وام دووباره ی ده کرده وه تاوه کو وتمان: خۆزگه بیدهنگ ده بوو

جوړی دووم: ریایی کردنه به کردار:

وهك خوای گهره ده فهرمویت: فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴿ (الكهف: ۱۱۰)، واته: جا نه وهی دهیه ویت به دیداری په روه ردگاری شاد بیت، با کارو کرده وهی چاک و دروست نه نجام بدات و به هیچ شیوه یه كه له په رستنیدا هیچ كه سینك نه كاته هاوهلّ و شهريك .

پیغه مبهر ﷺ فهرموویه تی: (إِيَّاكُمْ وَالشِّرْكَ الْأَصْغَرُ، قالوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الشِّرْكَ الْأَصْغَرُ؟ قال: الرِّيَاءُ، يَقُولُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَوْمَ يُجَازَى الْعِبَادُ بِأَعْمَالِهِمْ اذْهَبُوا إِلَى الَّذِينَ كُنْتُمْ تَرَائُونَ بِأَعْمَالِكُمْ فِي الدُّنْيَا انظُرُوا هَلْ تَجِدُونَ عِنْدَهُمْ جَزَاءً) ^(۱)

واته: خۆتان بیاریزن له هاوهلّ په یدا کردنی بچوک، وتیان نهی پیغه مبهری خوا هاوهلّ په یدا کردنی بچوک چیه؟ فهرمووی: ریایه خوای گهره له پوژی دوا پیدا که پاداشتی به نده کانی ده داته وه، ده فهرمویت برهون بۆ لای نه وکه سانه ی که به کرداره کانتان ریاتان بۆ ده کردن، بزانی هیچ پاداشتان لایان ده ست ده که ویت.

پیغه مبهر ﷺ فهرموویه تی: خوای گهره ده فهرمویت: (مَنْ عَمِلَ عَمَلًا أَشْرَكَ مَعِيَ فِيهِ غَيْرِي، فَهُوَ لِلَّذِي أَشْرَكَ أَنَا مِنْهُ بَرِيءٌ). واته: پیغه مبهر ﷺ فهرموویه تی: (خوای گهره

^۱ - البخاري (۲۶۵۴)، ومسلم (۸۷).

^۱ - أحمد (۵ \ ۴۲۸، ۴۲۹)، وقال الهيثمي في المجمع (۱ \ ۱۰۲): رجاله رجال الثقات.

دهفه رمویت: هه رکه سیڅ کرداریک ئه نجام بدات جگه له من که سیتی تر به شداری پی بکات، ئه وه ئه و کاره ی هه ربؤ ئه و ئه نجامداوه و من لیتی به ریم)

هه روه ها فه رموویه تی: (من سَمِعَ سَمْعَ اللَّهِ بِهِ وَمَنْ يَرَأَى يَرَأَى اللَّهَ بِهِ)^(۱). واته: ئه وه ی کرداریک ئه نجام بدات به پیا بیدات به گوئی خه لکیدا، خوا پيسوای دهکات و ناوه پوکی ئاشکرا دهکات، هه رکه سیڅ کیش کاری بکات مه به سستی بؤ خوا نه بیټ، به نیه تی خوی له گه ل دهکات ..

له (أبو هريرة) وه - په زای خوی لی بیټ -، پیغه مبه ر^(۲) فه رموویه تی: (رَبِّ صَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ صِيَامِهِ إِلَّا الْجُوعُ وَرَبِّ قَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ قِيَامِهِ إِلَّا السَّهْوُ)^(۳). واته: هه ندی له پوژو گران هه یه هیچی دهست ناکه ویت جگه له برسیتی و تینویتی نه بی، وه هه ندی له و که سانه ی که شه و نوپژ ده که ن جگه له شه و نخوونی نه بیټ هیچیان دهست ناکه ویت .

ئه مه مانای ئه وه یه ، هه رکه سیڅ نوپژ و پوژوی بؤ خوا نه بی پاداشتی دهست ناکه ویت.

خوای گه وره دهفه رمویت: ﴿وَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا﴾ (الفرقان: ۲۲)، واته: ئه و کرده وانه ی کردبوویان له پینا و غه یری خوا دا پاداشته کانمان پوچ کرده وه و کردمان به ته پ و توژیکی په رش و بلاو .

پرسیار کرا له دانایه ک: دلسۆز کتیه؟ وتی: دلسۆز ئه و که سه یه که کرده وه چاکه کانی ده شاریته وه وه ک چۆن کرده وه ناشرینه کانی ده شاریته وه .

وه (فضیل بن عیاض) - په زای خوی لی بیټ - ده لیت: (وازهینان له کار و کرده وه له بهر خه لک پیا به ، کارکردن له بهر خه لک هاوه ل په یدا کردنه (شرك)، دلسۆزی ئه وه یه که خوای گه وره له و دووانه بته پاریتیت) .

^۱ - البخاري (۶۴۲۹)، ومسلم (۲۹۸۷) .

^۲ - أحمد (۳۷۲ / ۲)، وابن حبان (۵۶۴ موارد)

تاوانی دووهم

کوشتنی که سیک

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا﴾ (النساء: ۹۳). واته: هر که سیک به ده سستی نه نقه ست نیمانداریک بکوژیت، نه وه توله ی نه وکه سه دۆزه خه، نه مره تیایدا، هر وه ها خوا لیتی توپه بووه و نه فرینی لیکردووه و سزایه کی گه وره و بی سنووری بۆ ناماده کردووه.

وه ده فهرمویت: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا﴾ (الزورقان: ۶۸). واته: هر وه ها نه وانیه هیچ جوړه په رستراویکی تر له گه ل خوا دا ناپه رستن، که سیش ناکوژن که خوا کوشتنی حرام کردبیت مه گه ر به حق و په وا، هر وه ها زینا ناکه ن و نزیکي ناکه ون، جا نه وه ی نه و جوړه کاره خراپانه نه نجام بدات نه وه تووشی سزاو نازارو پيسوایی ده بیت.

هر وه ها ده فهرمویت: ﴿مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَءِيلَ أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا﴾ (المائدة: ۲۲). واته: له بهر نه وه ی کاره ساتی کوشتنی ناپه وای ناوا پوو نه دات نیمه پیویستمان کرد له سه ر نه وه ی ئیسرائیل نه وه ی که سیک به ناحق بکوژیت و له جیاتی کوژراویک نه بیت، یان گوناو تاوانی گه وره ی نه نجام نه دابیت له زه ویدا (وه کو جه رده یی و ده ستریزی و ..... هتد) نه وه وه ک نه وه وایه هر مه موو خه لکی کوشتبیت.

هه روه ها ده فهرمویت: (قَالَ ﴿وَإِذَا الْمَوْءِدَةُ سُئِلَتْ ﴿٨﴾ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ﴾ (التكوير: ۸، ۹) واته: کاتیک کچی زینده به چالکراو پرسپاری لیده کریت. به چ گونا هیک، به چ تومه تیک کورزا؟!

پیغه مبه ر ﷺ فهرمویه تی: خوتان له و حوت تاوانه بپارین، به کیک له وانه: کوشتنی که سیکه که خوی گه وره قه ده غه ی کردوه ئیلا به حق و راستی نه بیت.

بپاویک به پیغه مبه ری خوی وت: چ تاوانیک لای خوی گه وره زور گه وره؟ نه ویش فهرمووی: (أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ نِدَاءً وَهُوَ خَلَقَكَ). واته له گه ل خوادا شتیک هاوتا بکه یتوه له به رستندا له گه ل نه ودها خوی گه وره دروستی کردوی). وتی: پاشان چی تر؟ فهرمووی: (وَأَنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ تَخَافُ أَنْ يَطْعَمَ مَعَكَ) منداله که ت بکوژیت له ترسی نه وده ی نانت له گه ل بخوات). وتی: پاشان چی تر؟ فهرمووی: (أَنْ تُزَانِيَ حَلِيلَةَ جَارِكَ) زینا له گه ل دراوسیکه تدا بکه یت). خوی گه وره بۆ پشت راست کردنه وده ی نه م فهرمووده یه نه م ده قه ی دابه زاند: (﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا﴾ (الفرقان: ۶۸). واته: هه روه ها نه وانه ی هیچ جورده به رستراویکی تر له گه ل خوادا ناپه رستن، که سیش ناکوژن که خوا کوشتنی حه رام کرد بیت مه گه ر به حق و په واه، هه روه ها زینا ناکه ن و نزیک ناکه ون، جا نه وده ی نه و جورده کاره خراپانه نه نجام بدات نه وده تووشی سزاو نازار و پرسوایی ده بیت.

پیغه مبه ر ﷺ فهرمویه تی: (إِذَا التَّقَى الْمُسْلِمَانِ بِسَيْفَيْهِمَا فَالْقَاتِلُ وَالْمَقْتُولُ فِي النَّارِ) قیل: یا رسول الله هذا القاتِلُ، فما بالُ المَقْتُولِ؟ قال (إنه كان حَرِيصًا عَلَى قَتْلِ صَاحِبِهِ). واته: (نه گه ر دوو موسلمان به شمشیره که یان له گه ل به کتر به شه په اتن نه وده بکوژو کورزاو بۆ دوزخ ده چن) و ترا: نه ی پیغه مبه ری خوا نه مه بکوژه، نه ی کورزاو بۆ؟ فهرمووی: (بیکومان نه ویش سوور بوو له سه ر کوشتنی هاوپییه که ی).

(أبو سليمان الخطابي) ده لئی ئەمە بەو شیۆهێ دەبیّت ئەگەر هەردوو لایەکی تر نە کوژن بەهۆی لێکدانەوە (تأویل)، بەلکو لەسەر دۆژمنایەتی بە شەڕ بکەن کە سەرچاوەکەی بگەرێتەوە بۆ هۆزایەتی یا ناوچەگەری، یا لە بەردونیا، یا دەسلەت و پلە و پایە، یا پارە و سامان، بەلام ئەوێ شەڕی لە سنوور دەرچوووەکان (أهل البغي) دەکات بە مەرجێک لەسەر ئەو سێفەتە بیّت کە دەبیّت کوشتاریان لە گەڵ بکریّت، یا بەرگری لە خۆی، یا نامووس و شەرەفی بکات، ئەمانە بە هیچ شیۆهێک ناچنە ئەو چوار چۆهێ، چونکە ئەمە شەڕ دەکات بۆ ئەوێ گیانی خۆی بپاریزێت و هیچ مەبەستیکی تری نیە بۆ لەناوبردنی هاوڕێکەی، ئەوێ کە شەڕ لە گەڵ لە سنوور دەرچوووەکان یا چەتە و دزەکان دەکات سوور نیە لەسەر کوشتنیان، بەلکو دەیهوێت لە خۆی دووریان بختەو، خۆ ئەگەر هێرشبەرە کە وازی هێنا ئەمیش وازی لێ دەهێنێت و شوێنی ناکەوێت، بێگومان ئەم فەرموودە بۆ خاوەن ئەم سێفەتە نەهاتووە، بەلام ئەوێ لەم چوارچۆهێ دەرچوو ئەو هەپەشەیی ئەو فەرموودە دەیگرێتەوە کە ئێستە لە خەزمەتیداین، خوازانێ تره .

پیغمبرِ خواجه علیه السلام فرمودیه تی: (لَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ)^(۱). واته: دوی من مہ بن بہ کافر، ہہ ندیکتان بدہن لہ گہ ردنی ئوی ترتان.

ہہ روہا فرمودیہ تی: (لَا يَزَالُ الْمُؤْمِنُ فِي فُسْحَةٍ مِنْ دِينِهِ مَا لَمْ يُصِبْ دَمًا حَرَامًا).

واته: بہ ردہ وام مروئی باوہ پردار لہ ناو فراوانی ئاینہ کہ یدایہ بہ مہ رجیک خوینی کہ سیکی بہ حہ رامی نہ رشتبی.

هه روه ها فه رمويه تي: (أَوَّلُ مَا يُقْضَىٰ بَيْنَ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي الدِّمَاءِ).

واته؛ یه‌کدم دادوهری له نیتوان به‌نده‌کاندا که ده‌کریت له پۆژی دوااییدا ده‌رباره‌ی خوین رشتنه.

١ - البخاری (١٢١)، ومسلم (٦٥) .

وه فهرموويه تی: (الْكَبَائِرُ: الْإِشْرَاقُ بِاللَّهِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ، وَقَتْلُ النَّفْسِ، وَالْيَمِينُ الْغُمُوسُ. واته: تاوانه گهوره کان: هاوول بۆخوا بپیاردان، دل ئیشانی دایک و باوک، کوشتنی که سیک، سویندی درۆ. له بهر نه وه ناوئراوه به (الْغُمُوس) چونکه خاوه نه که ی دهخاته ناگره وه.

پیغه مبه ﷺ فهرموويه تی: (لَا تُقْتَلُ نَفْسٌ ظُلْمًا إِلَّا كَانَ عَلَى بَنِ آدَمَ الْأَوَّلِ كِفْلٌ مِنْ دَمِهَا وَذَلِكَ لِأَنَّهُ أَوَّلُ مَنْ سَنَّ الْقَتْلَ)^(۱). واته: هیچ که سیک به ناحق نا کوژیت ئیلا نه وه ی که می ئاده م پشکیکی بهر ده که ویت، چونکه نه وه یه که م که س بوو پنیازی کوشتنی داهینا.

ههروه ها فهرموويه تی: (مَنْ قَتَلَ مُعَاهِدًا لَمْ يَرِحْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ وَإِنْ رِيحَهَا تُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ أَرْبَعِينَ عَامًا). واته: هه رکه سیک په یمان به سستیک بکوژیت بۆنی به ههشت ناکات، بیگومان بۆنی به ههشت دوری چل سال ههستی پی ده کریت.

نه مه نه گهر که سیک په یمان به سستیک بکوژیت، وه که نه وه ی که په یمانی داوه له جوله که وگاوری له ولاتی ئیسلامدا – ئه ی کوشتنی موسلمانیک ده بی چۆن بیت.

^۱ - البخاری: (۳۳۳۰).

تاوانی سی یه م

جادوو (السحر)

بیگومان جادووزان بی باوه پره، خوی گوره ده فهرمویت: ﴿وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَنُ وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ﴾ (البقرة: ۱۰۲). واته: هرگیز سوله یمان کافر نه بووه، به لکو شه یثانه کان کافر بوون و خه لکیان فیری سیحر و جادوو کردووه.

شه یثانه نه فرهت لیگراوه کان هیچ شتیکیان له مرقفه کان ناویت جگه نه وه نه بی که بی باوه پریان بکن و هاوهل بق خوا بریار بدن، خوی گوره ده بریاره ی هاروت و ماروت ده فهرمویت: ﴿وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلْقٍ﴾ (البقرة: ۱۰۲). واته: نه وانیش که سیان فیری هیچ شتی که نه ده کرد تا پتیا ن نه وتایه: نه م کاره ی نیه بق تاقیردنه وه یه و خوت کافر مه که (که چی هه ندیک هه رکولیان نه دا) له و فریشتانه وه شت و افیرده بوون که ژن و میردی پی له یه ک جوودا بکن، (هرچه نده) نه و جادووگه رانه ناتوان هیچ زیانیک به که س بگه یه نن، مه گه ر ویستی خوی له سر بیت، نه و خه لکه سه رگه رانه هه میشه فیری شتی که ده بن که زیانیا ن لی ده داو سوودی نیه بویان، بیگومان ده شزانن نه وه ی کالای وای کپی بیت و شتی و افیر بیت له و دنیا هیچ به هره یه کی ده ست ناکه ویت.

خه لکیکی زقر ده بیینی له گومراکه ران ده چنه ناو سیحر و جادوو وه ته نها وا گومان ده بن که حه رام و قه ده غه یه، هه ست ناکه ن نه و کاره بی باوه پریه، بویه ده ست

وهردهدهنه کارو باری ژن و میژدهوه نهو کارهش جادووه، بۆ خۆشه‌ویستی پیاو بۆ ئافرهت و پق بوونه‌وه لی، هاوشیوهی نه‌مانه‌ش به‌چهند وشه‌یه‌کی نادیار و بی‌مانا که زۆربه‌ی شیرک و گومراییه .

سزای جادووکەر؛ کوشتنه، چونکه بی‌باوه‌پی ده‌کا به‌خوا، یا هاوشیوهی بی‌باوه‌پییه. پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: (خۆتان له‌حه‌وت تاوانه‌گه‌وره‌که‌ بپاریژن) یه‌کیک له‌وانه‌ی که‌ باسی کردووه جادووکردنه .

پێویسته‌ مرۆفی بپوادرار له‌ خوا بترسیت و کاری‌نه‌کات دنیاو دواپۆژی له‌ده‌ست بدات. له‌ (بجالة بن عبدة) وه‌ وتی: ئیمامی (عمر) - په‌زای خوای لی‌ بی‌ت - سالی‌ پیش مردنی‌ هات بۆ لامان، وتی: هه‌موو جادووکه‌ریکی ژن و پیاو بکوژن.

له‌ (ابن مسعود) وه‌ - په‌زای خوای لی‌ بی‌ت - به‌ (مرفوع) بیه‌وه‌ هاتووه‌ که‌ ده‌لیت: (إِنَّ الرُّقَى وَالْتَّمَائِمَ وَالْتَّوَلَةَ شِرْكٌ)^(۱).

التَّمَائِم: کۆی (تمیمة)‌هیه، بریتییه‌ له‌ کۆمه‌له‌ موورییه‌ک نه‌فامه‌کان هه‌لیده‌واسن به‌ خۆیان و مندال و ئاژه‌له‌کانیان، بپوایان وایه‌ که‌ نه‌مه‌ له‌ چاوی‌ پیس ده‌یانپاریژیت، به‌پاستی‌ نه‌مه‌ کاری‌نه‌فامه‌ نه‌وه‌ی‌ نه‌مه‌ کاره‌ بکات نه‌وه‌ هاوه‌لی‌ بۆ خوا په‌یدا کردووه .

التَّوَلَةُ: جۆریکه‌ له‌ جادوو، بریتییه‌ له‌ خۆشه‌ویست کردنی‌ ئافرهت لای‌ پیاوه‌که‌ی، نه‌مه‌ش به‌ هاوه‌ل‌ په‌یداکردن هه‌ژمار ده‌کریت، له‌به‌ر نه‌وه‌ نه‌فامه‌کان بپوایان وایه‌ نه‌وه‌ کاریگه‌ری‌ هه‌یه‌ به‌ پیچه‌وانه‌ی‌ نه‌وه‌ی‌ که‌ خوا بپیری‌ له‌سه‌ر نه‌دات.

(الخطابي) - په‌حه‌متی‌ خوای لی‌ بی‌ت - ده‌لیت: به‌لام نه‌گه‌ر نووشته‌ (الرقية) به‌ قورئان بی‌ت، یا به‌ یه‌کیک له‌ ناوه‌کانی‌ خوای‌ گه‌وره‌ نه‌وه‌ ئاساییه‌، چونکه‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ نووشته‌ی‌ بۆ حسن و حسین کردووه‌ و فه‌رموویه‌تی: (أَعِيدُكُمْ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ مِنْ كُلِّ

شَيْطَانٍ وَهَامَّوْ وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ لَّامَّةٍ (۳). واته : داواده که م له خوای گه وره بتانپاریزیت به ناوه
 پیروژه کانی خوئی، له هه موو شهیتانیکی ژه هراوی، وه له هه موو چاویک که مروژ توشی
 شله ژان وشیت بوون ده کات.

تاوانی چوارهم

نویژنه کردن

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿خَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهْوَةَ فَسُوفَ يَلْقَوْنَ عَذَابًا﴾ (مریم: ۵۹). واته: له دواي نه وان که سانتیک له نه وه کانیان بوونه جینشین، که نویژده کانیان به زایه داو شوینی ناره زووه کانی نه فسیان که وتن، نه وانه تووشی گومپایی و سه رگه ردانی و سزا ده بن (له دونیا و قیامه تدا)

(ابن عباس) ده فهرمویت: (واتای نه وه نیه که به گشتی وازیان له نویژده هیناوه، به لام نه وه یه که له کاتی خویدا دواي ده خه ن.

خوای گه وره له نایه تیک ده فهرمویت: ﴿قَوْلٌ لِلْمُصَلِّينَ ۖ اَلَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ﴾ (الماعون: ۴، ۵). واته: جا هاوارو واوه یلی بۆ نویژکه رانیک.... نه و نویژکه رانه ی گوی ناده ن به نویژده کانیان و کاریگری نیه له سه ریان و دلی ناده نی و لیلی غافلن....

وه له نایه تیکی ترده ده فهرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تُلْهِكُوا اَمْوَالَكُمْ وَلَا اْأَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ﴾ (المنافقون: ۹). واته: نه ی نه و که سانه ی باوه پتان هیناوه، هه ول بده ن نه مال و سامانتان، نه پۆله کانتان، نه بیه هوی نه وه ی که له یادی وخواو به ده ست هینانی په زامه ندی نه و که مته رخه می و بی ناگاتان بکه ن، جا هر که س له یادی خوا که مته رخه می بکات، نانه وانه هر خویمان خه ساره ت مه ندو و زه ره ره مهن دن.

رافه زانان ده فهرموون؛ وشه‌ی (ذِكْرِ اللَّهِ) له‌م ثایه ته پینچ فهرزه‌ی نویژ ده‌گه‌یه نیت، هه‌رکه سیک به‌هوی مال و سامان و کرین و فروشتن و زیانه‌وه نویژه‌کانی دوا بخات نه‌وه له زهره‌رمه‌ندانه .

خوای گهره ده‌رباره‌ی نه‌هلی دۆزه‌خ ده‌فهرمویت: ﴿مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ﴾ (۱۲) ﴿قَالُوا لَوْ نَكَّ مِنْ الْمُصَلِّينَ﴾ (۱۳) ﴿وَلَوْ نَكَّ لَطُعِمُ الْمَسْكِينِ﴾ (۱۴) ﴿وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْفَاطِيَةِ﴾ (۱۵) ﴿وَكُنَّا نَكُذِّبُ يَوْمَ الدِّينِ﴾ (۱۶) ﴿حَتَّى أَتَيْنَا إِلَافِينَ﴾ (۱۷) ﴿فَمَا تَنفَعُهُمْ شَفَعَةُ الشَّافِعِينَ﴾ (۱۸) (المدثر: ۴۲ - ۴۸). واته: نه‌وه چی بوونیوه‌ی راپیچی دۆزه‌خ کرد؟! به‌که‌ساسیه‌وه ده‌لین: ئیمه له نویژکه‌ران نه‌بووین.... خوراکمان به هه‌ژاران نه‌ده‌به‌خشی... ئیمه له‌گه‌ل ده‌م دریژو بی نابرووه‌کاندا قسه‌ی خومان ده‌کردو له بابه‌تی نه‌وانمان ده‌گوت و په‌خنه‌ی بی جیمان ده‌گرت و له‌گه‌لیان پۆ ده‌چووین. ئیمه بپوامان به پۆزی پاداشت نه‌بوو. هه‌تا مردن په‌خه‌ی پی گرتین و ته‌مه‌نمان کوتایی هات. که‌واته ئیتر تکای تکا‌کاران سوودیان پی ناگه‌یه‌نیت.

پینغه‌مبه‌ر ﷺ فهرموویه‌تی: (بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشُّرْكِ وَالْكُفْرِ تَرْكُ الصَّلَاةِ).

واته: نیوانی که‌سیک و بی باوه‌پ وازه‌ینانه له نویژ.

له (ص‌حیحی) بوخاریدا هاتوه پینغه‌مبه‌ر ﷺ فهرموویه‌تی: (مَنْ تَرَكَ صَلَاةَ الْعَصْرِ حَبِطَ عَمَلُهُ)^(۱). واته: هه‌رکه سیک نویژی عه‌سرواز لی به‌ینیت کرده‌وه‌که‌ی به‌تال ده‌بیته‌وه هه‌روه‌ها ﷺ فهرموویه‌تی: (أُمِرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا: أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنْ مُحَمَّدًا رَسُولَ اللَّهِ، وَيَقِيمُوا الصَّلَاةَ، وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ، فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّ الْإِسْلَامِ وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ)^(۲).

واته: فهرمانم پی کراوه له‌گه‌ل خه‌لکدا بجه‌نگم هه‌تا ده‌لین: هیچ که‌س شایه‌نی په‌رستن نیه جگه له خوای تاقانه، محمد پینغه‌مبه‌ری خواجه، نویژه‌کانیان ده‌که‌ن، زه‌کاتی

^۱ - البخاري (۵۵۳).

^۲ - البخاري (۲۵)، ومسلم (۲۲).

ماله کانیان ده دهن، نه گهر نه وانه یان نه نجامدا، نه وه خوین و مالیان له من حرام ده بی نیللا به حه قی نیسلام نه بی و، لیپرسینه وه یان لای خواجه .

نیمامی (عمر) - په زای خوی لی بیت - ده لیت: هر که سیک له نیسلامدا نویژ نه کات هیچ مافیکي نیه.

به ش

له چی کاتی کدا مندال فهرمانی نویژکردنی پی ده کړیت

له (ابو داود) وه له (السنن) پیغه مبر ﷺ فهرموویه تی: (مُرُوا الصَّيِّءَ بِالصَّلَاةِ إِذَا بَلَغَ سَبْعَ سِنِينَ وَإِذَا بَلَغَ عَشْرَ سِنِينَ فَأَضْرِبُوهُ عَلَيْهَا). واته: فهرمان به منداله کانتان بکه ن بؤ نویژکردن له حهوت سالیدا، نه گهر که یشته ده سال له سهر نه کردنی نازاری بده ن.

پیشه و (ابو سلیمان الخطابي) ده لیت: نه م فهرموده یه به لگه یه له سهر پیداکیری سزا نه گهر منداله که پینگه یشتو بوو (بلوغ) نویژی نه ده کرد، هندی له هاوه له کانی نیمامی شافعی - په حه متی خویان لی بی - نه م فهرموده یه ده کات به به لگه له سهر کوشتنی نه گهر به نه نقه ست نویژی نه ده کرد دوی ته م نه پینگه یشتنی (بلوغ)، هروه ها ده لیت: نه گهر شایه نی لیدان بوو له پیش پینگه یشتنی (بلوغ) نه و دوی پینگه یشتنی شایه نی سزایه کی گهره تره جگه له لیدان، وه له دوی لیدان هیچ شتی که له کوشتن گهره تر نیه.

به شیکي تر

سزای که سیک په له له نویژدا ده کات وکړنوش و سوژده ی ناته واوه

له نیمامی (احمد) له (ابو مسعود البدری) - په زای خویان لی بیت - ده لیت: پیغه مبر ﷺ فهرموویه تی: (لَا تَجْزِي صَلَاةً لَا يُقِيمُ الرَّجُلُ فِيهَا صَلْبَهُ فِي الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ)^(۱). واته هیچ نویژیک دروست نیه که خاوه نه که ی تییدا پشتی ریک نه کات له کړنوش و سووجه بردندا.

^۱ - الترمذي (۲۶۵)، وقال: (صحيح)، وابن ماجه (۸۷۰)، وصححه الشيخ الألباني.

ئەمە دەقیڤکە لە پێغه مبهروه ﷺ که هەر که سیڤ نوێژ بکات و پشیتی راست نه کاته وه له کړنۆش و سوژده دا ئەوا نوێژه که ی به تاله، ئەمە له نوێژی فهرزدا، به وشیتوه یه دلتیا بون (الطمانینه) له نوێژدا ئەوه یه که هه موو ئەندامه کانی جهسته له شویینی خۆیدا جیگیر بیټ.

ههروه ها پێغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی: (أشد الناس سَرِقَةً الَّذِي يَسْرِقُ مِنْ صَلَاتِهِ، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ يَسْرِقُ مِنْ صَلَاتِهِ؟ قَالَ: لَا يُتِمُّ رُكُوعَهَا وَلَا سُجُودَهَا أَوْ قَالَ لَا يُقِيمُ صَلَّاهُ فِي الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ)^(۲). واته: توندترین کهس له ناو خه لکدا ئەو که سه یه که دزی له نوێژه که ی ده کات، وترا: ئە ی چۆن دزی له نوێژه که یدا ده کا؟ فه رمووی: کړنۆش و سوژده و خویندنه وه ی ته وا ونیه).

ههروه ها پێغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی: (تِلْكَ صَلَاةُ الْمُنَافِقِ يَجْلِسُ يَرْقُبُ الشَّمْسَ حَتَّى إِذَا كَانَتْ بَيْنَ قَرْنَيْ الشَّيْطَانِ قَامَ فَنَقَرَهَا أَرْبَعًا لَا يَذْكُرُ اللَّهَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا).

واته: ئەوه نوێژی دوو پوه داده نیشیت چاودیری خۆر ده کا هه تا ده که ویته نیتوان دوو شاخی شه ی تانه وه (خۆرئاوا بون) هه لده ستی به په له چوار رکات نوێژ ده کات یادی خوا ی تیدا ناکات که میڤ نه بیټ.

له (ابن عباس) وه - په زای خویان لیبیټ - پێغه مبه ری خوا ﷺ فه رمووی: (إذا سجد أحدكم فليضع وجهه وأنفه وبيديه على الأرض، فإن الله تعالى أوحى إلي أن أسجد على سبعة أعضاء: الجبهة والأنف والكفين والركبتين، وصدور القدمين وألا أكف شعرا ولا ثوبا، فمن صلى ولم يعط كل عضو منها حقه لعنه ذلك العضو حتى يفرغ من صلاته).

واته: ئەگه ر هه ر یه کیڤک له ئیوه سوژده ی برد با نیتوچاوان ولوت و هه ردو ده ستی بخاته سه ر زه وی، چونکه به راستی خوا ی گه وره په یامی بۆ ناردووم که سوژده له سه ر حه وت ئەندام ببه م: نیتوچاوان ولوت و هه ردو ناو له پی ده ست، هه ردو ئەژتو و، سینگی

^۲ - أحمد (۵ / ۳۱۰)، والدارمي (۱۳۲۸).

پټیه‌کان ده‌ست بۆ قژ و جله‌کانم نه‌بم، ئه‌گه‌ر هه‌رکه‌ستیک نوێژی کرد و مافی هه‌موو ئه‌ندامیک له‌ ئه‌ندامه‌کانی نه‌دا ئه‌وا ئه‌و ئه‌ندامه‌ نه‌فره‌تی لێده‌کات هه‌تا ئه‌و که‌سه‌ له‌ نوێژه‌که‌ ده‌بێته‌وه .

وه‌ له‌ بوخاریه‌وه‌ له‌ (حذیفه‌ بن الیمان) هه‌وه‌ - په‌زای خوایان لی بێت- که‌ ئه‌و پیاویکی بینویه‌ نوێژه‌کات و پرکوع و سوژده‌ی ته‌واو نیه‌، حوزه‌یفه‌یش پێی وت؛ نوێژت نه‌کردوه‌، ئه‌گه‌ر بمری له‌ سه‌ر ئه‌و پاکیه‌ نامری که‌ پێغه‌مبه‌ری ﷺ له‌ سه‌ر بووه‌.

به‌شیکی تر

سزای واز هێنان له‌ نوێژی به‌کۆمه‌ڵ له‌گه‌ڵ بوونی توانادا

خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموویت: ﴿يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ﴾ ٤٢ خَشَعَةً أَبْصَرُهُمْ تَرْمَهُمْ ذُلًّا وَقَدْ كَانُوا يَدْعُونَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَلِيمُونَ ﴿٤٣﴾ (القلم: ٤٢، ٤٣).

واته‌: پۆژیک دیت په‌رده‌ له‌ سه‌ر هه‌موو شتیک لاده‌بریت و لاق ده‌رده‌که‌ویت، خوا نه‌ناسه‌کان بانگ ده‌کریڼ بۆ سوژده‌ بردن، به‌لام ناتوانن. ئه‌وانه‌، ئه‌و پۆژه‌ چاویان شوپه‌و زه‌لیل و خه‌جاله‌تی به‌ ته‌واوی دایان ده‌گریت، چونکه‌ کاتی خۆی بانگ ئه‌کران بۆ نوێژ کردن و سوژده‌ بردن له‌ کاتیکیدا له‌ و په‌ری ته‌ندروستی و سه‌ربه‌ستیدا بوون (به‌لام گالته‌یان پێ ده‌هات).

(ابراهیم التمیمی) ده‌لێت: مه‌به‌ست له‌ (الی السجود) بۆ نوێژی فه‌رز.

(سعید بن المسیب) ده‌لێت: مه‌به‌ست له‌ و ده‌قه‌ ئه‌وه‌یه‌: ئه‌و کۆمه‌له‌ کاتیکی که‌ گوییان له‌ (حي على الصلاة، حي على الفلاح) ده‌بوو نه‌ده‌چوون به‌ده‌م بانگه‌وه‌، له‌ کاتیکیدا له‌ شیان ساغ و سه‌لامه‌ت بوو.

(کعب الاحبار) ده لیت: سویند به خوا ئه م ده قه دانه به زیوه ئیلا بۆ ئه وکه سانه نه بیئت که له نویژی به کۆمه ل دوا ده که وتن .

چی هه ره شه یه که له مه به هیزتره بۆ که سیك که نویژی به کۆمه ل واز لی بهینیت له گه ل نه وه دا کات و توانای هاتنی هه بیئت .

پیغه مبه ر ﷺ فرمویه تی: (وَلَقَدْ مَعَمْتُ أَنْ أَمَرَ بِالصَّلَاةِ فَتَقَامَ ثُمَّ أَمَرَ رَجُلًا فَيُصَلِّيَ بِالنَّاسِ ثُمَّ انْطَلَقَ مَعِيَ بَرِّجَالٍ مَعَهُمْ حُزْمٌ مِنْ حَطَبٍ إِلَى قَوْمٍ لَا يَشْهَدُونَ الصَّلَاةَ فَأُحْرِقَ عَلَيْهِمْ بُيُوتُهُمْ بِالنَّارِ^(۱)).

واته: له خووليامدا بوو فرمان بکه م به دابه ستنی نویژ، پاشان فرمان بکه م به که سیك پيش نویژی بکات، ئینجا له گه ل چه ند پیاویکدا برۆین به چارۆکه داره وه بۆ لای ئه وکه سانه که ئاماده ی نویژی به کۆمه ل نابن، ماله کانیا ن بسوتینن به سه ریاندا (که نایه ن بۆ مزگه وت).

هه ره شه ناکات به سوتاندنی مالی هه یج که سیك ئیلا له سه ر وازه ینان له ئه رکیک نه بیئت، له گه ل نه وه شدا له ماله کانداندال و خیزان و که لوه ی لی تیدایه .

له (سه حیحی) موسلیمدا هاتوه، پیاویکی کویر هاته خزمه ت پیغه مبه ر ﷺ وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا که سیك نیه من بهینیت بۆ مزگه وت، داوای له پیغه مبه ر ﷺ کرد که رێگه ی پی بدات له ماله کهیدا نویژ بکات، نه ویش رێگه ی پێدا، به لام کاتیک که پشتی تیکردو پویششت، بانگی کردو و فرموی: (هل تسمع النداء)، واته: ئایه گویت له بانگ ده بیئت؟ وتی: به لی، فرموی: (فأجب)، واته وه لامی بانگ بده ره وه (ده بی بیئت بۆ مزگه وت).

^۱ - البخاري (۶۴۴)، ومسلم (۶۵۱).

ئەمە پیاویکی کوپر بوو پرسپاری ئووی کرد له ناپه‌حه‌تی هاتنیدا بۆ مرگه‌وت، له‌گه‌ڵ ئەوه‌شدا پێغه‌مبه‌ر ﷺ پێگه‌ی پێ نه‌دا له‌ ماله‌که‌یدا نوێژ نه‌جام بدات، چ جا بۆ که‌سیك كه‌ ته‌ندروسته و چاوی ساغه‌ و هه‌یج بیانوویه‌کی نه‌یه‌؟^۱

(الربيع بن خثیم) به‌ هۆی نه‌خۆشیه‌وه به‌شیک له‌جه‌سته‌ی له‌ کارکه‌وت، کاتیک که‌ ده‌چوو بۆ نوێژ دوو که‌س ده‌چوونه‌ ژێر بالی، پێی وترا : باوکی محمد، خۆتۆ پێگه‌ت پێدراوه‌ که‌ له‌ مالدا نوێژ بکه‌یت چونکه‌ بیانووت هه‌یه‌(عذر)، ئه‌ویش وتی : ئێوه‌ بۆ خۆتان ده‌لێن، به‌لکو من گویم له‌ بانگه‌ره‌ ده‌لێت: (حي على الصلاة حي على الفلاح) جا هه‌رکه‌سیك پێی ده‌کری و ده‌توانی وه‌لامی بداته‌وه‌، ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر به‌ خشان یان له‌ سه‌ر سك بێت با بپروات و ئه‌نجامی بدات.

(حاتم الاصم) ده‌لێت: جارێك نوێژیکی به‌ کۆمه‌لم له‌ ده‌ست چوو(أبو أسحاق البخاری) هات بۆ لام و سه‌ره‌خۆشی لێکردم، به‌لام ئه‌گه‌ر مندالێکم به‌مردایه‌ ئه‌وا ده‌ هه‌زار که‌س ده‌هاتن بۆ سه‌ره‌خۆشی کردن، له‌به‌رئوه‌ی به‌لاو موسیبه‌تی دین لای خه‌لك ئاسانه‌تره‌ له‌ به‌لاو موسیبه‌تی دنیا.

به‌شیکی تر

له‌ فه‌زل و گه‌وره‌یی ئاماده‌بوونی نوێژی خه‌وتنان(العشا) و به‌یانیان.

ئاماده‌بوونی نوێژی شیوان و به‌یانیان و به‌ته‌نگه‌وه‌هاتنیا ن زۆر پێویسته‌، چونکه‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمویه‌تی: (ليس صلاةٌ أثقلَ على المُتَأَفِّقِينَ مِنَ الْفَجْرِ وَالْعِشَاءِ وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِيهِمَا لَأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبَوًّا)^(۱).

واته‌: هه‌یج نوێژك به‌قه‌د نوێژی به‌یانیان و خه‌وتنان قورس نه‌یه‌ له‌سه‌ر دوو پوه‌هه‌کان، ئه‌گه‌ر بیانزانایه‌ چ خه‌یژکی تێدا به‌ بۆی ده‌هاتن ئه‌گه‌ر به‌ گاکۆلکێش بوايه‌ .

^۱ - البخاري (۶۵۷)، ومسلم (۲۵۲).

تاوانی پینجه م

نه دانی زهکات

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا ءَاتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخُلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ﴾ (ال عمران: ۱۸۰). واته: وا گومان نه به نه وانه ی که به خیلی و پره زیلی ده کهن، له و نازو نیعمه تانه ی خوا پیی به خشیوون، نابه خشن، کاریکی چاکه بویان، نه خیر نه وه کاریکی خراب و نادرسته بویان، چونکه نه و شتانه ی که نه یانده به خشی له پوژی قیامه تدا ده ست دینیتته بینیان و ده بنه کوت له گه ردنیاندا.

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ ۝۶ الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ﴾ (فصلت: ۶، ۷). واته: وهیل و سزای سه خت بۆ موشریک و هاوه لگه ران ناماده یه. نه وانه ی که زهکات ناده ن و نه وانه ش که بی باوه پین به پوژی قیامه ت.

هه روه ها ده فهرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَخْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لِيَآكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيُصَدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ يَكْزُرُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُفْقُوْنَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ۝۳۴﴾ يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ فَذُقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْزُرُونَ﴾ (التوبة: ۳۴، ۳۵). واته: نه ی نه وکه سانه ی باوه پتان هیناوه، چاک بزائن که زۆربه ی حاخامی جووله که کان و قه شه ی گاورد کان، مال و سامانی خه لکی به ناحق ده خوون، به ره لستی پیبازو ئاینی خوا ده کهن، جا نه وانه ی که ئالتوون و زیو کو ده که نه وه و قایمی ده کهن و له پیناوی پیبازی خوادا و بۆ پره زامه ندی نه و نایبه خشن، مژده ی سزابه کی پر ئیشیان بده ری

!! (نهو سزا سهخته) له پوژنیکدا ده بیټ نهو پارهو سامانه ی کویان کردوه ته وه، له دوزخه خدا سوور ده کړیته وه، ناو چاوو و لا ته نیشت و پشتمانی پی داخ ده کړیت، ټینجا پییان ده ورتیت؛ نه مه نهو سامانه یه که کوتان ده کرده وه بۆ خوتان، ده بچین سزای نه وه ی که بۆ خوتان کوتان ده کرده وه.

پیغه مبر ﷺ فرموویه تی؛ ما من صاحبِ ذمیر ولا فضةٍ لا یؤدی منها حقها إلا إذا کان یومُ القیامةِ صُفِّحَتْ له صفائحُ من نارٍ فأحمی علیها فی نارِ جهنمَ فیکوی بها جنبه وحبیبه وظهره کُلّما بردتُ أُعیدتُ له فی یومٍ کان مقدارهُ خمسینَ ألفَ سنّةٍ حتی یُقضى بین العبادِ فیرى سبيله إمّا إلى الجنةِ وإمّا إلى النارِ قیلَ یا رسولَ اللهِ فالیلُ قال ولا صاحبُ إیلٍ لا یؤدی منها حقها ومن حقها حلبها یومَ وِردِها إلا إذا کان یومُ القیامةِ بَطِحَ لها بقاعٍ قرقرٍ أوفرَ ما كانت لا یفقدُ منها فصیلاً واحداً تطوّه بأخفافها وتعضّه بأفواهها کُلّما مرَّ علیه أولاهما رُدَّ علیه أخرَاهما فی یومٍ کان مقدارهُ خمسینَ ألفَ سنّةٍ حتی یُقضى بین العبادِ فیرى سبيله إمّا إلى الجنةِ وإمّا إلى النارِ قیلَ یا رسولَ اللهِ فالبقرُ والغنمُ قال ولا صاحبُ بقرٍ ولا غنمٍ لا یؤدی منها حقها إلا إذا کان یومُ القیامةِ بَطِحَ لها بقاعٍ قرقرٍ لا یفقدُ منها شیئاً لیس فیها عقصاءٌ ولا جَلحاءٌ ولا عَضْبَاءٌ تنطحُ بقرونها وتطوّه بأظلافها کُلّما مرَّ علیه أولاهما رُدَّ علیه أخرَاهما فی یومٍ کان مقدارهُ خمسینَ ألفَ سنّةٍ حتی یُقضى بین العبادِ فیرى سبيله إمّا إلى الجنةِ وإمّا إلى النارِ ^(۱).

واته؛ هیچ خاوه ن زیږ و زیویک نیه که حه قی نه دات ټیلا له پوژن دواپییدا ده خړیته ناگر، ټینجا له ناو ناگری دوزخه خدا ته نیشت و ناوچه وان و پشتمانی پی داخ ده کړیت، هرکه سارد بووه وه ده یکه پښنه وه بۆ دوحی پېشووه، له پوژنیکدا که به رامبر به په نجا هزاره ساله، هه تا نهو کاته ی دادوه ری ده کړیت له نیوان بنده کانی خوادا، ټینجا پڼگه ی پی نیشان ده دریت یان بۆ به هه شته یان بۆ دوزخه (وترا؛ نه ی پیغه مبر ی خوا خاوه ن

حوشتریش؟ فەرمووی: (هیچ خاوەن حوشتریک نیه که مافی (زەکاتی) نەدات ئیلا لە پۆژی دوایدا، لە سەردەم دەیکەوینن لە زەویەکی فراواندا، هەتا شویتیک لە جەستە ی نامینی بە سمەکانی دەیشیلێت و بە ددانەکانی گازی لێ دەگریت، هەرکە یەکەم دانە ی بە سەریدا تێپەری دواين دانە دیت بە سەریدا، لە پۆژیکدا بە رامبەر بە پەنجا هەزار سالا، هەتا ئەو کاتە ی دادوهری دەکریت لە نێوان بەندەکانی خوادا، ئینجا پێگی پێ نیشان دەدریت یان بۆ بە هەشتە یان بۆ دۆزەخ، و ترا: ئە ی پێغەمبەری خوا خاوەن مانگا و مەپیش؟ فەرمووی: (هیچ خاوەن مانگا و مەپیک نیه که مافی (زەکاتی) نەدات ئیلا لە پۆژی دوایدا لە سەردەم دەیکەوینن لە زەویەکی فراواندا، هێچی لەوانە بۆ نامینیتەو، نە شاخ چە ماو و نە بێ شاخ و نە شاخ شکاو، بە شاخەکانی قوچی لێ دەدات و بە سمەکانی دەیشیلێت هەرکە یەکەم دانە ی بە سەریدا تێپەری دواين دانە دیت بە سەریدا، لە پۆژیکدا بە رامبەر بە پەنجا هەزار سالا، هەتا ئەو کاتە ی دادوهری دەکریت لە نێوان بەندەکانی خوادا، ئینجا پێگی پێ نیشان دەدریت یان بۆ بە هەشتە یان بۆ دۆزەخ).

لە (أبو هريرة) وه - پەزای خوی لێ بیت - دەلێت: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (من آتاه الله مالاً فلم يؤد زكاته مثل له يوم القيامة شجاعاً أقرع له زبيبتان يطوقه يوم القيامة ثم يأخذ بلهزيمه يعني شقيقه ثم يقول أنا مالك أنا كنزك ثم تلا).

واتە: هەرکە سێک مالتیکی پێ ببەخشیت و زەکاتی لێ نەدات، لە پۆژی دوایدا لێی دەبیت بە پیرە ماریکی کە چەل، دوو نێزە ی هەیه، بە ملیدا دەنالی و هەردوو شەوێلکە ی دەگرێ و پێی دەلێت: من مالە کەتم، من گەنجینه کەتم، پاشان، پاشان ئەم ئایەتە ی خویندەو: ﴿وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ إِيمَانَهُمْ أَنَّهُم لَكُمْ شُرَكَاءُ أَنَّهُمْ وَقَفُوا مِنْ أَفْجَاءٍ بَلْ هُمْ شَرٌّ لَكُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ (ال عمران: ۷۵).^(۱) واتە: وا گومان نەبەن ئەوانە ی کە بە خیلی و پەزلی دەکەن، لە و نازو نیعمەتانە ی خوا پێی بە خشیوون، نابەخشن، کاریکی

^۲ - البخاري (۱۴۰۳) .

چاکه بډيان، نه خيږ نه وه کاريکي خراب و نادرسته بډيان، چونکه نه و شتانه ي که نه يانده به خشي له پوڅي قيامه تدا ده ست دښتته بينيان و ده بڼه کړت له گهر دنياندا.

(ابن مسعود) - په زای خوی لى بيت - له م ده قه ي قورئاندا که ده باره ي نه و که سانه دابه زيووه زه کاتي ماله که يان ناده ن : ﴿يَوْمَ يُحْمَىٰ عَلَيْهَا فِي نَارٍ جَهَنَّمَ فُتُكْوَىٰ بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَٰذَا مَا كُزِّرْتُمْ لَٰنَفْسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنتُمْ تَكْذِبُونَ﴾ (التوبة: ۳۵).

واته : (نه و سزا سه خته) له پوڅي کدا ده بيت نه و پاره و سامانه ي کويان کړدو ته وه ، له دوزه خدا سوړ ده کړي ته وه ، ناوچه وان و لاته نيشت و پشتياني پى داخ ده کړيت ، نينجا پتيان ده وتريت : نه مه نه و سامانه يه که کړتان ده کړده وه بقوختان ، ده بجيژن سزاي نه وه ي که بقوختان کړده کړده وه .

فهرموى : هيچ دينار و دره ميک له سهر يک دانانري و کړنا کړي ته وه ، به لکو پيستي له شي فراوان ده بيت تاکو هه موو دينار و دره مه کاني هه ييوو له سهر ي دابندريت .

نه گهر و ترا : بوجي ناوچاوان و ته نيشت و پشت تاييه ت کراوه به داخ کړدن ؟ ده وتريت : چونکه ده وله مهندي په زيل نه گهر هه ژاريک ببيني ت چاوي لى ده شاريت ته وه و لاي لى ده کات ، نه گهر نزيک بوويه وه لتي ، نه وه پشتي تيده کات ، نه و نه دمانه داخ ده کړين ، له بهر نه وه ي ده بيت پاداشت له چه شني کړده وه بيت .

نامورگاري

به و که سانه بللى که له دنيا دا فيلبازي و ساخته کار سهرقالي کړدوون ، به پاستي سبه ينى هاوارو داديان ده بيت - نه وه ي کويان کړدووه ته وه سووديان پى ناگه يه نيت - نه گهر پوڅي دواييان هات نه بى چوڼ له بهر چاوو دلان ديار نه مابى و وون بووي ت ﴿يَوْمَ يُحْمَىٰ عَلَيْهَا فِي نَارٍ جَهَنَّمَ فُتُكْوَىٰ بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَٰذَا مَا كُزِّرْتُمْ

لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْذِبُونَ ﴿١﴾ يَوْمَ يُخَمَّى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فُتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كُنْتُمْ تَكْذِبُونَ ﴿٢﴾ لَأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْذِبُونَ ﴿٣﴾ مَالَهُ كَيْ لَهْ كَلَّ خَوَى بَرْد بُو شُوینی سزادان، خستویه تی ناو به وده قیكه وه، بُو نه وه ی پلپته كان گهرم بیټ و سزاکه ی داخکردنی به میتر بکات:

نه گهر ره ژاریکیان تووش بیټ، واده زانن سزایان تووش بووه، نه گهر داوای شتیکی لی بکه ن قدر توپه ده بن وهك پشکویه کی گه شاهو یان لی دیت، خو نه گهر به نهرم و نیانی وه لامیان بده نه وه نه م جوړه قسه و قسه لۆکه ده لئین: فلان کس هاوکاری کردیت، یا نه وه ی تو داوای ده که ی وانیه، یا نه گهر خوای گهره بیویستایه ئیوه شی بی نیازو ده وله مه ند ده کرد.

به لام نه م جوړه که سانه حیکه متی خویان بیرچووه ته وه له ده وله مه ندکردن و هه ژارکردندا، نای خویه گیان نه بی چنده خه مبار و په شیمان بن کاتیک ده چنه ناو گورپه کانیان ﴿١﴾ يَوْمَ يُخَمَّى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فُتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كُنْتُمْ تَكْذِبُونَ ﴿٢﴾ لَأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْذِبُونَ ﴿٣﴾ له داهاتویه کی نزدیکدا میرانگره کانیان به بی ماندووبوون به شی خویان ده بن، نه و پرسپاری لی ده کریت چون نه م پاره ی کو کردوه ته وه و له چیدا خه رچی کردوه، به لام دپکه که ی بُو نه وه و به ره مه که ی بُو میرانگره، کوانی سووربوونی مال کوکه ره وه کان، نه ی کوا نه قلیان ﴿٤﴾ يَوْمَ يُخَمَّى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فُتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كُنْتُمْ تَكْذِبُونَ ﴿٥﴾ لَأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْذِبُونَ ﴿٦﴾ خو نه گهر له ریزه کانی دۆزه خدا بیان بینیت، له ناو نه و دینارو دره مانده ده سووتین که بووه به پشکو لای راست و چه پیان داخ ده کات که له دنیا دا پویان له هه ژاران وهرده گیرا.

نه گهر له دۆزه خدا بیان بینیت ناوی (حمیم) یان ده رخواورد ده دریت، چون شیواو و هاوارو دادیانه ﴿٧﴾ يَوْمَ يُخَمَّى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فُتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ

هَذَا مَا كَزْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْزِبُونَ ﴿٣٥﴾ چەند جار لە دنیادا ئامۆژگاری دەکران بە لām ئەوان بە هیچ شتێوە یەك که لکیان لی وەر نه ده گرت.

چەند جار تر سیتێران بە سزای خوا هیچ یەكێك لەوان بە بای خە یالیدا نه ده هات.

چەند جار بە نه دانی زه کات ئاگه دار کرانه وه هیچ یەكێك لەوان ئاماده یی تیدا نه بوو زه کات بدات .

وایان ده زانی به و مال و سامانه ده بن به زیره کترین و به نرخترین کهس، خو ئە وه نه دار عه سای پیغه مبه ر موسایه و نه کتوی (طوره) ﴿يَوْمَ يُحْمَىٰ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَىٰ بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَزْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْزِبُونَ﴾؟ (التوبة: ٣٥). واته : (ئەو سزا سه خته) له پوژیکدا ده بیته ئەو پاره و سامانه ی کویان کردۆته وه، له دۆزه خدا سوور ده کریته وه، ناو چه وان و لاته نیشت و پشتیانی پی داخ ده کریته، ئینجا پێیان ده وتریته: ئەمه ئەو سامانه یه که کوتان ده کرده وه بۆ خۆتان، ده بچێژن سزای ئەوه ی که بۆ خۆتان کۆ ده کرده وه .

تاوانی شه شه م

به پوژوو نه بوونی پوژیک له مانگی په مه زان به بی بیانوو

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لِمَلَّكُمْ تَنَفُّونَ ﴿١٨٣﴾ أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۖ﴾ (البقرة: ١٨٣ - ١٨٤) واته: ئه ی ئه و که سانه ی باوه پرتان هیناوه پوژوو په مه زان له سهرتان پتویست کراوه هه روه کو له سهر که لانی پتیش ئتوه پتویست کرابوو بیگن، بۆ ئه وه ی خواناسی و پاریزگاری بکه ن. چه ند پوژیکی ژمیردراوی دیاریکراوه (که مانگی په مه زانه) خو ئه گه رکه سیك له ئتوه نه خوش بوویان له سه فهدا بووبا به ئه ندازه ی ئه و پوژانه ی بوی نه گیراوه له پوژانیکی تردا بیانگریته وه.

له پیغه مبه روه ﷺ فهرمویه تی: (بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَالْحَجِّ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ).

واته: ئیسلام له سهر پینچ شت بنیات نراوه: شایه تیدان که هیچ کهس شایه نی په رستن نیه جگه له خوای تاقانه، (محمد) ﷺ په وانه کراوی خوایه، هه روه ها نوژ کردن، زه کاتدان، حه ج کردن پوژوو گرتن) .

له (ابن عباس) وه - په زای خوای لی بیت - ده لیت: بنه مای ئیسلام و دین سی شته: شایه تیدان که هیچ کهس شایه نی په رستن نیه جگه له خوای تاقانه، نوژ کردن، پوژوو گرتن، هه رکه سیك به کیک له مانه وازی به پینیت ئه وه بی باوه په .

توانی هه وته م

وازهینان له فه ریزه ی چه ج له گه ل بوونی توانادا

خوای گه وره ده فه رمویت: ﴿وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا﴾ (ال عمران: ۹۷). واته: خوای گه وره بریاریداوه له سه ره خه لکی چه ج و سه ردانی (بیت الحرام) به ته نهان هه ی که توانای (دارایی و ته ندروستییان) هه یه.

(عمر) کوپی (خطاب) ده لیت: واهات به خه یالمدا چه ند پیاویک بنیرم بۆ شاره کان، ته ماشا بکه ن بزانی کۆ توانای هه یه و چه ج ناکات، سه رانه یان (جزیه) لۆ وه ریگرن چونکه نه وانه موسلمان نین.

وه له (ابن عباس) وه ده لیت: هیچ که سیك نیه چه ج نه کاو زه کاتی ماله که ی نه دات، ئیلا له کاتی مردنیدا داوی گه پانه وه ده کات بۆ دنیا، نه مه ش ته نهان بۆ باوه پان داوی گه پانه وه ده که ن؟ وتی: نه مه له کتیبی خوادا هاتووه: ﴿وَأَنْفِقُوا مِنْ مَّا رَزَقْتُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ أَحَدُكُمْ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا اٰخِرَتِيْ اِلَآ اَجَلٍ قَرِيْبٍ فَاَصْدَقَ﴾ واته: زه کاتی مالم ده ریکردایه ﴿وَاَكُنْ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ﴾ (المنافقون: ۱۰) واته: چه جم ده کرد ﴿وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللّٰهُ نَفْسًا اِذَا جَاءَ اَجَلُهَا وَاللّٰهُ خَبِيْرٌ بِمَا تَعْمَلُوْنَ﴾ (المنافقون: ۱۱) و ترا: زه کات له چه ند واجب ده بیت؟ وتی: به دو سه د دینار به قیমে تی ئالتون. و ترا: نه ی چه ج به چی واجب ده بیت؟ وتی: به تیشوو (خواردنت هه بیت بۆ پینگه و بان)، حوشتی به رز (هۆی گواستنه وه بۆ پینگه و بان).

له (سعید) کوری (جبیر) وه ده لیت: هاو سییه کم مرد و توانای چه ج کردنی هه بوو به لام چه جی نه کرد، نو یژم له سه ری نه کرد.

تاوانی هه شته م

دل نیشانی دایک و باوک

خوای گه وره ده فه رمویت: ﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَيَالِ لِلَّذِينَ إِحْسَنًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُنْثَىٰ وَلَا تَنْهَرُهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا﴾ (الاسراء: ٢٣) واته: په وره ردگاری تو بریاری داوه که جگه له و که سی تر نه په رستن، هه وره ها بریاری داوه چاکه کاریش بن له گه ل دایک و باوک تاندا، هه رکاتیڅ به کیکیان یا هه ردوکیان به پیری که و تنه لای تو (ته نانه ت) توفیان له ده ست مه که و (هه رگیز) پیا یاندا هه لمه شاخی و هاواریان به سه ردا مه که، به رده و امیش قسه و گفتو و گوت له گه لیا ندا باچاک و جوان و به جی بیت .

مانای نه وه یه چاک و نه رموونیان و به سوژ بن له گه لیا ندا . نه گه ر که و تنه ساله وه به بیزار ییبه وه قسه یان له گه ل مه کن .

پښو یسته چو ن نه وان خزمه تی تو یان کردو وه به هه مان شیوه تو ش خزمه تیان بکه یت، له گه ل نه وه شدا فه زل و گه و ریه یی بو دایک و باوک به هیچ شیوه یه ک یه کسان نابن نه و دوو خزمه ته، به رده و ام نه وان به رگه ی ناړه حه تیه کانی تو یان گرتو وه نه مه ش له پښا و نه وه ی که تو بژیت، به لام نه گه ر نه وان تو زیک له پیریدا نازاری تو بدن حه ز ده که ی بمړن و پزگارت بیت لییان، پاشان خوای گه وره ده فه رمویت: ﴿وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا﴾ (١٣) واته: قسه یه کی زور له سه رخو و نه رم و نیان.

وه هه وره ها خوای گه وره ده فه رمویت: ﴿أَنْ أَشْكُرَ لِي وَلَوْلَا ذِكْرُ﴾ (لقمان: ١٤)

ته ماشا بکه په حمه تی خوات لی بیت چوڼ خوی گه وره سوپاسی خوی به ستوه ته وه
به سوپاسی دایک و باوکه وه .

(ابن عباس) ده لیت : سی شت گری دراوڼ به سی شته وه ، په کیکیان قبول نابیت به بی
نه وی تریان :

یه که م : خوی گه وره ده فهرمویت ﴿ وَاطِيعُوا اللَّهَ وَاطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَأَعْلَمُوا
أَنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَّغُ الْمُبِينُ ﴾ (المائدة: ۹۲) واته : (نه ی ئیمانداران فهرانداری خوا بن ،
فهرانداری پیغه مبریش بن و وریا بن و ناگدار بن (نه که ن سه ریچی له فهران و
رینماییه کانیاں بکه ن) جا نه گه ر پشت هه لکه ن و یاخی بین نه وه بزائن به راستی کاری
پیغه مبری نیمه ته نها پراگه یاندنی ناشکراو پوونی په یامه که یه .

نه وه ی فهرمانی خوا جیبه جی بکات و فهرمانی پیغه مبره که ی جیبه جی نه کات لی
وه رناگیریت .

دوهم : خوی گه وره ده فهرمویت ﴿ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ﴾ (البقرة: ۴۳)
هه رکه سیك نویژ بکات و زه کات نه دات لی وهرناگیریت .

سی یه م : خوی گه وره ده فهرمویت : أَنْ أَشْكُرَ لِي وَلَوْلَاكَ إِلَى الْمَصِيرِ ﴿ (لقمان: ۱۴)،
هه رکه سیك سوپاسی خوا بکات و سوپاسی دایک و باوکی نه کات لی وهرناگیریت ، له بهر
نه مه یه پیغه مبره ﷺ فهرموویه تی : (رضا الله من رضا الوالدين، وسخط الله من سخط
الوالدين)^(۱) . واته : په زامه ندی خوا به په زامه ندی دایک و باوکه وه یه ، توپه یی خوا به
توپه یی دایک و باوکه .

^۱ - الترمذي (۱۸۹۹)، والحاكم في المستدرک (۴ \ ۱۵۱ ، ۱۵۲) و صححه .

له (صه حیحی) بوخاری موسلیمدا هاتووہ که پیغه مبر ﷺ فرمویه تی: (أَلَا أُتَبِّئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكِبَائِرِ: الْإِشْرَاقُ بِاللَّهِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ) . واته: ئایا هه والتان پی بدهم گه وره ترین تاوان کامه یه: شهریک بریاردان بۆ خوی گه وره، دل ئیشانی دایک و باوک .

وه هه رکه سیک هاوکاری و چاکه یان له گه ل بکات نه گه ر پیوستان پی هه بوو، له (صه حیحی) بوخاری موسلیمدا هاتووہ: (جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بِحُسْنِ صَحَابَتِي قَالَ أُمُّكَ قَالَ ثُمَّ مَنْ قَالَ ثُمَّ أُمُّكَ قَالَ ثُمَّ مَنْ قَالَ ثُمَّ أُمُّكَ قَالَ ثُمَّ مَنْ قَالَ ثُمَّ أُمُّكَ) .

واته: پیاویک هاته خزمه ت پیغه مبر ﷺ وتی: نه ی پیغه مبری خوا کی شایسته ترینی خه لکه که به چاکی هاوپییه تی بکه م، فرموی: دایکت، وتی: دوا ی نه و چ که سی؟ فرموی: دایکت. وتی: دوا ی نه و کی؟ فرموی: دایکت. وتی: دوا ی نه و؟ فرموی: باوکت.

له م فرموده یه دا سی جار جه ختی له سه ر پیزگرتن له دایک کردوه ته وه، بۆ باوکیش یه ک جار، له بهر نه وه ی سۆزو به زه یی دایک زیاتره و نه رمونیانی زۆرتره، له گه ل نه وه دا به بۆنه ی نه و منداله وه تووشی ده یان گرفت ی قورس و گران ده بیت له ژياندا، وه ک: قوناغه کانی سک پری و مندال بوون و شیردان و شه و نخونی و ده یان نازاری تر .

پیغه مبر ﷺ فرمویه تی: (ثَلَاثُ دَعَوَاتٍ مُسْتَجَابَاتٌ لَا شَكَّ فِيهِنَّ: دَعْوَةُ الْمَظْلُومِ، وَدَعْوَةُ الْمُسَافِرِ، وَدَعْوَةُ الْوَالِدِ عَلَى وَلَدِهِ)^(١) . واته: سی پاران وه گبرا ده بی و هیچ گومانی تیدا نیه: پاران وه ی سته م لی کراو، پاران وه ی پیوار، دوعای باوک له منداله که ی .

^١ - أبو داود (١٥٣٦)، والترمذي (١٩٠٥)، وصححه، وابن ماجه (٣٨٦٢)، وأحمد (٢٥٨ / ٢).

نامۆږگاری

ئەي ئو كه سەي مافه كانت له بىر خۆت بردوه ته وه، پاهاتوو له سەر سەربېچى دايك و باوك، بىرت چوه ته وه چى له سەرت واجبه، بى ئاگای له وهى كه تۆ له نىوان هەردوو دەستى ئەوداى، نازانيت چاكەى دايك و باوك به سەرت وه قەرزە ؟ به لام تۆ ئەو چاكە دەدهيته وه به بى پىزى كردن و شوره يى، له گەل ئەوه شدا داواى به ههشت دهكەى، نازانيت به ههشت له ژىر پىي دايكتدايه.

تۆ مانگ له سكيذا هەليگرتوى به ئەندازەى تۆ سال، له كاتى دانانى تۆدا خەريك دەبوو گيان و دلّى دەرچىت، ئينجا له سنگى پاكي شبرى پىداويت، له بەر تۆ شەونخونى كيشاوه، به دەسته كانى راستى پىستى تۆى پاك كردوه ته وه، زۆر خواردنى له بەردەم تۆى داناهه خۆى نه يخواردوه، كۆشى بۆ كردوى به بيشكه، بەردەوام و بەردەوام له خەمى تۆدا بووه .

ئەگەر تووشى نه خووشيهك ببىت، دهگاته ئەوپەرى بىزارى و خەفت، هەرچى هەيه و نيه له پاره و سامان له پىناو سەلامەتى تۆدا ده بخاته بەردەست پزىشك، ئەگەر سەرىشكى بگەن له نىوان هەلبژاردنى ژيانى تۆو مردنى ئەودا، ئەوه به بى دوو دلّى مردنى خۆى هەلده بژىريت !!

دەبى چەندىن جار به ناشرينترين شىوه مامەلەت له گەلیدا كردبى، به لام ئەو له برى ئەوه دا به ئاشكرا و به نهينى نزا و دوعاى سەرکهوتن و سەرفرازى بۆ کردوويت، كه له كاتى پيريدا پىويستى به تۆ هەبوو، به باى خەيالدا نه دههات و به ساده ترين شىوه مامەلەت له گەلیدا ده كرد، خۆت تىر ده كرد و ئەو به زگى برسى، سەرزەنشست ده كردو ئەو هەر پازى بووه، فەزلى مال و مندالت داوه به سەر ئەودا، خزمەت كردنى زۆر ئاسان بووه به لام تۆ به لاتوه زۆر به زەحمەت و گران ته ماشاات ده كرد، ته مەنى مانە وهى لاى تۆ زۆر كه م بوو، به لام تۆ به لاتوه زۆر زۆر بوو، پشتت تى ده كردو ئەويش ته نها تۆى شك ده برد . به لام

نازانی خوای گه وره ته نانه ت و تنی وشه ی ئوفیشی قه ده غه کردوه به رامبه ر به دایک و باوک،
 نه گه ر نازاریان بده ی چاوه پوان به له دنیا دا سزا ده دریت پیش قیامت، نه مهش به هو ی
 له فرمان ده رچوونی مندا له کانت، له دوا پوژیشدا به دوورکه و تنه وه له په حمه تی خوا سزا
 ده دریت ، بانگ ده کریت به زمانی هه په شه و سه رزه نشتکردن: ﴿ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمْتَ يَدَاكَ
 وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَسْرِ بِظَلْمِ لِّلْعَبِيدِ﴾ (الحج: ١٠). واته: (نه وسا پیی ده وتریت) نه م سه رنه نجامه
 کاره کانی خۆته تووشت هاتووه، بیگومانیش خوا به هیچ جوریک ستم له بهنده کانی
 ناکات.

تاوانی نویه م

وازهینان له خزم

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ﴾ (النساء: ۱) واته: له و خواجه بترسن که له یه کتر داواده کن به ناوهینانی نه وه وه، هه ولّ بدهن په یوه ندی خزمایه تیش بیاریزن و (پته وی بکن) چونکه به راستی خوا (همیشه و بده وام) چاودیره به سه رتانه وه.

وه خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتَقَطَّعُوا أَرْحَامَكُمْ﴾ (۲۲) ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعَمَّى أَبْصَرَهُمْ﴾ (محمد: ۲۲، ۲۳) واته: نایا نیوه به ته مان نه گه ر له غه زا پشت هه ل بکن یاخود ده سه لاتنان که وته ده ست، تووی ناژاوه و گنده لی و تاوان له زه ویدا بجینن و هرچی په یوه ندی خزمایه تیش هه یه بیچرینن و له ناوی به رن؟! نه و جوړه که سانه نه وانه که خوا نه فرینی لی کردوون و که پی کردوون و کویرایی هیناوه به سه ر چاویاندا. هه روه ها خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْعَيْثَ﴾ (۲۰) ﴿وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ﴾ (الرعد: ۲۰ - ۲۱) واته: نه و که سانه ن وه فا ده کن و به نه مه کن له به رامبه ر نه و په یمانه وه که هه یانه له گه ل خوای په روه ردگارداو نه و په یمانه ش ناشکینن و به لاین هه لئاوه شیننه وه .... نه وانه ش که هرچی خوا فهرمانی به گه یاندنی داوه ده یکه یه نن و به دل له په روه ردگاریان ده ترسن و له لیپرسینه وه و حیسابی توندی قیامه تیش سل ده که نه وه.

پښه مېرمنه (فهرموويه تى): (قَالَ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعٌ). واته: ناچيته به هه شته وه كه سيك په يوه ندى خزمایه تى بېچرېنيټ.

هه روه ها فهرموويه تى: (وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُصِلْ رَحِمَهُ). واته: هه ركه سيك بېروای به خواو به پوځى دوايى هه به با په يوه ندى خزمایه تى جيبه جى بکات . وه فهرموويه تى: (لَيْسَ الْوَأَصِلُ بِالْمُكَافِي وَلَكِنْ الْوَأَصِلُ الَّذِي إِذَا قُطِعَتْ رَحْمَةُ وَصَلَهَا). واته: خزم دؤست نه و كه سه نيه كه له به رامبېرى سهردان و په يوه ندى خزمایه تى، سهردان بکات، به لكو خزم دؤست نه و كه سه يه نه گهر سهردانى نه كراو په يوه ندى خزمایه تى له گه ل پچرا نه و بېكات و به جيبى بيټى .

وه پښه مېرمنه فهرموويه تى: (خَوَايَ گه وره ده فهرمويت:) (أَنَا الرَّحْمَنُ وَهِيَ الرَّحْمُ فَمَنْ وَصَلَهَا وَصَلَتْهُ، وَمَنْ قَطَعَهَا قَطَعَتْهُ) . واته: من (الرحمن) م په يوه ندى خزمایه تيش (صلة الرحم) په حم و سؤزه، هه ركه سيك خزم دؤستى و سهردانى خزم بکات، نه وه منيش سؤزو به زه يى به سهردا ده پڙينم، نه وه ش په يوه ندى خزمایه تى بېچرېنيټ منيش ده بېچرېنم .

(علي) كورى (حسين) - په زای خوايان لى بيټ - به كوپه كه ي وټ: نه ي كوپه بچكوله كه م: هاوپييه تى نه و كه سه مه كه كه سهردانى خزم و كه س ناكات (صلة الرحم) چونكه من له سى شوينى قورئاندا بينيومه نه فرينى لى كراوه .

تاوانی دهیه م

زیناګردن

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَلَا تَقْرَبُوا الزَّيْفَ إِنَّهُ كَانَ فَحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا﴾ (الإسراء: ۳۲) . واته : هرګیز نه ګن توخنی زینا بګورن ولی زینک بینه وه ، چونکه نه وه به پاستی ګوناھو و تاوان و هله و پېچکه به کی زور ناقلایه .

هر روه ها خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضْعَفُ لَهُ الْكَذَابُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَيَخْلُدُ فِيهِ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ (الفرقان: ۶۸-۷۰) . واته : هر روه ها نه وانه ی هیچ جوړه په رستراویکی تر له ګل خوا دا ناپه رستن ، که سیش ناګورن که خوا ګوشتنی حرام ګرد بیت مه ګر به حق و په وا ، هر روه ها زینا ناګن و نزیکی ناګورن ، جا نه وه ی نه و جوړه کاره خراپانه نه نجام بدات نه وه تووشی سزاو نازارو پیسواپی ده بیت . له قیامه تیشدا نازارو سزای بڼه چنه د به رانېر ده ګریت و به زه لیلی و خه جاله تی و شهرمه زاریبه وه ده بیت ژیاپی تیدا به ریته سر . مه ګر نه و که سې که ته و به بګات و باوه ر بهیتیت و کارو ګرده وه ی چاکه نه نجام بدات ، نا نه و جوړه که سانه خوا کارو ګرده وه خراپه کانیشیان بڼه ده ګوریت به چاکه ، چونکه هه میسه و به رده وام خوای گه وره لیخو شېبو و میهره بانه .

وه هر روه ها خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُم بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَشَهِدَ عَنَاهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ (النور: ۲) . واته : سه د قامچی له هر یه ک له نافرته و پیاوی زینا که ر بوه شینن ، به زه یی نه تانګریت

له به جیهینانی فرمانی خوادا بویان، نه گهرئووه باوه پتان به خواو به پوژی دواپی هیناوه، با دهسته یه کیش له ئیمانداران ناماده ی سزاکه یان بن.

زانایان ده فەرموون: ئەمە سزای ئەو کەسە یە کە له دونیادا زینا دەکات، ئەمە ئەگەر گەنج بوو ژنی نه هینابوو یا شووی نه کردبوو - به لام نه گەر ژندار بوو یان شووی کردبوو نه گەر یه ک جاریش بیت له ژیانیدا، ئەو به بهرد په جم ده کرین هه تا ده مرن، به وشپوه یه ئەمە له سوننه تی پیغه مبهردا هاتوو.

پیغه مبهردا عليه السلام فەرموویه تی: قَالَ لَا يَزْنِي الرَّأْيِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَسْرِقُ السَّارِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَشْرَبُ الْخَمْرَ حِينَ يَشْرَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَنْتَهَبُ نَهْبَةً ذَاتَ شَرَفٍ يَرْفَعُ النَّاسُ إِلَيْهِ أَبْصَارَهُمْ فِيهَا حِينَ يَنْتَهَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ^(۲).

واته: زیناکەر له کاتی زینا کردنه کهدا باوه پردار نابیت، مه یخوړ له کاتی مه یخواردنه وه کهیدا باوه پردار نابیت، دز له کاتی دزیکردنه کهیدا باوه پردار نابیت، وه که سیك که خه لک بوی بپروانن له کاتی تالانکردنه کهیدا باوه پردار نابیت.

له سه حیحی بوخاریدا هاتوو له باسی خه وی پیغه مبهردا عليه السلام که (سمرة بن جندب) ده یگپرتته وه، تئیدا هاتوو که پیغه مبهردا عليه السلام جبریل و میکائیل هاتن بۆ لای، فەرمووی: (فَانْطَلَقَا فَأَتَيْنَا عَلَى مِثْلِ التَّنُورِ، أَعْلَاهُ ضِيقٌ وَ أَسْفَلُهُ وَاسِعٌ، فِيهِ لَفْطٌ وَأَصْوَاتٌ، قَالَ: فَاطْلَعْنَا فِيهِ فَإِذَا فِيهِ رِجَالٌ وَنِسَاءٌ عُرَاةٌ، فَإِذَا هُمْ يَأْتِيهِمْ لَهَبٌ مِنْ أَسْفَلِ مِنْهُمْ، فَإِذَا أَتَاهُمْ ذَلِكَ اللَّهَبُ ضَوْضُوا، أَيُّ صَاحُوا مِنْ شِدَّةِ حَرِّهِ، فَقُلْتُ لَهُمَا: مَنْ هَؤُلَاءِ، قَالَا: هَؤُلَاءِ الزَّانَاةُ وَالزَّوَانَى - يَعْنِي مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ - فَهَذَا عَذَابُهُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ). واته: که وتینه ریی هه تا گهشتین به شتیك وه که ته نوور وابوو سه ره وهی ته نگ و خواره وهی فراوان، ده نگ و هاواری لی ده هات، فەرمووی: ته ماشامان کرد بینیمان کۆمه له پیاو و ئافره تیکی به پوتی تئدایه، له خواره وه ئاگریان بۆ ده هات، که نه و ئاگره تیژه ی ده گه شسته جهسته یان پر

^۲ - البخاري (۲۴۷۵)، ومسلم (۵۷).

به دهم هاواريان ده كرد، منيش به جبريل و ميكائيل فرمود: نه مانه كين؟ وتيان؛
نه وكه سانه كه زينا ده كن - له ئافره تان و پياوان - تا پوژي دوايي نه مه سزايانه.

له پيغه مبه ره وه ﷺ ها تووه : شه يتان سه ربازه گاني له سه رزه ويدا بلاو ده كاته وه و
پييان ده لئيت: كي له ئيوه موسلماننيكي له ريگه ده ركرد، نه وه تاجيكي گولينه له سه ري
ده نيم، جا گه وره ترين و باشرينيان نه وكه سه يه كه فيتنه كه ي گه وره تر بيت، به كيكيان
ديت بو لاي پي ده لئيت: وازم له و پياوه نه هيئا هه تا خيزانه كه ي ته لاقدا، شه يتان ده لئيت:
شتيكي زور گرنگت نه كردوه، ژنيكي تر ده هيئت، پاشان دانه يه كي تريان ديت و ده لئيت:
وازم له و پياوه نه هيئا هه تا له گه ل برا كه يدا دا يانم به شه ردا، نه ويش ده لئيت: شتيكي گرنگت
نه كردوه، توژنيكي تر ناشت ده بنه وه، پاشان به كيكي تريان ديت و ده لئيت: وازم له و
پياوه نه هيئا هه تا زينا م پيكرد، شه يتانيش ده لئيت: ئافه رين باشرين شتت كردوه ئينجا
له خوي نزيكي ده كاته وه و تاجي پيژي له سه ري ده كات.

گه وره ترين زينا: زينا كردنه له گه ل دايك و خوشك ژني باوكدا، وه له (البراء) وه كه
خالوي پيغه مبه ري خوا ﷺ ناردي بو لاي پياويك كه ژني باوكي خوي ماره كردبوو كه
بيكوژيت و ماله كه به پينچ يه ك دابه ش بكات.

تاوانی یازدهههههه

نیربازی (اللوط)

خوای گه وره له چه ندين شوینی کتیبه که یدا چیرۆکی نه ته وهی (لوط) ی بۆ باس کردوین، له وانهش: ﴿فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَلَىٰهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِّن سِجِّيلٍ مَّنْضُورٍ ﴿٨٢﴾ مُّسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ﴾ (هود: ۸۲، ۸۳). واته: جا کاتیک فه رمانی ئیمه بۆ تیاچوونیاں هات، شارۆچکه که یانمان ژیره و ژوور کرد و به قوپی سووره وه کراوی وه ک به رد، چین له سه رچین به رد بارانمان کرد. هه موو نه و به ردانه دیاری کراو بوون، له لایه ن په روه ردگارته وه (که بدات به سه ر ته وقه سه ری کیدا) ئه م کاره سات و ئه م به رد بارانه ش وه نه بیئت ژۆر دوور بیئت له سته مکارانه وه (له هه موو سه رده میکدا، کاتیک پۆده چن له تاوانکاریدا).

سته مکارانی ئه م ئوممه ته ش نه گه ر نه و کاره ی نه ته وهی (لوط) بکه ن شایه نی نه وه ن وه ک نه وان سزا بدرین.

پێغه مبه ری خوا ﷺ فه رموویه تی: (إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَىٰ أُمَّتِي عَمَلُ قَوْمٍ لُّوطٍ). واته: ترسناکترین شت که ده ترسم به سه ر ئوممه ته که مدا بیئت کاری قه ومی (لوط) ه نیربازی.

پێغه مبه ر سی جار نه فره تی لی کردوون، فه رموویه تی: (لَعَنَ اللَّهُ مَنْ عَمِلَ عَمَلَ قَوْمٍ لُّوطٍ، لَعَنَ اللَّهُ مَنْ عَمِلَ عَمَلِ قَوْمٍ لُّوطٍ، لَعَنَ اللَّهُ مَنْ عَمِلَ عَمَلِ قَوْمٍ لُّوطٍ) (۴). واته:

^۲ - أخرجه أحمد ۱ / ۱۲۷، ۳۰۹، وابن حبان (۵۳).

نه‌فره‌تی خوا له‌وکه‌سه‌ی که کاری نه‌ته‌وه‌ی (لوط) ده‌کات، نه‌فره‌تی خوا له‌وکه‌سه‌ی کاری نه‌ته‌وه‌ی (لوط) ده‌کات، نه‌فره‌تی خوا له‌وکه‌سه‌ی کاری نه‌ته‌وه‌ی (لوط) ده‌کات.

هه‌روه‌ها فه‌رموویه‌تی: (مَنْ وَجَدْتُمُوهُ يَعْمَلْ عَمَلٍ قَوْمٍ لُوطٍ فَأَقْتُلُوا الْفَاعِلَ وَالْمَفْعُولَ). واته: هه‌رکه‌سیکتان بینێ کاری نه‌ته‌وه‌ی (لوط) ی نه‌نجامدا بکه‌رو کارتی‌کراو بکوژن .

زانایانی ئیسلام یه‌ک ده‌نگن له‌سه‌ر نه‌وه‌ی نێریازی یه‌کی‌که له‌تاوانه‌گهوره‌کان که خوای گه‌وره‌قه‌ده‌غه‌ی کردووه، وه‌ک ده‌فه‌رموویت: ﴿ أَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ ۖ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ ۖ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ ﴾ (الشعراء: ۱۶۵ - ۱۶۶). واته: ئایا له‌ناو نه‌وه‌موو‌خه‌لکه‌دا ئیوه به‌شوین نێرینه‌دا ده‌گه‌پێن و ده‌تانه‌وێت ئاره‌زووی جووت بوون له‌گه‌ل نه‌واندا جێبه‌جێ بکه‌ن؟ وازیش ده‌هێنن له‌هاوسه‌ر که په‌روه‌ردگارتان بۆی دروست کردوون، به‌لکو ئیوه هه‌رقه‌ومێکی ناله‌بارو به‌دپه‌وشت و ناپه‌سه‌نن.

هه‌روه‌ها ده‌فه‌رموویت: ﴿ وَلَوْ طَأْأَيْنَتْهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَبَحَيْنَتْهُ مِنَ الْقَرْبَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ لَفُجِّتُ مِنْهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْرٍ فَسِقِينَ ﴾ (الانبیاء: ۷۴). واته: به‌ (لوط) پێغه‌مبه‌ریش حیکمه‌ت و دانایی و زانیاریمان به‌خشی و پزگارمان کرد له‌و‌شاره‌ی که کرده‌وه پیسه‌کانیان تێدا نه‌نجام ده‌دا، بێگومان نه‌وانه قه‌ومێکی ناله‌بارو خراپ و به‌دخووتاوانکار بوون .

نه‌و‌گونده‌ی که نه‌و‌کاره‌ی تێدا نه‌نجام ده‌دا ناوی (سodom) بوو، خه‌لکی نه‌و‌گونده‌ نه‌و‌کاره‌پیسانه‌یان نه‌نجام ده‌دا که خوای گه‌وره‌باسی کردووه، پیاوه‌کان ده‌چوونه‌لای یه‌ک‌تریه‌وه له‌با‌پو‌یانه‌کانیاندا زړتیان ده‌کێشا، له‌گه‌ل چه‌ندین شتی ناپه‌سه‌ندونا ما‌قول !.

ته‌ما‌شاکردنی لوسکه‌و بێ تووک و ئافه‌رت به‌مه‌به‌ستی ئاره‌زووی جنسیه‌وه زینایه، پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: (زَنَا الْعَيْنِ النَّظَرُ وَزَنَا اللِّسَانِ الْمُنْطِقُ وَالنَّفْسُ تَمْنَى

وَتَشْتَهِي وَالْفَرْجُ يُصَدِّقُ ذَلِكَ كُلُّهُ أَوْ يَكْذِبُهُ^(۲). واته: زینای چاو ته ماشاگردنی نامه حره مه، زینای زمان قسه کردنه، هه واو ئاره زو و ئاوات ده خوازیت و حه ز ده کات، داوینیش یان ئه وه ده سلمینیت یا ده یخا به درۆه .

(سفیان الثوري) چوه حه مامه وه مندالکی جوانیش هاته ژوره وه، وتی: ده ریکه نه ده ره وه، به راستی من له گه ل هه ر ئافره تیکدا شهیتانیک به دی ده که م، وه له گه ل هه ر مندالیکدا چه ندین شهیتان به ده ی ده که م .

پیاویک هاته لای ئیمامی (أحمد) مندالکی له گه لدا بوو، ئیمام (أحمد) پیتی وت: ئه مه کتیه له گه لندا ؟ وتی: کوپی خوشکمه، ئیمام (أحمد) وتی: جاریکی تر مه یهینه بۆ لامان، وه له گه لیدا پیتی مه که نه وه ک گومانی خراپت پی بیهن، ئه وه ی که تو و نه ونه ناسی .

بهش

سزای ئه وه که سه ی که خه لکی ده باته لای خو ی

ده گێر نه وه له (خالد) ی کوپی (ولید) که پیاویکی له یه کتیک له ناوچه کان بینی که له دواوه خه لکی ده چوونه لای، نامه یه کی نارد بۆ خه لیفه (أبو بکر الصديق) – په زای خوايان لی بیت – ئه ویش راویژی به هه ندیک له هاوه لانی کرد، ئیمامی (علي) کوپی (أبي طالب) فهرمووی: ئه م کاره ته نها یه ک نه ته وه کردوویانه، خوای گه وره فیری کردووین چی پێیان کردووه، منیش پیم وایه به ئاگر بسووتینریت، پاشان (أبو بکر) نامه یه کی نارد که بسووتینریت، پاشان خالد سوتاندی.

^۲ – البخاري (۶۲۴۲)، وملم (۲۶۵۷).

به شیکی تر

دهرباره‌ی چوونه لای نافرته له دواوه

نوه‌ی په‌یوه‌ندی به (لواط) وه هه‌یه چونه لای نافرته له دواوه، نه‌مه‌ش خواو پټغه‌مبه‌ره‌که‌ی قه‌ده‌غه‌یان کردووه، خوا‌ی گه‌وره ده‌فرمویت: ﴿يَسْأَلُكُمْ حَرْثُ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ﴾ (البقرة: ۲۲۳). واته: چوون ده‌توانن به ناره‌زووی خو‌تان له پیش و پاشه‌وه بچنه لایان به‌لام به‌ته‌ن‌ها له‌یه‌ک شوینه‌وه (وه‌ک له‌شه‌رعدا دیاری کراوه).

ه‌وی دابه‌زینی نه‌م نایه‌ته نوه‌بوو: که جوله‌که‌کان له سه‌رده‌می پټغه‌مبه‌ردا ده‌یانوت: نه‌گه‌ر پیاو‌یک بجیته لای خیزانه‌که‌یه‌وه له دواوه به‌لام بیخاته پیشه‌وه، نه‌وه من‌داله‌که خیل ده‌بیت، هاوه‌لانی پټغه‌مبه‌ره‌که‌ی پرسپاری نه‌وه‌یان لی‌کرد، خوا‌ی گه‌وره له وه‌لامدا بۆ به درۆ‌خستنه‌وه‌ی جوله‌که‌کان نه‌م نایه‌ته‌ی دابه‌زاند ﴿يَسْأَلُكُمْ حَرْثُ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ﴾ که ده‌توانن بچنه لای خیزانه‌کان‌تان نه‌گه‌ر ویستی با له‌سه‌ر شیوه‌ی سوژده‌یان کړپ‌توش با بچنه لایان به‌یه‌ک ده‌مه‌وانه‌وه. واته: ته‌ن‌ها نه‌و شوینه‌ی که شه‌رع دیاری کردووه، نه‌ویش بریتیه له شوینی من‌دال بوون، به‌لام دواوه ته‌ن‌ها شوینی فریدانی پی‌سیه‌بو‌یه پیس و‌قیزه‌ونه.

پټغه‌مبه‌ره‌که‌ی ده‌فرمویه‌تی: (مَلْعُونٌ مَنْ أَتَى امْرَأَتَهُ فِي دُبْرِهَا). واته: نه‌فرته لی‌کراوه نه‌وکه‌سه‌ی له دواوه ده‌جیته لای ژنه‌که‌ی.

پټغه‌مبه‌ره‌که‌ی ده‌فرمویه‌تی: (مَنْ أَتَى حَائِضًا أَوْ امْرَأَةً فِي دُبْرِهَا أَوْ كَاهِنًا فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ^(۲)). واته: هه‌رکه‌س‌یک بجیته لای نافرته‌تیک له سووپی مانگانه‌دابی، یا نافرته‌تیک له دواوه، یا فال‌گ‌ریک نه‌وه بی‌باوه‌ر بووه به‌وه‌ی که دابه‌زیوه بۆ‌سه‌ر (محمد) .

^۲ - الترمذي (۱۳۵) وصححه الشيخ الألباني .

ههركه سيك جيماع له گه لژنه كهيدا بكات له كاتى سووپى مانگانه دا، يا له دواوه بچيته لاي نه وه نه فره تى لى كراوه و نه و سزا تونده ده يگرېته وه، به هه مان شيوه نه وهى بچيته لاي جادوزگه ريك، يا نه ستيره ناس و نه و كه سهى كه بانگه شهى نه وه ده كات كه هه رشتيك ون ببيت ده يدوزيته وه، ده باره ي نادياره كان (غيبيا ت) قسه ده كات، پرسيا رى لى بكات و به پاستيشى بزانيت .

به پاستى زورېك له نه فامان تووشى نه م تاوانه بوون، نه مهش به هوى شاره زا نه بوونيانه له زانست وزانيارى .

پيوسته له سه ر مړو ته و به بكات له هه موو تاوانه كانى، داوا بكات له خواى گه وړه لى خوش بيت له سه ر نه و تاوانانه ي كه به نه قامى نه نجامى داوه، بۆ نه وهى نه و ته مه نه ي ماويه تى به خوش به ختى ته واوى بكات .

تاوانی دوازدهیه م

رپیا (سوو و مرگرتن)

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُّضَاعَفَةً﴾
(آل عمران: ۱۳۰). واته: نهی نهوانه ی باوه پتان هیناوه سوو به چند قات و چند به رامبه ر
مه خۆن .

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَقُولُوا إِنَّمَا أَلْهَىَٰنَا الْبَيْعُ وَاللَّيْلِ يَبْطُلُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا﴾ (البقرة: ۲۷۵) . واته: نهوانه ی سوو ده خۆن، هه لسوکه وت ناکن و راست نابنه وه (له گوردا)
مه گره وه نهو که سه ی که شه ی تان ده ستنی لیوه شان دبیت (هه ر له دونیادا سروشتی نین،
له قیامه تیشدا وه ک شیت ده بن) چونکه نهوانه ده لئین: کرپین و فروشتن وه ک سوو وایه .

کاتیک خوای گه وره خه لکی زیندوو ده کاته وه له پوژی دوا پیدا به په له له گورپه کانیا ن
ده رده چن، ئیللا نهو که سانه نه بیت که رپیا ده خۆن، نهوانه هه لده ستن و ده که ون وه ک
که سیک که ق و په رکه می تووش بووبی، چونکه کاتیک له دونیادا رپیا یان ده خوارد سکیان
پئی گه وره ده کرد و قورس ده بوون ، بۆیه له قیامه تدا ناتوان هه ستن وه ک که سیک
ناسایی، نهوانه هه رکه ده یانه ویت هه ستن تا بگن به و خه لکه ی که به په له پیده که ن به لام
ناتوان .

له (ابن عمر) وه به (مرفوع) هاتوه: نه گره خه لکی به دوا ی دینار و درهم بکه ون،
کرپین و فروشتنی پتوه بکه ون و دوا ی کلکی مانگا کانیا ن بکه ون و واز به یتن له جیهاد کردن

له پیناوی خوادا، خوای گه وره به لایه کیان بۆ داده به زینت لای نابات له سهریان هه تا ده گه پینه وه بۆ ئایینه که یان.

بهش

قه دهغه کردنی و مرگرتنی دیاری له قه رزار

له (ابن مسعود) وه - په زای خوای لی بیت - فهرمووی: نه گه ر قهرزت به لای که سیکه وه بوو شتیکی به دیاری بۆ هینای لی وهرمه گره چونکه نه وه پیبایه .

(الحسن) - په حمه تی خوای لی بیت - ده لیت: نه گه ر قهرزت به لای که سیکه وه بوو نه وه ی له مال که ی ده یخوی حه رامه . به فهرمووده یه کی پینه مبه ر ﷺ ئه م وته په پشت راست ده بیته وه: (من شَفَعَ لِأَخِيهِ بِشَفَاعَةٍ فَأُهْدِيَ لَهُ هَدِيَّةٌ عَلَيْهَا فَقَبِلَهَا فَقَدْ أَتَى أَبَا عَظِيمًا مِنْ أَبْوَابِ الرَّبِّ) . واته: نه وه ی تکاکاری بۆ برا که ی بکات له بری نه وه دیاری وهریگریت، نه وه چووه ته ده رگایه کی گه وره وه له ده رگا کانی پیبایه .

تاوانی سیازدهیه م

خواردنی مالی هه تیوو زولم لیگردنیان

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ آلِهَتِهِمْ طُلُمًا إِتْمًا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا﴾ (النساء: ۱۰). واته: به پاستی نه وانه ی که مالی هه تیوان به ناحق و ستم ده خون، بیگومان نه وانه ته نها ناگر ده خون و نه و مال ده بیتته ناگر له سکياند، له قیامه تیشدا ده چنه ناو ناگری دۆزه خه وه.

وه هه روه ها خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَقِّ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ﴾ (الانعام: ۱۵۲). واته: نزیک مال و سامانی هه تیو مه که ون مه گه به چاکی و له قازانجی نه بیت، هه تا نه و کاته ی گه وره ده بیت و به ته واوی پی ده گات.

(السدي) - په حمه تی خوای لی بیت - له رافه ی نه م ده قه دا ده لیت: نه و که سه ی مال و سامانی هه تیو ده خوات به ناحق له پۆزی قیامه تدا زیندوو ده کریتته وه و ناگر له دم و لوت و گوئی و چاوی ده رده چیت، هه رکه خه لکی ته ماشای ده که ن ده زانن نه وه مالی هه تیوی خواردروه .

زانایان: ده لاین: هه ر به خپوکه ریکی هه تیو نه گه ر هه ژار بوو ده توانیت له و مال ده بخواه به پی پیو یست و هه ستانی به نه نجامدانی کاروباری هه تیوه که، نه وه ی له سه رووی نه مه وه بیت نه وه حه رامه، چونکه خوای گه وره فهرمویه تی: ﴿وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهَدُوا عَلَيْهِمْ وَكَفَى بِاللَّهِ حَسِيبًا﴾ (النساء: ۶). واته: نه وه ی ده وله مه نده با ده ستی بپاریزیت و نه وه ش که هه ژاره با لئی بخواه و له سنوور ده رنه چیت و زیاده په وی نه کات، جا کاتیک مال و سامانه کانیا ن ته سلیم ده که نه وه نه وه شایه تیان له سه ر بگرن (هه رچه نده) ته نها خوا به سه بۆ لیپرسینه وه و چاودی ری.

دهرباره ی خواردنی مالی هتو (ابن الجوزي) (١) له تفسیره که یدا چوار بۆچون و وته ی گواستوه ته وه :

یه که م: وه رگرتنی به مه بهستی قهرز .

دووه م: به پتی پیویست له مالی هتو بخوات به بی زیاده په ویی (إسراف).

سییه م: ده بیت به نه ندازه ی ماندووبونی خوی بخوات .

چواره م: به پتی پیویست لپی ده خوات، نه گه ر باری نابووری باش بوو نه وه بوی ده گه پینیتته وه، نه گه ر نا نه وه بوی حه لاله .

له صه حیجی بوخاریدا هاتووه پیغه مبه ر ﷺ فرموویه تی: (أَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ فِي الْجَنَّةِ هَكَذَا) . واته: من به ختوکه ری هتو له به هه شتدا به م شیوه ین . ئاماژه ی به په نجه ی شایه تمان و په نجه ی ناوړاست کردووه .

وه له صه حیجی موسلیمدا هاتووه: (أَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ لَهُ أَوْ لِغَيْرِهِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ وَأَشَارَ مَالِكٌ بِالسَّبَابَةِ وَالْوُسْطَى أَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ لَهُ وَلِغَيْرِهِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ)^(١) . واته: من و خاوه ن یا به ختوکه ری هتو که مندالی خوی بیت یا جگه له خوی له به هه شتدا، وه ک ئه م دوو په نجه پیکه وه ین . ئاماژه ی به په نجه ی شایه تمان و په نجه ی ناوړاست کرد .

دهسته به رکردنی هتو نه وه یه که هه سستی به نجامدانی ئه و کارانه ی که له به رژه وه ندی ئه ودایه له خواردن و خواردنه وه و گه شه کردنی سامانی، نه گه ر پاره هه بوو، به لام نه گه ر سامان نه بوو ده بیت خه رجی و جل و به رگی بۆ دابین بکات، وشه ی (له ولغیره) واته: یه کسانه نه گه ره تیه که خزم بوویان بیگانه .

که فالتی خزم بۆ هه تیو بریتیه له : باپیره یا برای یا دایکی یا مامه ی یا پیاوی دایکی
یا خالتی یا هه ر خزمیکى تری بیټ .

بیگانه : نه وکه سه یه که هیچ په یوه ندیه کی خزمایه تی له نیوانیاندا نه بیټ .

پیاویك به (أبو درء) ی وت : ئامۆزگاریم بکه ؟ فه رمووی : به زه بیټ به هه تیودا
بیته وه و له خۆتى نزیک بکه ره وه ، نه وه ی خۆت ده یخۆی ببده به نه ویش .

پێغه مبه رى خوا ﷺ فه رموویه تی : (السَّاعِي عَلَى الْأَرْمَلَةِ وَالْمِسْكِينِ كَالْمُجَاهِدِ فِي
سَبِيلِ اللَّهِ) . واته : نه وکه سه ی خزمه تی بیوه ژن و هه ژاران ده کات وه کو موجهیدیك وایه له
پیناوی خوا دا .

تاوانی چوارده

درو کردن به ناوی خوی گه وره و پیغه مبه ره که ی

خوی گه وره ده فهرمویت: ﴿وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ﴾ (الزمر: ۶۰). واته: جا پوژی قیامت ده بینیت، نه وانه ی درو یان به ناوی خواوه ده کرد (شتی ناپه وایان تیکه لی دین ده کرد) پوخساریان په ش و تاریکه.

(الحسن) - په حمه تی خوی لی بیت - ده لیت: نه وانه نه وکه سانه ن که ده لیت: نه گه ر بمانویستایه ده مانکرد، وه نه گه ر بمانویستایه نه مانده کرد.

(ابن الجوزي) له ته فسیره که یدا ده لیت: هندی له زانایان پییان وایه درو کردن به دهم خوی گه وره و پیغه مبه ره وه کوفره خاوه نه که ی له ئیسلام دره ده چیت، گومانی تیدا نیه درو کردن به دهم خوی گه وره و پیغه مبه ره وه له حال کردنی حرام و حرام کردنی حال کوفر و بی باوه پیه کی راسته قینه یه، مه به ست له م باسه دا ته نها نه وه یه درو کردنه جگه له وه (۱).

پیغه مبه ره ﷺ فهرمویه تی: (من كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ).

واته: هر که س به مه به ست درو به دهم منه وه بکات با جیگا بو خوی خوش بکات له ناگردا.

مه وه ها پیغه مبه ر ﷺ فهرمویه تی: (من حَدَّثَ عَنِّي بِحَدِيثٍ يَرَى أَنَّهُ كَذِبٌ فَهُوَ أَحَدُ الْكَذَّابِينَ). واته: هر که سیک قسه یه ک دربارهی من بلیت و بزانتیت راست نیه، نه وه یه کیکه له درو زانان.

هه وه ها فه رمویه تی: (إِنَّ كَذِبًا عَلَيَّ، لَيْسَ كَكُذِبِ عَلَيَّ أَحَدٌ فَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ). واته: بیگومان درو کردن به دهم منه وه، وهك درو کردن نی به به دهم هیچ که سیکی تره وه، جا هه رکه س درو به دهم منه وه به نه نقه ست بکات با شوینی خوی ساز بکات له ناگردا .

هه وه ها پیغه مبه ر ﷺ فه رمویه تی: (مَنْ يَقُلْ مَا لَمْ أَقُلْ فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ)^(١). واته: هه رکه س به دهم منه وه شتیک بلیت که من نه موتبییت ده با جیگای خوی خوش بکات له ناگردا .

^١ - البخاري (١٠٩)، ومسلم (٣)

تاوانی پازده

پشت هه لکردن له کاتی جهنگدا

دروست نیه بۆ موجاهیدی موسلمان پشت هه لبات له کاتی جهنگدا نه گهر به رامبه ره که ی دووبه رامبه ریان زیاتر بوو، مه گهر بۆ فیلێک یا پۆشتنی بۆ لای کومه لیکێ تر، خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَمَنْ يُؤَلِّمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِّقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَىٰ فِئَةٍ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَلَبِئْسَ الْمَصِيرُ﴾ (الأنفال: ١٦). واته: مه رکس له و پۆژده را بکاته دواوه و پشتیان تیبکات نه وه به راستی له گهل خه شم و قینی خوادا گه پراوه ته وه و سه ره نجام جی و پێگه ی دۆزه خه که ناخۆشترین جێگه و سه ره نجامه، مه گهر مه به سستی به کارهینانی هونه ری جهنگ بیت یا خود مه به سستی شوین گۆرین و جی گۆرین بیت بۆ لای ده سته یه کی تر.

وه له (أبو هريرة) وه - په زای خوای لی بیت - وتی: پێغه مبه ری خوا ﷺ فهرموویه تی: (اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ) قالوا: يا رَسُولَ اللَّهِ وما هُنَّ؟ قال: وَالْتَوَلَّى يَوْمَ الرَّحْفِ

واته: (خۆتان له و هوت شته بپاریزن که له ناو به ره) وتیان نه ی پێغه مبه ری خوا نه وانه چین؟ فهرمووی: (..... و پشت هه لکردن له کاتی جهنگدا).

وه له (ابن عباس) وه - په زای خوای لی بیت - وتی: کاتیک که نه م ده قه دابه زی: ﴿إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عَشْرُونَ صَبِيرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ﴾ (الأنفال: ٦٥). واته: نه گهر بیست که س خۆپاگه ره بیت له ئیوه، نه وه زال ده بن به سه ر دو سه د که سدا.

خوای گه وره بۆ دیاری کردن که نابیت موسلمان پشت له جهنگ بکات، نه گهر بیست به رامبه ر به دو سه د بوو، پاشان نه م ده قه دابه زی: ﴿إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا

مَائِنَيْنَّ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّادِرِينَ ﴿٦٦﴾. واته: جا
 نه گه ر سه د که سی خۆپاگر هه بیته له ئیوه، نه وه زال ده بن به سه ر دو سه د که سداو نه گه ر
 هه زار که ستان هه بیته، نه وه زال ده بن به سه ر دوو هه زاردا، نه ویش به ویست و یار مه تی
 خوا، خواش یار و یا وه ری خۆپاگرانه.

ئینجا بۆی ئاسان کردن که نابیت پشت له جهنگ هه لیکه ن نه گه ر پێژه ی موسلمان
 سه د به رامبه ر به دو سه د بوو^(١).

^١ - البخاري (٤٦٥٢).

تاوانی شازدهیهه

فیل و ناپاکی و زولمی نیمام له ژیردهسته کانی

خوای گه وره دهفه رمویت: ﴿ إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾ (الشوری: ۴۲). واته: بیگومان تهنا ئه وانه بهرپرس دهبن که ستم له خه لکی دهکن و دهستدریژی دهکن به ناحق له زه ویدا، ئا ئه وانه سزاو نازاری به نیشیان بۆ هیه.

خوای گه وره دهفه رمویت: ﴿ وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَفِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ ﴾ (۱۲) ﴿ مَهْطَعَتِ مُقِنِّي رُءُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ وَأَفْئِدَتُهُمْ هَوَاءٌ ﴾ (ابراهیم: ۴۲، ۴۳). واته: ئه ی پیغه مبه رحمة الله علیه ئه ی نیماندار) واکومان مه به که خوا بی ناگایه له وکارو کرده وهیه ی ستمکاران ده یکن، به راستی خوا سزا که یان دوا ده خات بۆ پۆژیک که چاره کانیان تیایدا ئه بله ق دهبن. به په له و شپه زه ییه وه دین، سهریان به رز کردۆته وه و له ترس و سامناکی ئه و پۆژهدا چاویان داناخریت، دله راوکیانیان و دل و دهروونیان به تاله و هیچ حالی نین.

وه خوای گه وره دهفه رمویت: ﴿ وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ ﴾ (الشعراء: ۲۲۷). واته: سه ره نجام ئه وانه ی ستمیان کردووه ده زانن که به چۆن تیکشکاو به ک ده گه پینه وه بۆ لای خواو چۆن ژیره و ژوور دهبن و تیاده چن.

مهروه ها دهفه رمویت: ﴿ كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴾ (المائدة: ۷۹). واته: ئه وانه قه دهغه ی به کتریان نه ده کرد له خراپه و تاوانیک که ده یانکرد، سویند بیت به خوا ئه وه ی که ده یکن زۆر خراپ و ناپه سه نده !

پښغه مېر ښه فرمويې: (مَنْ غَشَّأَ فَلَيْسَ مِنَّا). واته: نه وهی فیل و ناپاکی بکات له نيمه نيه.

هروها پښغه مېر ښه فرمويې: (الظُّلَمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ). واته: سته مکړدن مایه ی تاریکيه له پوځی دواييدا.

هروها پښغه مېر ښه فرمويې: (كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ) (٢). واته: هه مووتان شوانن، هه مووتان بهرپرسيارن له سر شوانيه که تان.

هروها پښغه مېر ښه فرمويې: (مَا مِنْ عَبْدٍ اسْتَرْعَاهُ اللَّهُ رِعِيَةً فَلَمْ يَحْطَهَا بِنَصِيحَةٍ، إِلَّا لَمْ يَجِدْ رَاحَةَ الْجَنَّةِ). واته: هر بهنده يک که خوا خه لکانیک بخاته ژير ده سته يوه و نه و سر پر رشتياريان بیت نه گهر به دل سوژی و چاکی کاريان جی به جی نکات، نه وه پونی به هشت ناکات.

وه يه کیک له دوعا کانی پښغه مېر ښه فرمويې: (اللَّهُمَّ مَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ هَذِهِ الْأُمَّةِ شَيْئًا، رَفَقَ بِهِمْ فَارْفُقْ بِهِ، وَمَنْ شَقَّ عَلَيْهِمْ فَشَقَّ عَلَيْهِ). واته: خوايه گيان نه وهی کاروباری نه م نه ته وه ده که ویته ژير ده سستی و له گه لیاندا نه رم و نیانه، نه رم و نیان به له گه لید، وه نه وهی دوو بهر کی ده خاته نیوانیان، له ناوی بیه.

هروها پښغه و امان ښه فرمويې: (مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ فِيهِ فَهُوَ رَدٌّ). واته: هر که س شتیک دابهیتیت له م دینه دا و له دیندا نه بیت نه وه بهر پر چ ده دریته وه.

هروها پښغه مېرمان ښه فرمويې: (مَنْ أَحْدَثَ حَدَثًا أَوْ آوَى مُخْدِنًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ، لَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنْهُ صَرْفٌ وَلَا عَدْلٌ). واته: هر که سیک خرابه کاریک بکات یان په نای خرابه کار بدات نه وه نه فرینی خواو فریشته کان و هه موو خه لکی لی بیت، خوا هیچ بهر ستنش و عیباده تیکی لی و نه ناگریت نه فرزو نه سوونه ت.

هروها خوښه ویست ښه فرمويې: (مَنْ لَا يَرْحَمُ لَا يُرْحَمُ). واته: هر که س پر حم نه کات و میهره بانی نه نویتیت، پر حمی پی ناگریت.

هه روه ها پيښه مبرمان ﷺ فەرمووېتې: (لَا يَرْحَمُ اللَّهُ مَنْ لَا يَرْحَمُ النَّاسَ). واته: خوای گه وره به زه یی به که سیدا نایه ته وه که نه و که سه به زه یی به خه لکدا نه یه ته وه هه روه ها ﷺ فەرمووېتې: (الْإِمَامُ الْعَادِلُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلُّ إِلَّا ظِلُّهُ). واته: پيښه و او سه رکړده یه کی دادپه روه له ژيړ سيښه ری عه رشی خوادا ده بیت که له و پوژده دا هيچ سيښه ريکی ديکه نيه .

هه روه ها پيښه مبر ﷺ فەرمووېتې: (الْمُقْسِطُونَ عَلَى مَنَابِرٍ مِنْ نُورٍ الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَمْلِهِمْ وَمَا وَلُوا). واته: دادپه روه ران له سه ر مينه ريکی نوورين دان: نه وانن که دادپه روه رن له ده سه لات و مالی خوایاندا و شته کانی تريش .

وه کاتيک که پيښه مبر ﷺ (معاذي نارد بو يه مه ن فەرمووې: (إِيَّاكَ وَكَرَائِمَ أَمْوَالِهِمْ، وَأَتَقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ). واته: ده خيله دادپه روه به له ماله کانياندا، وه بترسه له نزای سته م ليکراوان چونکه بيگومان له نيوان نه وان و خوای گه وره دا هيچ په رده يه ک نيه .

پيښه مبر ﷺ ده فەرمووې: (إِنَّكُمْ سَتَحْرِصُونَ عَلَى الْإِمَارَةِ وَسَتَكُونُ نَدَامَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ). واته: نيوه زور به په روشن بو نه ميري و سه رکړدایه تی، نه گه ر چی له قيامه تدا په شيمانی له دوايه .

هه روه ها پيښه مبر ﷺ فەرمووېتې: (إِنَّا وَاللَّهِ لَا نُؤَلِّي هَذَا الْعَمَلَ أَحَدًا سَأَلَهُ أَوْ أَحَدًا حَرَصَ عَلَيْهِ). واته: سويند به خوا نيمه که سيک ناکه ينه به رپرس له ده سه لاتدا که خوای داوای به رپرسياريتی بکات، يا که سيک له سه ری سوور بيت .

تاوانی چه قده یه م

لووتبه رزی (الکبر)

لووتبه رزی: بریتیه له شانازی وله خو بایی بوون و فیززلی.

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَقَالَ مُوسَىٰ إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ﴾ (غافر: ۲۷). واته: موساش وتی: بیگومان من په نا ده گرم به په روه ردگاری خوّم که په روه ردگاری نیوه شه له هه موو لووتبه رز و خو به زل زانیک که باوه پی به پوژی لیپرسینه وه نه بیت.

وه هه روه ها خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ﴾ (النحل: ۲۳). واته: به راستی ئه و زاته ئه و که سانه ی خو ش ناویت که لووتبه رزن و خو یان به گه وره ده نوینن.

پیغه مبه ر ﷺ فهرمویه تی: (بَيْنَمَا رَجُلٌ يَجُرُّ إِزَارَهُ مِنَ الْخِيَلَاءِ خُسْفًا بِهِ فَهُوَ يَتَجَلَّجَلُ فِي الْأَرْضِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ). واته: کابرایه ک به که ش و فشه وه دامینی ده خشان دو خو ی ده نواند، خوای گه وره بردی به ناخی زه ویدا، ئیتر تا پوژی قیامت هه ر به ناخی زه ویدا پوده چیت.

یه که م تاوان که سه ریچی خوای پی کراوه لووت به رزیه

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ﴾ (البقرة: ۳۴). واته: کاتیکیش به فریشته کانمان وت: سوژده به رن بو ئاده م سوژده یان برد، جگه له ئیبلیس نه بیت که سه ریچی کرد و خو ی به گه وره زانی و خو ی خسته ریزی کافره کانه وه.

پیغمبر ﷺ فرمویه تی: (الْكِبَرُ بَطَرُ الْحَقِّ وَغَمَطُ النَّاسِ). واته: خو به زل زانین شاردنه وهی حق و پاستی به و، به سوک ته ماشاگردنی خه لکه.

وه هه روه ها پیغمبر ﷺ فرمویه تی: (لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ أَحَدٌ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبَرٍ). واته: هیچ که سیک ناچیتته به هه شته وه که توزقاله گه ردیله یه ک لووت به رزی له دلیدا هه بیت.

خوای گه وره ده فرمویت: (إِنْ أَلَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخَالٍ فَخُورٍ) (لقمان: ۱۸). واته: به پاستی خوا نه وکه سانه ی خوش ناویت که خو هه لکیش و فخر فروش و فیزاوین.

هه روه ها پیغمبر ﷺ فرمویه تی: (اخْتَصَمَتِ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ، فَقَالَتِ الْجَنَّةُ: مَا لِي لَا يَدْخُلْنِي إِلَّا ضُعَفَاءُ النَّاسِ وَسَقَطُهُمْ؟ وَقَالَتِ النَّارُ: أُوْثِرْتُ بِالْجَبَّارِينَ بِالْمُتَكَبِّرِينَ). واته: به هه شت و دوزه خ که وتنه مشت و مری، به هه شت وتی: نه وه چیه که س نایه ته ناو منه وه جگه له لاوازو بی ده سه لاته کان نه بیت؛ ناگریش وتی: به شی منیش ته نها سته مکارو لووت به رزانه.

خوای گه وره ده فرمویت: (وَلَا تُصَغِّرْ خَدَكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخَالٍ فَخُورٍ) (لقمان: ۱۸). واته: هه روه ها پووت و هه روه گیره له خه لکی و به سه رزه ویدا به نازو فیزه وه مه پو، به پاستی خوا نه وکه سانه ی خوش ناویت که خو هه لکیش و فخر فروش و فیزاوین.

(سلمه) ی کوپی (الأكوع) ده لیت: پیاویک له خزمه تی پیغمبر ﷺ به دهستی چه پی نانی خوارد، فرمووی: (به دهستی پاستت بخو)، وتی: ناتوانم، فرمووی: (به لکو نه توانیت، هیچ شتیک به ره لستی نه کرد جگه له خو به زل زانین نه بی) دوا ی نه وه نه یتوانی نه و دهسته ی ببات بو ده می !.

وه پيغه مبه ر ﷺ فەرموویەتی: (أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ، كُلُّ عَتَلٍ جَوَّازٍ مُسْتَكْبِرٍ. واتە: ئایە هەوالتان پێ بدەم بە دانیشتوانی دۆزەخ؟ هەموو دلپەق و سەختگیر و خۆبەزلزانن .

خراپترین جووری لووت بەرزێ ئەوێه کە کەسیک بەهۆی زانست و چاکەوه خۆی بە گەورە بزانیت، ئەم کەسە هیچ سوودی لە زانستەکی وەرناگرتووه، بێگومان ئەوێه زانست فێر بیت بۆ دواپێوو قیامەتی، ئەو زانستە وای لێ دەکات نەرم و نیا و پۆج سووک و خۆبەکەم زان بیت، بەردەوام لەگەڵ نەفسیدا لە بەربەرەکانی بیت و لێپرسینەوێه لەگەڵ بکات، چونکە نەفس ئەگەر لێپرسینەوێه لەگەڵ نەکریت لە پێگەیی راست دەردەچیت .

وه ئەوێه زانست بخوینیت بۆ شانازی پێکردن و دەسلالت و خەڵک بەکەم زانین، بەراستی ئەمە گەورەترین لووت بەرزیه، ناچیت بەهەشتەوه هەرکەسیک بەقەدەر توزقالە گەردیلەیهک لووت بەرزێ لە دلیدا هەبیت.

تاوانی هه ژدهیه

شایهتی دان به درۆ

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا﴾ (الفرقان: ۷۲). واته: (به نده کانی خوای میهره بان) نه وانه شن که شایهتی ناحهق نادهن، هه رگیز له شوینیکدا ئاماده نابن که شایهتی ناحهقی تیدا نه نجام ده دریت یان درۆی تبادا بکریت، کاتیکیش به لای گه مه و گالتهی نه فاماندا تیده په پین، به هیمنی وبه له سه رخویی و سه ره رزییه وه تیده په پین.

وه خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَأَجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾ (الحج: ۳۰). واته: هه روه ها له گوفتاری درۆ و قسهی مه لبه ستراو خۆتان به دوور بگرن.

شایه تیدانی درۆ چه ندین تاوانی تر به دواى خۆیدا ده هیئتیت له وانه:

یه که م: درۆ به دهمه وه کردن، خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ﴾ (غافر: ۲۸). واته: به پاستی خوا هیدایهت و پینموویی که سیک ناکات زیاده پۆن و درۆ زۆر ده که ن.

دووهم: نه وه سته مه که به هۆی شایهتی دان له سه ره که سیک مال و سه روه تی نه وه که سه بۆ خۆت چه لال ده که ی.

سی یه م: نه وه سته مه که به هۆی نه و شایهتی دانه وه مالی که سیک بۆ که سیکى تر چه لال ده کات.

پیغه مبهړ ﷺ فرمووېتی: (فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ بِحَقِّ مُسْلِمٍ فَإِنَّمَا هِيَ قِطْعَةٌ مِنَ النَّارِ فَلْيَأْخُذْهَا أَوْ فَلْيَتْرُكْهَا). واته: جا هرکس حقی موسلمانیکم بۆ دابړی که مافی خوی نه بوو، نه وه پارچه یه ک له ناگری بۆ دانه بېرم جا ئیتر که یفی خویه تی با وهری بگریټ یا وازی لیبه یتیت .

چوارهم: به و شایه تیدانه پي به کاریک د هدات که خوی گوره حرامی کردووه له مال و خوین و نابوو، پیغه مبهړ ﷺ فرمووېتی: ((أَلَا أُنبِّئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ ثَلَاثًا ؟ ..... مِنْهَا : (أَلَا وَقَوْلُ الزُّوْرِ، قَالَ: فَمَا زَالَ يُكْرَهُمَا حَتَّى قُلْنَا لَيْتَهُ سَكَتَ (۱). واته: شایه تی ناهق، هر به رده وام دوو یاره ی ده کرده وه هه تا وتمان: خوزگه بیډه نگ ده بوو!.

تاوانی نۆزدهیه م

خواردنه وهی مهی (عارهق)

خوای گه وره دهفه رمویت : ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَصَابُ وَالْأَزْلَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقَعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْهَوْنَ ﴾ (المائدة: ٩٠، ٩١) . واته : ئه ی ئه وانه ی که باوه پتان هیناوه دلتیابن که عه رهق و قومار و گوشتی مالاتی سه ربپاو بۆ غهیری خوا له و شوینانه ی که خه لک به پیروزی داناوه نه ک نیسلام، بورج و حه رام و حه لال زانین به هو ی هه لدانی زاره وه، ئه مانه هه ر پیسن و له کارو کرده وه ی شهیتانن، که واته ئیوه ش خو تانی لی به دوور بگرن و خو تانی لی بپاریزن، بۆ ئه وه ی سه رفرازی و به خته وه ی به ده ست بهینن) له هه ردوو جیهاندا). به راستی شهیتان هه ر دهیه ویت له پنگه ی عارهق و قوماره وه دوژمنایه تی و بوغزو کینه بخاته نیوانتانه وه و له یادکردنی خوا و ناوه پیروژه کانی ویتان بکات، هه روه ها سست و ته مبه لتان بکات له ئه نجامدانی نوژه کانه به شینه یی، ئایا ئیتر به س نیه؟ ئایا کۆل نادهن؟! (جا هه ر که ئه م ئایه ته پیروژه هاته خواره وه، جار درا به ناو شاری مه دینه دا که عارهق حه رام کراوه، ئه وسا ئیمانداران قه رابه و گۆزه و دیزه و هه رچی عارهقی تیادا بوو پرشتیانه کۆلان) .

خوای گه وره دهفه رمویت : ﴿وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُّهِمٌّ ﴿١١﴾﴾ (النساء: ١٤) . واته : (به لام) ئه وه ی یاخی بیت له خوا و پیغه مبه ره که ی و ده رچیت له سنوره کانی، ئه وه خوا ده یخاته ناو ناگرێکه وه که بۆ هه میشه تیایدا ده میتیتته وه و سزایه کی سه ر شوپکه ر و پيسواکه ری بۆ هه یه .

بیگومان مهی دایکی هه موو تاوانه کانه، بیگومان نه فرته کراوه له و که سهی که ده بخواته وه له چه ندین فرموده دا هاتووه، له (ابن عمر) - په زای خویان لی بیت - وتی: پیغه مبه ر عليه السلام فرمووی: (كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ، وَكُلُّ خَمْرٍ حَرَامٌ، وَمَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِي الدُّنْيَا قَمَاتَ وَهُوَ يُدْمِنُهَا لَمْ يَتُبْ لَمْ يَشْرَبْهَا فِي الْآخِرَةِ). واته: هه موو مه سته ریک به مهی داده نریت، هه موو مه یه که حرام و قه ده غه یه، نه وهی له دونیادا مهی بخواته وه و پاهاتی بهی له سهری و بمریت و ته و به نه کات هه رگیز له پوژی دوا پیدا ناخواته وه.

وه له (جابر) وه - په زای خوی لی بیت - وتی: پیغه مبه ری خوا فرمووی تهی: (إِنَّ عَلَى اللَّهِ عِزَّ وَجَلَ عَهْدًا لِمَنْ يَشْرَبُ الْمُسْكِرَ أَنْ يَسْقِيَهُ مِنْ طِينَةِ الْخَبَالِ) قالوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا طِينَةُ الْخَبَالِ؟ قال: (عَرَقُ أَهْلِ النَّارِ أَوْ عُصَارَةُ أَهْلِ النَّارِ). واته: خوی گه وره په یمانیک له سه رخوی واجب کردوه بو نه و که سهی که مهی ده بخواته وه، ده بی قوپاوی (الخبال) بخواته وه و ترا: نهی پیغه مبه ری خوا قوپاوی (الخبال) چیه؟ فرمووی: ناره قی خه لکی ناو دوزه خه، یا کیمی خه لکی ناو دوزه خه.

پیغه مبه ر عليه السلام فرمووی تهی: (مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ لَمْ يَتُبْ مِنْهَا، حَرَمَهَا فِي الْآخِرَةِ). واته: نه وهی له دونیادا مهی بخواته وه، پاشان ته و بهی نه کرد بیت لیتی، له پوژی دوا بی لیتی بی به ش ده کریت.

مهی خوری هه میشه بی نه گه ر پیش مردن ته و بهی نه کرد، ده چیته دوزه خ

پیغه مبه ر عليه السلام فرمووی تهی: (لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَاقٌ وَلَا مُدْمِنٌ خَمْرٌ)^(۱). واته: ناچیته به هه شته وه که سیک دلای دایک و باوک نازار بدات، وه که سیک به رده وام بیت له سه ر مهی خوار دنه وه.

^۱ - النسائي (۵۶۷۲)، وصحه الشيخ الألباني.

ئهوهی مهی دهخواته وه له کاتی خواردنه وهدا بپروادارنیه

پێغه مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی : (لَا يَسْرِقُ السَّارِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلَا يَشْرَبُ الْخَمْرَ حِينَ يَشْرِبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ) .

واته : دز له کاتی دزیکردنه کهیدا باوه‌پدارنابیت، زینا کار له کاتی زینا کردنه کهیدا باوه‌پدارنا بیت، مه‌یخۆر له کاتی مه‌یخواردنه وه کهیدا باوه‌پدارنابیت .

ئه‌وه‌که‌سانه‌ی که نه‌فره‌تیان لێکراوه به‌هۆی خواردنه‌وه‌ی مه‌یه‌وه

پێغه مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی : (لَعَنَ اللَّهُ الْخَمْرَ وَلَعَنَ شَارِبَهَا وَسَاقِيَهَا وَعَاصِرَهَا وَمُعْتَصِرَهَا وَبَائِعَهَا وَمُبْتَاعَهَا وَحَامِلَهَا وَالْمَحْمُولَةَ إِلَيْهِ) . واته : خوای گه‌وره نه‌فره‌تی کردووه له مه‌ی وئه‌وه‌ی ده‌یخواته‌وه، ئه‌وه‌ی ده‌یگێڕیت و ئه‌وه‌ی ده‌یگوشیت و ئه‌وه‌ی بۆی ده‌گوشن، ئه‌وه‌ی ده‌یفروشتیت و ده‌یکڕیت و، ئه‌وه‌ی باری ده‌کات و ئه‌وه‌ی بۆی بار ده‌که‌ن .

مه‌ی دروست نیه چاره‌سه‌ری نه‌خۆشی پێ‌بک‌ریت

له (أم سلمة) وه - په‌زای خوای لێ بیت - وتی : کچی‌کم ئازاری مه‌بوو له گۆزه‌یه‌کدا مه‌یم بۆ دروست ده‌کرد، له‌و کاته‌دا پێغه مبه‌ر ﷺ هاته ژووره‌وه، به‌سه‌ر ئاگره‌وه بوو، فه‌رمووی : ئه‌مه‌ چیه‌ ئه‌ی دایکی (سلمة؟) منیش وتم ده‌مه‌وێت کچه‌که‌می پێ‌چاره‌سه‌ر بکه‌م، پێغه مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی : (إِنْ اللَّهُ تَعَالَى لَمْ يَجْعَلْ شِفَاءَ أُمَّتِي فِيمَا حَرَّمَ عَلَيْهَا) (١) واته : به‌پاستی خوای گه‌وره چاره‌سه‌ری ئوممه‌ته‌که‌می له‌ شتیکی حه‌رامدا دانه‌ناوه .

بهش

ئه و حه شیشه ی که دروست ده کریت له گه لای (القنب)، حه رامه وهك مه ی خاوه نه که ی ده بیّ حه ددی شه رع ی لی بدریت، بیگومان خراپتره له مه ی، له و پوه ی که ئه قلّ و ئاره زوو به ته واوه تی له ناو ده بات هه تا ئه و پیاوه وهك ئافره تانی لیدیت، یا توانای نامینیت به سه ر مالّ و مندالیداو، وه چه ندین شتی خراپی تر، مه ی خراپتره له و پوه ی که دژایه تی و کوشتر بلاو ده کاته وه، هه ردوو له یادی خوا و له نویژ دوورمان ده خاته وه.

هه ندیّ له زانایانی (خلف) سزایان بۆ ئه و تاوانه دیاری نه کردوه، بپوایان وایه ئه وه ی به کاری ده هینیت ته نها سه رزه نشت ده کریت، بۆیه گومانیان وایه ئه مه ئه قلّ ده گوریت به بیّ به کار هینانی به زم و په زم وهك به نج کردن وایه، زانایانی پیشین قسه یان له سه ر ئه م بابه ته نه کردوه، بیگومان ئه وه ی ده یخاته وه یان به کاری ده هینیت و ئالوده ی ده بیت وهك خواردنه وه ی مه ی وایه به لکو زیانی زیاتره، هه تا وای لیّ ده کات ئارام ناگریّ له سه ری (واته له کاتی نه مانی ماده که) تا له یادی خوا و نویژکردن دووری ده خاته وه، له گه لّ ئه وه شدا حه یاو حورمه تی له ده ست ده دات و توانای پیاوه تی و ئاره زو و ئه قلّی له ناو ده بات، جگه له مانه چه ندین زیان و ئاسه واری خراپ به جیّ ده هینیت.

به لام کاتیک که ده بینریت ئه و ماده ده یه شله مه نی نیه و وشکه وهك خواردن به کار ده هینریت، زانایانی مه زه بی ئیمامی ئه حمه د و جگه له وانیش سیّ پای جیاوازیان هه یه له سه ر ئه وه ی پیسه یان پا که :

یه که م: پیسه وهك مه ی، ئه م بۆچوونه راست و په سه نده،

دووه م: پیس نیه چونکه به ستووه و شله مه نی نیه.

سییه م: جیاوازی ده کریت له نیوان ئه وه ی که به ستووه و ئه وه ی که شله مه نییه.

به هه ر حالّ ئه وه یه کیکه له وانه ی که خوا ی گه وره و پیغه مبه ره که ی حه رامی کردوه وهك مه ی وایه له پووی زمان و ماناوه.

له (أبو موسى) وه وتی؛ نهی پیغه مبهری خوا؛ فتوامان بۆ بده دهربارهی نهو دوو شهرابهی که خۆمان له یه مه ن دروستی ده که یه، یه که میان (البته) نهو هه له هه نگوین دروست ده که ریت، داده نریت هه تا پهنگی ده که ریت، وه (المز) نهو هه له گه نه شامی و جویه ده می نیت وه له که ل ناودا هه تا ده که ریت، وتی؛ پیغه مبهری خوا عليه السلام نه که ر قسه ی بکردایه ت قسه کانی کورت و پرمانا بو، پیغه مبه ر فه رموی (أَنْهَى عَنْ كُلِّ مُسْكِرٍ أَسْكَرَ عَنِ الصَّلَاةِ)^(۱). واته؛ من هه مو مه سته که ریت که بی ناگات بکات له نویت قه ده غه ی ده که م. وه پیغه مبه ر عليه السلام فه رموی نهی؛ (ما أَسْكَرَ كَثِيرُهُ فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ)^(۲). واته؛ نهو شته ی که نۆره که ی بی هۆش بکات که مه که ی حه رامه .

جیاوازی نهی له نیوان نهو جوړه ی که ده خوریت وه یان ده خوریت، چونکه هه ندی جار مه ی شتی لی دروست ده که ریت، وه ک نان .

وه نهو هه شیشه ش هه ندی جار له نا ناودا ده توینریت وه و ده خوریت وه، به هه مان شیوه ش مه ی ده خوریت، به هه مان شیوه هه شیشه ش ده خوریت و ده خوریت وه، نهی بوچی زانایانی پیشین باسیان نه کردوه، چونکه له سه رده می نه واندان بووه، به لکو له که ل هاتنی ته تر (مه غول) کاندان نه م کاره یان هیتا بۆ ولاتی ئیسلام، له پیاوه لدانیدا هۆنراوه یه ک و تراوه؛

فتلك على الشقى مصيبتان

فأكلها وزارعها حلال

واته؛

ئا نهو هه بۆ نه گبه ت دوو کاره ساته

خواردنی و چاندنی هه لاله

^۱ - مسلم (۱۷۳۲).

^۲ - أبو داود (۳۶۸۱)، والترمذي (۱۸۶۵)، والنسائي (۵۵۹۸)، وابن ماجه (۳۳۹۲)، وصححه الشيخ

الألباني .

وه وتراوه :

قل لمن يأكل الحشيشة جهلاً
عشت في أكلها بأقبح عيشة
قيمة المرء جوهر فلماذا
يا أخا الجهل بعته بحشيشة

واته :

به وکسه بلی که به نه فامی حه شیشه ده خوات
له خواردنیدا خراپترین زیانت به سه ربرد
نرخسی مړوږ گه وه ره نهی بډوچی
نهی برای نه زان به حه شیشه فروشتت
چاره شهر بۆ نه و که سهی که گیرودهی نه م نه خوشیه بووه نه وه یه که په شیمان
بیته وه و بگه پښته وه بۆ جیبه جیکردنی فه رمانه کانی خوای گه وره .

تاوانی بیسته م

قومار کردن

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقَعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ﴾ (المائدة: ۹۰، ۹۱). واته: نهی نه وکه سانهی که باوه پتان هیتاوه دلنیا بن که عه ر ه ق و قومار و گوشتی مالاتی سه ربړاو بړ غهیری خوا له و شویانهی که خه لک به پیروزی داناوه نه ک نیسلام، بورج و حه رام و حه لال زانین به هو ی هه لدانی زاره وه نه مانه هه ر پیسن و له کارو کرده وهی شهیتانن، که واته نیوه ش خوتانی لی دوور بگرن و خوتانی لی بپاریزن، بړ نه وهی سه رفرازی و به خته وه ری به ده ست بهینن) له هه ردو جیهاندا). به راستی شهیتان هه ر دهیه ویت له پښگی عاره ق و قومار وه دوژمنایه تی و بوغزو کینه بخاته نیوانتانه وه و له یاد کردنه وهی خوا و ناوه پیروزه کانی ویلتان بکات، هه روه ها سست و ته مه لتان بکات له نه نجامدانی نویژه کان به شینهیی، نایا نیتر بهس نیه؟ نایا کول نادهن؟! (جا هه ر که نه م نایه ته پیروزه هاته خواره وه، جار درا به ناو شاری مه دینه دا که عاره ق حه رام کراوه، نه وسا نیمانداران قه رابه و گوژه و دیزه و هه رچی عاره قی تیادا بوو پشتیانه کولان).

(المیسر) : بریتیه له هه موو جوړه کانی قومار: زاری تاو له یا شه تره نج یا هیلکه یا به رد یا هه ر شتیکی تر.

نه وه ش بریتیه له خواردنی مالی خه لک به ناحق که خوای گه وره قه ده غه ی کردووه. وه ک ده فهرمویت: ﴿وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدُلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَالِ

النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۱۸۸﴾ (البقرة: ۱۸۸). واته: نه کهن مال و دارایی یه کتر له نیتوانتندا به ناحق بخون، نه کهن هه ندیکی بدهن به کاریه دهستان بو ئه وهی هه ندیک مالی خه لکی بخون له ریگی ناحق و گونا هه وه، له کاتیکدا خوشتان ده زانن که ئه و کاره په وانیه.

وه پیغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی: (إِنْ رِجَالًا يَتَخَوَّضُونَ فِي مَالِ اللَّهِ بِغَيْرِ حَقِّ فَلَهُمُ النَّارُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ). واته: ئه وانه ی به شیوه یه کی نا حق و نا ته ندروست هه ل سوکه وت به مالی خوای گه وره وه ده کهن، به شی ئه وان ئاگره له پوژی دوا ییدا.

پیغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی: (مَنْ قَالَ لِصَاحِبِهِ تَعَالَ أُقَامِرَكَ فَلْيَتَصَدَّقْ). واته: هه رکه سیک به هاوړیکه ی وت: با قوما ر بکه ی ن با خیر بکات.

جا ئه گه ر ته نها به وتنی (با قوما ر بکه ی ن) ده بیټ خاوه نه که ی که فاره ت بدا یا خیر بکات، جا ئه وکه سه ی که به کردار ده ی کات ده بیټ سزاو تاوانی چه نده گه وره بیټ.

به ش

زانایانی ئیسلام راو بوچوونی جیاوازیان هه یه ده رباره ی یاریکردن به تاو له وشه تره نچ ئه گه ر مه به ست پیټی بارمه و په هن نه بیټ، به لām یه ک ده نګن له سه رقه ده غه کردنی تاو له، پیغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی: (مَنْ لَعِبَ بِالزُّرْدَشِيرِ فَكَأَنَّمَا صَبَغَ يَدَهُ فِي لَحْمِ خَنْزِيرٍ وَدَمِهِ). واته: ئه وه ی یاری به زاری تاو له بکات وه ک ئه وه وایه ده ستی په نگ کردبی له گوشت و خوینی به رزدا.

به لām (شه تره نچ) زۆربه ی زانایان بر وایان وایه یاری کردن پیټی حه رامه، جا ئه گه ر له بهر شتیک بیټ، یان بو خوشی، به لām ئه گه ر له بهر شتیک بوو به یه ک ده نگ حه رامه، وه ئه گه ر یاریه که بو خوشی بوو ئه وه لای زۆربه ی زانایان حه رامه، به لām له ئیما می شافعیه وه هاتووه که ئه گه ر ده ست به تال بوو پښگری له واجبتیک نه گرت یا نو یژ له کاتی خویدا بکات ئه وه موباحه وئاساییه.

پرسیار کړا له نيمامی (النووي) - په حمه‌تی خوی لی بیت - دهرباره‌ی یاریکړدن به شه‌تره‌نج نایا حه‌رامه یان دروسته؟ فهرمووی؛ لای زوږبه‌ی زانایان حه‌رامه.

هه‌روه‌ها پرسپاری لیکرا دهرباره‌ی یاریکړدن به شه‌تره‌نج نایا دروسته یا دروست نیه؟ نایا نه‌وکه‌سه پیی تاوان بار ده‌بیت یان نا؟ فهرمووی؛ نه‌گر به‌و هوی‌وه نویژیکي له‌ده‌ستدا له کاتی خویدا، یا له‌سهر شتیک یاری کرد نه‌وه حه‌رامه، نه‌گر وانه‌بی نه‌وه باش نیه لای نیمامی شافعی، وه‌حه‌رامه لای جگه له شافعی.

به‌لکه له‌سهر حه‌رام بوونی له‌سهر قسه‌ی زوږبه‌ی زانایان هاتووه خوی گه‌وره ده‌فهرمویت: ﴿حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أَلْمِیْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنَزِیْرِ وَمَا أَهَلَ لِغَیْرِ اللَّهِ بِهِ، وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّیَةُ وَاللَّطِیْحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّیْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَمِ﴾ (المائدة: ۳). واته: له‌سهرتان حه‌رام کراوه خواردنی گوشتی مرداره‌وه بوو، وه خوین، گوشتی به‌راز، هه‌روه‌ها نه‌و مال‌اته‌ش که سهر ده‌پرډرین و ناوی غه‌یری خوی له‌سهر ده‌بریت هه‌روه‌ها مال‌اتی خنکاویش، نه‌وه‌ش که به‌نازارو لیدان مردار بوته‌وه، نه‌وه‌ش که ده‌که‌ویتنه خواره‌وه، نه‌وه‌ش که به‌لیدانی مال‌تیکي تر مردار بوو بیتنه‌وه، نه‌وانه‌ش که درنده په‌لاماری دابن و لیتی خواردن مه‌گر فریای چه‌قو که‌وتبن، هه‌روه‌ها حه‌رام کراوه خواردنی گوشتی نه‌و مال‌اتانه‌ی له‌و شوینانه‌دا سهر ده‌برین که هاناو هاواری بو غه‌یری خوا تیدا ده‌بریت، هه‌روه‌ها حه‌رامه له‌سهرتان داوا کردنی چاره‌نوستان به هوی (الأزلام) وه وه‌کو نه‌و شتانه‌ی که له‌پیکه‌ی هه‌لدانی زاره‌وه ده‌ست بکه‌ویت هه‌روه‌ها فال‌گرتنه‌وه و بورجه‌کان و قاوه‌گرتنه‌وه، ..... هتد).

نیمامی (علي) کوپی (ابي طالب) - په‌زای خوی لی بیت - فهرمووی‌تی؛ شه‌تره‌نج قوماری عه‌جه‌مه‌کانه، وه نیمامی (علي) تپه‌پی به‌لای خه‌لکیکدا یاری شه‌تره‌نجیان ده‌کرد فهرمووی؛ نه‌م په‌یکه‌رانه چیه به‌دیاریه‌وه خووتان پیوه‌گرتووه، نه‌گر پارچه‌یه‌ک

ئەسکەل بگرن بە دەستەووە هەتا دەکوژیتەووە، باشتەرە لەوێ ئەو بە بگرن بە دەستانەووە، سویند بە خوا ئێوە بۆ ئەمە دروست نەکراون.

پرسیار کرا لە (إبراهيم النخعي)؛ چی دەتئیت دەربارەی یاریکردن بە شەترەنج؟ وتی: نەفرەت لی کراوە.

ئەمەش وەك ئەو وایە كە سێكی تر هاورپیەتی كۆمەڵە مە ی خۆرێك بكات دابنیشی له گەڵاندا كاتێك كە سەرە مەرگی دیت كە سێك بێت بۆ لای بلی شایەتمان بێتە، ئەویش پێی بلی تۆزی مەیم بدەری و پاشان بمریت، پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (يَمُوتُ كُلُّ إِنْسَانٍ عَلَى مَا عَاشَ عَلَيْهِ، وَيَبْعَثُ عَلَى مَا مَاتَ عَلَيْهِ). واتە: هەموو كەسێك لەسەر ئەو دەمریت كە لەسەری ژیاووە، وە لەسەر ئەوێش زیندوو دەكریتەووە كە لەسەری دەمریت .

تاوانی بیست و یه ک

تۆمه تبارکردنی ئافره تانی داوین پاک

خوای گه وره ده فهرمویت : ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْفَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعُنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ (۲۳) یۆم تَشْهَدُ عَلَيْهِمُ أَلْسِنُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿﴾ (النور: ۲۴، ۲۳) . واته : به پاستی نه وانه ی ئافره تانی ئیماندار ی داوین پاک و خاوه ن و میرد و بی ئاگا له گونا ه، تۆمه تبار ده که ن، نه وانه نه فرینیان لی کراوه له دنیا و قیامه تدا و سزایه کی گه وره و سه خت ئاماده یه بۆیان (له تۆله ی له که دارکردنی پاکاندا) .

وه خوای گه وره ده فهرمویت : ﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾ (النور: ۴) . واته : نه وانه ی که بوختان ده که ن بۆ ئافره تانی داوین پاک و خاوین میرد، پاشان ناتوانن چوار که سیش به شایه ت بهیئن، نه وانه هه شتا قامچیان لی بدن و هه رگیز شایه ت بیان لی و هه رمه گرن، نه وانه له پیزی تاوانبار و له سنوور ده رچوو و یاخیه کاندان .

خوای گه وره پوونی کردوه ته وه که هه رکه سیک ئافره تیک ی داوین پاک تۆمه تباربکات به زینا و داوین پیسی نه وه له دنیا دا نه فرینی لی ده کریت و له دوا پوژیشدا سزایه کی گه وره و به ئیشی بۆ ئاماده یه، وه له دنیا دا سزای (الحد) ی لی ده دریت که : هه شتا قامچی ده کات، جار یک ی تر به هیچ شتیه که شایه تی لی و هه رناگیریت هه رچه نده راستیش بلت .

پیغه مبه ر ﷺ فهرموویه تی : (خۆتان له و حه وت کاره بپاریزن که له ناوبه رن) یه کیک له وانه (تۆمه تبارکردنی ئافره تانی داوین پاک و بی ئاگا له بپواداران .

القذف: واته: تۆمه تبارکردنی ئافره تیکی بی ئاگای موسلمان، وهك: ئه ی زیناکه ر، یا ئه ی داوین پیس، یا ئه ی قه حبه، یا به ژنیک بلّیت ئه ی حیز، یا به مندالیک بلّیت: ئه ی زۆل، یا کور قه حبه، یا به کچیک بلّیت: ئه ی حیز، یا قه حبه، وشه ی قه حبه به مانای زیناکه ردیت.

ئه گه ر پیاویک ئه مه به ژنه که ی بلّیت یا ژن به پیاوه که ی بلّیت، وهك به پیاویک بلّیت: ئه ی زیناکه ر، یا به مندالیک بلّیت ئه ی شووکردوو، ئه وه ده بیّت سزای (الحد ای لی بدریت هه شتا قامچی، مه گه ر به لگه یهك بۆ ئه و تۆمه ته به یّینیت، ئینجا پزگاری ده بیّت. وه به لگه ش وهك چۆن خوای گه وره باسی کردوو ده بیّت چوار شاهد به یّینیت شایه تی بده ن له سه ر پاستی و دروستی ئه و تۆمه ته جا ئه گه ر ئافره ت بیّت یان پیاو^(۱)، به لام ئه گه ر بۆ تۆمه ته که ی به لگه ی پیویستی نه هینا، ئه وه داری (الحد ای لی ده دریت.

به هه مان شیوه ئه گه ر خزمه تکاره که ی تۆمه تبار بکات وهك بلّیت: ئه ی زیناکه ر یا ئه ی زینا له گه ل کراو، یا هه ر وشه یه کی تر ئه م واتایه ببه خشیّت، له فه رمووده ی پیغه مبه ردا^(۲) هاتوو که فه رموویه تی: (مَنْ قَذَفَ مَمْلُوكَهُ بِالزَّنا أُقِيمَ عَلَيْهِ الْحَدُّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ كَمَا قَالَ). واته: ئه وه ی خزمه تکاره که ی تۆمه تبار بکات به زینا ئه وه له پۆژی دوایدا داری (الحد ای لی ده دریت، مه گه ر ئه وه ی وتویه تی پاست بیّت).

پیغه مبه ر^(۳) فه رموویه تی: (إِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ رِضْوَانِ اللَّهِ لَا يُلْقِي لَهَا بَالًا يرفع الله بها دَرَجَاتٍ وَإِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ سَخَطِ اللَّهِ لَا يُلْقِي لَهَا بَالًا يهوى بها في جَهَنَّمَ). واته: جاری وا هه یه به نده یه کی خوا وشه یهك دی به ده میدا له به رخودا، هیه بایه خیکی پی نادا، خوای گه وره به چه ندين پله به هو ی ئه و وشه یه وه به رزی ده کاته وه،

^۱ - ئیمامی زه هه بی ئامازه ده کات به و ده قه ی خوای گه وره که ئه فه رموویت: (والذين يرمون المحصنات ثم لم يأتوا بأربعة شهداء فاجلدوهم ثمانين جلدة ولا تقبلوا لهم شهادة أبداً وأولئك هم الفاسقون) (النور: ۴).

به ندهی وایش هیه وشه یه دئ به ده میدا، که خودای لئی ده په نجی و پئی پازی نییه، گوی نادا به ووشه یه، به لام به ره و دۆزه خ هه لئ ده دئری.

وه (معاذ) کوپی (جبل) وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا، ئایا ئیمه سزا ده درین له سه ر نه و شتانه ی که ده یلین؟ پیغه مبه ریش فهرمووی: (تَكَلَّتْكَ أُمُّكَ يَا مُعَاذُ، وَهَلْ يَكْبُ النَّاسُ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ - أَوْ عَلَى مَنَاخِرِهِمْ - إِلَّا حَصَائِدُ أَلْسِنَتِهِمْ)^(۱). واته: له باری دایکت بجی ئه ی (معاذ) ئایا نه و خه لکه ی به ناو دۆزه خدا له سه ر ناوچه وانیان راده کیشرین ئیلا دروینه ی زمانه کانیه.

وه له فهرمووده یه کی تر دا هاتوو (مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ)^(۱). واته: هه رکه س بر وای به خواو پۆزی دوا یی هیه نه وه با قسه یه کی باش بکات یان بیده نگ بیئت.

وه خوا ی گهره ده فهرمویت: ﴿ مَا يَلْفُظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴾ (ق: ۱۸). واته: هه ر قسه یه که له ده م ده رچیت خیرا چاودئریکی ئاماده تو ماری ده کات.

^۱ - الترمذی (۲۶۱۶)، وابن ماجه (۳۹۷۳)، وصحه الشیخ الألبانی.

^۱ - البخاری (۶۸۵۸)، ومسلم (۱۶۶۰).

تاوانی بیست و دوو

شاردنه‌وه‌ی دهسکه‌وت (الغنیمة) له کاتی جه‌نگدا

خوای گه‌وره ده‌فه‌رمویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَآئِسِينَ﴾ (الانفال: ۵۸). واته: به‌پاستی خوا‌که‌سانی په‌یمان شکین و ناپاکی خوش ناویت.

وه خوای گه‌وره ده‌فه‌رمویت: ﴿وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾ (آل عمران: ۷۵). واته: (هه‌ندیک گومانیان برد که پیغه‌مبەر ﷺ له دابه‌شکردنی دهسکه‌وتدا نادادی ده‌کات) بیگومان بۆ هیچ پیغه‌مبەرێک نه‌بووه که نادادی و خیانت بکات، هه‌رکس ناحقی و نادادی بکات له پۆزی قیامه‌تدا نادادییه‌که‌ی یه‌خه‌ی پێ ده‌گریت و به‌ کۆلیه‌وه‌یه‌تی، له‌وه‌و دوا پاداشتی هه‌رکسێک به‌ گوێره‌ی کرده‌وه‌کانی ده‌دریته‌وه‌ و ئه‌وانه‌ سته‌میان لی‌ناکریت.

له‌ سه‌حیحی موسلیعدا هاتوه‌ له‌ (ابو هریره) - په‌زای خوای لیبت - ده‌لێت: پیغه‌مبەر ﷺ هه‌ستایه‌ سه‌ر پێ و باسی ئه‌و شتانه‌ی فه‌رموو که خه‌لکی له‌ ده‌ستکه‌وتی جه‌نگ ده‌یشارنه‌وه‌ بۆ خوایان به‌ کاره‌ساتی گه‌وره‌ ناوزه‌ندی کردو فه‌رمووی: با که‌ستان نه‌بینم له‌ دوایدا مه‌رێکی ئالاندبی له‌ ملی و هه‌ر باره‌ی بیت یاخود ئه‌سپێک و هه‌ر بحیلیت و به‌ من بلێت: ئه‌ی پیغه‌مبهری خوا فریام که‌وه‌، منیش بلێم: هیچم له‌ ده‌ستدا نیه‌ بۆت، من پێم راگه‌یاندی، هه‌یه‌ و شترێک به‌ سه‌ر ملیه‌وه‌یه‌تی ده‌بۆرپیتی، ئه‌ویش ده‌لێت: ئه‌ی پیغه‌مبهری خوا فریام که‌وه‌، منیش ده‌لێم: هیچم له‌ ده‌ستدا نیه‌ بۆت، من کاتی خۆی پێم راگه‌یاندی، هه‌یه‌ کۆله‌ زێڕو زیوی له‌ گه‌ردنداوه‌ ده‌لێت: ئه‌ی پیغه‌مبهری خوا فریام که‌وه‌، منیش ده‌لێم: هیچم له‌ ده‌ستدا نیه‌ بۆت، من کاتی خۆی پێم راگه‌یاندی، یاخود

خوای گه وره له قورئانی پیروزدا ده فهرمویت : ﴿ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ
الْقِيَمَةِ ﴾ . واته : هر که س ناحه قی و نادادی بکات له پوژی قیامه تدا نادادیه کی به خه ی
پی ده گریت و به کولیه وه په تی.

به هه مان شیوه پێغه مبه‌ر ﷺ کاتی‌ک که (ابن‌اللتبیه) ی نارد بۆ وه‌رگرتنی زه‌کات، که گه‌راپه‌وه وتی: ئه‌وه بۆ ئێوه، ئه‌مه‌ش دیا‌ریه‌ دا‌یا‌نه به‌ خۆم، پێغه‌مبه‌ر ﷺ چوه سه‌رمینه‌ر وه‌سف‌ی خوای گه‌وره‌ی کرد و دواتر فه‌رمووی: (وَاللّٰه لَا يَأْخُذُ أَحَدًا مِنْكُمْ شَيْئًا بِغَيْرِ حَقِّهِ إِلَّا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَحْمِلُهُ عَلَى رَقَبَتِهِ، فَلَا أَعْرِفُ رَجُلًا مِنْكُمْ لَقِيَ اللَّهَ يَحْمِلُ بَعِيرًا لَهُ رُغَاءٌ أَوْ بَقَرَةٌ لَهَا خُورٌ أَوْ شَاةٌ تَيْعَرُ، ثُمَّ رَفَعَ يَدَهُ حَتَّى رَأَيْنَا عُفْرَةَ إِبْطَيْهِ اللَّهَمَّ هَلْ بَلَغْتُ اللَّهَمَّ هَلْ بَلَغْتُ) .
واته: سویند به‌خوا هیچ که‌س له‌ ئێوه شتێک وه‌رناگرت به‌نا‌ح‌ق ئیلا له‌ پۆ‌ژی دوا‌ییدا دیت به‌سه‌ر کۆ‌لیه‌وه، با که‌سێک له‌ ئێوه نه‌بینم بچیت خزمه‌ت خوای گه‌وره و حوشتێک به‌سه‌ر کۆ‌لیه‌وه نا‌له‌ نا‌لی بی‌ت یا مان‌گایه‌ک ببۆ‌پ‌یتی، یا به‌رخێک ببا‌رپ‌ینیت) پاشان ده‌ستی به‌رز کرده‌وه هه‌تا بن‌با‌ل‌یمان بی‌نی، ئینجا دو‌وجا‌ر فه‌رمووی: (خودایه‌ گیان‌گه‌یاندم) .

له (أبو هريرة) وه رَهْزَاي خَوَاي لِيْ بَيْت دَه لَيْت: كَاتِيكْ كه دَه رَجُوِيْن بَو غَزَاي
خَه بِيَه رَه گَه لَ پِيْغَه مَبَرْ ﷺ سَه رَكَه وَتَنَمَان بَه دَه سَت هِيْنَا، بَه لَام هِيْج دَه سَتَكَه وَتِيكْمَان
بَه دَه سَت نَه هِيْنَا لَه نَالْتُون وَ پَارَه، جَكَه لَه كَه لَو پَهْل وَ پِيُوِيَسْتِي تَر نَه بِيْت، پَاشَان
بَه رِيْكَه وَتِيْن هَه تَا گَه يَشْتِيْن بَه شِيُوَه كَه وَتَه: (وادي القرى) وه لَه گَه لَ پِيْغَه مَبَرْ ﷺ
بَه نَدَه يَه كَه هَه بُووَكَه سِيْكَ بَه خَشِيْبُوِي پِيْتِي لَه هُوْزِي (جذام) پِيْتِي دَه وَتَرَا: (رفاعه) ي كُوْپِي (
يَزِيْد) لَه عَه شِيْرَه تِي (بني الضبيب) بُوو، كَاتِيكْ كه دَا بَه زِيْنَه شِيُوَه كَه بَه نَدَه كَه هَه سَتَا
كَارَوَانَه كَه نَامَادَه بَكَات، بَه لَام لَه لَا يَه ن دُوْژْمَانَه وَه بَه تَرِيْكَ يَكْرَا وَ گِيَانِي لَه دَه سَتَدَا،

۱- البخاری (۲۹۰۷).

وتمان خوښه ختی بو نه و که پله ی شهید ی به ده ست هیتا، فرمووی: (كَلَّا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّ الشَّيْطَانَةَ لَتَأْتِيَنَّهُ عَلَيْهِ نَارًا، أَخَذَهَا مِنَ الْغَنَائِمِ لَمْ تُصِبْهَا الْمَقَاسِمُ). وته: نه خیر سویند به و که سه ی گیانی منی به ده ست، نه و جل و بهرگی ده بیت به ناگرو سزای پی ده دریت، که له ده ست که و ته کاند ا بردوویه تی به بی دابه ش کردن. وتی: خه لکه که په شوکا پیاوړیک که نه مه ی بیست هات قه ی تانیک یا دوو قه ی تانی هیتا، وتی: نه ی پیغه مبه ری خواجۀ نه مه له جهنگی خه ی بهرم ده ست که و تووه، پیغه مبه ر ﷺ فرمووی: قه ی تانیک یا دوو قه ی تانیش بو دوزه خه.

دهرباره ی نه م بابه ته دا فرمووده زوره هه ندیک ی له به شی سته مدا هاتووه سته م کردن سیّ به شه:

یه که م: خواردنی مال به ناحه ق.

دووه م: سته م کردن له مروّ به کوشتن و لیدان و شکاندن و بریندار کردن.

سییه م: سته م کردن مروّ به تانه و جنیودان و نه فره ت و تومه ت دانه پال.

(أبو بكرة) په زای خوی لی بیت - ده لیت: پیغه مبه ر ﷺ به سر و شتریکه وه بوو وتاری دا، یه کیك په شوه ی و شتره که ی گرتبوو: فرمووی: (نه مروّ چ پوژیکه؟) نیمه ش بیده نگ بووین هه تا وا گومانمان ده برد که ناویکی تری لی بنیت جگه له ناوه که ی خوی، فرمووی: (ثایا نه مروّ پوژ ی جه ژنی قوریان نیه؟) وتمان: به لی، فرمووی: (نه م مانگه چ مانگیکه؟) نیمه ش بیده نگ بووین هه تا وا گومانمان ده برد که ناوه که ی بگوړیت، فرمووی: ثایا (ذو الحجة) نیه؟ وتمان: به لی، فرمووی: (أَلَا إِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ حَرَامٌ عَلَيْكُمْ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ)^(۱). واته: ناگادارین، خوینتان، سامانتان، ناموستان، له نیوانتاند ا حرامه وه کو حرامی نه م پوژه و حرامی نه م مانگو حرامی نه م اشاره (مه که)، ده با نه وه ی لیړه یه ناگاداری نه وانه بکاته وه که لیړه نین.

^۱ - البخاري (۱۷۳۹)، ومسلم (۱۲۱۸).

تاوانی بیست و سی

دزی کردن

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جِزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ (المائدة: ۳۸) . واته: دهستی پیاوی دزو ئافره تی دز بپن له پاداشتی کاری ناره وایاندا، نه مه ش توله یه که له لایه ن خواوه، خوا بالاده ست و دانایه (له برپاردانی نه و سزایه دا، بی گومان نه م سزایه له کومه لگه ی ئیسلامیدا جیبه جی ده کریت ، کاتیک هه مووکه سیک ژیا نی مسوگهره و هه مووان دهستی یارمه تی بو یه کتر دریژ ده که ن، هه روه ها له سالانی گرانی دا ده ست نابردیت .

پیتغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی: (لَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَسْرِقُ السَّارِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَكِنَّ التَّوْبَةَ مَعْرُوضَةٌ)^(۱) . واته: مه یخوړ له کاتی مه یخواردنه وه که یدا باوه پدارنییه، دز لوکاتی دزیدا باوه رداری نییه، به لام ته و به ش ده خریته پیش چاوبو هه مووکه سیک.

له (ابن عمر) وه ده لیت: پیتغه مبه ر ﷺ دهستی دزی برپوه له دزینی زرییه کدا که نرخه که ی سی درهم بووه .

خاتوو(عائشة) دایکی ئیمانداران ده لیت: پیتغه مبه ر ﷺ دهستی دزی برپوه له پوبه دیناریکدا (دووسه د و په نجا فلس) به ره و سه ره وه .

^۱ - سبق تخریجه .

پیغه مبهړ ﷺ فرموویه تی: (لَا تُقَطِّعْ يَدُ السَّارِقِ فِيمَا دُونَ ثَمَنِ الْمَجْنِ). واته: دهستی دز نابریټ، له شتیګدا که که متر بیټ له نرخۍ قه لغان (المجن). (که متر نه بیټ له ده درهم).

المجن: نه و زړییه به که جهنگاوهر به کاری ده هیټیټ له جهنگدا، گیانی خوی پی ده پاریزیت له هیږشی دوژمن.

پیغه مبهړ ﷺ فرموویه تی: (لَعَنَ اللَّهُ السَّارِقَ الَّذِي يَسْرِقُ الْبَيْضَةَ فَتُقَطِّعُ يَدُهُ وَيَسْرِقُ الْحَبْلَ فَتُقَطِّعُ يَدُهُ). واته: نه فره تی خوا له و دزه ی که هیلکه ده دزی و ټینجا دهستی ده پردیټ، وه حبل ده دزی و دهستی ده پردیټ.

له (عائشة) وه ده لیت: نافرته ټیکی مه خړومی هه بوو شتومه کی ده برد و حاشای لی ده کرد، پیغه مبهړ ﷺ فرماني کرد به برینی دهستی، (أسامة) کورۍ (زید) هاته لای ماله وه یان قسه ی له گه لیان کرد، ټینجا هاته وه به پیغه مبهړی وټ، پیغه مبهړ پی فرموو: (يَا أُسَامَةُ أَلَا أُرَاكَ تَكَلَّمُنِي فِي حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ تَعَالَى،) إِنَّمَا أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ أَنَّهُمْ كَانُوا إِذَا سَرَقَ فِيمَ الشَّرِيفِ تَرَكُوهُ، وَإِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الضَّعِيفُ أَقَامُوا عَلَيْهِ الْحَدَّ وَأَيْمَ اللَّهُ لَوْ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَرَقَتْ لَقَطَعْتُ يَدَهَا). واته: نه ی ئوسامه چیه ده تبینم ده ته ویت قسم له گه لدا بکه یت ده رباره ی سزایه ک که خودا دایناوه، پاشان هه ستاوه سه ری و فرمووی: به پاستی نه ته وه کانی پیش ئیوه به هو ی نه وه وه له ناو چوون، نه وان نه گهر پیاوړی کی خاوه ن پله و پایه دزی بکردایه وازیان لی ده هیټنا، وه نه گهر پیاوړی کی لاواز دزی بکردایه سزایان به سهردا جیبه جی ده کرد، سویند به و که سه ی گیانی منی به دهسته، نه گهر (فاطمه) ی کچی محمد دزی بکات دهستی ده پریم.

تاوانی بیست و چوار

برپینی ریگا

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿ إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خَلْفٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذَٰلِكَ لَهُمْ جزئٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴾ (المائدة: ۳۳). واته: بیگومان تۆلهی نه وانهی که ده جه نگین و دوزمنایه تی خوا و پیغه مبه ره که ی ده که ن و به گه رمی هه ول ده دهن بۆ بلاو کردنه وهی فساد و به د پره وشتی له زه ویدا هه رنه وهیه: (نه وانه یان که خه لکیان کوشتووه) ده بیت بکوژدین، (نه وانه ش که خه لکیان کوشتووه و جه رده بیشیان کردووه) ده بیت له خاچ بدرین، (نه وانه یان تنها جه رده یی ده که ن) ده ست و قاچیکیان به پیچه وانه وه بپردریت، (نه وانه یان که مه ترسیان لیده کریت) نه وه شار به دهر بکریت، نه و سزایه خه جاله تی و سه رشوږیه بۆ یان له دونیادا، له قیامه تیشدا سزای سهخت و گه وره یان بۆ هیه .

(الواحدی) - په حمه تی خوای لی بیت - ده لیت: واتای: ﴿ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ﴾ واته: سه ربیچی ده که ن و گوږپایه لی نا که ن، وه هه رکه سیك سه ربیچیت بکات نه وه دوزمنته، ﴿ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا ﴾ مانای: کوشتن و دزیکردن و بردنی مال و سامانه، هه رکه سیك چه ک هه لېگریت له سه ر بروداران، نه وه دوزمنی خوا و پیغه مبه ره که یه تی، نه مه ش و ته ی نیما می مالیک و نه وزاعی و شافعیی.

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿ أَنْ يُقَتَّلُوا ﴾ هه تا ﴿ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ﴾ (ابن عباس) ده لیت: (أو) بۆ هه لېزاردنه به واتای (الإباحة) دیت به ئاره زووی نیمام، نه گه ر نیمام

بیهوئیت ده بیکوژئیت، وه نه گهر بیهوئیت هه لیده واسئیت، وه نه گهر بیهوئیت شاربه ده ری ده کات، نه مهش وهی (الحسن) و (سعید) کوپی (المسیب) و (مجاهد).

وه له ریوایه تی (عطیة) دا (أو) بۆ (اباحة) نیه، به لکو بۆ جیاوازی پلهی تاوانه که یه، ههرکه سێک که سێک بکوژئیت و ماله که ی ببات ده کوژئیت و هه لده واسرئیت، وه ههرکه سێک مالێک تالان بکات و خاوه نه که ی نه کوژئیت، ته نه دهستی ده بردرئیت، وه ههرکه س ته نه خوئینی پرشت و دهسکاری ماله که ی نه کرد ده کوژئیت، وه ههرکه سێک پێبوار بترسینئیت و نه بیکوژئیت نه وه ته نه شار به ده ر ده کرئیت، نه مه مه زه بهی ئیمامی شافعییه (په زای خوای لی بیئت).

ئیمامی شافعی ده لئیت: ههرکه سێک له وانه به پێی تاوانه که ی سزا ده درئیت، نه وه ی واجب بوو که بکوژئیت و هه لباو سرت، پێش هه لواسینی ده کوژئیت نه وه ک نازاری پێ بگات، وه نه وه ی پێویست بوو ته نه بکوژئیت به یی هه لواسین، ده کوژئیت و ده درئیت وه به خاوه نه که ی بۆ نه وه ی بینئین، وه نه وه ی پێویست بوو ته نه دهستی به بردرئیت، نه وه دهستی راستی ده برئیت و یه کلا ده کرئیت وه، نه گهر دووباره گه رایه وه و دزی کرد، نه وه قاجی چه پی ده برئیت، نه مه (أبو بکر) و (عمر) کردویانه هاوه لان هیچ تێبینیه کیان له سه ری نه بووه، نه مهش مانای نه وه ده قه یه (مَنْ خَلَفَ) وه هه روه ها (أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ) (ابن عباس) ده لئیت: ئیمام نه گهر نه ی توانی ده ستگیری بکات ده لئیت: نه وه ی دهستی پێ گه یشت بیکوژئیت، به لام نه گهر ده سه لاتی هه بوو به سه ریدا نه وه زیندانی ده کات، چونکه نه گهر زیندانی بکرئیت نه وه دوورکه و تۆته وه له خه لک و شار،

(ابن قتیبه) ده رباره ی زیندان بیان ده لئیت:

فلسنا من الأحياء فيها ولا الموتى
عجبنا وقلنا جاء هذا من الدنيا

خرجنا من الدنيا ونحن من أهلها
إذا جاءنا السجن يوم لحاجة

ده لټت؛ هر به برینی پښتو ترساندنې پټیوار تاوانی گه وړه ی نه نجامداوه، چ جا نه گه ر
مال بیا یا بریندار بکات، یا بکوژیت؟ نه وه بښگومان چنه تاواننکی گه وړه ی نه نجامداوه
له گه ل نه وه شدا نه م جوړه مړوفانه نویژ ناکن و نه وه ی به دهستی دینن به ورپگه خراپه له
مهی وزینا ونیربازی وشته خراپه کانی ترده به کاری ده هینن .

تاوانی بیست و بینج

سوینندی به درۆ

خوای گه وره ده فەرمویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِمَهْدِ اللَّهِ وَأَيِّمَنِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أَؤُلِّفُكَ لَا خَلْقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ (آل عمران: ۷۷). واتە: بە راستی ئەوانەى كە پەيمانى خواو سوینده كانیان بە نرخىكى كەم دەفروشن (لە پله و پایەى دونیایى، پارەو سامان، ئەلبەتە هەرچەندە بێت هەر كەمە) ئەوانە لە دواڕۆژدا هیچ بەشێکیان نابێت (لە سۆزو میهره بانى خوا)، هەروەها لە ڕۆژى قیامەتدا خوا نایاندوینیت و تەماشایان ناکات (لە چاڵ و پەیسى گوناھ) خاوەنیان ناکات و سزای پڕ ئیش و ئازاریش بۆیان ئامادە یە .

(الواحدی) دەلێت: ئەم ئایەتە بەهۆى دوو كەسەوێ دابەزى كە سكالایان هێنا بۆ لای پیغه مبه‌ر ﷺ دەر بارەى ونبوویهك، دەبوو تاوانبار سویندى بخواردایەت، بەلام ئەم ئایەتە دابەزى تا ببیت بە سزایەك بۆ تاوان باركراو لە سوینده كەى، وەدانى بەوێدا كە مافى داواكارە .

لە (عبد الله) وە دەلێت: پیغه مبه‌ر ﷺ فەرمووی: (من حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ وَهُوَ فِيهَا فَاجِرٌ لَيَقْتَطِعَ بِهَا مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضْبَانٌ) . واتە: هەر كەس سویندىك بخوات بە درۆ بۆ ئەوێ مالى موسلمانێك بە ناحەق داگیر بكات، ئەوێ كاتى دەگاتە باره گای خوا زۆر لێى پەست و تووڕە یە . (الأشعث) وتى: سویند بەخوا ئەوێ لە بارەى منەو بوو، لە نێوانى من و جوله كە یەكدا پارچە زەویەك هەبوو ئەو نكوڵى لەوێ كرد كە هى من بێت. منیش بردم بۆ لای پیغه مبه‌ر ﷺ. پیغه مبه‌رى خواش ﷺ فەرمووی: (شایەتت هە یە) وتم: نەخێر، پیغه مبه‌ر ﷺ بە جوله كە كەى فەرموو (سویند بخۆ) منیش وتم: ئەى

پیغه مبهری خوا نه و (گوئی لی نه) سویند نه خوا و مال که م نه بات. خوایش له و پوره وه نه م
 ثابته ته ی نارد ه خواره وه: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا﴾ (۲) تا کوتایی
 ثابته ته که.

له (عبد الله ای کوپی (مسعود یوه ده لیت: پیغه مبهر ﷺ فهرمووی: (من حَلَفَ عَلَى
 يَمِينٍ وَهُوَ فِيهَا فَاجِرٌ لِيَقْطَعَ بِهَا مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لِقِيَّ اللَّهِ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضْبَانُ). (عبد الله)
 ده لیت: پاشان پیغه مبهری خوا نه م ده قه ی خوینده وه ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ
 ثَمَنًا قَلِيلًا﴾.

له (أبو ذر) وه هاتووه پیغه مبهر ﷺ فهرمووی ته: (قَالَ ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
 وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: الْمُسْبِلُ، وَالْمَنَانُ، وَالْمُنْفِقُ سَلَعَتْهُ بِالْحَلِفِ
 الْكَاذِبِ). واته: سی که س خوی گهره له پوژی دوايیدا نه قسه یان له که لدا ده کات و نه
 پاکیان ده کاته وه و له پوژی دوايیدا سزایه کی به ئیشیان بۆ ده بیت: نه و که سه ی که
 ده رقاچه که ی دریژه، وه نه و که سه ی که منه ت ده کات به سهر خه لکید، وه نه و که سه ی
 که لوپه لی ده فروشیت به سویندی درۆ).

پیغه مبهری خوا فهرمووی ته: (الْكَبَائِرُ: الْإِشْرَاقُ بِاللَّهِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ، وَقَتْلُ
 النَّفْسِ، وَالْيَمِينُ الْغُمُوسُ. واته: تاوانه گهره کان: هاوه ل بؤخوا بریاردان، دل ئیشانی دایک
 و باوک، کوشتنی که سیک، سویندی درۆ. له بهر نه وه ناو نراوه به (الْغُمُوسُ) چونکه
 خاوه نه که ی ده خاته ناگره وه.

الغُمُوسُ: نه و سوینده یه که به درۆ ده خوریت، وه له بهر نه وه ناو نراوه به (الغُمُوسُ)،
 چونکه سویند خوره که پۆ ده چیت له گونا ه کردندا، وه و تراوه: پۆ ده چیت له ناگردا.

بەش

له‌و سویند خواردنانه به‌غیری خوای گه‌وره، وه‌ك: سویند خواردن به‌پیغه‌مبه‌ریا كه‌عه، یا فریشته یا ئاسمان یا ئاو یا ژیان یا پاسپارده‌له‌مانه‌ش خراپتر: سویند خواردن به‌گیان، یا سهر، یا ده‌سه‌لاتدار یا خۆلی فلان شوین.

له‌(ابن‌عمرو) وه‌له‌پیغه‌مبه‌ری خواوه‌فرموویه‌تی: (إِنَّ اللَّهَ يَنْهَاكُم أَنْ تَحْلِفُوا بِآبَائِكُمْ، فَمَنْ كَانَ حَالِفًا فَلْيَحْلِفْ بِاللَّهِ وَالْأُمَّةِ فَلْيَصْنَعْ). واته: خودای گه‌وره‌قه‌ده‌غهی کردووه‌لیتان سویند به‌باو و‌باپیرانتان بخۆن، جا‌هه‌رکه‌س سویند ده‌خوات با سویند به‌خوا بخوات یا بی‌ده‌نگ بی‌ت.

وه‌له‌(عبدالرحمن)ی‌کوپی (سمرة) - په‌زای خوای لی‌بی‌ت - فرمووی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ فرموویه‌تی: (لَا تَحْلِفُوا بِالطُّوَاعِي وَلَا بِآبَائِكُمْ). واته: هه‌رگیز سویند به‌به‌ته‌کان و‌باو و‌باپیرانتان مه‌خۆن.

(الطاغوت): بریتیه‌له‌به‌ته‌کان.

پیغه‌مبه‌ری نازدار ﷺ فرموویه‌تی: (مَنْ حَلَفَ مِنْكُمْ فَقَالَ فِي حَلْفِهِ: بِاللَّاتِ وَالْعُزَّى فَلْيَقُلْ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ). واته: هه‌رکه‌س له‌ئێوه‌سویندی خوارد له‌سوینده‌که‌یدا(وتی): سویند به‌(اللات و‌العزی) ئه‌وه‌با‌بلێت: لا‌إله‌إلا‌الله.

هه‌ندی‌جار له‌ناو‌هاوه‌ل‌اندا سویند به‌غیری خوا دووباره‌ده‌بووه‌وه‌ئه‌مه‌ش ده‌گه‌رێته‌وه‌بۆ ئه‌وه‌ی كه‌له‌پیش ئیسلامدا ده‌قیان له‌سهر‌گرتبوو، به‌لام‌پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فرمانی کرد كه‌هه‌رکه‌سێك سویند به‌غیری خوا هات به‌سهر‌زمانیدا با‌بلێت: لا‌إله‌إلا‌الله. تا‌بی‌ت به‌كه‌فاره‌تی ئه‌و‌گونه‌هه‌.

تاوانی بیست و شش

سته م کردن

خوای گه وره ده فهرمویت : ﴿ رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴾ (۱۱)
 وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَفْلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ (۱۲)
 مُهْطِعِينَ مُقْنِي رُءُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ وَأَفْئِدَتُهُمْ هَوَاءٌ (۱۳) وَأَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ
 فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخِّرْنَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ نُحِبِّ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرَّسُولَ أَوْلَمَ تَكُونُوا
 أَقْسَمْتُمْ مِنْ قَبْلِ مَا لَكُمْ مِنْ زَوَالٍ (۱۴) وَسَكَتُمْ فِي مَسْكَنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ
 وَبَيَّنَّ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْأَمْثَالَ ﴿ (إبراهيم : ۴۲ - ۴۵) . واته :
 په روه دگارا، خوم و نه وه کانم بگپړه له و که سانه ی که نه نجامده ری نو پږ بین به چاکی،
 په روه دگارا، دوعا و نزام گیرا بکه . نه ی پیغه مبه رﷺ نه ی نیماندار) وا گومان مه به که خوا
 بی ناگایه له و کارو کرده وه یی سته مکاران ده یکن، به پاستی خوا سزاکه یان دوا ده خات
 بو پوږتیک که چاره کانیان تیايدا نه بله ق ده بن. به په له و شپږزه ییه وه دین، سه ریان به رز
 کردو ته وه و له ترس و سامناکی نه و روژه دا چاویان ناتروکیت، دلّه پراوکیایانه و دل و
 ده روونیان به تاله و هیچ حال ی نین. نه ی (محمد) ﷺ خه لك بترسینه و بیداریان بکه ره وه
 له و پوږه ی که سزاو نازار په خه یان پی ده گریت، جا نه وانه ی که سته میان کردو وه ده لئین؛
 په روه دگارا بو ماوه یه کی که م و نریک مؤله تمان بده (بمانگپړه وه بو دنیا) تا به دم
 بانگه وازه که ته وه بچین و شوینی پیغه مبه ران بکه وین (به لام تازه کار له کار تر ازوه
 گه پانه وه نه سته مه بویه پبیان ده وتریت)، مه گه کاتی خوی سویندتان نه ده خوارد که
 دنیا به رده وامه و نیوه تیاچوونتان نابیت ؟ ! نیوه کاتی خویشی نیشته جی بوون له مال و
 حال و شوینی نه واند که سته میان له خو یان کردو (پښگه ی نیمان و خواناسیان نه گرت)

بۆتان ده ركهوت كه چيمان به سه رهيتان و نموونه و باسى زۆرمان بۆ هيتاونه ته وه)
ده رباره ي سه رنه نجاميان .

وه خواي گه وره ده فهرمويت : ﴿ إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾ (الشورى : ٤٢) واته : بيگومان ته نها نه وانه به رپرس ده بن
كه ستم له خه لكى ده كهن و ده سترى ده كهن به ناحق له زه ويدا ، نا نه وانه سزاو
نازاري به نيشيان بۆ هيه .

خواي گه وره ده فهرمويت : ﴿ وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ ﴾ (الشعراء : ٢٢٧) .
پيغه مبهري خواجگه فهرمويه تي : (إِنَّ اللَّهَ لِيُمْلِي لِلظَّالِمِ حَتَّى إِذَا أَخَذَهُ لَمْ يُفْلِتْهُ) (١)
واته : خواي گه وره ماوه ي ستمكار ده دات تاكو نه و كاته ي ده يگريت ، نيتير به ري نادات .
پاشان نه م ده قه ي خوينده وه : ﴿ وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْفُرْصَ وَهِيَ ظُلُمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ ﴾ (هود : ١٠٢) . واته : نا به و شتويه به ره و ردگارت هه ركاتي ك بيه و يت شار و
ديها ته كان گه ر ستمكار بن سزايان ده دات ، سزاي نه و سزايه كي پر نازارو سه خته .

پيغه مبهري خواجگه فهرمويه تي : (مَنْ كَانَتْ لَهُ مَظْلَمَةٌ لِأَخِيهِ مِنْ عَرَضِهِ أَوْ شَيْءٌ فَلْيَتَحَلَّلْهُ مِنْهُ الْيَوْمَ قَبْلَ أَنْ لَا يَكُونَ دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ إِنْ كَانَ لَهُ عَمَلٌ صَالِحٌ أَخَذَ مِنْهُ بِقَدْرِ مَظْلَمَتِهِ وَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ أَخَذَ مِنْ سَيِّئَاتٍ صَاحِبِهِ فَحُمِلَ عَلَيْهِ) . واته : هه ركه س
ستم و ناحه قيبه كي به رامبه ركه سي كر دوه چ ده رباره ي شه ر ه ف و ئا بروي بى يا هه ر
شتيكي ديكه ، با نه مړو گه ر دنى خوى پى نازاد بكات و پيش نه وه ي پوژي ك بيته پيشه وه كه
دينارو درهم نه بيت ، نه گه ر كرده وه يه كي چاكيشى هه بيت به نه ندازه ي نه و ناحه قيبه ي
كه نه و كه سه كر دويه تي لى ده سه نريت و (ده دريت به ستم ليكراوه كه خو نه گه ر

١ - البخاري (٤٦٨٦) ، ومسلم (٢٥٨٣) .

چاکه یشی نه بوو له خرابه و گوناھی نه و که سه ی که ستمی لی کردووه وهرده گیریت و ده دریت به سه ریدا .

هه روه ها پیغه مبه رﷺ له خوی گه وره وه فهرموویه تی: (يا عِبَادِي اِنِّي حَرَمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا فَلَا تَظَالَمُوا) . واته: نه ی به نده کانم، من ستم له سه ر خوم قه ده غه کردووه و له نیوان به نده کانیشمدا قه ده غه م کردووه، که واته ستم مه کن .

پیغه مبه ری خواﷺ فهرموویه تی: (اَتَذَرُونَ مَا الْمُفْلِسُ) واته: (ثابه ده زانن موفلیس کییه) و بیان: موفلیس له لای نیمه نه و که سه یه که نه دره می هیه و نه که لوپل، پیغه مبه ر فهرمووی: (اِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ اُمَّتِي يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَآءٍ وَزَكَوٰةٍ وَصِيَامٍ وَيَأْتِي قَدْ شَتَمَ هَذَا وَقَذَفَ هَذَا، وَآكَلَ مَالَ هَذَا وَسَفَكَ دَمَ هَذَا، وَضَرَبَ هَذَا، فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ فَنَيْتَ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ أَخَذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ) . واته: موفلیس له نوممه ته که م نه و که سه یه که له پوژی دوايیدا دیت به نوژیو زه کات و پوژوه وه، دیت جنیوی به وه داوه، نه وه ی تومه تبار کردووه، مالی نه وه ی بردووه، خوینی نه وه ی پشتووه، له وکه سه ی داوه، جا نه مه یان له چاکه که ی وهرده گیریت و، نه ویتریان له چاکه که ی وهرده گیریت، نه گهر چاکه ی نه ما پیش نه وه ی دادوهری بکریت، تاوانه کانی نه وان ده دریت به کولیدا، پاشان فپړی ده دریتته ناو ناگره وه .

وه له سه حیدها هاتووه: (مَنْ أَخَذَ مِنَ الْأَرْضِ شَيْئًا بِغَيْرِ حَقِّهِ خُصِفَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى سَبْعِ أَرْضِينَ) واته: هه ر که س زه وی که سیک داگیربکات، له پوژی دوايیدا تیایدا پوژده چیت تا حوت چینی زه وی .

مه‌ندی له شاعیره‌کان ده‌بارده‌ی ده‌لێن:

فألظلم يرجع عقباه إلى الندم	لا تظلمن إذا ما كنت مقتدرا
يدعو عليك وعين الله لم تنم	تنام عيناك والمظلوم منتبه
وما زال المسئ هو الظلوم	أما والله إن الظلم شؤم
غدا عند المليك من العلوم	ستعلم يا ظلوم إذا التقينا
وبين إله العالمين حجاب	توق دعا من ليس بين دعائه
ولا أنه يخفي عليه خطاب	ولا تحسبن الله مطرحا له
لأنصرن المظلوم وهو مثاب	فقد صح أن الله قال وعزتي
جهول وإلا عقله فمصاب	فمن لم يصدق ذا الحديث فإنه

بەش

له گه‌وره‌ترین سته‌م دواخستنی مافی کریکاره له لایه‌ن که‌سیکی ده‌وله‌مه‌نده‌وه، وه‌ک له‌ فه‌رمووده‌ی سه‌حیحا هاتووه که پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: (مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ).
واته: دواخستنس ده‌وله‌مه‌ند بۆ دانه‌وه‌ی قه‌رز سته‌مه‌.

له‌ پێوایه‌تیکی تر دا هاتووه: (لِيُ الْوَاجِدِ ظُلْمٌ يُحِلُّ عِرْضَهُ وَعُقُوبَتُهُ)^(۲). واته:
دواخستنی ده‌وله‌مه‌ند بۆ دانه‌وه‌ی قه‌رز سته‌مه‌، دروسته‌ سکا‌لای لی بکریت و سزا بدریت
وزیندانی بکریت.

^۲ - أبو داود (۳۶۲۸)، وابن ماجه (۲۴۲۷) وصححه الشيخ الألباني.

به شیکی تر

یه کیکی تر له ستم کردن نه وه یه که ئافرهت مانی پێشیل بکریت له ماره یی و خه رجی ژیان نه ویش له چوارچیوه ی نه م فرموده دایه (لِی الْوَاجِدِ ظُلْمٌ یُّحِلُّ عِرْضَهُ وَعُقُوبَتُهُ).^(۱) واته: دواخستنی دهوله مه ند بۆ دانه وه ی قه رز ستمه، دروسته سکا لای لی بکریت و سزا بدریت و زیندانی بکریت.

به شیکی تر

یه کیکی تر له ستم نه وه یه که سیک که سیکی تر به کری بگریت دوا یی مافه که ی پێنه دات، له سه حیحی بوخاریدا هاتوه پێغه مبه ر ﷺ فرموویه تی: خوا ی گه وه ده فرمویت: (ثَلَاثَةٌ اَنَا خَصْمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: رَجُلٌ اَعْطَى بِي ثُمَّ غَدَرَ، وَرَجُلٌ بَاعَ حُرًّا فَأَكَلَ ثَمَنَهُ، وَرَجُلٌ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَاسْتَوْفَى مِنْهُ وَلَمْ يُعْطِ أَجْرَهُ)^(۱). واته: سێ جوړ که س هه ن که خۆم سکا لاکارم له سه ریان له پوژنی قیامه تدا: که سیک که په نای که سیک بدات له بهر من پاشان خیانه ت و ستم می لی بکات، به لینی نه مان بدات و نه بیاته سه ر، هه روه ها که سیک که سیک ئازاد بکاته به نده ی خۆی و بیفرۆشیت و نرخه که شی بخوات، هه روه ها که سیک یه کیک به کری بگریت و ئیشه که ی خۆی پی بکات و دوا یی کریکه ی نه داتی.

یه کیکی تر له و تاوانه گه ورا نه نه وه یه که که سیک قه رزی له لا بی ت و سویند به درۆ بخوات، پێغه مبه ر ﷺ فرموویه تی: (مَنْ اقْتَطَعَ حَقَّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ بِيَمِينِهِ، فَقَدْ اَوْجَبَ اللّٰهُ لَهُ النَّارَ وَحَرَّمَ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ اِنْ كَانَ شَيْئًا يَسِيرًا؟ قَالَ: وَاِنْ قَضِيْبًا مِنْ اَرَاكِ)^(۱). واته: هه رکه س به سویندی درۆ مانی موسلمانیک بۆ خۆی بپری ت، نه وه بیگومان ناگری دۆزه خی بۆ خۆی واجب کردوه و، به هه شتی لی قه ده غه یه، و تیان: نه ی پێغه مبه ری خوا

^۱ - البخاری (۲۲۲۷).

^۱ - مسلم (۱۳۷).

نه گهر شتيكى كه مېش بيت؛ فهرمووى؛ نه گهر دارىكى (اراك) يش بيت. (اراك) نه و داره يه كه يو سيواك به كار ديت.

فخف القصاص غدا إذا وفيت ما	كسبت يداك اليوم بالقسطاس
في موقف ما فيه إلا شاخص	أو مهطع أو مقنع للراس
أعضاؤهم فيه الشهود وسجنهم	نار وحاكمهم شديد الباس
إن تمطل اليوم الحقوق مع الغنى	فغدا تؤديها مع الإفلاس

پينغه مېر عليه السلام فهرموويه تى؛ (لَتُؤَدَّنَ الْحُقُوقَ إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُقَادَ لِلشَّاةِ الْجُلَاءِ مِنَ الشَّاةِ الْقَرْنَاءِ)^(۱). واته؛ ده بيت له پوڅى دواييدا مافه كان بگه پيننه وه يو خاوه نه كانيان، هه تا توله ي به رانى بى شاخ له شاخدار ده كړيته وه.

(شريح القاضي) ده ليت؛ له داهاتوودا سته مكاران ده زانن مافى نه و كه سانه ي كه به ناحق خواردوويانه، چونكه سته مكار چاوه پوانى سزا ده كات و سته مليكراوېش چاوه پوانى توله و سه ركه وتنه.

به شيكى تر

له ناگه داربوون له چوونه ناو سته مكاران و تيكه لى و پشتگيرى كردنيان

خوای گه وره ده فهرمويت؛ ﴿ وَلَا تَرْكَبُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَمَسَّكُمُ النَّارُ ﴾ (هود : ۱۱۳).
واته؛ نه كهن مه يلى دلتان له گهل نه وانه دا بيت كه سته ميان كړدووه و له خوا ياخي بوون،
چونكه نه و كاته ناگرده تانسووتينيت .

(الركون) واته؛ مه يل يو شتيك و حه زو ناره زوو خو شه ويستی يو.

(ابن عباس) ده لایت: هرگیز ناره زوو خوښه ویستی و نهرم و نیانی بۆ سته مکار
 دهرمه بړن. خوای گه وړه ده فهرمویت: ﴿أَخْشَرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ﴾
 (الصافات : ۲۲). واته: خوای گه وړه فهرمانده دا به فریشته کان به هه موو نه وانه ی
 سته میان کردوه کویان بکه نه وه، خویان و هاوسه رانیان، خویان و هاوشیوه یان و نه و
 شتانه ش که ده یان په رست .

پینغه مبه رﷺ فهرموویه تی: (انْصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا) فقال: يا رَسُولَ اللَّهِ،
 أَنْصُرُهُ إِذَا كَانَ مَظْلُومًا، فَكَيْفَ أَنْصُرُهُ إِذَا كَانَ ظَالِمًا ؟ قال: (تَمْنَعُهُ مِنَ الظُّلْمِ فَإِنْ ذَلِكَ
 نَصْرُهُ)^(۱). واته: براكه ت سهر بڅه نه گهر سته مکار بوو یا سته ملیکراو، وتی: نه ی
 پینغه مبه ری خوا، سهری ده خه م نه گهر سته ملیکراو بوو، نه ی چۆن سهری بڅه م نه گهر
 سته مکار بوو؟ فهرمووی: پیرگی لی ده که ی تا سته م ناکات، نه وه سهر خستنی تی.

ناموژگاری

مردن چه ندین گیانی کیشا به بی ویستی خاوه نه که ی؟! کوا نه وکه سه ی که ده سه لاتی
 پوژئاو او پوژه لاتی به ده ست بوو؟!، خاوه ن باخ و باخات و خزمه تکارو دنیا بوو، نه ی کوا
 ناواته کانی؟! داخو نیسته چه ند جار قه له پره ش له ماله که یدا به چوله وانی خوینایه تی؟!
 نه ی کوا هاوپې دلسوزه کان؟! هه موویانی به جیهیشت بۆ خزمه تی خالقې پاسته قینه چوو.
 جیگه ی نهرم و نیانی گورپه وه به زبری خول، کرم جسته ی له ت و په ت کرد وهك چۆن
 قوماش له ت ده کریت، مایه وه له تاریکیه کی ته نگ و ناخوشدا پاش ژیانی خوش،
 دورکه وته وه له دوست و هاوپې یه کان وهك نه وه ی هرگیز نه ژیا بی.

^۱ - البخاري (۲۴۴۳)، ومسلم (۲۵۸۴).

تاوانی بیست و جهوت گومرک یا باج وهرگرتن

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿ إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾ (الشوری: ۴۲). واته: بیگومان ته نها ئه وانه به رپرس ده بن که سته م له خه لکی ده که ن و ده ستریزی ده که ن به ناحق له زه ویدا، ئا ئه وانه سزاو ئازاری به ئیشیان بۆ هه یه .

باج وهرگر: له گه وره ترین هاوکاره کانی سته مکارانه، به لکو ئه و خو ی به کیکه له و سته مکارانه، چونکه ئه وه ی وهری ده گریت حقی خو ی نیه وده دات به که سانیک که شایسته نین.

باج وهرگر له پۆزی دوایدا چۆن مافی ئه و خه لکه ده گیریته وه که لیتی وهرگرتوون، به پراستی خه لکی له و پۆزه دا چاکه کانی ده بن ئه گهر خاوه ن چاکه بیت! ئه گهر نا ئه م فهرمووده ی پیغه مبه ر ﷺ راسته وخو ده یگیریته وه: (أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ) واته: (ئایه ده زانن موفلیس کییه) وتیان: موفلیس له لای ئیمه ئه و که سه یه که نه دره می هه یه و نه که لوپه ل، فهرمووی: (إِنَّ الْمُفْلِسَ مَنْ أُمِّي يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَزَكَاةٍ وَصِيَامٍ وَيَأْتِي قَدْ شَتَمَ هَذَا وَقَذَفَ هَذَا، وَأَكَلَ مَالَ هَذَا وَسَفَكَ دَمَ هَذَا، وَضَرَبَ هَذَا، فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ أَخَذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ). واته: موفلیس له ئومه ته که م ئه و که سه یه که له پۆزی دوایدا دیت به نوێزو زه کات و پۆنوو، دیت جنیوی به وه داوه، ئه وه ی تومه تبار کردووه، مالی ئه وه ی بردووه، خوینی ئه وه ی پشتووه، له وکه سه ی داوه، جا ئه مه یان له چاکه که ی وهرده گریت، ئه ویتریان له چاکه که ی وهرده گریت، ئه گهر چاکه ی نه ما پیش ئه وه ی

دادوهری بکریټ، تاوانه کانی نه وان ده دریټ به کولیدا، پاشان فریټ ده دریټه ناو ناگره وه. پیغه مبر عليه السلام فرموویه تی؛ (لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ لَحْمٌ نَبَتَ مِنْ سُحْتٍ، النَّارُ أُولَىٰ بِهِ)^(٢). واته؛ ناچیټه به هه شته وه گوشتیک که به حرام گه شهی کردبیټ، ناگرده بی بیسوتینی.

(السحت) بریتیټه؛ له هه موو مالیکی حرام و پیس و قیزه ون خاوه نه که ی پی شه رمه زارده بی نه گه رباسی بکات.

ناموزگاری

کوا نه و که سانه ی که خاوه ن قه لای به رزو به هیز بوون، باخچه یان ئاوه دان کردبو وه به گول و گولزار، ته ختی به رزیان دروست کردبوو له سه ری داده نیشتن، گه یشتبوونه نه و په پی خوشی و له زه تی دنیا، به لام مردن هه موو له زه ته کانی له بیر بردنه وه، پووی پی کرده داهاتووی به لا و چرای دنیای کوژانده وه، له تاریکیدا به جیی هیشت، جا ئاقل نه و که سه یه که ژیا نی دنیای ده کاته قوریانی دواپوژ.

^٢ — الترمذی (٦١٤)، والحاكم في المستدرک ٤ / ٤٢٢ وقال: حدیث صحیح الإسناد ولم یخرجاه، ووافقه الذهبي.

تاوانی بیست و ههشت

خواردنی مالی حه رام یان به کارهینانی به هه رجوړی بیت

خوای گوره ده فهرمویت : ﴿ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ ﴾ (البقرة: ۱۸۸). واته :
نه کهن مال و دارایی به کتر له نیوانتانداندا به ناحق بخون (وهکو به رتیل و سوو، یان
داگیرکردن و فرفوښل ....) .

هه نديکيان مالی به کتر ده خون به نارېوا، نه مهش ده بیت به دوو به شه وه :

به کهم : له وېووهی که به زور ده یخوات وهک تورېه یی و خیانت و دزی .

دووه م : له پړوی قومار کردن و کات به سه رېردن و هاوښتووهی نه وانه .

له صه حیجی بوخاریدا هاتووه پیغه مېر ﷺ فهرموویه تی : (إِنْ رَجُلًا يَتَخَوَّضُونَ فِي
مَالِ اللَّهِ بِغَيْرِ حَقٍّ فَلَهُمُ النَّارُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ). واته : نه وانه ی به ښتووه یه کی نا ته ندروست
هه لسوکه وت به مالی خه لکه وه ده کهن نه وه به شی نه وان ناگره له پوژي دوايیدا .

وه له صه حیجی موسلیمدا هاتووه پیغه مېر ﷺ فهرموویه تی : (إِنْ الرَّجُلُ يُطِيلُ
السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يَقُولُ يَا رَبِّ، وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ، وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ،
وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ، وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ، فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ). واته : به راستی پیاوړیک گه شت ده کاو
ړیگا ده بېړی (بؤ حه جکردن و به جیهینانی په یوه ندي خزمایه تی) سه روچاوی توژاوییه
دهستی به رز ده کاته وه بؤ ناسمان، ده لیت : نه ی په روه ردگار، خواردن و خواردنه وهی
حه رامه، پوښاکي حه رامه، به حه رامیش گوش کراوه، نه ی چوڼ دوعا ونزای گیرا ده بی).

(ابن عباس) ده لیت : خوای گوره نوښی که سیك قبول ناکات له هه ناویدا حه رام

هه بیت، هه تا ته وېه ی لی ده کات و ده گه ږتته وه بؤ لای خوای گوره .

(سفيان الثوري): ده لټت: هره كه سيك به مالى حرام بيه خشيت، وهك نه وه وايه جله كه ي به ميز پاك بكا ته وه، بنگومان جل و بهرگ ته نها به ناو پاك ده بټته وه، تاوانيش به هيچ پاك نابټته وه جگه له حال نه بټ.

نيمامي (عم) ده لټت: نيمه له (تو) له (ده) ي شته حاله كان دوور ده كه وتينه وه له ترسي نه وه ي نه كه وينه ناو حرامه وه.

(زيد) ي كوپي (ارقم) ده لټت: نه بوبكر خزمه تكاريكي هه بوو خستبوويه سهر پاره و سامان، هه موو پوژيك شتي بو ده هينا، ده يفهرموو نه مه له كوي هيناوته؟ نه گهر پازي بكر دايه ده يخوارد نه گهر نا وازي لي ده هينا.

وتي: شه ويك خواردني هينا بو نه بو بكر كه به پوژوو بوو، نينجا تيكه يه كي لتي خوارد به لام بيري چوو پرسياي لي بكا، پاشان پتي فهرموو: نه مه ت له كوي هيناوه؟ وتي: من له كاتي نه فاميدا فاله بو خه لك ده گرت وه وباشم لي نه ده زاني، بو يه هه ليامن ده خه له تاند، نه بو بكر فهرمووي: ناخ له تو خه ريكه له ناوم ده بهيت! پاشان ده ستي كرد به قورگي خويده بو نه وه ي خوي برشي نټته وه نه ده رشايه وه، پتي وترا: ده رناچيت نيللا به ناو نه بي، پاشان ناويان بو هينا خوارديه وه خوي ده رشانده وه هه تا رشايه وه هه مووي له سكي ده ركرد.

پتي وترا: - په حمه تي خوات لي بيت- هه موو نه مه له بهر يهك تيكه ي حرام؟ فهرمووي: نه گهر به گيان ده رچوونم بوايه، گيانم له گه ليدا ده رده كرد، گويم له پيغه مبر عليه السلام بوو ده يفهرموو: (كُلْ جَسَرَ نَبَتٍ مِنْ سُحْتٍ، النَّارُ أُولَىٰ بِهِ) ^(۱). واته: هه موو جهسته يهك به حرام گه شه ي كرد بيت، ناگرده بي بيسوتيني.

زانايان - په حمه تي خويان لي بيت- ده لټن: نه م باسه هه موو نه مانه ده گريته وه: نه وه ي گومرك وهرده گريته، نه وه ي دزي ده كات، نه وه ي ناپاكي ده كات، نه و كه سه ي كه

^۱ - البخاري (۳۸۴۲).

پېيا وهرده گړت ، نه وهی ده بېت به وه کیلی، نه وهی په شوه (به رتیل) وهرده گړت، نه وهی له تهرانو وکېشانه دا فیل ده کات ، نه وهی شتی ده فروشییت و عه بیکی تیدا بېت و باسی ناکات، نه وهی قومار ده کات، نه وه سېحر و فال ده گړته وه، نه وهی وینه ده کیشیت، نه وهی زینا ده کات ، نه وهی به سهر مردودا شیوه ن ده کات، نه وهی ده لالی ده کات نه گهر حه قی خوی لی ده ریکات به بی پوخسته تی فروشیاره که، وه نه وهی کړپار ده دوزیته وه و ده یخه له تیښت.

ناموژگاری

به نده گانی خوا، پوژگارو شه وه گان نه جهل نزيك ده که نه وه، ژيانی دونيا هه تا هه تایی نیه، هه موو له شساغیک نه خوش ده که ویت، به لام دواي جيگير بوونی، نه جهل هيرش ده هینیت، بیگومان نه وپه پری له ش ساغی ناته وای کامل بوون دهرده خات، ثایه سوودتان وهرگرت له وه موو په ندهی که له پوژگاری ته مه ن ده بیینن.

تاوانی بیست و نو

که سیک خوی بکوژیت

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ۝۲۹﴾ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿۳۰﴾ (النساء : ۲۹، ۳۰).
 واته: خوتان مه کوژن و به کتر به ناحق مه کوژن، کاتیک بیزاری و بیتاقه تی پووتان
 تیده کات یان تووشی زیانیك ده بن، به پاستی خوا میهره بانه. هه رکه سیکیش کاری و ابکات
 (سامانی خه لگی به ناحق بخوات یان خوی یان خه لک بکوژیت) به دوزمنایه تی و
 سته مکردن، نه وه له ناینده دا ده یخه ینه دۆزه خه وه و به ناگر ده یسوتینین، نه و کاره ش بۆ
 خوا هه میشه و به رده وام ئاسانه .

(الواحدی) ده لیت: له ته فسیری ئه م ده قه دا: ﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ﴾ واته: با به کتری
 نه کوژن چونکه هه مووتان په پیره وی به ک نایین ده کهن، ئیوه وه ک به ک گیان وان، نه مه
 وتهی (ابن عباس) و زۆریه ی زانایانه .

هه ندیکی تر له زانایان ده لیتن ئه م ئایه ته خو کوشتن قه ده غه ده کات.

به لگه له سه رپاستی ئه مه نه وه یه له (عمرو) کوری (العاص) وه ده لیت: له جهنگی
 ذات السلاسل) دا له شه ویکی زۆر سارد دا جه نابه ت بووم، ترسام که خۆم بشۆم له ناو بجم،
 پاشان ته یه مومم کرد و نوژی به یانیم بۆ هاوه لاتم کرد، نه وه یان بۆ پیغه مبه ر ﷺ گێپرایه وه،
 فهرمووی: (یا عمرو صلیت بأصحابك و أنت جنب) واته: ئه ی عه مر پيش نوژیت بۆ به
 هاوه له کانت کرد و جه نابه ت بوویت؟! منیش پیم وت که چی به ربه سستی کردم له خوشۆردن،
 وتم: خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا﴾

وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿النساء: ۳۰﴾ واته: خوتان مه كوژن، خودا به به زه ييه، پيغه مبه رﷺ پيگه نى و هيچى نه فرموى.

كه واته نه م ئايه ته به لگه يه له سه ر ئه وهى كه (عمرو) كورى (العاص) به ماناي له ناو بردنى گيانى خوى ته فسيري كردوه نه كه سىكى تر، پيغه مبه رﷺ نه م ليكدانه وهى پى ناخوش نه بوو.

(ابن عباس) ده ربارهى ماناي نه م ده قه ﴿وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ﴾ ده لئيت: وشهى ﴿ذَلِكَ﴾ ئاماره يه كه ده گه پيغه وه بۆ هه موو قه ده غه كراوىك له سه ره تاي سوره ته كه وه تا نه م شوينه.

كو مه لئىكى تر ده لئىن: نه م هه ره شه يه ده گه پيغه وه بۆ خواردنى مال به ساخته و خورايى و كوشتنى كه سىك به ناحق، وه ﴿عُدْوَانًا وَظُلْمًا﴾ واته: دزايه تى شتىك بكات كه خوى گه وه فرمانى پى كردى، ﴿وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا﴾ واته: خوى گه وه ده توانييت په يمانى خوى جيبه جى بكات له خستنه دۆزه خه وه.

وه له (جندب) كورى (عبدالله) ده لئيت: پيغه مبه رﷺ فرمويه تى: (كَانَ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ رَجُلٌ بِهِ جُرْحٌ فَجَزَعٌ فَأَخَذَ سَكِينًا فَحَزَّ بِهَا يَدَهُ فَمَا رَقَا الدَّمُ حَتَّى مَاتَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى بَادِرْنِي عَبْدِي بِنَفْسِهِ حَرَمْتُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ)^(۱). واته: له زه مانىكى پيش ئيوه دا كابرايه ك برينىكى لى پهيدا ده ببيت، خوى پى ناگيرى له تاو ئازاردا، چه قويه كه ده گريت و ده ماري ده ستى خوى پى ده برپيت ئيتر خوينه كه ناوه ستيته وه هه تا ده مريت. خوى گه ورهش ده فرموييت: نه و به نده يه م خوى كوشت!! منيش به هه شتى لى حه رام ده كه م.

وه له (ابي هريره) وه ده لئيت: پيغه مبه رﷺ فرمويه تى: مَنْ تَرَدَّى مِنْ جَبَلٍ فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَهُوَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ يَتَرَدَّى فِيهِ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا وَمَنْ تَحَسَّى سُمًّا فَقَتَلَ نَفْسَهُ

^۱ - البخاري (۲۴۶۲)، ومسلم (۱۱۳).

فَسُمُّهُ فِي يَدِهِ يَتَحَسَّاهُ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مَّخْلُودًا فِيهَا أَبَدًا وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِحَدِيدٍ فَقَدِيدَتُهُ فِي يَدِهِ يَجَأُ بِهَا فِي بَطْنِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مَّخْلُودًا فِيهَا أَبَدًا^(۱). واته: كه سيك له كيويكه وه خوي به ريداته وه و خوي بكوريت، نه وه له ناگري دوزه خدا ده بي و، تيايدا به هه ميشه و به رده وام به رده بيته وه. هه ركه سيك زه هريك بنوشي و خوي بكوريت، له ناگري دوزه خدا زه هره كه به ده ستیه وه ده بي و هه ميشه و به رده وام ده بنوشي. هه ركه سيكيش به پارچه ناسني خوي بكورتي، پارچه ناسنه كه له دوزه خدا به ده ستیه وه ده بي و هه ميشه و به رده وام ده يكا به سكي خويدا.

له فهرموده ي صه حيدا هاتوه ده ياره ي كه سيك كه برين زوري پي هينا به شمشيره كه ي خوي كوشت، پيغه مبهري خوا ﷺ فهرموي: (هو من اهل النار). واته: نه وه له نه هلي دوزه خه.

ناموزگاري

نه ي نه و كه سه ي پشت له نايين كردوه، تاكه ي نه م دلره قيه و پشت تيكرده! نه ي بي ناگا ده زاني گوماني تيدا نيه مردن و ته من به ره و له ناوچوون! ده پوا، نه ي نه و كه سه ي ده ته وي له خو بابي بيت له مردن و سه ره مهرگ، نه ي نازاني له ش ساغي هه موو پوزيكي ته من له قرتيكه و قندايه! نه ي بي ناگا له ناماده كردني تويشو، خو ناگا دار كراويته ته وه له مووي سپي دواي مووي په ش! سه رسوپرمانه بۆ هه ركه سيك نه م هه موو كاته ي له به رده ستدايه چون ده توانيت چاوي لي بخه وينيت.

*****

^۲ - البخاري (۵۷۷۸)، ومسلم (۱۰۹).

تاوانی سی

دروکردن له زوربهی قسه كاندا

خوای گهره ده فهرمویت: ﴿ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ﴾ (آل عمران: ۶۱). واته: پاشان له خوا بپارپینه وه و ئینجا داوا بکه ین نه فرین و له عنه تی خوا دابباریته سهر دروژنه کان.

خوای گهره ده فهرمویت: ﴿قُلِ الْمَرْصُونَ﴾ (الذاریات: ۱۰). واته: دهك بکوژین دروژن و بوختانچیه کان.

خوای گهره ده فهرمویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ﴾ (غافر: ۲۸). واته: خوا هیدایهت و پینمووی که سیک ناکات زیاده پره و دروژن بیت).

له (ابن مسعود) وه ده لیت: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرموویه تی: ﴿إِنَّ الصَّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَصْدُقُ حَتَّى يَكُونَ صَدِيقًا، وَإِنَّ الْكُذْبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَكْذِبُ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَّابًا﴾^(۱). واته: به دلنیا ییه وه راستگویی پینوینی مروؤ ده کات بؤ نه و په پی چاکه کاری، چاکه کاریش پینیشاند هره بؤ به هه شت، به راستی مروؤی واهه یه هره راستگویی ده کات تا وای لی دیت لای خوا وه ند به که سیک راستگو تومار ده کریت، هه روه ها به دلنیا یی دروکردن پینوینی مروؤ ده کات بؤ لادان و ترازان و به دکاری، لادانیش پینیشاند هره بؤ ناگری دوزه خ،

^۱ - البخاري (۶۰۹۴)، ومسلم (۲۶۰۷).

به پاستی مړوږ هره درو دکات تا وای لی دیت لای خواوهند به که سیکي درونن تومار ده کړیت.

(أبو هريرة) ده لیت: پیغه مبر ﷺ نه رموویه تی: (آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَإِذَا أُؤْتِمِنَ خَانَ. واته: نیشانه ی دوو پوو سی شته: نه گره قسه ی کرد درو بکات، نه گره بلین و په یمانیکي دا نه بیاته سر، نه گره نه سپارده ی له لا دانرا خیانه تی لی بکات.

(عبد الله بن كوفي (عمر) ده لیت: پیغه مبر ﷺ نه رموویه تی: (أَرْبَعٌ مِنْ كُنْ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا خَالِصًا وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ النِّفَاقِ حَتَّى يَدَعَهَا: إِذَا أُؤْتِمِنَ خَانَ، وَإِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ، وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ^(۱)). واته: چوار شته هن هرکه س تیایدا بیت دوو پوو یه کی ته واوه، هرکه سیش یه ک شته له و چواره ی تیایدا بیت نه وه نیشانه یه کی دوو پوو یی تیایده هه تا وازی لیده هیئتیت: نه گره نه مانه تیکی له لا دانرا خیانه تی تیایدا بکات، نه گره قسه ی کرد درو بکات، نه گره په یمانیکي دا به که سیک بیشکینیت و نه بیاته سر، نه گره ناکوکیه یکی له گهل که سیک هه بوو له حق و پاستی لا بدات.

وه له نه رمووده یه کی تردا هاتووه: (إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ). واته: خوتان بپاریزن له گومان چونکه به پاستی گومان درو ترین باس و قسه یه.

پیغه مبر ﷺ نه رموویه تی: (ثَلَاثَةٌ لَا يَكْلَمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: شَيْخُ زَانَ، وَمَلِكٌ كَذَّابٌ، وَعَائِلٌ مُسْتَكْبِرٌ). واته: سی تا قم هن خوا له پوژی دوايیدا قسه یان له گهل ناکات و پاکیان ناکاته وه و به چاوی (په حمه ت) ته ماشایان

^۱ - البخاري (۳۴)، ومسلم (۵۸).

ناکات و سزای به نیشیان بۆ هه یه: پیریکی داوین پیس، ده سه لاتداریکی درۆزن، هه ژاریکی لوت به رز.

له وانه گه وره تر سویند خواردنه به درۆ، وهك چۆن خوای گه وره هه والی داوه ده باره ی دوو پوه کان ده فهرمویت: ﴿وَحَلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ (المجادلة: ۱۴).
واته: سویند له سه ر درۆ ده خۆن له کاتی کدا که خوشیان ده زانن درۆیه..

وه له فهرمووده ی (سه حیدا) هاتوه که وا پێغه مبه ر ﷺ فهرموویه تی: (ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ: رَجُلٌ حَلَفَ عَلَى سَلْعَةٍ لَقَدْ أُعْطِيَ بِهَا أَكْثَرُ مِمَّا أُعْطِيَ وَهُوَ كَاذِبٌ، وَرَجُلٌ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ كَاذِبَةٍ بَعْدَ الْعَصْرِ لِيَقْتَطِعَ بِهَا مَالَ رَجُلٍ مُسْلِمٍ، وَرَجُلٌ مَنَعَ فَضْلَ مَاءٍ فَيَقُولُ اللَّهُ: الْيَوْمَ أَمْنَعُكَ فَضْلِي كَمَا مَنَعْتَ فَضْلَ مَا لَمْ تَعْمَلْ بِدَاكِ)^(۲). واته:
سی که س هه ن خوا له پۆژی قیامه تدا قسه یان له گه ل ناکات و به چاوی (په حمه ت) ته ماشایان ناکات: پیاویک سویند بخوات له سه ر کوتال و شت و مه کیک که گوايه زیاتری پیداره له و نرخه ی که کرپار ده داتای به درۆوه، پیاویکیش پاش عه سر سویندیکی درۆ بخوات بۆ ئه وه ی مالی پیاویکی موسلمان ی پی داگیر بکات، پیاویکیش ئاویکی زیاد له پیویستی خۆی هه بیته و له خه لکی بگریته وه. (له پۆژی دوا پیدا) خوا پیی ده فهرمویت: منیش ئه مپۆ خیرۆ به خششی خۆمت لی ده گرمه وه وهك چۆن تو (له دونیادا) ئه و زیاده یه ت له خه لکی ده گرت وه که له بنه په تدا خۆت به دیت نه هینابوو.

که واته پیویسته له سه ر موسلمان زمانی خۆی بیاریزیت له قسه کردن، ئیلا قسه یه ک نه بیته که قازانجیکی گشتی تیدا بیته، به راستی له بیده نگیدا ئاسوده یی هه یه، وه هیه شتی که هاوتای ئاسوده یی و ناشتی نیه.

^۲ - البخاری (۲۳۵۸)، ومسلم (۱۰۸).

وه له (صهیحی) بوخاری وموسلیمدا هاتوووه له (ابو هریره) - په زای خوی لى بیت - پیغه مبهړ ﷺ فهرموویه تی : (مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ)^(۱). واته : هه رکه س بپوای به خواو به پوژى دواى هه به با قسه به کی خیر بکات یا بیده نگ بیت.

ئهم فهرمووده به ش به لگه به له سه ر ئه وه ی نابیت موسلمان قسه بکات ئیلا بو خیر و چاکه نه بى، ته نها ئه وه قازانجی قسه که ری تیدایه .

پیغه مبهړ ﷺ فهرموویه تی : (ان الرَّجُلَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ رِضْوَانِ اللَّهِ مَا كَانَ يَظُنُّ ان تَبْلُغَ مَا بَلَغَتْ يَكْتُبُ اللَّهُ لَهُ بِهَا رِضْوَانَهُ إِلَى يَوْمٍ يَلْقَاهُ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ سَخَطِ اللَّهِ مَا كَانَ يَظُنُّ ان تَبْلُغَ مَا بَلَغَتْ يَكْتُبُ اللَّهُ لَهُ بِهَا سَخَطُهُ إِلَى يَوْمٍ يَلْقَاهُ)^(۱). واته : به پراستی که سیك قسه به ك ده کات له په زامه ندى خوی گه وره نازانیت ئه و قسه به چه نده پله ی به رز کردوه ته وه، خوی گه وره په زامه ندى خوی بو دهرده بپړئ هه تا ئه و پوژده ی ده گاته خزمه تی، به دلنیا به وه که سیك قسه به ك ده کات خوا له خوی توپه ده کات نازانى چه نده پنی دابه زیوه، خوی گه وره توپه یی خوی له سه ری ده نو سیئت هه تا ئه و پوژده ی ده گاته خزمه تی.

فهرمووده دهر باره ی ئهم باب ته زوره به لام ته نها ئه وه نده به سه که ئاماژه مان پنی کرد .

پرسیار له دانایه ك کرا : چه ند که موو کوپیت له نه وه کانی ئاده مدا به دی کردوه ؟ وتی : زوړتره له وه ی له ژماردن بیت، ئه وه ی که من ژماردوومه ده گاته هه شت هه زار که مو کوپى، به لام به ك سیفتم بینوه ئه گه ر په پړه و بکړیت هه موو عه یبه کان ده پوشیت، ئه ویش پاراستنى زمانه ! .

^۱ - البخاری (۶۰۱۸)، ومسلم (۴۷) .

^۱ - مالك في الموطأ ۲ / ۹۸۵ .

تاوانی سی ویهك

دادوهری خراپ

خوای گه وړه ده فهرمویت : ﴿ وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴾ (المائدة : ۴۴) . واته : جا نه وهی حوکم و دادوهری به و بهرنامه یه وه نه کات که خوا دایبه زاندووه ، نا نه وانه بی باوه پڼ .

وه خوای گه وړه ده فهرمویت : ﴿ وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴾ (المائدة : ۴۵) . واته : بیگومان نه وهی حوکم و دادوهری نه کات به و بهرنامه یه ی که خوا دایبه زاندووه ، نا نه وانه سته مکارن .

وه خوای گه وړه ده فهرمویت : ﴿ وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفٰسِقُونَ ﴾ (المائدة : ۴۷) . واته : نه وهی حوکم و دادوهری نه کات به و بهرنامه یه ی که خوا دایبه زاندووه ، نا نه وانه ناپاک و تاوانبار و له سنوور ده رچوون .

وه له (ابو هريرة) وه ده لیت : پیغه مبر ﷺ فهرمویه تی : (مَنْ جُعِلَ قَاضِيًا بَيْنَ النَّاسِ فَقَدْ ذُبِحَ بِغَيْرِ سَكِينٍ) . واته : هه رکه س بکړیت به دادوهر له ناو خه لکدا نه وه سه رپراوه به بی چه قو .

(فضیل) ی کوپی (عیاض) - په زای خوای لی بیت - ده لیت : پیویسته له سه ر دادوهر پوژیک داییت بو دادوهری و پوژیک تر بو گریان بو خوی .

(محمد) ی کوپی (واسع) - په حمه تی خوای لی بیت - ده لیت : یه که م که س که بانگ ده کړیت بو لیپر سینه وه ، دادوهره کانه .

(مکحول) - په حمه تی خوای لی بیت - ده لیت : نه گه ر نازادم بکه ن له نیوان دوو شتدا : بوونم به دادوهر یا لیدان له گه ردنم نه وه لیدان له گردنم هه لده بژیرم له بری دادوهری ! .

(مالك)ی كوری (المنذر) داوای له (محمد)ی كوری (واسع) كرد بیکات به دادوهری بهسره، بهلام نه یكرد، دووباره بانگی كرد و وتی: ده بی دابنیشی نه گه ر نا به قامچی لیّت ده دهم، وتی: نه گه ر نه وه بكهیت نه وه تو ده سه لاتداریت، بیگومان زه لیلی دنیا باشته له زه لیلی دوا رۆژ.

(وهب)ی كوری (منبه) ده لیّت: نه گه ر ده سه لاتدارى ولات ویستی سته م بکات یا به کردار کردی، نه وه خوای گه وره قات و قپی ده خاته ولاته که یه وه، له خوارده مه نی و کشتو کال و نازده لاری وه موو شتیکی تر دا، وه نه گه ر ویستی چاکه بکات یا دادوهری بلار بکاته وه نه وه خوای گه وره فه پو به ره که ت ده خاته ولاته که یه وه.

یه کیك له کار به ده سته گانی (عمر)ی كوری (عبد العزیز) له (حمص) نامه یه کی بۆ نووسی: به راستی شاری (حمص) ویران بووه و پیویستی به چاکسازی هیه، (عمر) یش وه لامي دایه وه وتی: بیباریزه به دادوهری، پنگه و بانه که ی پاک بکه ره وه به سته م نه کردن. والسلام.

حه رame دادوهر بریار بدات له کاتی توپه ییدا، وه نه گه ر له دادوهر دا که می زانست و نیه تی خراب و خوڤه وشتی ناشیرین و که می خوڤاریزی له حه رام کۆبوویه وه نه وه زه ره ره مندو و دۆراوه، نه وکات پیویسته خو ی ده ست له کار بکیشیته وه و ده سته پیشخه ری بکات له دلسۆزیدا.

نامۆزگاری

ئه ی نه و که سه ی ته مه نی به رده وام له که م بوون دایه! ئه ی نه و که سه ی که بیباکه له (ملك الموت)، ئه ی نه و که سه ی که به رز ده بیته وه له به ندایه تی هه قدا، به لام کاتیك ده خریت به ر تا فیکردنه وه ی دنیا دۆراو ده رده چیت! کیت هیه له پۆژی هه شر و کاتیك نامه که ت هه لده دریته وه .

تاوانی سی و دوو

به رتیل وهر گرتن

خوای گه وره ده فهرمویت : ﴿ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِيَأْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾ (البقرة: ۱۸۸).

واته : ماله کانتان به به رتیل مه دهن به دهسه لاتداران تا مافی که سیتی تر دابیرن بۆ ئیوه ، خوتان نه مه باش ده زانن که حه لال نیه بۆتان.

(عبد الله بن کبری (عمرو) ده لیت : لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرَّاشِيَّ وَالْمُرْتَشِيَّ) واته : پیغه مبه ری خواص نه فره تی له و که سه کردووه که به رتیل ده دات و به رتیل وهر ده گرتن.

نه و که سه ی که به رتیل ده دات نه فره ت ده یگریته وه نه گه ر مه به سستی پی ئازاردانی موسلمانیک بیت یا بیه ویت مالیکی به ناحق لی وهر بگریت. به لام نه گه ر به رتیل بدات بۆ نه وه ی بگات به مافیکی راسته قینه ی خوی، یا سته میک له خوی دووربخاته وه نه مه نه و هه ره شه یه نایگریته وه، له گه ل نه وه دا گومانی تیدا نیه ده سه لاتدار به هه ر مه به سستیک به رتیل وهر بگریت حه رامه .

به ش

پیغه مبه ر ﷺ فهرمویه تی : (مَنْ شَفَعَ لْأَخِيهِ بِشَفَاعَةٍ فَأُهْدِيَ لَهُ هَدِيَّةٌ عَلَيْهَا فَقَبِلَهَا فَقَدْ أَتَى أَبَا عَظِيمًا مِنْ أَبْوَابِ الرَّبِّ) (۲). واته : نه وه ی تکاکاری بۆ براکه ی بگات له بری نه وه دیاری وهر بگریت، نه وه چووه ته ده رگایه کی گه وره وه له ده رگاکانی پیا .

نامۆڭگاری

بهنده كانى خوا، بىر له دواپۆڭ بكه نه وه، ئاگه دارى هيزى چاكه بن، خۆتان بپارىزن له
 سزاي داهاتوو، بترسن له تالانى تالانكر، سويند به خوا نه وهى به دواى هه رچيدا بگه پى
 به ده ستي دينى، نهى كوان نه وانهى سه رگه ردانى خوشبه ختى هه تا هه تايى بوون له دونيادا
 ؟! كه چى نه بوو به نسيبيان و به جيان هيشت .

تاوانی سی و سی

خوشوبهاندنی نافرەتان به پیاوان و پیاوان به نافرەتان

له (صه حیجی) بوخاریدا هاتوو ه پیغه مبه ر ﷺ فه رموو یه تی : (لَعَنَ اللّٰهُ الْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ وَالْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ). واته : خوا نه فره تی کردوو له و نافرەتانه ی که خۆیان ده شوبه یێن به پیاوان و ئەو پیاوانه ش که خۆیان ده شوبه یێن به نافرەتان.

ئەگەر نافرەت جل و بهرگی پیاوانی له بهر کرد له پوو ی قالب و ته سک و تروسکیه وه ، ئەوه خۆی شوبه اندوو به پیاوان له جل و بهرگدا ، نه فره تی خوا و پیغه مبه ره که ی بهرده که ویت ، ئەگەر پیاوه که ی بیده نگ بیت به رامبه ر ئەو په فتاره ئەوه ئەویش بهر نه فره تی خوا و پیغه مبه ر ده که ویت ، چونکه ئەو فه رمانی پیکراوه له سه ر ئەوه ی ئامۆژگاری بکات له سه ر به ندایه تی خوای گه وره ، دوورکه و تنه وه له سه ر پێچی وه ک ده فه رمویت : ﴿ قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ ﴾ (التحریم: ۶). واته : خۆتان و که سوکارتان بپاریزن له ئاگرێک که سوتنه مه نه که ی خه لکی و بهرده .

مانای ئەوه یه که په روه رده یان بکه ن و فێریان بکه ن و فه رمانیان پێ بکه ن به به ندایه تی خوا و دووریان بخه نه وه له سه ر پێچیکردنی خوای گه وره ، وه ک چۆن خۆتان ی لێ دوورده خه نه وه .

پیغه مبه ر ﷺ فه رموو یه تی : (كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ : الرَّجُلُ رَاعٍ فِي أَهْلِهِ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ). واته : هه مووتان شوانن و هه مووتان بهرپرسیارن له شوانیه که تان : پیاو بهرپرسیاره له ناو مال و مندالیدا و بهرپرسیاره لێیان له پۆژی دوااییدا

پیغه مبه ر ﷺ فەرموو یەتی : (صِنْفَانِ مِنْ أَهْلِ النَّارِ لَمْ أَرَهُمَا : قَوْمٌ مَعَهُمْ سِيَاطٌ كَأَثْنَابِ الْبَقَرِ يَضْرِبُونَ بِهَا النَّاسَ وَنِسَاءٌ كَاسِيَاتٌ عَارِيَّاتٌ مُمِيلَاتٌ مَائِلَاتٌ رُؤُوسُهُنَّ كَأَسْنِمَةِ الْبُخْتِ الْمَائِلَةِ لَا يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ وَلَا يَجِدْنَ رِيحَهَا، وَإِنَّ رِيحَهَا لَيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ كَذَا وَكَذَا).
واته : دوو کۆمه ل هەن له ئەهلی دۆزهخن نه مبینیون : کۆمه لێک قه مچییان پییه وهك کلکی مانگا وایه خه لکی پیی فە لاقه ده کهن ، ئا فره تانیکیش جل و بهرگیکی تهسک و تهنکیان له بهردایه وینهی پووتیان دهرده خات و به لارو له نجه پێده کهن (بۆ ئه وهی سه رنجی خه لک به لای خۆیاندا رابکێشن) پرچیان گه وره و جوان ده کهن له پشت وه ده یه ستن وهك کۆپاره ی حوشتی ، نا چنه به هه شته وه و بۆنیشی نا کهن ، بێگومان بۆنی له دووری ئه وه نده و ئه وه نده ده پوات .

(کاسیات) واته : دوورن له نیعمه تی خوا ، ((عَارِيَّات)) دوورن له سوپاسکردنی خوا .
وتراوه : بریتیه له و جل و بهرگه ته نک و تهسکه ی که وینه ی ئا فره ته که به پووتی نیشان ده دات .

((مائلات)) وتراوه : لایان داوه له به ندایه تی خوا . ((مُمِيلَات)) واته : خه لکی تر فیتر کاری خراب ده کهن ، وتراوه : له پێکردندا خۆیان با ئه دهن به ملو ئه ولادا ، خه لکیش فیتری ئه و پێکردنه خراپه ده کهن .

((رُؤُوسُهُنَّ كَأَسْنِمَةِ الْبُخْتِ)) واته : پرچیان گه وره و جوان ده کهن و له پشتی سه ریانه وه گرتی ده دهن وهك کۆپاره ی حوشتی .

ئهو کردارانە ی که ئا فره تان به هۆیه وه نه فره تیان لی ده گرتی :

ده رخستنی جوانی مرواری و زیڕ و زیو و بۆن خۆشکردن به میسک و عه نبه رو عه تر ئه گه ر له مال دهریجیت ، وه بۆیه کردنی دهم و چاو و خه نه کردنی ده ست و پێکان و له به رکردنی ئاوریشم و جلی تهسک و کورت له کاتی ده رچووندا .

هموو نه مانه به و خق جوانکردنه وه و خوپازاندن نه ژمار ده کرین که خوی گه وره
 خه شم و قینی ده پښت به سهر بکه ره کهیدا له دونیاو دواپوژدا، نه م کرداره له ناو زوږبه ی
 ئافره تاندا باوه، پیغه مبهری خوا ﷺ ده رباره یان ده فهرمویت: (اَطْلَعْتُ فِي النَّارِ فَرَأَيْتُ
 أَكْثَرَ أَهْلِهَا النِّسَاءَ). واته: دوزخه خم پښیشان درا بینیم زوږبه ی خه لکه که ی له ئافره تانن.
 وه پیغه مبه ر ﷺ فهرموویه تی: (مَا تَرَكْتُ بَعْدِي فِتْنَةً أَضُرَّ عَلَى الرَّجَالِ مِنَ النِّسَاءِ).
 واته: دوی خوم تاقیکارییم بو پیاوان جی نه هیشتووه زیانی هه بیت له ئافره تان زیاتر.

ناموژگاری

نه ی نه وه ی ئاده م وابزانه له ناکاودا مردیت، گه یشیت به کاروانی مردوان ،
 گواسترایته وه بو مالی ته نهایی و تاریکی ناو گۆر، تا که ی چاکه کانت وانا مینیت و
 خراپه کانت تازه ده بیته وه، تا که ی سوود وهرناگریت له ناموژگاری؟! نه ی نازانیت پوژیکت
 له پیشه که زمان ده وه ستیت و نه ندامه کانی جه ست هت لیت ده بن به شایه ت.

تاوانی سی و چوار

بى نابړوو نه وکه سه یه که خه لکى بانگ دهکاته لای خیزانی و

نه وکه سه یه دووکه س دهگه یه نیت به یه کتر بو داوین پیسی

خوای گوره ده فهرمویت : ﴿الزَّانِ لَا يَنكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ﴾ (النور: ۳) . واته : پیاوی زیناکه رته نها ئافره تی زیناکه ر یاخود موشريك ماره دهکات، ئافره تی زیناکه ریش ته نها پیاوی زیناکه ر یاخود موشريك ماره ی دهکات، (هاوسه ریڼی پیاوان و ئافره تانیک که به رده وامن له سه ر زینا،) نه وه له سه ر ټیمانداران حه رامه .

وه له (عبدالله بن عمر) - په زای خوای لیبت - له پیغه مبه ره وه فهرمویه تی : (ثَلَاثَةٌ لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ : الْعَاقُ لِوَالِدَيْهِ، وَالدِّيُّوثُ، وَرَجُلَةٌ النَّسَاءُ)^(۱) . واته : سی تا قم ناچنه به هه شته وه : که سیک سه ریچی دایک و باوکی بکات، بى نابړوو، وه نه و ئافره ته ی خوای ده شوبه ټینت به پیاوان .

هه رکه سیک بزانیټ خیزانه که ی داوین پیسی دهکات و بیده نگ بیت له ئاستیدا، جا نه گه ر له بهر خو شه ویستی بیت، یا له بهر نه وه ی قه رزاری نه وه و ناتوانیت قه رزه که ی بداته وه، یا له بهر نه وه یه که ماره ییه که ی زور قورسه له توانیدا نیه، یا له بهر نه وه ی مندالی لیتی هیه ناتوانیت به ره ئستی لی بکات، به راستی نه وه ده سه لمینیت که نه و پیاوه هیچ خیریکی تیدا نیه .

تمضي حلاوة ما أخفيت وبعدها	تبقى عليك مرارة التبعات
يا حسرة العاصين يوم معادهم	لو أنهم سبقوا إلى الجنات
أو لم يكن إلا الحياء من الذي	ستر العيوب لا كثروا الحسرات

^۱ - أحمد ۱ / ۱۳۴، والحاكم في المستدرک ۱ / ۷۲ و صححه .

تاوانی سی و پینج

حه لال کهر و حه لال بو کراو (ماره به جاش)

له (عبد الله) ی کورپی (مسعود) وه ده لیت: (لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُحِلَّ وَالْمُحَلَّلَ لَهُ). واته: پیغه مبهری خوا ﷺ نه فره تی کردو وه له حه لال کهر و حه لال بو کراو.

ئیمامی (الترمذی) ده لیت: کارکردن له سهر نه م فه رموده یه لای هه ندیک له نه هلی عیلم له واته (عمر) ی کورپی (الخطاب) و (عثمان) ی کورپی (عفان) و (عبدالله) ی کورپی (عمر)، نه مه بوچوونی زوریک له زانایانی تابعینه، له (عقبة بن عامر) وه ده لیت: پیغه مبهری خوا ﷺ فه رموی: (أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِالتَّيْسِ الْمُسْتَعَارِ قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ هُوَ الْمُحَلَّلُ لَعَنَ اللَّهُ الْمُحِلَّ وَالْمُحَلَّلَ لَهُ). واته: (ثایا ناگادارتان بکه مه وه له دروزنیکی ساخته چی) وتیان به لی نه ی پیغه مبهری خوا. فه رموی: نه وه حه لال کهر، نه فره تی خوا له حه لال کهر و حه لال بو کراو، به لام نه وه ی که به جیماوه له به سهراتی هاوه لان و شوینکه وتوانیان، پرسیار کرا له ئیمامی عومه ر دهرباره ی حه لال کردنی ئافره ت بو پیاوه که ی فه رموی: به پاستی نه وزینایه.

له (ابن عباس) وه پیاویک پرسپاری لیکرد وتی: برازا که م خیزانه که ی سی به سی ته لاق داوه ئیستا په شیمانه، فه رموی: برازا که ت له فرمانی خوا دهرچووه نه ویش په شیمانی کرده وه، گویرایه لی شهیتانی کردو هیچ ریگایه کی نه هیشته وه بو دهر باز بوون، وتی: نه ی چی ده لیتی دهرباره ی پیاویک بوی حه لال بکات، فه رموی: نه وه ی بیه ویت خوا بخه له تینیت نه وه خوا به تووندی تۆله ی لی ده سینیت نه وه. (سعید بن مسیب) پیشه وای تابعین دهرباره ی پیاویک که ئافره تیکی خواستووه ده یه ویت حه لالی بکات بو

پیاوی یه کهم، وتی : حه لال نابیت . ئیسماعیلی کورپی سه عید ده لئیت : پرسیارم له ئیمامی
ئه حمه د کرد دهر باره ی پیاویک که ئافره تیک ده خوازیت له نیه تی دایه حه لالی بکاته وه بۆ
پیاوی یه کهم ئافره ته کهش له وه بیتاگایه ؟ فهرمووی : ئه وه حه لال که ره وه ئه گه ر بیه ویت
به وشیه وه حه لالی بکات ئه وه نه فره ت لیکراوه .

مه زه به ی ئیمامی شافعی - په حمه تی خوای لیبی - ئه گه ر مه رجی حه لال کردن له ناو
ماره برینه که دا دیاری کرا ئه وه پوچ ده بیته وه، له به ر ئه وه ماره برینیکه به مه رجیک
براو به بی دیاری کردنی ئامانج ئه مهش پوچه و دانامه زیت وه که زه واجی (المتعة)،
ئه گه ر مه رجیک به دیکرا پیش ماره برین بۆچونی ته واو ئه وه یه که دروسته، ئه گه ر له
ماره برینه که دا مه رجی تیدا نه بوو نه له ناو ماره برینه که داو نه له پیش ماره برینه که ئه وا
فاسد نابیت، وه ئه گه ر گواستیه وه له سه ر ئه وه ی که ئه گه ر حه لالی بکات ئه وه ته لاقی
ده دات، زانایان دوو بۆچونیان هه یه : پاسترینیان ئه وه یه که دانامه زیت :

لایه نی یه کهم : به تالبوونه وه : ئه وه مه رجیکه به ره ئستی ده کات له به رده وامبوونی
زه واج، بۆیه ده شووبه یته دیاری کردنی کات له زه واجدا ئه مهش بۆچونی ته واوه له لای
(الرافعی) .

لایه نی دووهم : ئه وه مه رجیک فاسیده له گرتیه ست ده چیت بۆیه هه ئناوه شیه وه
وه که چۆن ئافره تیک بخوازی به و مه رجی که ژنی به سه ردا نه هینیت و له گه لی سه فه ر
نه کات، والله أعلم .

ئامۆژگاری

خۆشه ختی بۆ ئه و خه لکه ی وازیان له دنیا هیناوه پیش ئه وه ی دنیا وازی
بهینن(بمرن)، وه دلایان له تاریکی ئه و دهره ئناوه و دهستیان گرتووه به پۆژگاری خێرو
چاکه وه و چێژیان له وته ی په روه ر دگاریان وه رگرتوو و خویان داوه تی دهستی .

تاوانی سی و شهش

خوپاکنه کردنه وه له میز که نه وهش دروشمی گاوردنه کانه

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَيَا بَلَّكَ فَطَعِّرْ﴾ (المدثر: ٤) . واته: پۆشاکت (دل و دهروونت، په فتارت، ههره مووی) خاوین بکه (خۆت و شوینکه وتوانت).

وه له (ابن عباس) - په زای خوای لیبی - ده لیت: ((مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَبْرَيْنِ فَقَالَ إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ، أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ لَا يَسْتَتِرُ مِنَ الْبَوْلِ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ)). واته: پیغه مبه ر ﷺ به لای دوو گوږدا تپه پری و فهرمووی: نه و دووانه سزا ده درین و له بهر تاوانی گه وره سزا نادرین، به لکو به که میان خوی پاک نه ده کرده وه له میز، وه دووه میان له ناو خه لکیدا قسه ی ده هیتا و ده برد.

بیگو مان نه گه ر که سیک جه سته وجلی له میز پاک نه کاته وه نه وه نویژه که ی دروست نیه.

ناموژگاری

نه ی به نده کان بیر له و که سانه بکه نه وه که دونیا یان به جیهیشت، وه قول بوونه ته وه له داهاتوویان نازانن بۆ کوئ ده چن، بزائن نه وانه بهش بهش بوون و له به کتر جیا بوونه وه، به لام نه هلی خیر و چاکه له خو شبه ختیدان، نه هلی خرابه کار له زهره رمه ندی دان .

أقول والنفس تدعوني لزخرفها	أين الملوك ملوك الناس والسوق
أين الذين إلى لذاتها جنحوا	قد كان قبلهم عيش ومرتفق
أمسست مساكنهم قفرا معطلة	كانهم لم يكونوا قبلها خلقوا
يا اهل لذة دار لا بقاء لها	إن اغترارا بظل زائل حمق

تاوانی سی و جهوت

پړیایی

خوای گه وره دهرباره ی مونا فیه کان دهفه رمویت: ﴿يُرَاءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا﴾ (النساء: ۱۴۲). واته: نه وانه پړیایی بۆ خه لکی ده که ن، زور که م یادی خوا ده که ن.

خوای گه وره دهفه رمویت: ﴿فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ﴾ ① ﴿الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ﴾ ② ﴿الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ﴾ ③ ﴿وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ﴾ ④ (الماعون: ۴-۷). واته: جا هاوارو واوه یلی بۆ نویژ که رانیک.... نه و نویژ که رانه ی گوی ناده ن به نویژ که انیان و کاریگری نیه له سه ریان و دلی ناده نی و لی غافلن.... نه وانه ی که پربازن به پووکش نویژ ده که ن و ده یانه ویت خویان دهر بخه ن و (ئیمانداران بخه له تینن). (هه میسه هه ول دده ن بۆ) قه دهغه کردنی هه موو چاکه و یارمه تی و کومه کی و هاوکاریه ک.

خوای گه وره دهفه رمویت: ﴿يَتَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَىٰ كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ﴾ (البقرة: ۲۶۴). واته: نه ی نه وانه ی باوه پرتان هیناوه، نه که ن خیرو پاداشتی چاکه کانتان پوچ بکه نه وه به منه ت کردن و دل نازاردانی (هه ژارن)، وه کو نه وکه سه ی مال و سامانی خوی له بهر چای خه لکی ببه خشیت بۆ پړیایی و خوناندن.

خوای گه وره دهفه رمویت: ﴿فَن كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾ (الكهف: ۱۱۰). واته: جا نه وه ی ده یه ویت به دیداری په روه ردگاری شاد ببیت، با کارو کرده وه ی چاک و دروست نه نجام بدات و به هیچ شیوه یه ک له په رستنیدا هیچ که سیک نه کاته هاوه ل و شریک بوی.

له (ابو هريرة) - په زای خواى لیبى - ه رمووى : پتغه مبه ر ﷺ ه رمووى تى : (اِنْ
 اَوَّلَ النَّاسِ يُقْضَىٰ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَيْهِ رَجُلٌ اسْتَشْهَدَ فَأْتِي بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعْمَهُ فَعَرَفَهَا قَالَ فَمَا
 عَمِلْتَ فِيهَا قَالَ قَاتَلْتُ فِيكَ حَتَّى اسْتَشْهَدْتُ قَالَ كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ قَاتَلْتَ لِأَنْ يُقَالَ جَرِيءٌ فَقَدْ
 قِيلَ لَمْ أَمِرْ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ وَرَجُلٌ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ وَعَلَّمَهُ وَقَرَأَ الْقُرْآنَ
 فَأْتِي بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعْمَهُ فَعَرَفَهَا قَالَ فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا قَالَ تَعَلَّمْتُ الْعِلْمَ وَعَلَّمْتُهُ وَقَرَأْتُ فِيكَ
 الْقُرْآنَ قَالَ كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ تَعَلَّمْتَ الْعِلْمَ لِيُقَالَ عَالِمٌ وَقَرَأْتَ الْقُرْآنَ لِيُقَالَ هُوَ قَارِئٌ فَقَدْ قِيلَ لَمْ
 أَمِرْ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ وَرَجُلٌ وَسَّعَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَعْطَاهُ مِنْ أَصْنَافِ
 الْمَالِ كُلِّهِ فَأْتِي بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعْمَهُ فَعَرَفَهَا قَالَ فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا قَالَ مَا تَرَكْتُ مِنْ سَبِيلٍ تُحِبُّ أَنْ
 يُنْفَقَ فِيهَا إِلَّا أَنْفَقْتُ فِيهَا لَكَ قَالَ كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ فَعَلْتَ لِيُقَالَ هُوَ جَوَادٌ فَقَدْ قِيلَ لَمْ أَمِرْ بِهِ
 فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ ثُمَّ أُلْقِيَ فِي النَّارِ^(۱) . واته : به راستى به كه م كه س كه دادوهرى ده كړيت له
 پوڅى دواييدا پياويكه شهيد بووه ده بهيښن و نيعمه ته كاني پى دهناسيښن ته ویش
 دهناسيښته وه، ده لیت: چون كړدارت پټيان كړد، ده لیت: له پټناوى تودا شه پم كړد.
 ده لیت: دروت كړد به لكو كوشتارت كړد له بهر ته وهى بلين نازاو بویره، بېگومان پټ و ترا:
 پاشان ه رمانى پیده كړيت له سهر نيوجاوانى رايده كيښن هه تا فرپى دده نه ناو ئاگره وه.
 وه پياويكى تر كه فيرى زانست بووه و خه لكى فير كړدوه و قورئانى خویندووه، ئينجا
 ده بهيښن و نيعمه ته كاني پى دهناسيښن ته ویش دهناسيښته وه، ده لیت: چون كړدارت پټيان
 كړد، ده لیت: فيرى زانست بووم و خه لكيشم فير كړد و له بهر توش قورئانم خویند، ده لیت:
 دروت كړد، به لكو فير بووى له بهر ته وهى پټ بلين زانايه، وه قورئانت خویند له بهر ته وهى
 پټ بلين ته و قورئان خوینه، بېگومان پټ و ترا، پاشان ه رمانى پیده كړيت له سهر
 نيوجاوانى رايده كيښن هه تا فرپى دده نه ناو ئاگره وه. وه پياويك خواى گوره مالتيكى
 زورى پټبه خشيوه و له هه مو جوړه كان به هرهمه ندى كړدوه، ئينجا ده بهيښن و
 نيعمه ته كاني پى دهناسيښن ته ویش دهناسيښته وه، ده لیت: چون كړدارت پټيان كړد،

ده لټ: هيچ ړنگه يه کم به جی نه هیشتووه که حز بکیت له وړنگه دا به خشین نه نجام بدریت نیلا له وړنگه وه به خشیومه له پیناو تودا، ده لټ: دروت کرد، به لکو نه و کرداره ت کردووه له بهر نه وهی پیت بلین به خشنده به، بیگومان پیت وترا: پاشان فرمانی پیده کریت له سره نیوچاوانی پاید کیشن هه تا فرپی ده دهنه ناو ناگره وه.

پیغه مبر ﷺ فه رمویه تی: (انْخُوفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمُ الشُّرْكَ الْأَصْغَرُ قَالُوا وَمَا الشُّرْكَ الْأَصْغَرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الرَّيَاءُ يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِذَا جُزِيَ النَّاسُ بِأَعْمَالِهِمْ اذْهَبُوا إِلَى الَّذِينَ كُنْتُمْ تَرَاوُونَ فِي الدُّنْيَا فَاَنْظُرُوا هَلْ تَجِدُونَ عِنْدَهُمْ جَزَاءً.) واته: ((به پراستی ترسناکترین شت که لټی ده ترسم دوچار ی بین، شیرکی بچوکه)) وترا: نه وه چیه نه ی پیغه مبری خوا ﷺ؟ فه رموی: پیاپی کردنه، خوی گوره کاتیک که پاداشتی به نده کانی ده داته وه به کرداره کانیاں ده فرموو: برؤن بؤ لای نه و که سانه ی که نیوه پیاپیتان بؤ ده کردن به کرده وه کانتان نینجا ببینن ثایا پاداشت ده ببینن لای نه وان))

وه وتراوه ده رباره ی نه و ده قه ی خوی گوره که ده فه رمویت: ﴿وَبَدَأَ لَهُمْ رَبُّكَ اللَّهُ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ﴾ (الزمر: ۴۷) . واته: له لایه ن خواوه سزاو نازار و نه شکه نجه ی وایان بؤ ده رده که ویت که هر گیز به ته مای نه بوون.

نه وان کرده وه یان نه نجام ده دا له دنیا دا به و مه به سته ی که به چاکه بویان هه ژمار بکریت به لام نه یان ده زانی به تاوان بویان ده نووسریت. هه ندیک له زانایانی سه له ف کاتی نه م ثایه ته یان ده خوینده وه ده یان فه رموو: وای بؤ نه و که سانه ی که پیاپی ده که ن.

ناموژگاری

به نده کانی خوا، به پراستی پوژگاره کانتان که مه، با نه وه ی که له ته مه ندایه ناموژگاری نه و که سه بکات که له خوی له خوارتره، وه با بی ناگا هه ستیت له خوی غه فله ت پیش نه وه ی کاروان به پری که ویت .

تاوانی سی و ههشت

فیربوون بو دنیاو شاردنه وهی زانست

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ (فاطر: ۲۸) . واته: له ناو بنده کانی خودادا هر زانایان له خوا نه ترسن، زانای خواناس، (ابن عباس) ده لیت: مه بهستی نه و زانایانه یه که دروستکراوه کانم به من ده ترسینن له زانست و گه وره یی و عیزهت و ده سه لاتم.

(مجاهد والشعبي) ده لیت: زانا نه و که سه یه که له خوا بترسیت.

وه (الربیع ای کوپی) (أنس) ده لیت: نه وهی له خوا نه ترسیت نه وه زانا نیه. خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّعِينُونَ﴾ (البقرة: ۱۵۹). واته: به پاستی نه وانه ی که به رنامه و پینمووییه ناشکرا په وانه کراوی نیمه ده شارنه وه که نار دو ومانه، دوا ی نه وهی بو خه لکیمان پوون کردو ته وه له کتیبه کاند، نا نه وانه خوا نه فرینیان لی ده کات و نه فرین کارانیش نه فره تیان لیده که ن.

نه م نایه ته ده رباره ی زانایانی جوله که دابه زی، مه به ست له وشه ی (البینات) په جم و سنو وره کان و یاسا و پتسا کانی نیسلام ده گریته وه، وه (الهدی) فه رمانی پیغه مبه ر و سیفه ته به رزه کانی ده گریته وه.

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَأَشْرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَبُئْسَ مَا يَشْتَرُونَ﴾ (آل عمران: ۷۵). واته: (یاد بیته ره وه) کاتیک خوا په یمانی وه رگرت له وانه ی کتیبیان پی به خشراوه که

پوونی بکه نه وه بڼ خه لکی و مه رame کانی باس بکن و نه یشارنه وه، که چی خستیانه پښت خویان و به نرخیکې هه رزان فروشتیان (نه گره هه موو دونیاش بیت، دینی بڼ بفروشی هه رزان فروشراوه و زهره ریکې بی سنووره) نای که شتیکی بی نرخیان کړپوه و ده ستیان که وتووه.

پیغه مبر ﷺ هه رموویه تی: (مَنْ تَعَلَّمَ عِلْمًا مِمَّا يَبْتَغِي بِهِ وَجْهُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَتَعَلَّمُهُ إِلَّا لِيَصِيبَ بِهِ عَرَضًا مِنَ الدُّنْيَا لَمْ يَجِدْ عَرَفَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَغْنِي رِيحَهَا)^(۱). واته: هه رکه س فیری زانستی که بیت مه به سستی پی ره زامه ندی خوی گوره بیت، فیری نه بیت ته نها له بهر نه وه نه بیت له وړیگه یه وه شتیکی له دونیادا ده ست بکه ویت، هه رگیز بونی به هه شت ناکات له پوژی دوايیدا .

وه یه کیک له دوعا کانی پیغه مبر خوا: (اَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ)^(۲). واته: خویا به نا نه گرم به تو له زانستی که سوودی نه بیت .

له (أسامة) وه - په زای خوی لی بیت- ده لیت: گویم لی بوو پیغه مبر ﷺ ده یه رموو: (يُجَاءُ بِالرَّجُلِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُلْقَى فِي النَّارِ فَيَتَنَدَّلُوْهُ أَقْتَابُهُ فِي النَّارِ فَيَدُوْرُ كَمَا يَدُوْرُ الْحِمَارُ بِرَحَاهُ فَيَجْتَمِعُ أَهْلُ النَّارِ عَلَيْهِ فَيَقُولُونَ أَيُّ فُلَانٍ مَا شَأْنُكَ أَلَيْسَ كُنْتَ تَأْمُرُنَا بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَانَا عَنِ الْمُنْكَرِ قَالَ كُنْتُ أَمُرُكُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَلَا آتِيهِ وَأَنْهَأُكُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَآتِيهِ)^(۳). واته: پیاوی واده هیتریت و فیری ده دریته ناوناگری دوزه خه وه، ورگ وړیخوله ی دیته دهره وه له نیویدا ده سوپیته وه وه ک چون گویدریژ به دوری به رداشدا ده سوپیته وه، دوزه خیان به دوریدا کوده بڼه وه و پی ده لیت: ئی فلان نه وه تو بڼ لی رهیت و لیت قه و ماوه؟ مه گره تو هه رمانی چاکه ت پی نه ده داین، قه ده غه ی گونا ه و خراپه ت لی

^۱ - أبو داود (۳۶۶۴)، وصححه الشيخ الألباني.

^۲ - مسلم (۲۷۲۲).

^۳ - البخاري (۳۲۶۷)، ومسلم (۲۹۸۹).

نه ده کردین؟ نه ویش ده لئیت؛ من فره مانى چاکه م پئده دان و خوّم نه مده کرد، قه ده غه ی
 گونا هو خرابه شم لی ده کردن به لام خوّم ده مکرد!!

نامۆزگاری

نه ی نه وه ی ئاده م که ی بیر له ئاکامی خو ت ده که یته وه، که ی کاتی به جیه یشتنی نه و
 کۆشکانه دیت؟! تا که ی به ده وری پاره و ساماندا ده سورپیتته وه؟!، کوا نه و که سانه ی
 پیش ئیوه له ناو کۆشک و ته لاره کاندا بوون؟! .

کل ما فیها غرور

إنما الدنيا متاع

فیه السماء تمور

فتذكر هول اليوم

تاوانی سی و نو ناپاکی (الخیانة)

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمْنَتَكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ (الأنفال: ۲۷). واته: نهی نه وانهی باوه پتان هیناوه: خیانت مه کن له خواو له پیغه مبه ره که ی ﷺ (به وهی که م ترخه میتان له فهرمانبه رداریاندا)، ههروه ها خیانه تیش مه کن له نه مانه ت و پاسپارده کانتان که پیتان ده سپیتردیته، له کاتی کدا که ئیوه ده زانن (نه و کاره تان خیانه ته).

(الواحدی) - په حمه تی خوای لی بیت - ده لئیت (۱: نه م ئایه ته ده رباره ی) (أبو لبابة) دابه زی کاتی که ناردی بو (بنی قریظه) نه و کاته ی که گه ماروی دابوون، مال و منداله کانی له ناو نه واندا بوو، وتیان نهی (أبو لبابة) چی ده لئیت نه گه رنئیمه رازی بین به دادوه ری (سعد) له نئوانمان؟ (أبو لبابة) دهستی برد بو ملی ئاماژه ی پی کرد، به مانای سه ربپین کاری وانه کن، نه وه خیانه تیک بوو له لایه ن نه وه وه له خواو پیغه مبه ره ی ﷺ.

(أبو لبابة) ده لئیت: قاجه کانم له جیگه ی خوای نه ده جولای کاتی زانیم که خیانه تم له خواو پیغه مبه ره که ی ﷺ کردوه.

مانای ﴿وَتَخُونُوا أَمْنَتَكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ واته: خیانت له نه مانه ته کانتان مه کن.

(ابن عباس) ده لئیت: پاسپارده کان نه و کرده وانه ن که خوای گه وره فهرمانی کردوه جیبه جیی بکن، مه بهستی نویره کانه، ده لئیت: پشت گوئی نه خه ن.

وه ﴿وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ واته: خوتان ده زانن نه وه نه مانه تیکه له گه ردنتان به بی گومان.

پیغه مبهەر ﷺ فهرموویه تی : آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ، وَإِذَا أُؤْتِمِنَ خَانَ^(۲). واته : نیشانه ی دوو پوو سی شته : نه گهر قسه ی کرد درو بکات، وه نه گهر به لئین و په یمانیکی دا نه بیاته سهر، نه گهر نه سپارده ی له لا دانرا خیانه تی لی بکات .

خیانه ت له هه موو شتی کدا ناشرینه، هه ندیکی له وی تر خراپ تره، نه وه ی خیانه ت لی ده کات له سه رووت و ساماندا وه ک نه وه نیه که خیانه ت لی بکات له مال خیزانتدا

وه له پیغه مبه ره وه ﷺ فهرموویه تی : (اَدُّ الْأَمَانَةَ إِلَى مَنْ أُئْتِمَنَّكَ وَلَا تَخُنْ مِنْ خَانَكَ)^(۳). واته : پاسپارده و نه مانه ت بده وه نه وکه سه ی لای تو ی داناره، خیانه تیش له که سیک مه که که خیانه تی لی کردووی.

(ابن مسعود) ده لیت : نو یژ نه مانه ته، ده ست نو یژیش نه مانه ته و غوسلیش نه مانه ته، کی شانه و پیوانه نه مانه ته، که وره تر له وانه نه سپه رده کانه.

ناموژگاری

به بنده کانی خوا، چی له کات گرنگ تره ئیوه به فیرۆتان داوه! نه فس و ئاره زوو چه ند خراپه ئیوه به گوئی ده کهن، پرسپاری ورد له ئیوه ده کریت نه و مال له چون کۆتان کردو ته وه!، نامه کان پار یز زاوه به کرده وه کان پر کراو ته وه بیر بکه نه وه چیتان به جیه یشتو وه.

^۲ - البخاري (۲۶۸۲)، ومسلم (۵۹).

^۳ - أبو داود (۳۵۳۴)، والترمذي (۱۲۶۴)، والدارمي (۲۵۹۷)، والحاكم في المستدرک (۲ \ ۴۶).

تاوانی چل

منه ت کردن

خوای گه وړه ده فهرمویت: ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا يُطْلَوْنَ صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ﴾ (البقرة: ۲۶۴). واته: ئه ی ئه وانه ی باوه پتان هیناوه، نه که ن خپرو پاداشتی چاکه کانتان پوچ بکه نه وه به منه ت نان و دل نازاردانی (هه ژاران).

(الواحدی) ده لیت: مه به سستی ئه وکه سه یه کاتیک که چاکه یه ک ده کات منه ت ده کات به سهریدا، له فهرمووده ی (صه حیدا) هاتووه که پیغه مبه ری خوا ﷺ فهرموویه تی: (قال ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: الْمُسْبِلُ، وَالْمَنَّانُ، وَالْمُنْفِقُ سَلَعَتْهُ بِالْحَلْفِ الْكَاذِبِ) ^(۱). واته: سی که س خوای گه وړه له پوژی دوايیدا نه قسه یان له گه لدا ده کات ونه پاکیان ده کاته وه له پوژی دوايیدا سزایه کی به ئیشیان بو ده بیټ: ئه وکه سه ی که ده رقاچه که ی دریژه، ئه وکه سه ی که منه ت ده کات به سهر خه لکید، ئه وکه سه ی ماله که ی زیاد ده کات به سویندی درو).

(الْمُسْبِلُ): ئه وکه سه یه که ده رپی دریژ ده کات هه تا ده گاته خوار قاپه په قه ی، له به رته وه پیغه مبه ر ﷺ فهرموویه تی: (مَا أَسْفَلَ مِنَ الْكُفْبَيْنِ مِنَ الْإِزَارِ فِي النَّاسِ) ^(۱). واته: هه به رگی له به ر مړوفا له دوو قوله پی دابه زئ ئه وه ده که ویته ناگری دوزه خوه ^(۲).

^۱ - مسلم (۱۷۱)

^۱ - البخاری (۵۷۸۷).

^۲ - مه به ست له م فهرمووده یه ئه وه یه که له به رکړدنې پوښاکې دریژ بو فیز و خو به زلزانې به زه ویدا بخشې قه ده غه کراوه. واته ی فهرمووده که ی سهره وه به چهند فهرمووده یه کی تری (صحیح) ته واو ده بی، یه کیکیان ئه وه یه که ده فهرموئ: (من جَرَّ ثَوْبَهُ خِيَلًا لَمْ يَنْظُرْ إِلَى اللَّهِ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ) واته: هه رکه س جل و به رگی شوپی و به سهر زه ویدا له به ر فیزو له خو بیای بوون بکشی، خوا له پوژی دوايیدا سه یری ناکات. لیره دا (أبو بکر) وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (من لایه کی لیباسو جله که م

(ابن سیرین) گوئی له پیاویک بوو به که سیکی تری دهوت: ئەی چاکەم بۆت نه کرد
 ئەی ئەوه و ئەوه م بۆت نه کرد، (ابن سیرین) پێی وت: بێدەنگبه هیچ خیریک له چاکه
 کردندا نامینی ئەگەر خاوه نه که ی باسی بکات.

لا تحملن من الأنام	بأن يمنوا عليك منه
و اختر لنفسك حظها	و اصبر فإن الصبر جنة
من الرجال على القلوب	أشد من وقع الأسنة

ئامۆژگاری

ئەي ئەو که سه ی دهستپیشخه ری ده که ی به تاوان چه نده نه فامیت، تا که ی سه ریچی
 فه رمانه کان ده که ی ت، کوا ئەو که سه ی که به رز بوه وه له نازو و نیعمه تدا ژیا؟ سویند به خوا
 نه ستیره ی گه شی ئاوا بوو، ئەي کوا سته مکارو لووت به رزه کان؟ که سیکی تر بوو به خاوه ن
 داری ماله کانیا ن .

شۆڤ ده بیته وه، مه گه ره مهیشه ئاگام لیبیت؟ پیغه مبه ر ( ) فه رموی : (إِنَّكَ لَسْتَ تَصْنَعُ ذَلِكَ خِيْلًا). واته: تو له بهر فیز و خۆبه زل زانین ئەوه ناکه ی ت... ئەمه به لگه یه کی پوونه که مه به ست له
 درێژکردنه وه ئەوه یه که له بهر فیز بێ و خاوه نه که ی له خۆبایی بوونی پێوه دیار بیت .

تاوانی چل و یهك

به دروځسته وهی قه دهر (التكذيب بالقدر)

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿إِنَّا كُلُّ شَيْءٍ خَلَقْتَهُ بِقَدَرٍ﴾ (القمر: ۴۹). واته: بیگومان نیمه هه مووشتیکمان به نه اندازه و نه خشه ی دیاریکراو دروست کردوه.

(ابن الجوزي) له تهفسیره کهیدا له هۆکاری دابه زینی نه م نایه ته دا ده لیت: دوو بۆچوون هه یه:

یه که م: بته پرسته کانی مه که هاتن مشت و مری قه دهریان له گه ل پیغه مبه ردا ﷺ ده کرد نه م نایه ته دابه زییه خواره وه.

دووه م: (أسقف نجران) هاته خزمهت پیغه مبه ر ﷺ وتی: نه ی (محمد) بپوات وایه که تاوان به قه زاو قه دهره و به وشپوه یه ش نیه، پیغه مبه ر ﷺ فهرمووی: (أَنْتُمْ خُصَمَاءُ اللَّهِ) واته: نپوه دوژمنی خوای گه وره ن. دواتر نه م نایه ته دابه زی: ﴿إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ﴾ (يَوْمَ يُسْجَنُونَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ ذُقُوا مَسَّ سَقَرٍ) ﴿١٨﴾ ﴿إِنَّا كُلُّ شَيْءٍ خَلَقْتَهُ بِقَدَرٍ﴾ (القمر: ۴۷-۴۹). واته: به پاستی تاوانبارو تاوانکاران له گومرایی و شیتیه کی نۆردا پۆچوون. پۆژیک دیت که له سه رپوویان پاده کیشترین له ناو ناگری دۆزه خدا، پبیان ده وتریت: ده بجیژن تالای دۆزه خ. بیگومان نیمه هه مووشتیکمان به نه اندازه و نه خشه ی دیاریکراو دروست کردوه.

نیمامی موسلیم له (صه حیه) کهیدا هیناویه تی له (ابن عمر) وه پیغه مبه ر ﷺ فهرمووی: (كُلُّ شَيْءٍ بِقَدَرٍ حَتَّى الْعَجْزِ وَالْكُنْيسِ) (۲). واته: هه مووشتیک به قه زاو قه دهره ته نانهت لاوازی و بی هیزی و زیره کیش.

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ﴾ (الصافات: ۹۶).

(ابن جریر) ده لیت: دوو مانای هیه:

یه کهم: ده بیت به واتای (المصدر) هاتبیت، نه وکات ماناکه ی به م شیوه ی لی دیت،
﴿وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ﴾ واته: خوی گهره نیوه وکرده وه کانتانی دروست کردوه.

دووه م: یا ده بیت به مانای (الذي) هاتبیت، نه وکات ماناکه ی به م شیوه ی لی دیت، (
والله الذي خلقكم وخلق الذي تعملونه بأيديكم من الأصنام) واته: نه وخواه ی که دروستی
کردون و نه وکرده ی که ده یکن له دروست کردنی بته کانداهر نه و دروستی کردوه.
که واته نه م ده قه به لگه یه له سه ر نه وه ی که کرداری مروفه کان خوی گهره دروستی
کردوه.

خوی گهره ده فره مویت: ﴿فَأَلَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا﴾ (الشمس: ۸) . واته: توانای
خرابه و چاکه و خواناسی تیدا دابین کردوه.

(إلهام) سروش: دروست بوونی شتی که له دلدا، (ابن زید) ده لیت: خوی گهره به
یارمه تی خوی نه و دلای فره ام هیناوه بو ته قوای خوا، هر به یارمه تی خوی فره امه ی
هیناوه بو خرابه کاری. والله أعلم.

له فره مووده که ی (جبریل) دا هاتوه پرسیری کرد له پیغه مبه ر ﷺ: ئیمان چیه ؟
فره مووی: (أَنْ تُوْمِنَ بِاللّٰهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ
وَشَرِّهِ)^(۲). واته: نه وه یه که بپوا به ینیت به خواو فریشته کان و کتیبه ئاسمانیه کان و
پیغه مبه ران و پوژدی دواپی و بپوا به ینیت به قه زاو قه ده ر به خیر و شه پی.

(أَنْ تُوْمِنَ بِاللّٰهِ): بپوا هینان به خوا بریتیه له: دانپیدانان به وه ی که خوی گهره بوونی
هیه و وه سف کراوه به سیفاتی گهره یی و مه زنی و ته واو، دووره له سیفاتی ناته واوی،

^۲ - مسلم (۸)، وأبو داود (۴۶۹۵)، والترمذي (۲۶۱۰).

خوای گه وره تاکه، بئ نیازه، دروستکهری هه موو بوونه وره کانه، هه رچی بیه ویت ده بکات .

برواهینان به فریشته کان (الملائكة) بریتیه له : دانپیدانانی به ندایه تی ئه وان بۆ خوای گه وره : ﴿ وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحَنَهُ ۚ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ ﴿٦٦﴾ لَا يَسْبِقُونَهُ ۚ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ ﴿٦٧﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ ارْتَضَىٰ وَهُمْ مِنَ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ ﴾ (الأنبياء : ۲۶ - ۲۸) . واته : خوانه ناسان ده یانوت : خوای میهره بان کوپی بۆ خوای بریارداوه (فریشته کان پۆله ی ئه ون) ، پاکی و بیگهردی بۆ ئه و زاته یه ، به لکو ئه وانه به نده ی پیزداری ئه ون . (ئه و فریشتانه ئه و نده په وشت به رزن) هه رگیز (نافه رمانی ناکه ن) قسه له قسه یدا ناکه ن و له گوفتاردا پینشی ناکه ون ، ئه وانه به فه رمانی ئه و ده جولینه وه و فه رمانی ئه و جیبه جی ده کهن . هه ر خوا ده زانیت ئه و خه لکه له پابردودا چیان نه نجامداوه و له داهاتووشدا چی نه نجام ده دن (دنیا و قیامه ت ، پابردوو داهاتوو ، بۆ ئه و زاته چوونیه که) ، فریشته کانیش تکاکار نابن ته نها بۆ ئه و که سانه نه بیت خوا پیتی پازیبه و ئه و فریشتانه له ترسی ئه و زاته ناویرن هیچ سه رپیچه ک نه نجام بده ن .

برواهینان به پیغه مبه ران بریتیه له : دانپیدانان به وه ی که به راستی ئه وان راستگۆن له هینانی په یامه که یان له لایه ن خواوه ، خوای گه وره یارمه تیداوون به موعییزات که له توانای مروفدا نیه ، به لگه یه له سه ر راستی ئه وان ، به راستی ئه وه ی له ئه ستوایندا بوو له گه یاندنی په یامه کانی خوای گه وره و ئه وه ی فه رمانی پی کردوون گه یاندیان به بی که م و کوپی ، هه ر بۆیه پیویسته پیزی ته وایان لی بگیریت و جیاوازی له نیوانیاندا نه کریت .

برواهینان به پۆژی دواپی : بریتیه له باوه پی ته واه به پۆژی دواپی و گه پانه وه ی مروفه کان بۆ لیپرسینه وه دوا ی مردنیان ، برواهینان به : زیندوبونه وه و کوپونه وه له گۆره پانی لیپرسینه وه دا ، ته رازوو پردی (صراط) ، به هه شت و دۆزه خ ، ئه وی جیگه ی پاداشت و سزایه بۆ چاکه خوازان و خراپه کاران و وه موو ئه وانه ی که به ده قی فه رموده سه لمینراوه .

بروا هیئان به (القدس بریتیه له: دانپیدانان به وانه ی که پیشتی باسمان کرد، به لگه ی
 هه مووئه وانه خوی گه وره ده فرمویته: ﴿وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ﴾ (الصافات: ۹۶).

هه روه ها نایه تی: ﴿إِنَّا كُلُّ شَيْءٍ خَلَقْتُهُ بِقَدَرٍ﴾ (القمر: ۴۷-۴۹).

وه له و باره شه وه پیغه مبه ر ﷺ فه رموویته تی: (وَأَعْلَمُ أَنَّ الْأُمَّةَ لَوِ اجْتَمَعَتْ عَلَى أَنْ
 يَنْفَعُوكَ بِشَيْءٍ لَّمْ يَنْفَعُوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ لَكَ وَلَوْ اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَضُرُّوكَ بِشَيْءٍ لَّمْ
 يَضُرُّوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيْكَ رُفِعَتِ الْأَقْلَامُ وَجَفَّتِ الصُّحُفُ). واته: بزانه به پاستی
 هه موو مروفایه تی نه گه ر کۆ بینه وه له سه رئه وه ی سوودت پی بگه یه نن به شتیك ناتوان
 سوودت پی بگه یه نن ئیلا به شتی نه بی که خوا له چاره تی نووسی بی، وه نه گه ر هه موو
 مروفایه تی کۆ بینه وه له سه رئه وه ی زیانت پی بگه یه نن ناتوان زهره رت لی بده ن مه گه ر
 به شتی نه بی که خوا له چاره تی نووسی بی، قه له م به رزکرایه وه و مه رکه بی په راووشک بوو.

بوچوونی زانایانی کۆن و تازه (السلف والخلف) به گشتی ئه وه یه که هه رکه سیك له ناخی
 دلایه وه بریوی ته وای به وانه هه بیته که باسمان کرد به بی گومان و دوودلی، ئه وه ئه وکه سه
 برواداره، جا نه گه ر له ریگه ی به لگه ی سه لمینراوه وه بیته یا باوه پی ته وای. والله أعلم.

به شیک

یه که ده نگ بوونی هه فتا پیاو له پیشه وایانی موسلمانان له تابعین و سه له ف و زانایانی
 تر له سه رئه وه ی ئه و سوننه ته ی که پیغه مبه ری ئیسلام له سه ری کۆچی دواپی کرد
 یه که میان: پازی بوون بووه به قه زاو قه دهر، خو دانه دهستی فه رمانه کانی خوی گه وره،
 ئارام گرتن له سه ر جیبه جی کردنی فه رزه کان، بریوا هیئان به قه زاو قه دهر خیر و شه پی،
 وازه یئان له دوو پووی و مشت و مپی بی مانا و دوژمنایه تی کردن له دیندا، (مسح) کردن له
 سه ر (خوف)، جیهاد کردن له گه ل هه موو خه لیفه یه کدا باش بیته یان خراپ، نویژ کردن
 له سه ر هه موو مردوویه کی له ئه هلی قبیله (موسلمان).

که ټک و سوود

مه نديک له وته کانی خه ټک کوفره زانایان به پوونی ټاماژه یان پی کردوه

له وانه :

نه گهر گالته به ناویکی پیروزی خودا یا فرمانیکی خودا یا په یمانیکی خودا بکا ،

کافر ده بیټ

▪ نه گهر بلئی : نه گهر خوا فرمانیکم پی بکات به عه قلمه وه نه چی نایکه م ، (کافر ده بیټ) .

▪ یا بلئی : نه گهر قبیله له وپووه ی تره وه بوايه پووم تی نه ده کرد ، (کافر ده بیټ) .
 ▪ نه گهر پیی بوتريت : واز له نویژ مه هیته دوايي خوا لیت تورپ ده بیټ ، ده لیت :
 نه گهر سزام بدات له سر نه نه خوشی و نارپه حه تیه نه وه سته م لئ ده کات ،
 (کافر ده بیټ) .

▪ نه گهر بلئی : نه گهر پیغه مبه ران و فریشته کانیش شایه تی بده ن هه رپروا ناکه م ، (کافر ده بیټ) .

▪ نه گهر پیی بوتريت : نینوکت بکه چونکه سوننه ته ، ده لیت : نه گهر سونه تیش بیټ نایکه م ، (کافر ده بیټ) .

▪ نه گهر بلئی : فلان که س له به رچاوم وه ک جوله که یه ، کافر ده بیټ .
 ▪ نه گهر بلئی : خوی گه وره بؤ نه وه دانیش تووه به ویزدان بیټ ، یا بؤ نه وه هه ستاوه که به ویزدان بیټ . (کافر ده بیټ) .

▪ که سیک به موسلمانیک بلئی : خوی گه وره ناخیره تت به خیر نه گیریت ، یا ئیمانن لئ بسه نیت . (کافر ده بیټ) .

▪ یا که سیک بیه ویت تومه تباریک سویند بدات ، نه ویش بیه ویت سویند به خوا بخوات ، پیی بلئی : نه خیر ده بی سویند به ته لاقت بخوی . (کافر ده بیټ) .

- جياوازيان هه به له وهى كه كه سيك بليت: بينينى تو به لاهمه وه وهك بينينى مردن وايه، هه نديكيان ده لئين. (كافر ده بيت).
- نه گه ر بليت: نه گه ر فلان كه س پيغه مبه ر بيت ئيماني پي ناهيتم، (كافر ده بيت).
- نه گه ر بليت: نه گه ر نه وهى كه پيغه مبه ر ﷺ وتبيتي راست بي، نه وه پرگارمان بووه. (كافر ده بيت).
- نه گه ر به بي ده ستنويژ نويز بكات به گالته جاري، يا به حه لالي بزانيت، (كافر ده بيت).
- نه گه ر دوو كه س دوو به ره كي كه وته نيوانيانه وه به كيكيان وتي: لاحول ولا قوة الا بالله، نه وي تريان وتي: لاحول ولا قوة الا بالله، تينويتي ناشكيني يا تيرمان ناكات (كافر ده بيت).
- نه گه ر گوئي له ده نكي بانگده ر بوو بليت نه وه درو ده كات! (كافر ده بيت).
- نه گه ر بليت: له قيامه ت ناترسم. (كافر ده بيت).
- نه گه ر باره كه ي دابنات و بليت: نه وه دام به ده ست خوي گه وره، كه سيك پتي بليت: داته به ده ست كه سيكه وه ناتوانيت شوي دز بكه ويت. (كافر ده بيت).
- نه گه ر كه سيك بجيته شوي نيكي به رز و خوي بشوبه ينيته به وتاريژ، هاوپيه كاني به گالته جاري وه پتي پي بكه نن و پرسيا ري لي بكه ن ويه كيكيان بليت: قاپيكي نان تيگوشه له خويندن باشتره. (كافر ده بيت).
- نه گه ر كه سيك تووشي به لاو موسي به ت بيت بليت: مال و مندالمت له ناودا ئيتر چي ده كه ي ! . (كافر ده بيت).
- نه گه ر بدات له منداله كه ي و كه سيك پتي بليت: بو وائه كه ي موسلمان نيت تو؟! بليت: نه خير. (كافر ده بيت).
- نه گه ر ناوات بخوازيته كه خوا زيناو سته م و كوشتني قه ده غه نه كر دايه. (كافر ده بيت).

- نه گه رحه بليک ببه ستيت به ناوقه ديه وه، که سيک بليت؛ نه وه چيت به ستووه به ناو
قه دته وه؛ بليت؛ نه مه (زنار^۱) . زوربه ي زانا يان ده ليتن؛ (کافر ده بيت).
- نه گه ر ماموستايه ک بليت؛ جوله که له موسلمان باشته، له بهر نه وه ي موچه ي
باش ده دهن به ماموستا کانيان. (کافر ده بيت).
- نه گه ر بليت؛ نه صرانيه ک له ناگرپه رستيک باشته. (کافر ده بيت).
- نه گه ر به که سيک بوتريت؛ ثيمان چيه؛ بليت؛ نازانم. (کافر ده بيت).
- هه روه ها نه ووشانه ش که خراپ و نامون وه ک؛ ثايينت نيه، ثيمان نيه، يه قينت
نيه، تو خراپه کاريت، تو دوو پوويت، تو زه نديقيت، تو فاسقيت، وه نه وه ي
هاوشيوه ي نه مانه يه ده کريت نه و که سه به هو ي به کار هيتاني نه ووشانه وه ثيماني
له ده ست بدات و بچيته دوزه خ.

^۱ - زنار: نهو حبلية که ناظر ثعرست و نه صرانيه کان دقيبه ستن به ناو قه ديانته.

تاوانی چل و دوو

گوی گرتن له خه لکی ونه وهی که دهیشارنه وه

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَلَا تَجَسَّسُوا﴾ (الحجرات: ۱۲). واته: سیخوپی مه که ن.
 (ابن الجوزي) ده لیت: (أبو زيد) و (الحسن) و (الضحاك) و (ابن سيرين) نه م ده قه یان
 به (الحاء) خویندوه ته وه.
 (أبو عبدة) ده لیت: (التجسس والتجسس) یه ک مانایان مه یه - نه ویش بریتیه له
 گه پان - وه ک سیخوپی کردن.
 (یحیی بن ابی کثیر) ده لیت: (التجسس) بریتیه له گه پان به دواى عیب و عاری
 خه لکدا. وه (التجسس) بریتیه له گوی گرتن له قسه ی خه لک.
 زانایانی ته فسیر ده لیتن: (التجسس) بریتیه له گه پان به دواى عیب و عار و ناموسی
 موسلماناندا. واته: با هیچ کهس له ئیوه چاودیری عیب و عاری براکه ی نه کات تا پیی
 بزانتیت نه گه رخا بوی پویشیوه.
 پیغه مبه ر ﷺ فهرموویه تی: (وَمَنْ اسْتَمَعَ إِلَى حَدِيثِ قَوْمٍ وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ أَوْ يَفِرُونَ
 مِنْهُ صُبَّ فِي أُذُنِهِ الْأَنْكُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ). واته: هه رکهس گوی له قسه ی نهینی خه لک بگریت که
 پییان ناخوش بیت له قیامه تدا قورقوشمی تواوه ده که نه گویانه وه.

ناموزگاری

نه ی به نده کانی خوا مردن نزیک بووه ته وه، وه ک گیانیکی بارمه ناماده و ماندوو
 بووه، نه ی نه وجهه سته ی که ناماده یت بیگومان دلش بی ناگایه، نایا رازیت خپرو چاکه ت
 ده ست نه که ویت.

تاوانی چل و سی

دوو زمانی کردن و، قسه هینان و بردن (النمام)

مه به ست نه و که سه به که قسه له ناو خه لکدا ده هینتیت و ده بات بۆ نه وه ی دوو به ره کی و نا کو کی بخاته نیتوانیان.

نه مه له پووی شهر عوه قه ده غه به به یه کده نگی زانایان، به لگه ی زۆر له سه ر قه ده غه کردنی هاتوو له قورئان و سوننه تدا، خوی گه وره ده فره مویت: ﴿وَلَا تُطْعَ كُلَّ حَلَاٰلٍ مِّنْهُنَّ﴾ (۱۰) هَمَّا زَمَانًا بِمِیْر (القلم: ۱۰، ۱۱). واته: به قسه ی نه وانه مه که که زۆر سویند ده خۆن و زۆر سووک و پیسوان .... نه وانه ی که به شوین عه یب و عاردا ده گه پین و دوو زمانی ده که ن و فیتنه ده گپین و حه زیان له ناشو به.

پیغه مبه ر ﷺ فره مو به تی: (لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ نَمَامٌ). واته: ناچیته به هه شته وه که سینک قسه به ینتیت و قسه ببات.

وه له (ابن عباس) - په زای خوی لیبی - ده لیت: ((مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَبْرَيْنِ فَقَالَ إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ، أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ لَا يَسْتَتِرُ مِنَ الْبَوْلِ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ ثُمَّ أَخَذَ جَرِيدَةً رَطْبَةً فَشَقَّهَا نِصْفَيْنِ فَغَرَزَ فِي كُلِّ قَبْرٍ وَاحِدَةً قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ لِمَ فَعَلْتَ هَذَا قَالَ لَعَلَّهُ يُخَفَّفُ عَنْهُمَا مَا لَمْ يَنْبَسَا)). واته: پیغه مبه ر ﷺ به لای دوو گوپدا تپه پی و فره مو ی: نه و دووانه سزا ده درین، به لām له به ر تاوانی گه وره سزا نادرین، به لکو به که میان خوی پاک نه ده کرده وه له میز کردن، وه دوو ه میان له ناو خه لکیدا قسه ی ده هینا و ده برد، پاشان لقیکی ته پی دارخورمای هه لگرت و کردی به دوو

له ته وه له سهر هر قه بریکیان دانه یه کی چه قاند و فهرمووی: به لکو سزایان له سهر سووک ده بیټ هه تا وشک نه بیټه وه.

وه (وما يُعَذِّبَانِ فِي كَبِيرٍ) واته: نه کردنی قورس نه بووه به سه ریانه وه، یا له بۆچوونیاندا نه کردنی نه وه نده گه وره نیه، له (أبو هريرة) وه - په زای خوی لی بیټ - ده لیټ: پیغه مبه ﷺ فهرمووی تی: (تَجِدُونَ شَرَّ النَّاسِ ذَا الْوَجْهَيْنِ الَّذِي يَأْتِي هَؤُلَاءِ بِوَجْهِ وَيَأْتِي هَؤُلَاءِ بِوَجْهِ)^(۱). واته: خراپترین خه لك دوو پوه کائن، دین بۆ لای هه ندیک به پوهی که وه، بۆ لای هه ندیک تریش به پوهی کی تره وه.

نیمامی (أبو حامد الغزالي) ده لیټ: زور جار (نميمة) به وه ده وتریت که قسه ی که سی یه که م بۆ که سی دووه م ده بات، وهك ده لیټ: فلان که س ده ریاره ی تو واده لیټ.

دووزمانی ته نها بریتی نیه له وه به لکو سنووری ناشکرا کردنی شتی که که سی به رامبه ر پیی ناخوش بیټ، جا یه کسانه نه مه به وته بیټ یا به نووسین، یا به هیما یا به ئامازه یا هاوشیوه ی نه مانه، یه کسانه نه مه ش پسه یا کردار بیټ یا کاریکی شووره یی یا هیتر بیټ.

حه قیقه تی دووزمانی: ناشکرا کردنی نه پینی و ئابروو بردنیټی، پیویسته له سهر مروؤ بیده نگ بیټ له سهر هر شتی که ده بیینیټ که په یوه ندی به ژیا نی تاکه کانی خه لکه وه هه یه، مه گه ر له باسکردنیدا سوودی کی گشتی هه بیټ بۆ موسلمانان.

هه موو که سیك دووزمانیه ك بدریته پالی و پیی بو تریت: فلان که س ئاواو ئاوا ی پی وتویت، پیویسته شه ش حاله ت په چاوبکات:

یه که م: باوه پی پی نه کات، چونکه دووزمان فاسیقه و بپوای پی ناکریت.

دووه م: ده بیټ به ره لهستی له و کاره قیزه ونه بکات، ئاموژگاری بکات به دووباره نه کردنه وه ی نه و کرداره ناشرینه.

^۱ - البخاري (۲۴۹۴)، ومسلم (۲۵۲۶).

سییه م: له بهر خوا بیبوغزینیت و پقی لی بیت، چونکه نه وکسه لای خوی گه وره بوغزینراوه، بق لیبونه وهش له بهر خوا نه رکه و واجبه.

چواره م: نابیت گومانی خراپ بو نه وکسه بیات که دووزمانی به دهمه وه کراوه، چونکه خوی گه وره ده فهرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّكُم بِبَعْضِ الظَّنِّ إِنَّمَا﴾ (الحجرات: ۱۲). واته: نهی نه وکسه سانهی باوه پتان هیناوه، خوتان بیاریزن له زور گومانی خراپ، له راستیدا هندی له وگومانانه گوناوه تاوانن.

پینجه م: نابیت نه مه وای لی بکات بو نه وهی بکات به حقیقه تی قسه که، هستیت به جاسوسی کردن به سه ر خه لکه وه، خوی گه وره ده فهرمویت: ﴿وَلَا تَجَسَّسُوا﴾

شه شه م: چون بو خوی پی ناخوشه دووزمانی به سه ره وه بکریت، به هه مان شیوهش بو خه لکی پی ناخوش بیت.

پیاویک هات بو لای (عمری کورپی) (عبد العزیز) - په زای خوی لیبی - باسی که سیکی تری بوی کرد، نه ویش وتی: نه گه رته ماشای قسه که ت بکهین، ده بینین: نه گه ر درو بکهیت نه وه له م کومه لهی که خوی گه وره باسیان ده کات: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُم فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا﴾ (الحجرات: ۶). واته: نهی نه وانهی باوه پتان هیناوه نه گه ر که سیکی متمانه پی نه کراوه هوالیکی گرنگی بو هینان، خیرا برپوی پی مه کهن، به لکو سه رنج بدهن، لیی بکولنه وه تا بوتان پوون ده بیته وه.

وه نه گه ر راست بکهیت نه و له م کومه لهی که خوی گه وره باسی ده کات: ﴿هَازِمْشَاءً بِنَبِيٍّ﴾ (القلم: ۱۱). واته: عیب له خه لک نه گری و قسه دینی و ده بات و له ناو خه لکا فیتنه ده نیته وه. نه گه ر حه ز ده کیت لیت خوش ده بین، وتی: لیخوش بوون نهی نه میری بیواداران، هه رگیز جاریکی تر ناگه پیمه وه بو نه م کاره.

نامۆزگاری

ئەي ئەو كەسەي كە ديلي ھەواو ئارەزووي خۆتيت و ناتوانيت پزگارت بېت! ئەي بى
 ئاگا لە مردن، ئەي لە خۆبايي بوو بە لەش ساغى، ئايا نازانيت لە بۆسەي مردندايت، بەم
 حالەوہ بىر لە بەجى ھىشتنى دنيا بکەرەوہ لەسەر ئەو بارودۆخت، ئەگەر نەگرياييت خۆت
 بگرييتنە.

تاوانی چل و چوار

نه فره تکار

پیغه مبهری خوا ﷺ فرموویه تی: (سِبَابُ الْمُسْلِمِ فُسُوقٌ وَقِتَالُهُ كُفْرٌ)^(۱). واته: قسه وتن به موسلمان فیسقه ده رچوونه له گوږپایه لی خواو پیغه مبهر ﷺ شهر دژی موسلمان) کوفر کافریون نیه، به لکو گهره یی تاوانه که دهرده خات).

پیغه مبهر ﷺ فرموویه تی: (لَعْنُ الْمُؤْمِنِ كَقَتْلِهِ)^(۲). واته: نه فرهت له بپوادار وه ک کوشتنی وایه.

وه له (صه حیجی) موسلیمدا هاتووه که وا پیغه مبهر ﷺ فرموویه تی: (لَا يَكُونُ اللَّعَّانُونَ شُفَعَاءَ وَلَا شُهَدَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ)^(۳). واته: نه فرین که ران نابن به تکار و شاهید له پوژی دوايیدا.

وه پیغه مبهر ﷺ فرموویه تی: (لَا يَنْبَغِي لِصَدِيقٍ أَنْ يَكُونَ لَعَّانًا)^(۴). واته: پاستگو نابیت نه فرین بکات.

بیگومان پیغه مبهری خوا ﷺ سزای ئو که سهی داوه که نه فرهت له خوشتره که ی دهکات، (عمران بن حصین) ده لیت: پیغه مبهر ﷺ له هندی له گشته کانیدا بوو، ثافره تیک له (الأنصار) له سهر خوشتره که ی بوو، خوشتره که بیزاری کرد، ئویش نه فره تی

^۱ - البخاري (۴۸)، ومسلم (۶۴).

^۲ - البخاري (۶۰۴۷).

^۳ - مسلم (۲۵۹۸).

^۴ - مسلم (۲۵۹۷).

لی کرد، پیغه مبه ر ﷺ گوئی لی بوو فره رموی : (خُدُوا مَا عَلَيْهَا وَدَعُوها فَإِنَّهَا مَلْعُونَةٌ) ^(۱).
 نه و حوشتره ی لی و هریگر نه وه و به ره لای بکن چونکه نه وه نه فره تی لی کراوه . (عمران)
 ده لیت: نه و حوشتره له ناو خه لکیدا ده هات و ده چووکس نزیکي نه ده که و ته وه .

بهش

دروسته به گشتی نه فره ت کردن به بی دیاری کردن و تاییه ت کردن.

خوای گه وره ده فره رمویت: ﴿أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾ (هود: ۱۸). واته :
 ناگه دارین! نه فره تی خوا له سهرسته مکارانه .

خوای گه وره ده فره رمویت: ﴿ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ﴾ (آل عمران : ۶۱). واته : پاشان له خوا بیارینه وه و ئینجا داوا بکه یین نه فرین و له عنه تی خوا
 دابباریته سهر دروژنه کان .

له (جابر) وه ده لیت: (لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكْلَ الرِّبَا وَمُوكَلَّهُ وَكَاتِبَهُ
 وَشَاهِدِيهِ، وَقَالَ: هُمْ سَوَاءٌ). واته : پیغه مبه ری خوا ﷺ نه فره تی کردوه له بخوری ریب و
 وه کیله که و شایه ته که و نووسه ره که ش، وه فره رموی: هه موویان وه ک یه ک وان .

هه روه ها فره رمویه تی : (لَعَنَ اللَّهُ الْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ وَالْوَأْسِمَةَ وَالْمُسْتَوْصِمَةَ
 وَالنَّامِصَةَ وَالْمُتَنَمِّصَةَ). واته :

(الواصله) نه و ئافره ته یه قز له سهر قزی داده نیئت

(المستوصلة): نه و ئافره ته یه بوی نه نجام ده دات

(والنامصة): نه و ئافره ته یه مووی برۆکانی ده رده هیئیئت.

(والمتنمصة): ئه و ئافره ته يه كه بۆي لاده بات.

ههروه ها پيغه مبه ر^(۱) نه فره تي كردوو له (الصالقة والحالقة والشاقة).

(الصالقة): ئه و ئافره ته يه له كاتي به لاو موسييه تدا دهنگي به رز ده كاته وه.

(والحالقة): ئه و ئافره ته يه له كاتي به لاو موسييه تدا قزى ده بریت.

(والشاقة): ئه و ئافره ته يه له كاتي به لاو موسييه تدا جل و بهرگ له بهر خوى ده دریت.

وه ههروه ها نه فره تي كردوو له و كه سه ي كه سنوورى زه وي ده گوریت^(۱).

وه نه فره تي كردوو له و كه سه ي كه له پيئاو جگه له خوادا قورياني ده كات^(۲).

وه نه فره تي كردوو له دز^(۳).

وه نه فره تي كردوو له و پياوه ي وهك ئافره ت هه لسو كه وت ده كات ، ئه و ئافره ته ش

وهك پياو هه لسو كه وت ده كات.

ههروه ها نه فره تي كردوو له و كه سه ي به رامبه ر برا كه ي ده ست ده دات به ئاسن^(۱).

وه نه فره تي كردوو له و كه سه ي كه نيوجاواني ئاژهل داخ ده كات^(۱).

وه نه فره تي كردوو له و ئافره ته ي كه سه رجی پياوه كه ي جی ده هیلایته هه تا

ده گه ریته وه.

ههروه ها نه فره تي كردوو له ده سه لاتداريك هه تا كه به زه يی به ژێرده سته كه يدا

نايه ته وه.

^۱ - مسلم (۲۹۷۸).

^۲ - مسلم (۲۹۷۸).

^۳ - البخاري (۶۷۹۹)، ومسلم (۱۶۸۷).

بهش

ناموژگاري

بزانه نه فرهت كردن له موسلمان به يه كدهنگي زانايان قه ده غه يه، به لام دروسته نه فرهت كردن له و كه سانه ي به گشتي نه و سيفه تانه يان تيدا هه يه، وهك: نه فرهتي خوا له سته مكاران، نه فرهتي خوا له بي باوه پان، نه فرهتي خوا له جوله كه و گاور، نه فرهتي خوا له فاسيقيكان، نه فرهتي خوا له وينه گران (په يكيري بت)، وه هاوشيوه ي نه مانه ش.

به لام نه فرهت كردني موسلماننك به تاك نه گهر تاوانبار كرابييت به تاواننك، وهك: جوله كه، يا گاور، يا زالم، يا داوين پيس، يا دن، يا پيا خور، فهرموده كان له پووكه ش واده رده خه كه نه وه قه ده غه نيه. نيمامي غه زالي نامازهي به وه كردووه كه قه ده غه يه ئيللا بو كه سيك نه بييت كه بزاني نه و كه سه له سهر كوفرو بي باوه پي مردووه. وهك (ابي لهب) و (ابي جهل) و (فرعون) و (هامان) و هاوشيوه كاني، ده لئيت: چونكه نه فرهت كردن بريتيه له دوورخستنه وه ي نه و كه سه له په حمهتي خوا، نازاني نه و كه سه له سهر فاسيق بوون ده مريت يا كافريوون.

نه وه ي كه نزيكه له نه فرهت كردن دوعا كردنه له كه سيك به شه پو خراپه له كه سي زالم، وهك: خوا له شي ساغت نه كات، هه روه ها نه فرهت كردن له ئازهل و بي گيانه كان نه مانه هه مووي باش نيه.

هه ندي له زانايان ده لئين: نه گهر كه سيك به ده ميدهات و نه فرهتي كرد له كه سيك كه شايهني نه وه نيه، نه وه با بلييت مه گهر شايهني نه وه نه بييت.

به شیکی تر

دروسته بۆ ئه و که سه ی فه رمان به چاکه ده کات و پښگری له خراپه ده کات کاتیک که قسه له گه ل که سیک ده کات بلیت: هاوار بۆ تو، یا ئه ی لاواز، یا کورتبین ، یا ئه ی سته مکار له خۆت یا هاوشیوه ی ئه مانه، به هیچ شیوه یه ک نابیت بگاته ده سته واژه ی درۆکردن.

نابیت به ئاشکرا به شیوه یه ک جنیو بدات یا تۆمه تباری بکات که ئه و هه ست به خۆبه که مزانی بکات، ته نانه ت ئه گه ر ئه و تۆمه تانه ش پاست بیت، به لام ده بیت به دانایی بیت، چونکه ئامانج له وه دا ته میگردن و دوورخستنه وه یه، وه ده بیت قسه که کاریگری هه بیت له سه ر ئه و که سه.

ئاموزگاری

ئه ی ئه و که سه ی تویشوی که مت ئاماده کردوه و پښگه ت دووره! ئه ی ئه و که سه ی پووده کاته خراپه، پشت ده کات له وه ی که سوود و قازانجی بۆی هه یه، ئایا نازانی ئه و شته ی که باشه لیت ون بووه! تا که ی زه مانه له بیر ده که یت و ئه ویش کاته کانت بۆ ده ژمیریت!

تاوانی چل و پینج

ناپاکی و به لئین نه بردنه سهر

خوای گه وره ده فره رمویت: ﴿وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا﴾ (الإسراء: ۳۴). واته: به وه فا بن بۆ به لئین و په یمان، چونکه به پاستی به رپرسیارن له به رامبه ر به لئین و په یمانه کانتان.

(الزجاج) ده لئیت: هه موو نه وهی که خوا فره رمانی پی کردوو و پڼگری لیکردوو نه وه به لئینه.

خوای گه وره ده فره رمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ﴾ (المائدة: ۱).

(العقد) بریتیه له شتانهی که خوای گه وره فره رزی کردوو له سهرمان، وه (مقاتل بن حیان) ده ربارهی ده لئیت: ﴿أَوْفُوا بِالْعُقُودِ﴾ واته: مه به ست له و به لئینه به که خوای گه وره له قورئاندا داویه تی، نه وهی که فره رمانی پی کردوون به چاکه و پڼگری لی کردوون له خراپه، وه هه روه ها نه و په یمانه ی که له ننیوان نیوه و بته رسته کانداهیه، و نه وهی له ننیوان تاکه کانی خه لکدا هیه. والله أعلم.

پیغه مبه ری خوا فره رمویه تی: (لِكُلِّ غَادِرٍ لِّوَاءٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُقَالُ هَذِهِ غَدْرَةُ فُلَانٍ) (۱). واته: بۆ هه موو سته مکاریک په یداخیك هه یه له پوژئی دوا پیدا، پیی ده وتریت نه وه ناپاکی فلان که سه.

له (صه حیجی) بوخاریدا هاتوو پیغه مبه ر ﷺ فره رمویه تی: خوای گه وره ده فره رمویت: (يقول الله تعالى: ثلاثة أنا خصمهم يوم القيامة: رجل أعطى بي ثم غدر، ورجل باع حرا فأكل

^۱ - البخاري (۳۱۸۸)، ومسلم (۱۷۳۵).

ثمنه، ورجل استأجر أجيرا فاستوفى منه ولم يعطه أجره). واته: سی جورکس هه ن که خۆم سکالاکارم له سهریان له پۆژی قیامه تدا: که سێک که په نای که سێک بدات له بهر من، پاشان خیانهت و ستمی لی بکات، به لێنی نه مان بدات و نه بیاته سهه، ههروه ها که سێک که سێکی ئازاد بکاته بهنده ی خۆی و بپفرۆشیت و نرخه کهشی بخوات، ههروه ها که سێک به کێک به کری بگریت و ئیشه که ی خۆی پی بکات و دواپی کرێکه ی نه داتی.

پێغه مبهری خوا فهرموویه تی: (من خَلَعَ يَدًا مِنْ طَاعَةِ لَقِيَ اللَّهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا حُجَّةَ لَهُ وَمَنْ مَاتَ وَلَيْسَ فِي عُنُقِهِ بَيْعَةٌ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً)^(۱). واته: هه رکه سێک ده سته ردار ی گوێرا په لی خه لپه ی موسلمانان بیت ده گاته لای خوی گه وره هیچ به لگه په کی پی نیه، وه هه رکه سێک به مریت، له گه ردنیدا به یعت نه بیت نه وه به مردنیک ی نه فامانه ده مریت.

پێغه مبهری نازدار ﷺ فهرموویه تی: (مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُزَخَّرَ عَنِ النَّارِ وَيُدْخَلَ الْجَنَّةَ فَلَتَاتِهِ مَنِيَّتُهُ وَهُوَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَيَأْتِ إِلَى النَّاسِ الَّذِي يُحِبُّ أَنْ يُؤْتَى إِلَيْهِ وَمَنْ بَايَعَ إِمَامًا فَأَعْطَاهُ صَفَقَةً يَدِهِ وَثَمَرَةً قَلْبِهِ فَلْيُطْعَمْهُ إِنْ اسْتَطَاعَ فَإِنْ جَاءَ آخَرُ يُنَازِعُهُ فَاضْرِبُوا عُنُقَ الْآخَرِ)^(۲). واته: هه رکه س که ز ده کات دوور بخریته وه له ئاگر و بجیته به هه شت نه وه با له کاتی مردندا بپوای به خواو پۆژی دواپی هه بی، وه با بجیت بۆ لای خه لکی چۆن که ز ده کات خه لکی بچن بۆ لای نه، وه نه وه ی په یمان به پێشه وایه ک ده دات و ده سته ناو ده سته و دلی ده داتی، نه وه با گوێرا په لی بکات، نه گه ر که سێکی ترهات به ره ره کانی له گه لدا بکات بدهن له گه ردن ی.

^۱ - مسلم (۱۸۵۱).

^۲ - مسلم (۱۸۴۴).

تاوانی چل و شهش

به راست دانانی جادو و گهرو نه ستیره ناس

خوای گه وړه ده رموویه تی: ﴿وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا﴾ (الإسراء: ۳۶). واته: (نهی مرقه) له شتیک مه دوی و شوینی شتیک مه که وه که زانست و زانیاریت دهر باره ی نیه، چونکه به پاستی کوته ندای بیستن و بینین و تیگه یشتن هه ره مووی، به پرسیاره له به رامبه ریه وه.

(الوابلی) له (ابن عباس) وه ده لیت: خوای گه وړه پرسیار له مرقه کان ده کات له وهی که کردوویانه، نه مهش نه وه دهرده خات که ته ماشا کردنی نامه حه رهم قه ده غه کراوه، هه روه ها گوینگرتن له وه یشی که درووست نیه.

خوای گه وړه ده رمویت: ﴿عَلِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا ۝ إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ﴾ (الجن: ۲۶ - ۲۷). واته: نه و زاته زانای نهینی و شاراوه کانه، که سیش له نهینی و شاراوه کانی ناگادار ناکات. مه گه ر بۆ پیغه مبه ریک خوا خوی پازی بیت (به وهی هه ندی نهینی بزانیته).

(ابن الجوزی) ده لیت: ﴿عَلِمُ الْغَيْبِ﴾ مه به ست خوای گه وړه یه تاک و ته نهاییه و هاوه لی نیه له مولکید، ﴿فَلَا يُظْهِرُ﴾ واته: که س ناتوانیت له نادیاره کانی بزانیته نیلا مه گه ر خوی به پیغه مبه ریکی و تبیت، چونکه یه کیک له نیشانه پاستیه کانی پیغه مبه ران هه والدانی هه ندی له غه یب و نادیاره کانه.

واته: نه وهی که خوی گه وره هه لیږژاردبوو بۆ پیغه مبه رایه تی هه ندی له غیب و نادیاړی پی ناشنا ده کات، نه مهش به لگه یه له سه ر نه وهی که هه رکه س بړوای وایت که نه ستیره کان به لگن له سه ر غیب نه وه کافرو بیباوړه پړه.

پیغه مبه ری خوا^۱ فهرموویه تی: (من اُتی عَرَفًا اَوْ كَاْمِنًا فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ فَقَدْ كَفَرَ مِمَّا اُنْزِلَ اللّٰهُ عَلٰی مُحَمَّدٍ). واته: هه رکه س بجیته لای جادووگه ریک، یا فالچیك، به پاستی بزانیت له وهی که ده لیئت، نه وه بی باوړ بووه به رامبه ر به و په یامه ی که دابه زیووه بۆ سه ر (محمد).

له (زیدی کورپی (خالدی (الجهنی) هوه ده لیئت: پیغه مبه ری خوا^۱ فهرموویه تی: (هل تَدْرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟) قالوا: الله وَرَسُولُهُ اَعْلَمُ. قال: (اَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ، فَاَمَّا مَنْ قَالَ: مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللّٰهِ وَرَحْمَتِهِ فَذَلِكَ مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ بِالْكَوْكَبِ، وَاَمَّا مَنْ قَالَ: بِنُورٍ كَذَا وَكَذَا فَذَلِكَ كَافِرٌ بِي وَمُؤْمِنٌ بِالْكَوْكَبِ)^(۱). واته: نایا ده زانن په روه دگارتان چی ده لیئت؟ وتیان خواو پیغه مبه ره که ی ده زانن. فهرمووی: به شیک له به نده کانم بړوادار بوو به شیک تریش بی باوړ، به لام نه وهی که بلیت: به فزل و په حمه تی خوا باران باری نه وه بړواداره به من و بی باوړه به نه ستیره کان، وه نه وهی که بلیت: به هوئی نه وه نه وه باریوه نه وه بی باوړه بووه به من و بړوادار بووه به نه ستیره کان.

زانایان ده لئین: نه گه ر موسلمانیک بلیت: باران باری به (نوه کذا) مه به ست له (نوه) نه وه یه که نه و باران ده بارینیت و باران دروست ده کات جگه له خوی گه وره، نه وه کافر ده بیت و به هه لگه راوه ته ماشا ده کریت.

به لام نه گه ر بلیت: نه وه نیشانه ی باران بارینه له کاتی نه و نیشانه دا باران ده باریت و بارینیشی هه ر به ویستی خوی گه وره یه، نه وه بی باوړه نابیت، زانایان پړاو بۆچوونی

^۱ - البخاري (۸۴۶)، ومسلم (۷۱).

جیاوازیان ههیه له سه ره کارهینانی نه دهسته واژهیه که ئاساییه یا باش نیه، باشتروایه به کار نه هینریت، چونکه نه ووتانه و تهی بی باوه پانه.

پێغه مبه ﷺ فه رموویه تی: (من أتى عَرَفًا فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ لَمْ تُقَبَلْ لَهُ صَلَاةُ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً^(١)). واته: هه ره کهس بجێته لای جادوگرێک و پرسبایی لی بکات ده رباره ی شتیک نه وه چل شه و نوێژی لی وه رناگیریت.

له (عائشة) وه ده لیت: گویم لی بوو پێغه مبه ﷺ ده یفه رموو: (إِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَنْزِلُ فِي الْعَنَانَ وَهُوَ السَّحَابُ فَتَذْكُرُ الْأُمَرَ قُضِيَ فِي السَّمَاءِ فَتَسْتَرْقِي الشَّيَاطِينُ السَّمْعَ فَتَسْمَعُهُ فْتُوحِيهِ إِلَى الْكُهَّانِ فَيَكْذِبُونَ مَعَهَا مِائَةً كَذِبَةٍ مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ). واته: فریشته کان له به رزی به وه له نێو هه وره وه نازل ده بن و له وه فرمانه ی خوای گه وره ده دوین که له ئاسماندا بریاری له سه ره داوه، جا شه ی تانه کان گوئی هه لده خه ن و نه و باسه ده قوزنه وه و نیکا بو نه و که سانه ده که ن که گوايه له نهین و شاراو ه کان شاره زان، نه وانیش سه د دروی له لایه ن خویانه وه تیکه ل ده که ن!!

ئاموژگاری

ئه ی به نده کانی خوا، بیر له رابردووتان بکه نه وه پێش نه وه ی له ناو بچن، ته ماشای کرداره کانتان بکه ن پێش نه وه ی بخرینه ناو گۆره کانتان، خۆتان سازو ئاماده بکه ن بو به جیه یشتن پێش نه وه ی به زۆر په لکیش بکرین.

تاوانی چل و جهوت یاخی بوونی ژن له میړده‌ک‌ه‌ی

خوای گه‌وره ده‌فه‌رمویت: ﴿وَالَّذِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُمْ فَعِظُوهُمْ﴾ وَأَهْجُرُوهُمْ فِي الْمَصَاجِعِ وَأَضْرِبُوهُمْ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا ﴿(النساء: ۳۴). واته: نه‌و ئافره‌تانه‌ش ئیوه لییان ده‌ترسن سه‌رکه‌شی و سه‌رپیچی بکه‌ن سه‌ره‌تا ئاموژگاریان بکه‌ن، (نه‌گه‌ر سوودی نه‌بوو) له‌ناو جی‌دا پشتیان تی‌بکه‌ن، (نه‌گه‌ر نه‌وه‌ش سوودی نه‌بوو) لییان بده‌ن (به‌مه‌رجیک لی‌دانه‌که له ده‌م و چاو نه‌بی‌ت و ئاسه‌وار به‌جینه‌هیل‌یت)، نه‌گه‌ر به‌م هو‌یانه له لادان و یاخی بوون وازیان هی‌نا، نه‌وه ئیترسته‌میان لی‌مه‌که‌ن و پی‌گه‌ی تر مه‌گر نه‌به‌ر (بو ئازاردانیان) بی‌گومان خوا به‌رزو بل‌ندو گه‌وره‌یه، (نه‌گه‌رسته‌میان لی‌بکه‌ن توله‌تان لی‌ده‌سین‌یت) .

(الواحدی) ده‌ل‌یت: (النشون): واته: سه‌رپیچی کردنی پیاو نه‌ویش نه‌وه‌یه که خوی له‌پیاوه‌ک‌ه‌ی به‌گه‌وره‌تر بزانی‌ت.

﴿فَعِظُوهُمْ﴾ به‌قورنانی پی‌روژ ئاموژگاری بکه و نه‌وه‌ی که نه‌و فرمانی پی‌کردووه، ﴿وَأَهْجُرُوهُمْ فِي الْمَصَاجِعِ﴾، (ابن عباس) ده‌ل‌یت: نه‌وه‌یه که له‌سه‌رجی پشتی تی‌بکات و قسه‌ی له‌گه‌ل نه‌کات، (الشعبي) و(مجاهد) ده‌ل‌یت: سه‌رجی چول بکه له‌گه‌ل‌دا مه‌خوه، ﴿وَأَضْرِبُوهُمْ﴾ واته: لی‌دانیک که برینداری ئازاری نه‌دات بو‌نموونه به‌دار سیواک .

(ابن عباس) ده‌ل‌یت: لی‌دانه‌که بو ته‌می کردن بی‌ت، وه‌ک مشته کوله‌ی بی‌ئازاردان، پی‌ویسته پیاو خوی بی‌ارزی‌ت له یاخی بوونی ژنه‌ک‌ه‌ی به‌وه‌ی که خوای گه‌وره فرمانی پی‌

کردووه له م دهقه دا ﴿ فَإِنْ أَطَعَنَكُم ﴾ نه گهر گوێرپایه لیتان بکه ن له وهی که په یوه ندی به نه وانه وه هه یه ، ﴿ فَلَا تَبْعُوا ﴾ له خوژتانه وه تاوانباریان مه که ن.

پیتغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی: (إِذَا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَلَمْ تَأْتِهِ فَبَاتَ غَضْبَانَ عَلَيْهَا لَعَنَتَهَا الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ). واته: نه گهر پیاو بانگی خیزانه که ی بکات بو سه رجیئی و به دهمیه وه نه هات نه وه فریشته کان نه فره تی لی ده که ن هه تا پوژده بیته وه.

هه روه ها پیتغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی: (إِذَا بَاتَتِ الْمَرْأَةُ هَاجِرَةً فِرَاشَ زَوْجِهَا لَعَنَتَهَا الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تَرْجِعَ)^(۱). واته: نه گهر ئافره ت شه و بکاته وه سه رجیئی پیاوه که ی به جیه یشتبی، فریشته کان نه فره تی لی ده که ن هه تا ده گهریته وه.

هه روه ها پیتغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی: (لَا يَحِلُّ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تَصُومَ وَزَوْجُهَا شَاهِدٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ، وَلَا تَأْذَنَ فِي بَيْتِهِ إِلَّا بِإِذْنِهِ)^(۲). واته: دروست نیه بو ئافره ت پوژوو (سونه ت) بگریت و پیاوه که ی حازر بیت ئیلا به پرسى نه و نه بیت، نابیت که س به ینیت ماله وه ئیلا به پرسى پیاوه که ی نه بیت.

پتویسته له سه ر ژن په زامه ندى پیاوه که ی به ده ست به ینیت و خو ی دور بگریت له وه ی که ئازاری بدات، هه رکات داوای سه رجیئی لی کرد ده بیت به دهمیه وه بچیت، له به ر فه رموده ی پیتغه مبه ر ﷺ: (إِذَا الرَّجُلُ دَعَا زَوْجَتَهُ لِحَاجَتِهِ فَلْتَأْتِهِ وَإِنْ كَانَتْ عَلَى التَّنَوُّ)^(۳). واته: نه گهر پیاویك بانگی ژنه که ی بکات بو پتویسته ک با به دهمیه وه بچیت نه گهر له سه ر ته نوریش بیت.

زانایان ده فه رموون: مه گهر بیانویه کی هه بیت وه ک سووپی مانگانه (حیض) یا خوینی دواى مندال بوون (النفاس) نه وه دروست نیه به دهمیه وه بچیت، به هه مان شیوه بو

^۱ - مسلم (۱۴۳۶).

^۲ - البخاری (۵۱۹۵).

^۳ - الترمذی (۱۱۶۰)، وصححه الشیخ الألبانی.

پیاویش دروست نیه داوای ئه وه بکات له کاتی سووپی مانگانه و خوینی دواي مندال بوون و نابیت له گه لیدا جووت بیت ئیلا دواي پاک بوونه وه نه بیت، چونکه خواي گه وره ده فهرمویت: ﴿فَاعْتَرِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ﴾ (البقرة: ۲۲۲).
واته: خوتان به دوور بگرن له هاوسه ره کانتان که له حاله تی (عاده ی مانگانه دا بوون)
نزیکیان مه که ون تا پاک ده بنه وه .

پتویسته ئافرهت هه ست به وه بکات که له ژیر دهستی پیاوه که یدايه، بۆی نیه به ئاره زووی خۆی هه لسوکه وت به ماله که ی بکات ئیلا به پرسى ئه و نه بی، هه ول بدات مافی پیش بخت به سه ر مافه کانی خۆیه وه، مافی خزمه کانی به سه ر مافی خزمه کانی خۆیه وه، ده بیت ئاماده بیت به رده وام گرنگی بدات به لایه نی پاک و خاوینی و شانازی نه کات به جوانیه وه، برینداری نه کات به وته ی ناشرین ئه گه ر که م و کورپیه کی تیدا به دی کرد.

به هه مان شیوه پتویسته له سه ر ئافرهت شه رم له پیاوه که ی بکات و گوپرایه لی له فه رمانه کانی بکات، له کاتی قسه کردندا له ئاستیدا بیده نگ بیت، له کاتی هاتنه وه ی بۆ ماله وه له به ری هه ستیت، دوور بکه ویتته وه له هه موو ئه وانه ی که تووپه ی ده کات، له کاتی ده رچوونیدا له گه لیدا هه ستیت، له کاتی خه ودا خۆی جوان و بۆن خوش بکات، به هه موو شیوه یه ک دوور بکه ویتته وه له ناپاکی کردن له سه رجی بی بیت یا له ماله که ی، وه به رده وام خۆی بۆن خوش بکات، گرنگی بدات به پاکی ده م و ددانی به سیواک و به بۆنی خوش، به نه یینی باسی نه کات و، پیز له که سوکاری بگریت، ئه وه ی که مه ئه و به زۆری بزانییت.

بەش

فه زل و چاکه ی ئه و ئافره ته ی که گوپرایه لی پیاوه که ی ده کات، وه قورسی سزای ئه و ئافره ته ی که سه رپیچی پیاوه که ی ده کات

پتویسته له سه ر ئه و ئافره ته ی که له خوا ده ترسیت کۆشش بکات بۆ گوپرایه لی خواي گه وره و پاشان گوپرایه لی پیاوه که ی، هه ول بدات پیاوه که ی له خۆی پازی بکات، چونکه

ئەو بەهەشت و دۆزەخیتى، پىغەمبەر ﷺ ڤەرموویەتى: (اطْلَعْتُ فِي النَّارِ فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا النِّسَاءَ)^(٤). واتە: دۆزەخم پىنیشان درا بینیم زۆربەى خەلکە کەى ئافرەتان.

ئەمەش بەهۆى گوپراپەلى نەکردنى خواو پىغەمبەرە کەى و پیاوہ کانیانە و زۆرى خۆ دەرخستنیانە، (التبرج) خۆدەرخستن ئەوہ یە کە کاتیک بیەوێت دەربچیت جوانترین پۆشاک لەبەر بکات و خۆى جوان بکات، خەلکیش بەهۆى ئەوہوہ تووشى فیتنەو کارەساتە بن، خۆ ئەگەر ئەو بۆ خۆى ئاسایى بێت بۆ خەلک ئاسایى نیە !

بەهەمان شیوہ پىویستە لەسەر پیاو خۆى بپاریزیت، بەهەمان شیوہش بۆ ئافرەتان دەبیت خۆیان بپاریزن، ئەگەر ناچار بو، دەربچیت بۆ سەردانى مالى باوکى یا خزم و کەس و کارى یا بۆ حەمام و هاوشیوہى ئەمانە کە ناچارە ھەر بروات، با بە پرسى پیاوہ کەى دەربچیت و خۆدەرنەخات و نەبیتە ماہى فیتنە.

لە کاتى پیکردندا چاوى بپاریزیت، تەماشای بەرپى خۆى بکات نەک بەراست و چەپدا تەماشای بکات، ئەگەر ئەمەى ئەنجام نەدا ئەوہ سەرپىچى کردوہ.

لە (معاذى کورى (جبل) وە دەلێت: پىغەمبەر ﷺ ڤەرمووی: (لَا تُؤْذِي امْرَأَةً زَوْجَهَا فِي الدُّنْيَا إِلَّا قَالَتْ زَوْجَتُهُ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ لَا تُؤْذِيهِ قَاتَلَكِ اللَّهُ فَإِنَّمَا هُوَ عِنْدَكَ دَخِيلٌ يُوشِكُ أَنْ يُفَارِقَكَ إِلَيْنَا)^(٥). واتە: ھىچ ئافرەتیک ئازارى پیاوہ کەى نادات لە دنیادا، ئیلا لەو حۆریانەى بەهەشت بەژنە کەى دەلێن: ئازارى مەدە خوا بتکوژیت بىگومان ئەو لای تو میوانە لەوہ یە تو جیبهێلێت و بێت بۆ لای ئیمە.

^٤ - البخاري (٥١٩٨)، ومسلم (٢٧٣٨).

^٥ - الترمذي (١١٧٤)، وابن ماجه (٢٠١٤)، وصححه الشيخ الألباني.

به شیکی تر

نه گهر ئافرهت فهرمانی پیکراوه گوپرایه لی پیاوه که ی بکات و به هه مان شیوهش پیاو
 فهرمانی پیکراوه نه رم و نیان و به خشنده بیت له گه لیاندا، ئارام بگریت له که م و
 کورپیه کانیا، به ته وای پئو یستییه ئابورییه کانیا جیبه جی بکات و به خووپه وشتی
 جوان مامه له یان له گه ل بکات، وه ک چون خوی گه وره ده فه رمویت: ﴿وَعَاشِرُهُنَّ
 بِالْمَعْرُوفِ﴾ (النساء: ۱۹). واته: بئگومان پیغه مبه ری خوا الله زور نه رم و نیان بووه
 به رامبه ر ئافره تان.

تاوانی چل و هه شت

وینه له سه ر جل و بهرگ و دیوار و بهرد و پارو هه موو شته کانی تر، یه کسانه نه گهر
له موم بیت یا هه ویر یا ناسن یا مس یا خوری یا هه رشتیکی تر، فه رمان نه وهیه که
لابیریت

خوای گه وره ده فه رمویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا﴾ (الأحزاب: ۵۷). واته: بیگومان نه وانیه نازاری خواو پیغه مبه ره که ی
ده دن (مه به ست نازاردانی پیغه مبه ره ﷺ) یان نه وانیه که هاو له بۆ خوا بریار ده دن و
کوفر ده که ن و جنبوی پیده ده ن (خوا نه فرینی لی کردوون له دنیا و قیامه تدا سزایه کی زور
خه جاله ت و سه رشوپکه ریشی بۆ ئاماده کردوون.

پیغه مبه ره ﷺ فه رموویه تی: (إِنَّ أَصْحَابَ هَذِهِ الصُّورِ يُعَذَّبُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيُقَالُ لَهُمْ: أَحْيُوا مَا خَلَقْتُمْ)^(۱). واته: به راستی خاوه نی ئه م په یکه رانه سزا ده درین له پۆژی دوا بیداو
پێیان ده وتریت: نه وهی که دروستان کردووه پۆج بکه ن به به ریدا.

له (عائشة) وه ده لیت: قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ سَفَرٍ وَقَدْ سَتَرْتُ بِقَرَامٍ لِي عَلَى سَهْوَةٍ لِي فِيهَا تَمَائِيلٌ فَلَمَّا رَأَاهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَتَكُهُ وَقَالَ: أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِينَ يُضَاهَوْنَ بِخَلْقِ اللَّهِ قَالَتْ: فَجَعَلَنَاهُ وَسَادَةً أَوْ سَادَتَيْنِ)^(۲).
واته: پیغه مبه ری خوا له گه شتیک گه رایه وه منیش په رده یه که م دابوو به په نجه ره که دا
وینه و په یکه ری تیدا بوو کاتیک که پیغه مبه رینی لای برد و فه رمووی: : به راستی نه وانیه
ئه م وینانه دروست ده که ن له پاشه پۆژدا سزا ده درین پێیان ده گو تریت: ئا ده ی نه وانه
زیندوو بکه نه وه. وتی: دوا یی کردمان به به رگه سه رینیک یا دوو به رگه سه رین.

^۱ - البخاری (۵۹۵۱)، ومسلم (۲۱۰۸).

^۲ - البخاری (۵۹۵۴)، ومسلم (۲۱۰۷).

له (ابن عباس) وه ده لیت: له پیغه مبهرم ﷺ بیست ده یفه رموو: (كُلُّ مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ يَجْعَلُ لَهُ بِكُلِّ صُورَةٍ صَوْرَهَا نَفْسًا فَتُعَذِّبُهُ فِي جَهَنَّمَ)^(۳). واته: هه موو وینه گریک (درووستکهری بت) له دۆزه خدایه هه روینه یه ک که کیشاویه تی ده بی به گیانتیک و سزای ده دات له دۆزه خدا.

له (ابن عباس) وه ده لیت: له پیغه مبهرم ﷺ بیست ده یفه رموو: (من صَوَّرَ صُورَةً فِي الدُّنْيَا كَلَّفَ أَنْ يَنْفُخَ فِيهَا الرُّوحَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَيْسَ بِنَافِخٍ أَبَدًا)^(۴). واته: هه رکس په یکه ریک دروست بکات له دونیادا داوای لی ده کریت پووح بکات به به ریدا له پوژی دوا پیدا، وه به هیچ شیوه یه ک ناتوانیت.

(أبو هريرة) ده لیت: له پیغه مبهرم ﷺ بیست ده یفه رموو: خوای گه وره ده فهرمویت: (وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذَهَبَ يَخْلُقُ كَخَلْقِي فَلْيَخْلُقُوا حَبَّةً وَلْيَخْلُقُوا ذَرَّةً)^(۵). واته: کی هه یه سته مکارتر له و که سه ی ده چی شتی دروست ده کا وه کو نه وه ی من دروستم کردوه؟ ده با ده نکه دانه ویله یه ک دروست بکات، یا گه ردیله یه ک دروست بکات.

پیغه مبهری خوا ﷺ فه رموویه تی: (لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا صُورَةٌ)^(۶). واته: فریشته کان ناچنه مالیکه وه سه گ و، وینه (په یکه ر) ی تیدا بیت.

نه مه نه گه سه گ به خپو بکات به مه به سستی کشتوکالی و پاو کردن نه بیت، به لام نه گه ر ناچار بوو به خپوی بکات بۆ پاسه وانی مال که ی، نه وه ناسایی به و هیچ گرفتیک ی تیدا نیه.

^۳ - البخاري (۲۲۲۵)، ومسلم (۲۱۱۰).

^۴ - البخاري (۷۰۴۲)، ومسلم (۲۱۰۶).

^۵ - البخاري (۵۹۵۳)، ومسلم (۲۱۱۱).

^۶ - مسلم (۹۶۹).

به لām وینه هموو ئه وانه ده گرتته وه که پۆح له بهرن، به کسانه ئه گهروینه ی ئاسایی
 بیت یا هه لکو لراو یا له جل و بهر گدا نه خش کرابوو یا هه رشینویه کی تر چونکه فهرموده که
 به گشتی هیناویه تی، با خۆی به دوور بگرت.

له (حیا ن) ی کوپی (حصین) وه ده لیت: (علي) ی کوپی (أبي طالب) په زای خوای
 لیبیت پی و تم: ئایا فرمانت پی بکه م به وه ی که پیغه مبه ﷺ فرمانی پی کردووم؟ هه ر
 په یکه ری بتیکت بینی بیشکینه و، هه ر قه برێک که به رز بوو پێکی ئه رزه که ی بکه ره وه.

تاوانی چل و نو

لیدان و شیومن و درپینی جل و بهرگ و تاشینی قزو هه لکه ندنی و نزا کردن به
داد و هاوار له کاتی به لاو موسیبه تدا

(عبد الله) ی کوپی (مسعود) ده لیت: پیغه مبهري ﷺ فه رموویه تی: (ليس مِنَّا مَنْ لَطَمَ
الْخُدُودَ وَشَقَّ الْجُيُوبَ وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ). واته: له نيمه نيه كه سيك به پرومه تيا
بكيشی و یه خه ی خوی دادپی وشین و شه پۆر و هات و هاواری سه رده می نه فامی بکات.

(أم عطية) ده لیت: پیغه مبهري ﷺ په یمانی لی و هرگرتین له به یعه تدا كه هات و
هاوار به سه ر مردودا نه كه ين.

له (نعمان) ی کوپی (بشیر) وه ده لیت: (عبد الله) ی کوپی (رواحه) له هوش خوی
چوو، له و کاته دا خوشكه كه ی هاواری ده کرد به سه رییدا ده یوت: و ابراکه م، و ابراکه م، کاتیک
كه به خه بهر هاته وه فه رمووی: هه رچیت وت ئیلا پیم و ترا تو وایت و تو وایت^(۲).

پیغه مبهري ﷺ خوا فه رموویه تی: (الْمَيِّتُ يُعَذَّبُ فِي قَبْرِهٖ بِمَا نَبِیْحَ عَلَیْهِ). واته: مردوو
له ناوگوردا نازاری پی ده گات به وه ی كه هات و هاوای به سه ره وه ده كه ن.

هه روه ها فه رموویه تی: (النَّائِحَةُ إِذَا لَمْ تَتُبْ قَبْلَ مَوْتِهَا تُقَامُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَعَلَيْهَا سِرْبَالٌ
مِنْ قَطْرَانٍ وَدِرْعٌ مِنْ جَرَبٍ)^(۱). واته: نه وه ی كه هات و هاوار ده کات به سه ر مردودا نه گه ر
داوای لیخو شیبون نه کات پیش مردنی له پۆژی دوا ییدا زیندوو ده کریتته وه، کراسیکی له
قه تران و زری یه کی له بهر دایه به نه خوشی پیسته (گروو) هه موو له شی داده پۆشی.

^۲ - البخاري (۴۲۶۷).

^۱ - مسلم (۹۳۴).

له (الأوزاعي) وه ده لیت: (عمری کوپی) (الخطاب) - په زای خوی لیبت - گوئی له دهنگی گریان بوو، چهند هاوه لانیکی له گه لدا بوو، پوی تییان کرد و ته مه شای کرد نافرته تیک هات و هاوار ده کات دهستی بهرز کرده وه و لئی دا هه تا سه پوښه کای که و ته خواره وه، فهرمووی: لئی ده دهم چونکه هات و هاوار ده کات و هیچ حورمه تیکی نیه، نه وه له بهر نئوه بوی ناگری، به لکو فرمیسک ده پښتیت بۆ سه روه ت و سامانه که تان، نا نه وه مردووه کانتان سزا ده دات له گورپه کانیاندا، وه زیندووه کانیشتان له ماله کانی خویاندا، چونکه نارامگرتنتان لی قه دهغه ده کات که خوا فهرمانی پی کردووه، تووشی نا نارامیتان ده کات که خوی گه وره قه دهغه ی کردووه.

زانایان ده فهرموون: قه دهغه یه دهنگ بهرز کردنه وه له کاتی گریاندا، به لام گریان له سه مردوو به بی هاوار و فیغان قه دهغه نیه.

له (عبد الله) ی کوپی (عمری) - په زای خوی لیبت - ده لیت: اَشْتَكِي سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ شَكْوَى لَهُ فَأَتَاهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعُوذُهُ مَعَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ وَسَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَاصٍ وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ فَوَجَدَهُ فِي غَاشِيَةِ أَهْلِهِ فَقَالَ قَدْ قَضَى قَالُوا لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَبَكَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا رَأَى الْقَوْمَ بُكَاءَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَكَوْا فَقَالَ أَلَا تَسْمَعُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يُعَذِّبُ بِدَمْعِ الْعَيْنِ وَلَا بِحُزْنِ الْقَلْبِ وَلَكِنْ يُعَذِّبُ بِهَذَا وَأَشَارَ إِلَى لِسَانِهِ أَوْ يَرْحَمُ وَإِنَّ الْمَيِّتَ يُعَذِّبُ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ. واته: (سعدی کوپی) (عبادة) نه خوښ کهوت پیغه مبه ریش ﷺ هات بۆ سه ردانی. له گه ل (عبد الرحمن) ی کوپی (عوف) و (سعدی کوپی) (أبو وقاص) - په زای خویان لیبت - و (عبد الله) ی کوپی (مسعود) کاتی چوه ژورده وه بۆ لای بینی و له ناو کومه لیک له که س و کاریدا ده وریان داوه. فهرمووی: (چی به ته و او بوو) و تیان: نه خیر نه ی پیغه مبه ری خوا. نیر پیغه مبه ر دهستی کرد به گریان. کاتی خه لکی گریان پیغه مبه ری خویان بینی ﷺ نه وانیش دهستیان کرد به گریان. فهرمووی: (نهری گوئی ناگرن) له پاستیدا خوا به فرمیسکی چاو سزای هیچ که سیک نادات هه روه ها به خه فت و بیتاقتی دل، به لکو سزا

نه دات به مه - ئاماژه ی بۆ زمانی کرد - یا خود په حمیش نه کات. بیتگومان مردوو به گریانی کهس و کاری ئازاری پی ده گات.

له (أسامة بن زيد) هوه ده لیت: (أُرْسِلْتُ ابْنَةُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْهِ إِنَّ ابْنًا لِي قَبِيضَ فَاثْتَنَا فَأَرْسَلَ يَقْرِيءُ السَّلَامَ وَيَقُولُ إِنَّ لِلَّهِ مَا أَخَذَ وَلَهُ مَا أُعْطِيَ وَكُلُّ عِنْدَهُ بِأَجَلٍ مُّسَمًّى فَلْتَصْبِرْ وَلْتَحْتَسِبْ فَأُرْسِلْتُ إِلَيْهِ تُقْسِمُ عَلَيْهِ لِيَأْتِيَنَهَا فَقَامَ وَمَعَهُ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ وَمَعَاذُ بْنُ جَبَلٍ وَأَبِيُّ بْنُ كَعْبٍ وَزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ وَرِجَالٌ فَرَفَعُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصَّبِيَّ وَنَفْسُهُ تَتَفَقَّعُ قَالَ حَسِبْتُهُ أَنَّهُ قَالَ كَأَنَّهُا شَنْ فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ فَقَالَ سَعْدُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا هَذَا فَقَالَ هَذِهِ رَحْمَةٌ جَعَلَهَا اللَّهُ فِي قُلُوبِ عِبَادِهِ وَإِنَّمَا يَرْحَمُ اللَّهُ مَنْ عِبَادِهِ الرَّحْمَاءُ)^(۲). واته: که که ی پیغه مبه ر ﷺ کورپکی مردبوو، ناردی به دوایدا با بیت بۆ لامان. پیغه مبه ریش ﷺ زه لامیکی نارد که سه لامی پی بگه یه نیت و پی ی بلیت: خوا چی بویت هی خویه تی و چیشی وه رگرت وه هر هی خویه تی هه موو کهس لای خوا ئاکام و نه جه لیکی دیاری کراوی هه یه، پیی بلای با ئارام بگریت و به ته مای پاداشتی خوا بیت) به لام که که ی ناردی به دوایدا و سویندی خواردوو هه ر ده بیت بیت بۆ سه ردانی.

ئیدی پیغه مبه ر هه ستاو (سعدی کورپی (عبادة) و (معاذی کورپی جبل) و (ابی ی کورپی کعب) و (زیدی کورپی ثابت) وه چند پیاویکی تریش له خزمه تیدا هه ستان مندا له که یان هینایه خزمه ت پیغه مبه ر ﷺ هه ناسه سوار بوو خپه ی سنگی ده هات چاوه کانی فرمیسکی لی هاته خواره وه، (سعد) وتی: نه مه چیه نه ی پیغه مبه ری خوا؟ هه رمووی: نه مه په حم و به زه ییه که خوا ی گه وره خستویه تییه نیو دلی به نده کانی وه، بیتگومان خوا له نیو به نده کانی دا ته نها به زه یی به وانه یاندا دیت وه که به په حم و میهره بانن.

(أنس) ده لیت: (دَخَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى أَبِي سَيِّفٍ الْقَيْنِ وَكَانَ ظَنَرًا لِإِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِبْرَاهِيمَ فَقَبَّلَهُ

^۲ - البخاري (۱۲۸۴)، ومسلم (۹۲۳).

وَسَمَّهٖ ثُمَّ دَخَلْنَا عَلَيْهِ بَعْدَ ذَلِكَ وَإِبْرَاهِيمُ يَجُودُ بِنَفْسِهِ فَجَعَلَتْ عَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَذَرِفَانِ فَقَالَ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَأَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ يَا بَنَ عَوْفٍ إِنَّهَا رَحْمَةٌ ثُمَّ أَتْبَعَهَا بِأُخْرَى فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ الْعَيْنَ تَدْمَعُ وَالْقَلْبَ يَحْزَنُ وَلَا نَقُولُ إِلَّا مَا يَرْضَى رَبُّنَا وَإِنَّا بِفِرَاقِكَ يَا إِبْرَاهِيمَ لَمَحْزُونُونَ^(۱). واته: له خزمه تی پیغه مبه ر^(ع) دا چووین بۆ لای (أبو سيف) ئاسنگەر که میزدی دایه نه که ی (إبراهیم) کوری پیغه مبه ر^(ع) بوو. پیغه مبه ری خوا (إبراهیم) ه لگرت و ماچی کردوو بۆنی کرد. له پاشان دواى نه وه جارێکی تر چووینه وه بۆ لای و بینیمان (إبراهیم) ه ناسه ی دیت و ده چیت و له گیاندانایه، ئیتر پیغه مبه ر^(ع) چاوه کانی فرمیسکیان لى هاته خواره وه (عبد الرحمن) ی کوپی (عوف) - په زای خواى لیئى- وتی: تۆیش نه ی پیغه مبه ری خوا؟ فرمووی: (نه ی کوپی عوف نه مه په حم و به زه یی یه) له پاشان فرمووی: (به پاستی چاو فرمیسک نه ریژیت و دل خه مبار ده بیت و هه ر نه وه ش نه لئین: که په روه ردگارمان پی رازی یه، به پاستی نه ی (إبراهیم) ئیمه به کۆچی تۆ خه مبارین.

به لام فرمووده (صه حیه کان) که هاتوون ده باره ی: (وَإِنَّ الْمَيِّتَ يُعَذَّبُ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ)^(۱). واته: بیگومان مردوو به گریانی که س و کاری سزا نه دریت. نه مه له سه ر پووی دهره وه ی فرمووده که نیه به لکو لیكدانه وه ی بۆ کراوه.

زانایان پای جیاوازیان هه یه له لیكدانه وه ی نه م فرمووده یه له سه ر چه ند وته یه ك دیارترینیان: به و مانایه یه که که سی مردوو هۆکاری لى وه گریانه دا، یا پیشتر وه سیه تی کردبى که بۆی بگرین یا هاوشیوه ی نه وانه.

^۱ - البخاری (۱۳۰۳)، ومسلم (۲۳۱۵).

^۱ - البخاری (۱۳۰۳)، ومسلم (۲۳۱۵).

نیمای شافعی و هاوۀ لانی پښیان وایه : که باش نیه دواى مردن بۆ مردوو بگریټ، گریانیش حرام نیه وه دروسته پښ مردن و دواى مردن بۆى بگریټ، به لام باشتر وایه پښ مردن بۆى بگریټ.

بەش

ئایا بۆچی نه و که سهى هات وهاوار دهکات نه و نه فرهت و سزا سهختهى بۆ دیارى کراوه؟ له بهر نه وه یه مړۆډ تووشى نانارامى دهکات و بهرگرى لیدهکات له نارام گرتن، له که له نه وه شدا خواى گه وړه و پښه مبه ره که ی فه رمانیان کردوه به نارام گرتن و پښ گریان کردوه له نانارامى و توپه بوون، خواى گه وړه ده فره مویټ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾ (البقرة: ۱۵۳). واته: نهى نه وانهى نيمان و باوه پتان هیناوه داواى کومه ک و یارمه تی له خوا بکه ن به هوى نارامگرتن و نوێژ کردنه وه، دلنیا بن که خوا یارو یاوه رى خوډاگرو نارامگرانه.

له (عائشة) وه په زای خودای لى بېټ ده لیت: پښه مبه رى خواﷺ فره مویى: (ما من مُصِيبَةٍ يُصَابُ بِهَا الْمُسْلِمُ إِلَّا كُفِّرَ بِهَا عَنْهُ حَتَّى الشُّوْكَهَ يُشَاكُهَا)^(۱). واته: (هیچ موسیبه تیک نیه که تووشى موسلمان ببی، نیلا نه و موسیبه ته ده بېټه که فره تی گوناوه کانی، ته نانه ت نه گه ر دپکیکیش بچه قى به له شیدا).

به شیک دهرباره ی پرسه (التعزیه)

په حمه تی خوات لیبیت باش بزانه که له پاستیدا پرسه بریتیه له نارام گرتن، باسکردنى شتیک که خاوه ن مردوو که گویت لیبگری خه م وپه ژاره ی بره ویته وه و به لاو موسیبه ته که ی له لا سووک بگریټ، نه مه کاریکی باشه چونکه به گشتى فه رمان کردنه به چاکه و دوورکه و تنه وه یه له خراپه وه له چوارچیوه ی نه م ده قه دا کړ ده بېټه وه که خواى

گهره دهفهرمويت: ﴿وَعَاوُوا عَلَى الْإِلَهِ وَالْقَوَىٰ﴾ (المائدة: ۲). نه مه باشتري به لگه به
دهرياره ي پرسه .

باش بزانه به راستي پرسه بريته له فرمان كردن به نارام گرتن، ناساييه پيش ناشتن
و دواي ناشتن، هاوه لاني نيمامي شافعي ده لئن : پرسه له و كاته ده ست پيډه كات كه
مردووه كه دهمريت و دهنيزيت هه تا ماوه ي سي پوژ، هاوه لاني نيمه ش ده لئن باش نيه
پرسه دواي سي پوژ، چونكه پرسه دلي خاوه ن مردو و نارام ده كات، به شيويه كي گشتي
دواي سي پوژ خاوه ن پرسه دلي به ره و نارام بوون ده چيت، بويه باشتري وايه دووباره
نه خريته وه بيري . نه مه ش بوچووني زوريه ي زاناياني مه زه بي نيمه به .

باش نيه دانيشتن له پرسه دا، واته مالي مردووه كه له مالي كه سيكدا كو ببنه وه
به مه به ستي پرسه، بيگومان باشتري پرسه نه وه به كه له (اسامة) ي كوري (زيد) وه
ده لئيت : به كيك له كه كاني پيغه مبه ر ﷺ بانگه يشتي پيغه مبه ري خواي كرد كه منداليكي
كوچي كردوه، پيغه مبه ر ﷺ فهرموي : وَيَقُولُ إِنَّ لِلَّهِ مَا أَخَذَ وَلَهُ مَا أُعْطِيَ وَكُلُّ عِنْدَهُ
بِأَجَلٍ مُّسَمًّى فَلْتَصْبِرْ وَلْتَحْتَسِبْ) ^(۲). واته : نه وه ي خوا بردي هي خويه تي و چيشي
وه رگرتوه هه ر هي خويه تي هه موو شتيكيش لاي خوا ناكام و نه جه ليكي ديارى كراوى
هه به، پي بللي با نارام بگريت و به ته ماي پاداشتي خوا بيت.

نيمامي نه وه وي دهفهرمويت نه م فهرمووده به له گهره ترين بنه ماكاني نيسلامه كه
شتي زور گرنه ده گريته وه له بنه ماكاني نايين ولقه كاني و ناداب و نارام گرتن له سه ر
موسييه ته كان به گشتي و خه م و په ژاره و نه خوشي، جگه له وانه ش چه ندين شتي تر .

له (ابو هريرة) وه ده لئيت : پيغه مبه ر ﷺ ده رچوو بو گورستاني به قيع، نافرته تيكي
بيني له سه ر گورتيك ده گريا، فهرموي : (اتَّقِ اللَّهَ وَاصْبِرْ) واته : له خوا بترسه و نارام
بگه ؟ وتي : نه ي به نده ي خوا نه گه ر توش تووشي به لا ببوايه ي ريگريت نه ده كردم !

^۲ - البخاري (۱۲۸۴)، ومسلم (۹۲۳).

فهرمووی: (اَتَقِيَ اللَّهَ وَاصْبِرْ) واته: له خوا بترسه و نارام بگره؛ وتی: ئەی ببندهی خوا گویم لیتە وازم لی بهێتە. پێغه‌مبەری خواش ﷺ لیتی دوورکەوتەوه، پیاویکی موسلمان ئەمە‌ی بینی هات بۆ لای ژنه‌که وتی: ئەو پیاوه چی پێت وتی؟ ئەویش ئەوه‌ی پوویدا بۆی باس کرد، پیاوه‌که وتی: ئایا دەیناسیت؟ وتی: نه به‌خوا؟ وتی: وای بۆ تۆ! ئەوه پێغه‌مبەری خوا بوو. ئافره‌ته‌که به‌ په‌له‌ پوشت هه‌تا گه‌یشه‌ خزمه‌تی پێغه‌مبەری خوا ﷺ وتی: ئە‌ی پێغه‌مبەری خوا من نارام ده‌گرم، فهرمووی: (إِنَّمَا الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى)^(۱). واته: نارامگرتن له‌ کۆست که‌وتنی په‌که‌مدایه‌.

له‌ (صه‌حیحی) موسلیمدا هاتوه: کوپێکی (أبو طلحة) کۆچی کرد که‌ له‌ (أم سلیم) بوو، به‌منداله‌کانی وت: ئەم هه‌واله‌ لای باوکتان باس مه‌که‌ن هه‌تا خۆم بۆی باس ده‌که‌م، (أبو طلحة) هاته‌وه‌ خه‌زانه‌که‌ی وه‌ک پۆژه‌کانی تر چێشتی بۆی دانا و ئەویش له‌سه‌ر خۆ نانی خوارد، پاشان کاری سه‌ر جیگه‌یان بۆکرد، کاتیک خه‌زانی بینی پیاوه‌که‌ی نانی خوارد و ئیسراحه‌تی کرد، وتی: ئە‌ی (أبو طلحة) ئە‌گه‌ر که‌سانیک ئە‌سه‌رده‌یه‌کی له‌ لای مالتیکه‌وه‌ هه‌بێت ئە‌گه‌ر داوای بکه‌ن ده‌توانی بلیت نایده‌مه‌وه‌؟ وتی: نه‌خێر، ((أم سلیم)) وتی: ده‌ وابزانە ئە‌وه‌ کوپه‌که‌ی تۆیه‌. وتی: ((أبو طلحة)) تووپه‌بوو، وتی: وازت لیم هه‌تا هه‌تا غوسلم که‌وته‌سه‌ر، ئینجا هه‌والی مردنی کوپم پێ دا، ناتوانیت زالم بکه‌یت به‌سه‌ر نارامگرتندا، له‌مال ده‌رچوو هه‌تا گه‌یشه‌ خزمه‌ت پێغه‌مبەری ﷺ هه‌والی پێدا به‌وه‌ی که‌ پووی داوه‌، پێغه‌مبەری خوا ﷺ فهرمووی: خوای گه‌وره‌ ئە‌و شه‌وه‌تان لی پیرۆز بکات! هه‌روه‌ها پێغه‌مبەری ﷺ فهرموویه‌تی (مَا أُعْطِيَ أَحَدٌ عَطَاءً خَيْرًا وَأَوْسَعَ مِنَ الصَّبْرِ)^(۲). واته: هه‌چ به‌خششیک به‌ که‌س نه‌به‌خشاوه‌ باشتربێت له‌ نارامگرتن.

هه‌وال درا به‌ ئیمامی شافعی که‌ (عبد الرحمن)ی کوپی (مه‌دی) مندالیکێ کۆچی داوایی کردوه‌، زۆر خه‌مبار و بێتاقه‌ت بووه‌، ئیمام شافعی نامه‌یه‌کی بۆ نارد ده‌لێت:

^۱ - البخاری (۱۲۵۲)، ومسلم (۶۲۶).

^۲ - البخاری (۱۴۷۰).

براکه م سهره خوښی له خوټ بکه چوڼ سهره خوښی له خه لک ده که یت، نه وهی حز
 ناکه یت خه لک بیکات خوټیش مه یکه، بزانه موسیبه ت کوتایی دیت به لام دواي نه وه یان
 ده بیت به خاوه ن چاکه یا خراپه، که واته هه ول بده له پاداشدا به شت هه بیت، له
 موسیبه ته دا خواي گه وره نارامی به خشیت به ئیمه و به ئیوه ش، له پاشا ئه م شیعره ی
 نووسی؛

إني معزيك على أني على طمع   من الخلود ولكن سنة الدين
 فما المعزي بباقي بعد صاحبه   ولا المعزي ولو عاشا إلى حين

له (عبد الله بن عمر) هوه؛ کورپکی کوچی کرد له کاتی ناشتندا له لیواری گورپه که
 دانیشتبوو پاشان بزه یه کی پیکه نینی کرد، پتی و ترا؛ نه وه چیه له لیواری گورپه که دا
 پیده که نیت؟ وتی؛ ده مه ویت شه یتان په ست بکه م.

له (حسن البصري) هوه؛ پیاوړیک زور بیتاقه تی کورپه که ی بوو سکا لای هیئا بو لای
 (حسن البصري)، نه ویش فهرمووی؛ مندا له که ت لیت دابراوه ؟ وتی؛ به لای دابرا نه که ی
 زور تره له ناماده بوونه که ی، فهرمووی؛ وازی لی بهینه با به و شتیه بیت چونکه هه موو
 دابرا نیکی ده بیت هه مایه ی خیر و پاداشت بو تو؛ وتی؛ نه ی (أبو سعید) دلمت نارام کرده وه.

(عمری کورپ) (عبد العزيز) چوو بو لای کورپه که ی له کاتی نه خوشیدا، وتی؛ کورپه که م
 وه زعت چونه ؟ وتی؛ له حه قدا ده مبینی. وتی؛ کورپه که م نه گه رتو له ته رازووی مندا بی
 پیم با شتره من له ته رازووی تودا بم له پورزی دوا پیدا. وتی؛ نه ی باوکه نه وه ی تو پیت
 خوشه پیم خوشتره له وه ی که خوم پیم خوشه.

یه کیک له پییه کانی (عروة) نه خوښی خورکه لیتی دا، له لاقه وه بریه وه، له کاتی
 برینه وه که س نه یگرت له گه ل نه وه شدا وازی له زیکرو ویرده کانی نه و شوه نه هیئا ته نها
 نه وه نه بی که وتی؛ ﴿لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا﴾ (الكهف: ٦٢). واته؛ به راستی له و
 سه فهره ماندا زور ماندوو بووین، پاشان نه م دپره شعرانه ی خوینده وه؛

لعمري ما أهويت كفي لريبة
ولا حملتني نحو فاحشة رجلي
ولا قادني سمعي ولا بصري لها
ولا دلني رأيي عليها ولا عقلي
وأعلم أنني لم تصبني مصيبة
من الدهر إلا قد أصابت فتى قبلي

ئينجا فرموی : خواجه نه گهر تو به لات به سهردا هیناوم نهوا چاکت کردم وه، نه گهر به شیک له جه سته مت برد چه ندین به شت بوم هیشته وه، نه گهر مندالیکت برده وه بولای خوت چه ندین مندالت بوم به جیهیشتم .

له نیمامی موسلیم له (ابو حسان) ه وه ده لیت : به (ابو هريرة) هم وت : قسه یه کمان بوم بکه که ده روونمان نارام بکات له مردووه کانمان، وتی : به لی، منداله کان په پوله ی به هشتن هریک له وانه ده گات به باوک و دایکی جله که ی پاده کیشی یا دهستی ده گری وازی لی ناهینی هتا ده یخاته به هشته وه^(۱) .

که واته بر وانه بوم به ره که تی مندال کوپ بی یان کچ نه گهر به مندالی بمرن نه وه له دوا پوردا سوودو قازانچ ده به خشن به باوک و دایکیان، به مهرجیک نه گهر نارام گرین و بلین (الحمد لله إنا لله وإنا إليه راجعون) نهو پاداشته یان ده ست ده که ویت که خوی گوره په یمانی پیداون، وه که ده فره مویت: ﴿الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ (البقرة: ۱۵۶). واته : که نه وانه هر کاتیک تووشی به لاو ناخوشیه که ده بن ده لین : نیمه مولکی خواین و هرچی هه ماته به خششی خواجه، سهر نه نجامیش ته نها هر بولای نهو زاته یه گه پانه وه مان.

له (ام سلمة) ه وه په زای خودای لی بیت ده لیت گویم له پیغه مبهری خوا بوو ده یه فرموو : (ما من مُسْلِمٍ تُصِيبُهُ مُصِيبَةٌ فَيَقُولُ مَا أَمَرَهُ اللَّهُ ﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ اللَّهُمَّ أَجْرُنِي فِي مُصِيبَتِي وَأَخْلِفْ لِي خَيْرًا مِنْهَا إِلَّا أَخْلَفَ اللَّهُ لَهُ خَيْرًا مِنْهَا)^(۱). واته : هیچ

^۱ - مسلم (۲۶۳۵).

^۱ - مسلم (۹۱۸).

موسلماننیک نیه تووشی به لاو موسیبه تیک بیت و دوی ئه وه بلّیت که خوی گهره فره رمانی
 پیکردوه ﴿إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ خودایه پاداشتم بده وه له و موسیبه ته ی که تووشم
 بووه و له دوی ئه وه خیر و چاکه م بۆ بینه پئی، ئیلا له جیگه ی ئه وه خوا خیر و چاکه ی بۆ
 ده نووسیت، دواتر باشتری بۆ ده کا.

کاتیک که (أبو سلمة) کۆچی دوی کرد، وتم کئی له موسلمانان له (أبو سلمة) باشتره،
 دواتر شووم به پیغه مبه ری خوا ﷺ کرد، که واته خوی گهره پیغه مبه ره که ی خسته
 جیگه ی ئه و بۆ من.

ئه گهر خاوه ن موسیبه ته که تووپه یی و بیزاری دهرپی و داد و هاواری کرد، یا دهیدا
 به پوو خساری خۆیداو شیوه نی کرد، یا جل و به رگی له بهر خۆی داده پنی، یا قژی خۆی
 مه لده که نی، ئه وه تووپه یی و نه فرینی خوی به سه ردا ده باریت.

تاوانی په نجا

له سنوور دهرچوون و دهست دريژي کردن و خو به زل زانين (البغي)

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُوتِيَكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ (الشوری: ۴۲). واته: بیگومان تنها نه وانه به رپرس دهن که ستم له خه لکی ده که ن و ده سترديژي ده که ن به ناحق له زه ویدا، نا نه وانه سزاو نازاری به نیشیان بوهه یه.

پینغه مبهري خوا فهرمویه تی: (وَإِنَّ اللَّهَ أَوْحَى إِلَيَّ أَنْ تَوَاضَعُوا حَتَّى لَا يَفْخَرَ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ وَلَا يَبْتَغِيَ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ)^(۱). واته: به پاستی خوای گه وره فهرمانی کردوه که خوتان به که م بزنان و خاکی بن، هه تا هیچ که س شانازی نه کات به سهریه که وه، هیچ که س خوی له که سیکی تر به گه وره تر نه زانی.

هه روه ها پینغه مبهري خوا فهرمویه تی: (مَا مِنْ ذَنْبٍ أَجْدَرُ أَنْ يُعْجَلَ اللَّهُ تَعَالَى لِصَاحِبِهِ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا مَعَ مَا يَدَّخِرُ لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِثْلُ الْبَغْيِ وَقَطِيعَةِ الرَّحِمِ)^(۲). واته: خدا خیرا توله ی گونا می ستم و هاموشونه کردنی خزمان هر له دنیا ده کاته وه خوای گه وره قاپوونی برد به ناخی زه ویدا کاتیک که خوی به گه وره تر زانی له نه ته وه که ی، خوای گه وره دهر باره ی هه والی داوه و ده فهرمویت: ﴿إِنَّ قُرُونًا كَانَتْ مِنْ قَوْمِ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ وَءَاتَيْنَهُمُ مِنَ الْكُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوزُوا بِالْعَصْبَةِ أُولَى الْقُوَّةِ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ

^۱ - مسلم (۲۸۶۵).

^۲ - أبو داود (۴۹۰۲)، والترمذي (۲۵۱۱)، وقال: حديث حسن صحيح، وابن ماجه (۴۲۱۱) وصححه الشيخ الألباني.

الْفَرَحَيْنِ ﴿٧٦﴾ وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنَ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفُسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُقْسِدِينَ ﴿٧٧﴾ قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي أَوَلَمْ يَعْلَم أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا وَلَا يُسْئَلُ عَنْ دُئُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٧٨﴾ فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بَلِّغْنَا لَنَا مِنْ مَّا أُوتِيَ قَوْمُكَ إِنَّهُ لَدُوٌّ حَظِيظٌ عَظِيمٌ ﴿٧٩﴾ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيَلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِمَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَلَا يُلْقَاهَا إِلَّا الْأَصْكَرُونَ ﴿٨٠﴾ فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنتَصِرِينَ ﴿٨١﴾ (القصص: ٧٦ - ٨١). واته: بيگومان قاپوون له قهوم و خویشانی موسی بوو که چی (به هوی مال و سامانه وه) خوی گیف ده کرده وه به سهریاند او فیزی به سهر دا ده کردن، نه وهنده مال و سامان و داراییمان پییه خشی بوو، که به راستی کللی گه نجینه و قاسه کانی به چند که سیکی به هیز و به گرانی هه لده گیران، (له کاتی لووت به رزیه کهیدا) هه ندیک ئیماندارانی خزم و که سی خوی پییان وت؛ که شخه مه که و له خو بیای مه به به م سامانه، چونکه بیگومان خوا نه و که سانه ی خوش ناویت که که شخه ده که ن به پاره و سامانیانه وه و له خو بیای ده بن. هه ول بده به و مال و سامانه ی خوا پیی به خشیووی مالی قیامت و به هه شتی به رینی پی بکړه و به شی خویشته له دونیادا به حه لالی فه راموش مه که، چاکه له گه ل به نده کانی خوادا بکه هه روه ک خوا چاکه ی هیناوه ته ریت، نه که ی هه ولی فه ساد و گونا هو تاوان بده ی له زه ویدا، چونکه به راستی خوا نه و که سانه ی خوش ناویت که تووی خراپه ده چینن. قاپوون وتی: بیگومان نه م سامان و دارییه م هه ر به هوی زانست و زانیاری و نه خشی خومه وه پیم دراوه، باشه مه که ر قاپوون نهیده زانی به راستی خوا پیش نه م چنده ها گه ل و هوز و قهومی له ناو بردووه که له و زیاتر به ده سه لاترو ده وله مه ندر بوون؛ تاوانباران پرسیاریان لی ناکریت ده رباره ی گونا هه کانیان (چونکه تو ماره لای خوا و ناشکریه). ئینجا پوژیک قاپوون خوی سازداو به پاراوه بییه وه چووه ده روه بۆ ناو قه و مه که ی بۆ که شخه کردن و خۆنواندن، نه وانه ی که ناواتیان ژیا نی دونه یه، وتیان: خۆزگه ئیمهش وه کو قاپوون، سامان و ده سه لاتمان

هه‌بوايه، به‌پاستی خاوه‌نی به‌ختیکی گه‌وره‌یه! (به‌لام) ئه‌وانه‌ی که زانست و زانیاری
 راستیان پێبه‌خشراره (ده‌رباره‌ی هه‌لال و هه‌رام و نرخ‌ی دونیا ده‌زانن) وتیان: هاوار بۆ
 ئێوه، بۆ تێنا‌فکرن پاداشتی خوایی زۆر چاک‌تره بۆ ئه‌و که‌سه‌ی باوه‌پی دامه‌زراوی هه‌تانه
 کارو‌کرده‌وه‌ی چاک‌ی ئه‌نجام داوه، ئه‌و زانست و باوه‌پو‌کرده‌وه‌یه به‌که‌س نادریت، ته‌نها
 به‌خۆپاگه‌ری و ئارام‌گران نه‌بی‌ت. ئه‌وسا (که بینیمان قاپوون به‌ته‌واوی له‌سنوور
 ده‌رچوه) کوتوپ‌خۆی و مال و سامانیان برد به‌ناخی زه‌ویدا، هه‌یج ده‌سته‌و‌گرویه‌کی
 نه‌بوو فریای بکه‌ویت و له‌ده‌ست خه‌شم و قینی خوا ده‌ربازی بکات، بێگومان له‌و
 که‌سانه‌ش نه‌بوو که بتوانیت خۆی‌پزگاری ببیت.

(ابن الجوزي) ده‌لێت: وشه‌ی (بغی) (ده‌رچوون و سته‌م) له‌مه‌سه‌له‌ی قاپوون دا به‌م
 مانایانه‌هاتوه:

یه‌که‌م: له‌سنوور ده‌رچوونه‌که‌ی قاپوون له‌وه‌دا‌بوو که به‌پاره‌قه‌ناعه‌تی به‌ژنێک کرد
 (موسی) (عليه السلام) تۆمه‌تبار بکات به‌داوین‌پێسی، ئه‌ویش ئه‌وه‌ی کرد، (موسی)
 سویندی دا له‌سه‌ر ئه‌و بوه‌تانه، ئینجا هه‌والی ئه‌وه‌ی دا که له‌گه‌ڵ قاپووندا ئه‌و پلانه‌یان
 داناهه.

دووه‌م: له‌سنوور ده‌رچوونی به‌هۆی بێباوه‌پ‌بوونی‌وه‌ بوو به‌خوای‌گه‌وره، ئه‌مه
 وته‌ی (الضحاک) ه.

سێیه‌م: به‌خۆبه‌زل زانین، ئه‌مه‌وته‌ی (قتاده) یه.

چواره‌م: قاپوون جله‌که‌ی یه‌ك‌بست درێژ‌تر کردوه، ئه‌مه‌وته‌ی (عطاء الخراساني).
 پێنجه‌م: قاپوون خه‌زمه‌تکاری فیرعون بووه و سته‌می له‌ (بنی اسرائیل) کردوه،
 (الماوردي) گێڕایه‌تیه‌وه.

﴿ فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ ﴾ کاتێک که قاپوون فه‌رمانی کرد به‌و ئافه‌ره‌ته (موسی)
 تۆمه‌تبار بکات، (ابن عباس) ده‌لێت: خوای‌گه‌وره‌ پۆی کرد به‌ناخی زه‌ویدا.

﴿فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُوهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ واته : هيچ کومه ل و ده سته يه ک نه بوو
 پزگاری بکات له سزای خوا، ﴿وَمَا كَانَتْ مِنَ الْمُنتَصِرِينَ﴾ يه کيک بوو له وانه ي که پازی نه بوو
 به وه ي که خوی گه وره دايبه زاندووه .

تاوانی په نجاو یه ک

خو به گه وره زانین به رامبه ربه بی نه وایان و خزمه تکاران و ژیرده سته و ناژه لدا

خوای گه وره فهرمووی ته: ﴿وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي
الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ
السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا﴾ (النساء: ۳۶). واته: ( )
نه ی خه لکینه) ته نها خوا بپه رستن و هیچ جوړه شهربک و هاوه لیکي بۆ بریار مه دهن و
چاکه کار بن له گه ل دایک و باوکتان و خرمان و هه تیووان و هه ژاران و دراوسی و خزم و
دراوسی بیگانه و هاوه لی کارو سه فهورو پتیوارو ژیر ده سته کانتاندا، به رآستی خوا نه وانه ی
خوش ناویت که خو ده نویتن و فیزده کهن و فخرده فروشن به سهر خه لکیدا.

(الواحدی) ده لیت: له پافه ی نه م ده قه دا: ﴿وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا﴾ (معانی) ی
کورپی (جبل) ده لیت: (كنت رَدِّفَ النَّبِي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى حِمَارٍ يُقَالُ لَهُ عُفَيْرٌ
فَقَالَ يَا مُعَاذُ، هَلْ تَدْرِي حَقَّ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ وَمَا حَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ؟ قُلْتُ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ
أَعْلَمُ، قَالَ: فَإِنْ حَقَّ اللَّهُ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يُعْبُدُوهُ وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا، وَحَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ
أَنْ لَا يُعَذِّبَ مَنْ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا)^(۱). واته: له پشستی پیغه مبه ره وه ﷺ به سهر گویدریر که وه
بووم پیی ده و ترا (عُفَيْرٌ) فهرمووی: موعاز ده زانی مافی خوای گه وره چیه له سهر
به نده کانی؟ مافی به نده کانیش چیه له سهر خوای گه وره؟ وتم: خواو پیغه مبه ره که ی
باشتر ده یزانن، فهرمووی: له راستیدا مافی خوای گه وره له سهر به نده کانی وه نه وه یه که
بپه رستن و هیچ جوړه شهربک و هاوه لیکي بۆ په یدا نه کهن، مافی به نده کانیش له سهر
خوای گه وره نه وه یه که سزای نه و که سه نه دات که شهربک و هاوه لی بۆ په یدا ناکات.

^۱ - البخاري (۵۹۶۷)، ومسلم (۳۰).

له (عائشة) هوه ده لئیت: پیغه مبهری خوا فهرمووی: (ما زَالَ جَبْرِيلُ يُوصِيْنِي بِالْجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُورُّهُ)^(۱). واته: جبریل هیئده پارسپاردم که له گهل دراوسی چاک بم، تا وا گومانم برد که دراوسی میرات له دراوسیکهی ده بات.

له (أسامة) هوه ده لئیت: گویم لی بوو پیغه مبهری خوا دهیفرموو: (مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خِيَلَاءَ لَمْ يَنْظُرْ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ)^(۲). واته: ههرکه س جل و بهرگی شوپی و به سر زه ویدا له بهر فیزوله خوایی بوون بکشی، خوا له پوژی دوایدا سهیری ناکات.

(أبو مسعود) ده لئیت: به قامچی له کویله که م دها گویم له دهنگیک بوو له پشتمه وه وتی: بزانه (أبو مسعود) خوی گهره توانای له وه زیاتر که تولهی ئه و مندا له لی بکاته وه. وتی: وتم: ئیتر له ژیاندا نازاری هیچ کویله یه کم ناده م، له پیاویه تیکی تردا ده لی: له هه بیته پیغه مبهری خوا ﷺ قه مچی که له دهستم که وته خواره وه، له پیاویه تیکی تردا: وتم: ئه وه له بهر خوا نازادم کرد، وتی: به لام ئه گهر ئه وه نه که ی ناگر ده تسوتینیت^(۳).

له (ابن عمر) وه ده لئیت: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: (مَنْ ضَرَبَ غُلَامًا لَهُ حَدًّا لَمْ يَأْتِهِ أَوْ لَطْمُهُ فَإِنْ كَفَّارَتُهُ أَنْ يُعْتِقَهُ)^(۴). واته: ههرکه سیك دارکاری خزمه تکاره که ی بکات له سر تاوانیک که نه یکرد بیت یا مستیکی لیدا، قهره بووه که ی نازاد کردینه تی.

له (حکیم) ی کوپی (حزام) وه ده لئیت: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرموویه تی: (إِنَّ اللَّهَ يُعَذِّبُ الَّذِينَ يُعَذِّبُونَ فِي الدُّنْيَا)^(۵). واته: خوی گهره سزای ئه وکه سانه ده دهات که سزای خه لکی ده ده ن له دونیادا.

^۱ - البخاری (۵۹۶۷)، و مسلم (۳۰).

^۲ - البخاری (۶۰۱۴)، و مسلم (۲۶۲۴).

^۳ - مسلم (۱۶۵۹).

^۴ - مسلم (۱۶۵۷).

له (صه حیجی) بوخاری و موسلیمدا هاتووه پیغه مبهری خوا ﷺ فهرموویه تی: (من قَذَفَ مَمْلُوكُهُ بِالزَّنى يُقَامُ عَلَيْهِ الْحَدُّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ كَمَا قَالَ)^(۳). واته: ههركه سیك كۆیله كه ی تۆمه تبار بکات به زینا کردن نه ویش بی تاوان بیت له و تۆمه ته، له پوژی قیامه تدا دارکاری ده کریت ئیلا مه گر نه وه ی وتبیتی راست بیت. له فهرمووده یه کی تردا هاتووه: (لِلْمَمْلُوكِ طَعَامُهُ وَكِسْوَتُهُ وَلَا يُكَلَّفُ مِنَ الْعَمَلِ إِلَّا مَا يُطِيقُ)^(۴). واته: ده بیت خزمه تکار خواردن و جل و بهرگی باشی بۆ دابین بکریت، شتیک نه دریت به سه ریدا که له توانایدا نه بیت.

بەش

له گه وره ترین بی ریزی به رامبه ر به خزمه تکارو ژێرده سته جیا کردنه وه یه له نیتوان نه و مندا له کهیدا، یا نه و و برا کهیدا.

وه یه کیکى تر له و تاوانه گه ورا نه نه وه یه که خزمه تکارو ژێرده سته و نه و ناژه له ی له ژێرده سته دایه به برسیتی بیان نه یلته وه. پیغه مبهری خوا فهرموویه تی: (كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يَحْبِسَ عَمَّنْ يَمْلِكُ قُوَّتَهُ)^(۱). واته: به سه که سیك به تاوانبار دابنریت که رپگری بکات له وه ی له ژێرده سته دایه له خواردن و خواردنه وه.

وه یه کیکى تر له و تاوانه گه ورا نه نه وه یه که بدات له ناژه له که ی به لیدانیکی تووند یا زیندانی بکات و خواردن و خواردنه وه ی نه داتی یا باریک بخاته سه ر شانی که له توانایدا نه بیت، له راستیدا له ته فسیری نه م ده قه دا هاتووه: ﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمٌّ أَسْأَلُكُمْ﴾ (الأنعام: ۳۸). واته: هیچ زینده وهر و گیانه به ریک نیه به سه ر

^۲ - مسلم (۲۶۱۳).

^۳ - البخاری (۶۸۵۸)، و مسلم (۱۶۶۰).

^۴ - مسلم (۱۶۶۲).

^۱ - مسلم (۹۹۶).

زه ویدا بپوات و هیچ بالنده یه که به باله کانی بفریت و نه وانیش نوممهت و گه لیک نه بن وهک
 ئیوه. و ترا: هه مو گیانداره کان ده مینن له پوژی دوایدا، ئینجا له پیش چاوی خه لک
 دادگایی ده کریت له نیوانیاندا، هه تا مانی به رانیکی بی شاخ له به رانیکی شاخدار
 وهرده گیریت، هه تا توله ی تو سقالتیک به تو سقالتیک ده کریت وه، پاشان پییان ده وتریت بین
 به خول، له وکاته دا کافرو بی باوه ر ده لیت؛ خوزگه منیش خول ببوایه م^(۱).

نهمه یه کی که له و به لگانه ی که دادگایی له نیوان سهرجه م ناژه له کاندای ده کریت و به
 هه مان شیوهش له نیوان نه وه کانی ئاده مدا، هه تا نه گه ر که سیک به ناحق دارکاری
 ناژه له که ی بکات یان به برسیتی و تینویتی بی هیلتیه وه، یا باریک بخاته سهر پستی و له
 توانایدا نه بیت، نه وه له پوژی دوایدا توله ی لیده کریت وه به پیی نه و سته می که
 کردوویه تی له ناژه له که ی، له (صه حیجی) بوخاری و موسلیمدا هاتووه (عُذِّبَتْ امْرَأَةٌ فِي
 هَرِّو سَجْنَتِهَا حَتَّى مَاتَتْ فَدَخَلَتْ فِيهَا النَّارُ لَا هِيَ أَطْعَمَتْهَا وَلَا سَقَتْهَا إِذْ حَبَسَتْهَا وَلَا هِيَ
 تَرَكَتْهَا تَأْكُلُ مِنْ خَشَاشِ الْأَرْضِ)^(۲). واته: خودا نه و ژنه ده خاته دۆزه غ به هوی نه وه ی
 پشیل یه کی به ندکرد بیته وه ی خواردن و خواردنه وه ی پی بدات تا له برسا مرداربوو.

به هه مان شیوه له (صه حیجدا) هاتووه که پیغه مبه ری خوا ئافره تیکی به هه لواسراوی
 بینیه له دۆزه خدا و پشیل یه کیش چرنوکی ده دا به ناوچاوان و سنگیدا، سزای ده دا وهک
 چون نه وه دنیادا سزای نه وی ده دا به برسیتی وزیندانی کردن.

نهم فرموده یه گشتیه بۆ سهرجه م ناژه له کان، به هه مان شیوهش نه گه ر باریک
 بخاته سهر کولی و له توانایدا نه بی نه وه توله ی لیده کریت وه له پوژی دوایدا وهک چون له
 (صه حیجی) بوخاری و موسلیمدا هاتووه که له پاستیدا پیغه مبه ری خوا فرمودیه تی:
 (بَيْنَا رَجُلٌ يَسُوقُ بَقْرَةً إِذْ رَكِبَهَا فَضَرَبَهَا فَقَالَتْ إِنَّا لَمْ نُخْلَقْ لِهَذَا إِنَّمَا خُلِقْنَا لِلْحَرْثِ)^(۳). واته:

^۱ - مسلم (۲۵۸۲).

^۲ - البخاری (۳۳۱۸)، و مسلم (۲۲۴۲).

^۳ - البخاری (۷۴).

له کاتیکدا پیاویک مانگایه کی به پښگادا ده برد سواری بوو ئینجا لیتی دا، مانگا که وتی: بۆ نه مه دروست نه کراوین به لکو بۆ کتلان دروست کراوین.

نه مه نه و مانگایه به که خوای گه وره هینایه قسه کردن بۆ نه وه ی به رگری له خوی بکات له دونیادا، چونکه نه و بۆ نه وه دروست نه کراوه نازار بدریت وباریکی قورس بدریت به کولیدا، هر که سیک نه وه بکات یان دارکاری بکات نه وه له پۆزی دوایدا، به گویره ی نه وه تۆله ی لیده کریتته وه .

هر وه ها پیغه مبر ﷺ قه ده غه ی کردوه نازه ل زیندانی بکریت تا مردار ده بیته وه،^(۲) ته نانه ت نه گه ر نه و گیاندارانه ش بیته که شرع پښگی داوه به کوشتیان وه ک مارو مشک و دوویشک هر وه ها سه گی هار ده بیته به یه که م لیدان بکوژین و سزا نه درین چونکه پیغه مبر ﷺ فهرموویه تی: (فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ وَإِذَا دَبَحْتُمْ فَأَحْسِنُوا الدَّبْحَ وَلْيُحِدِّ أَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ فَلْيُرِحْ ذَبِيحَتَهُ)^(۱). واته: نه گه ر کوشستان به باشی بیکوژن وه نه گه ر سهرتان بری به باشی سهری بېرن با یه کیک له ئیوه چه قوکه ی تیز بکا و به بی نازاردانی به ئاسانی سهری بېری .

به هه مان شیوه نابی به ناگر بسوتینریت، چونکه له فهرمووده ی (صه حیددا) هاتوه که پیغه مبر ی خوا فهرموویه تی: (إِنِّي أَمَرْتُكُمْ أَنْ تُحْرِقُوا فُلَانًا وَفُلَانًا وَإِنَّ النَّارَ لَا يُعَذِّبُ بِهَا إِلَّا اللَّهَ فَإِنْ وَجَدْتُمُوهُمَا فَاقْتُلُوهُمَا)^(۱). واته: من فهرمانم پیکردن که فلان و فلانکه س به ناگر بسوتینن، له راستیدا ناگر که س ناتوانیت سزای پی بدات جگه له خوای گه وره نه بی، نه گه ر دۆزیانتان وه بیانکوژن.

^۲ - البخاري (۵۵۱۳)، ومسلم (۱۹۵۶).

^۱ - مسلم (۱۹۵۵).

^۱ - البخاري (۲۹۵۴).

به شیکی تر

باش نیه ئازهل به گالته بکوژیت، به هه مان شیوه باش نیه بالنده پاو بکریت له و کاته ی که کپ ده که ویت به سهر هیلکه دا یا بیچووی هه بیت، هه روه ها باش نیه ئازهل له به رچاری دایکه کهیدا سه ربی؟

به شیکی تر

دهرباره ی ئازادکردنی کۆیله

(ابو هريرة) ده لیت : پیغه مبه ری خوا ﷺ فه رمویه تی : (من أَعْتَقَ رَقَبَةً مُسْلِمَةً أَعْتَقَ اللَّهُ بِكُلِّ عَضْوٍ مِنْهُ عَضْوًا مِنَ النَّارِ حَتَّى فَرَجَهُ بِفَرَجِهِ)^(۱). واته : هه رکه سیک کۆیله یه ک ئازاد بکات خوای گه وره به هه ر نه ندایکی نه ندایکی نه و له ئاگر ده پاریزیت، ته نانه ت داوینیشی به داوینی ده پاریزیت له ئاگری دۆزه خ.

^۲ - البخاری (۶۷۱۵)، ومسلم (۱۵۰۹).

تاوانی په نجاو دوو

نازاردانی دراوسی

له (صه حیجی) بوخاری و موسلیمدا هاتووه پیغه مبه‌ری خوا ﷺ فهرموویه تی: (والله لَا يُؤْمِنُ وَالله لَا يُؤْمِنُ، وَالله لَا يُؤْمِنُ، قِيلَ: وَمَنْ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: الَّذِي لَا يَأْمَنُ جَارَهُ بَوَائِقِهِ)^(۱). واته: سویند به خوا نیمان و برپای نیه. (سی جار دوو باره‌ی کرده وه)، عه‌ریان کرد: کی نه‌ی پیغه مبه‌ری خوا؟ فهرمووی نه‌و که‌سه‌ی که دراوسی‌که‌ی له شه‌پو به‌درپه فتاریه‌کانی نه‌مین و بی‌خه‌م نیه.

پیاوړیک به پیغه مبه‌ری خوی وت: چی تاوانیک لای خوی گه‌وره زور گه‌وره‌یه؟ نه‌ویش فهرمووی: (أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ نِدَاءً وَهُوَ خَلَقَكَ)^(۱) له‌گه‌ل خوادا شتیک هاوتا بکه‌یت‌وه له په‌رستندا له‌گه‌ل نه‌وه‌دا خوی گه‌وره دروستی کردووی)). وتی: پاشان چی تر؟ فهرمووی: (وَأَنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ تَخَافُ أَنْ يَطْعَمَ مَعَكَ) مندا له‌که‌ت بکوژیت له‌ترسی نه‌وه‌ی نانت له‌گه‌ل بخوات ((وتی: پاشان چی تر؟ فهرمووی: (أَنْ تُزَانِيَ حَلِيلَةَ جَارِكَ) زینا له‌گه‌ل ئافره‌تی دراوسی‌که‌تا بکه‌یت)).

هه‌روه‌ها له فهرمووده‌یه‌کی تر‌دا هاتووه: (مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِ جَارَهُ)^(۲). واته: هه‌ر که‌س برپای به خواو پوژنی دوا‌یی هه‌یه با ئازاری دراوسی‌که‌ی نه‌دا.

^۱ - البخاري (۶۰۱۶).

^۱ - البخاري (۴۴۷۷)، ومسلم (۸۶).

^۲ - البخاري (۶۰۱۸)، ومسلم (۴۷).

پئويسته دراوسى تواناي نه وهى هه بى كه نازارى دراوسىكهى هه لىگريته، نه مهش به كيكه له و چاكانهى كه له گه ل دراوسيدا ده كريت.

(أبو هريرة) ده لیت: پیاویك هاته خزمه تی پیغه مبه ری خوا عليه السلام سكالای له دراوسىكهى ده كرد پئى فهرموو: ((برۆ نارام بگره))، برۆ جارى دووهم یا سییه م گه رایه وه خزمه تی ئینجا فهرمووی: ((برۆ كه لوپه لی ماله كه ت فپى بدهره سه رپىكاكه)) نه ویش نه مهى كرد، ههركه س تیپه ر ده بوو به لايدا پرسىارى لیده كرد برۆ حالت به م شیوه یه یه؟ نه ویش هه والى دراوسىكهى پیده دان كه له گه لى خراپه، نه وانیش به كه به یه كه نه فره تیان لى ده كرد و ده یان وت: دهك خوا واو واى لى بكات نزاى خراپیان لیده كرد، ئینجا دراوسىكهى هات برۆ لای وتی: براكه م بگه پیره وه ماله كه ی خۆت، هه رگیز نه وشته نابینیت نازارت بدات (۱).

تاوانی په نجاوسی

جنيو پيدان ونازاردانی موسلمانان.

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغْيٍ مَا أَكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَنًا وَإِثْمًا مُّبِينًا﴾ (الأحزاب: ۵۸). واته: نه وانه ش که نازاری پیاوان و نافرته تانی ئیماندار ده دهن بی نه وهی تاوانیکیان نه نجامداییت، نه وه به پراستی بوختان و گوناوه تاوانیکی ناشکرا ده گرنه نه ستو (بیگومان به سه ریانه وه ناچیت توله یان لی ده سه نریت).

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا يَسْخَر قَوْمٌ مِّن قَوْمٍ عَسَىٰ أَن يَكُونُوا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِّن نِّسَاءٍ عَسَىٰ أَن يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَرُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الِافْسَاقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَن لَّمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ (الحجرات: ۱۱). واته: نهی نه وانه ی باوه پتان هیناوه! هیچ که س و هیچ هوزنک گالته به که س و هوزیکی تر نه کات و زه لیلی نه کات، چونکه له وانه یه نه وان چاکتر بن له مان، ژنانیش با گالته به یه کتر نه کهن و یه کتر زه لیل نه کهن، چونکه له وانه یه نه مان له وان چاکتر بن ... سووکایه تی به خوتان مه کهن و یه کتری عه یبدار مه کهن (چونکه سووکایه تی به یه کتر سووکایه تیبه به خوتان) هه روه ها ناوو ناتوره ی ناشیرین بۆ یه کتر دامه تاشن، نای که چهند ناشیرینه ناوو ناتوره ی خراب له دوا ی باوه پهینان و موسلمان بوون، نه وکه سه ته و به ی نه کردبیت و په شیمان نه بوویته وه له گوناوه کانی، نا نه و جوړه که سانه هه رسته مکارن.

هه روه ها خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَب بَّعْضُكُم بَعْضًا﴾ (الحجرات: ۱۲). واته: سیخوپی مه کهن و له پاش مله باسی یه کتری و ناوی یه کتری به خراب مه بن.

پیغه مبه ری خوا ﷺ فرموویه تی: (إِنَّ شَرَّ النَّاسِ مَنْزِلَةً عِنْدَ اللَّهِ مَنْ تَرَكَهُ أَوْ وَدَّعَهُ النَّاسُ اتِّقَاءَ فُحْشِهِ)^(۱). واته: له راستیدا خراپترین کهس له لای خوا ی گوره نه وده په که خه لکی وازی لی بهینن یا به پتی کهن له بهر خراپه کاری و زمان پیسی .

هر وده ها ﷺ فرموویه تی: (الْمُسْلِمُ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ دَمُهُ وَمَالُهُ وَعِرْضُهُ)^(۲). واته: خوین و، مال و، ناموسی موسلمان له سهر موسلمان قه ده غیه .

وه له فرمووده په کی تر دا فرموویه تی: (الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْقِرُهُ التَّقْوَىٰ هَا هُنَا وَيُشِيرُ إِلَى صَدْرِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ بِحَسْبِ امْرِئٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ)^(۳). واته: موسلمان برای موسلماننه سته می لی نا کاو سهر شوپی نا کاو به که می نازانی، پاشان ناماژده ی بۆ سینگی کرد، سی جار فرمووی: ته قواو له خواترسان لیره دایه، مړو فچه ندی پیزی به رامبه ربراکه ی نه نجام بدات نه وده نده تاوانی ده گات .

هر وده ها له فرمووده ی (صه حیحد ا) هاتووه: (سَبَابُ الْمُسْلِمِ فُسُوقٌ وَقِتَالُهُ كُفْرٌ)^(۴). واته: جنیودان به موسلمان فاسق بوونه و کوشتنیشی بی باوه پ بوونه .

(ابو هریره) ده لیت: وتیان نه ی پیغه مبه ری خوا، فلان نافرته به شو و شو نویت ده کاو به پوژ به پوژو ده بی، کاری چاکه ده کاو به زمانی دراوسی که ی بازار ده دات، فرمووی: هیچ خیریک له و نافرته دانیه، نه وده له نه هلی دوزه خه^(۵) .

^۱ - البخاری (۵۶۰)، و مسلم (۲۵۹۱) .

^۲ - مسلم (۲۵۶۴) .

^۳ - البخاری (۲۴۴۲)، و ليس فيه (ولا يحقره .... إلى نهاية الحديث)، و مسلم (۲۵۶۴) .

^۴ - البخاری (۴۸)، و مسلم (۶۴) . و

^۵ - الجاکم فی المستدرک ۱/۱۶۶، و صححه ووافقه الذهبي .

پیغه مبه‌ری خوا ده‌فرمویت : (وَمَنْ دَعَا رَجُلًا بِالْكَفْرِ أَوْ قَالَ عَدُوَّ اللَّهِ وَلَيْسَ كَذَلِكَ إِلَّا حَارَّ عَلَيْهِ)^(۳). واته: هه‌رکه‌سی بانگی که‌سیک بکات به کافر یا بلّیت نه‌ی دوزمنی خوا نه‌و که‌سه‌ش به‌و شیوه نه‌بیّت، بیگومان ده‌گه‌پیتته‌وه بق‌خوی .

به‌ش

دهرباره‌ی ترساندن و تیکدان وه‌اندان له نیوان موسلماناندا بوشه‌ر و فیتنه‌وه هه‌روه‌ها له نیوان ناژه‌ل و گیاندارانیشدا

پیغه مبه‌ر ﷺ ده‌فرمویه‌تی: (إِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ آيَسَ أَنْ يَعْبُدَهُ الْمُصَلُّونَ فِي جَزِيرَةِ الْعَرَبِ وَلَكِنْ فِي التَّحْرِيشِ بَيْنَهُمْ)^(۴). واته: له پاستیدا شه‌یتان بی هیوا بووه له‌وه‌ی که‌ نویژخوینه‌کان له دورگی عه‌ره‌بیدا به‌ندایه‌تی بکه‌ن، ته‌نیا ده‌توانی له هاندانی شه‌پو فیتنه له نیوان په‌کتریدا.

هه‌رکه‌س هانی دوو که‌س بدات له نه‌وه‌کانی ئاده‌م، قسه‌ی خراپ له نیوانیاندا به‌یتی و بیات نه‌وه دوو زمانه‌و له حزبی شه‌یتانه‌و له خراپ‌ترینی مرؤفه‌کانه .

له‌فرموده‌ی (صه‌حیحا) هاتوه که پیغه مبه‌ر ﷺ ده‌فرمویه‌تی: (لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ نَمَامٌ)^(۱). واته: (دوو زمان) ناچیت به‌هه‌شته‌وه که‌سیک قسه به‌ینیت و قسه بیات.

وه (النمام): نه‌و که‌سه‌یه که قسه‌ی خراپ له نیوان خه‌لکیدا ده‌هیتی و ده‌بات بۆ نموونه لای که‌سیک ده‌لّیت: فلان که‌س ئاواو وئاوهای پیت وت یا نه‌وه‌و نه‌وه‌ی ده‌کرد.

^۳ - مسلم (۶۱) .

^۴ - مسلم (۲۸۱۲) .

^۱ - البخاری (۶۰۶)، و مسلم (۱۰۵) .

هاندانی ئاژهل و گیاندارو بالنده بو به شه پهنانیان له گهل به کتر چه پامه و قه ده غه به وه کو به شه پ دادانی که له شیر یان به ران یان سهگ یا هاوشیوهی نه مانه ، به پاستی نه م کرداران به پیغه مبهری خوا قه ده غه ی کردوه .

به شیگی تر

دهرباری هاندان بو چاکه کردن له نیوان خه لکیدا

خوای گه وده ده فه رمویت: ﴿لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّن نَّجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا﴾ (النساء: ۱۱۴). واته: له زۆریه ی چپه و سرتو و قسه نه ینیه کانیاندا هیچ خیرتک به دی ناکریت و تیایدا نیه، مه گه ر چپه ی نه و که سه ی که فرمان بدات به به خشینتک یان چاکه یه ک، یان پیکهستن و چاکسازی و ناشتبوونه وه یه کی نیوان خه لکی، جا نه وه ی (نه و شتوازه چاکه یه) نه نجام بدات و مه به سستی ته نها ده سته و تنی په زامه ندی خوا بیت، نه وه له ناینده دا پاداشتی زۆرو بی سنورو گه وده ی پیده به خشین.

له فه رمووده دا هاتوه: (ليس الكذابُ الذي يُصلحُ بينَ الناسِ فيَنمي خيْرًا أو يقول خيْرًا)^(۲). واته: درۆزن به و که سه ناوتریت که ناشته وایی نه کات و نیوانی خه لکی چاک نه کات، قسه کانی به شیوه یه ک نه کات که خیر بداته وه یا خود چاک نه لیت.

(أم کلثوم) - ره زای خوای لیبت - ده لیت: گویم لی نه بووه پیغه مبه ر ﷺ پیکه به هیچ شتیک بدات له وه ی که خه لکی ده یلین ئیلا له سی شتدا نه بی: له جه نگدا، له ناشته وایی له نیوان خه لکدا، قسه کردنی پیاو بو ژنه که ی، یا ژن بو پیاو که ی.

(سهل ای کوپی) (الساعدي) ده لیت: هه والّ درا به پیغه مبری خواﷺ که نه وه کانی
 (عمرو ای کوپی) (عوف)، شه پوناژاوه له نیتوانیاندا دروست بووه، پیغه مبری خواﷺ له
 گه ل کۆمه لیک له هاوه لانی ده رچوو بۆ نه وه ی ناسته وایی بخاته نیتوانیان نه وه^(۲).

---

^۲ — البخاري (۲۶۹۰).

تاوانی په نجاو چوار

نازاردانی به نده کانی خوی گه وړه و ده ستریزیکردنه سهریان

خوی گه وړه ده فهرمویت: ﴿وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدْ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا﴾ (الأحزاب: ۵۸). واته: نه وانه ش که نازاری پیاوani نیماندارو نافرته تانی نیماندار ده دهن بی نه و هی تاوانیکیان نه نجامدابیټ، نه وه به پراستی بوختان و گونا هو تاوانیکی ناشکرا ده گرنه نه ستو (بیگومان به سهریانه وه ناچیت و توله یان لی ده سینتریت).

خوی گه وړه ده فهرمویت: ﴿وَأَخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ (الشعراء: ۲۱۵). واته: بالی به زه یی و میهره بانی خوت نه وی بکه بو نه و نیماندارانه ی که شویت که وتوون. (أبو هريرة) ده لیت: پیغه مبه ری خوا فهرمووی: خوی گه وړه ده فهرمویت: (من عادی لی ولیاً فَقَدْ اَدْنَتْهُ بِالْحَرْبِ)^(۲). واته: هر که س دوژمنایه تی دوست و (ولی) به کی من بکات، نه وه جه نگ له درزی به رپا ده که م.

له پاستیدا (أبو سفیان) هات بو لای (سلمان) و (صهیب) و (بلال) له گه لا چنډ که سیکدا وتیان: شمشیری خوات وهرگرتووه له دوژمنی خوا و مافت پیی نه داوه، أبو بکر وتی: نایا چون نه وه ده لیتن به رانه ر گه وړه و پیغه وای قوریه یش؟ ئینجا هاته خزمه تی پیغه مبه ر ﷺ بوی گپړاوه، پیغه مبه ری خوا فهرمووی: (یا ابا بکر لعلک اغضبتهم لئن کنت اغضبتهم لقد اغضبت ربک). واته: نه ی (أبو بکر) له وه نه چی توپه یانت کردبی، نه گه رتو نه و انت توپه کردبی نه وه خوی گه وړه ت توپه کردووه. پاشان (أبو بکر) هات بو لایان وتی: نه ی براکانم و ابرازم توپه تانم کرد؟ وتیان: نه خیر، خوی گه وړه له توو له ئیمه ش خوش بیټ.

^۲ - البخاری (۶۰۲).

بەش

دەربارەى ئەم ئايەتەى كە خواى گەورە دەفەرموئەت: ﴿وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدْوَةِ وَالْعِشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ (الكهف: ۲۸). واتە: ئارام بگرەو خۆت پابگرە لە گەل ئەو كە سەندە دا كە خوا پەرستى دەكەن و يادى پەرورەدگاربان و یردى سەرزاريانە لە بەرە بەيان و دەمو ئیواراندا، مەبەستیانە و دەیانەوئەت كە ئەو زاتە لە خویان پازى بکەن، پوو لەوان وەرەمەگێرە و (پوومەكە دونیا پەرستان و دەوڵەمەندان) لە كاتێكدا تۆ زینەت و پازاوه یی ژيانى دونیات بوئەت.

ئەم ئايەتە دەربارەى هەژاران دابەزیو، هۆى دابەزینی ئەو یە كە: پێغەمبەر ﷺ یەكەم كەس كە باوهری پێى هینا هەژار بوو، بە هەمان شیو هەر پێغەمبەرێك كە نێردرا بێت یەكەم كەس هەژار باوهری پێى هیناوه، پێغەمبەرى خوا بەردەوام لە گەل هەژارانى نەتەو كەى خۆیدا دادەنیشەت، وەك (سلمان) و (صهیب) و (بلال) و (عمار) ی كۆپى (ياسر)، موشريك و بێپرستەكان و یستیان هەژارەكانى لى دووربەخەنەوه، چونكە دەیانزانى نیشانەى پێغەمبەرەن ئەو یە كە یەكەم شوئەكەوتەیان هەژارانە.

هەندى لە پیاو ماقوولانى موشريكەكان وتیان: ئەى (محمد) هەژارەكان لە خۆت دووربەخەوه، چونكە نەفسو ئارەزوومان پێگەمان نادات لە گەلێاندا دابنیشى، ئەگەر لە خۆت دووربان بەخەیتەوه ئەو پیاو ماقوولان بپوات پێى دەهینن، پاشان ئەم دەقە دابەزیه خوارهوه: ﴿وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدْوَةِ وَالْعِشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ﴾ (الأنعام: ۵۲). واتە: (ئەى محمد ئەى ئیماندار) نەكەیت ئەوانە دەربەكەیت (لە مزگەوت و كۆپى خواناسین) كە لە بەیانان و ئیواراندا لە پەرورەدگاربان دەپارێتەوه و (دەپەرستن) مەبەستیشیان تەنها رەزامەندى ئەوه.

كاتێك كە نا ئومید بوون لە دوورخستەنەوهى هەژارەكان وتیان: ئەگەر دووربان ناخەیتەوه پۆژێك بۆ ئێمە دیارى بكەو پۆژێكیش بۆ ئەوان، پاشان ئەم دەقە دابەزى: ﴿

وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ﴿٢٨﴾ (الكهف: ۲۸). واته: (نارام بگره و خوت پابگره له گه ل نه و که سانه دا که خواپه رستی ده که ن و یادی په روه ردگاریان ویردی سه رزاریانه له بهر به بیان و دهمه و نیواراندا، مه به ستیانو ده یانه ویت که نه و زاته له خویان پازی بکه ن، پوو له وان وهرمه گپړه تو زینه ت و پاراوه یی ژیا نی دنیات بویت .) سته میان لی مه که و به جیاواز ته ماشایان مه که و شوینی ناره زوومه ندانی دنیا مه که وه: ﴿وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَزَ مَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفِرْ﴾ (الكهف: ۲۹). واته: پییان بلئ: حق هر نه وه یه که له لایه ن په روه ردگارتانه وه بو تان په وانه کراوه، جا نه وه ی ده یه ویت با باوه پ بهینیت و نه وه ی ده یه ویت با کافرو بی باوه پ بیت. پاشان نمونه ی هه ژارو ده و له مهن دی هینا وه ته وه، وه ک ده فهرمویت: ﴿وَأَضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا رَجُلَيْنِ﴾ (الكهف: ۳۲). واته: نه ی محمد ﷺ نمونه یان بو بهینه روه به دو پیاو. ﴿وَأَضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ (الكهف: ۴۵). واته: نه ی محمد ﷺ نمونه یان بو بهینه روه ده رباره ی ژیا نی دنیا . به پاستی پیغه مبه ری خوا ﷺ پیزی ته واوی له هه ژاران ده گرت .

کاتیک پیغه مبه ری نیسلام ﷺ کوچی کرد بو مه دینه هه ژاره گان له گه لیدا کوچیان کرد، نه وان له سوچی مزگه و تیکدا ده مان وه بو یه ناو نران به هاوه لانی (الصفة)، نه م ناوه دراوه پال نه و کوچ کرد وه هه ژارانه هه تا زقر بوون .

نه وانه چیژی نیمان و باوه پیا ن وهرگرت که خوا ی گه وره خه لاتی کرد بوون، چونکه نه وان دلایان به هیچی تره وه نه به ستبوو له م دنیا یه دا، به لکو ده یان وت: ته نها تو ده په رستین و ملکه چی تو ده بین و سوژده بو تو ده بین و داوی پینمای ی هر له تو ده که ی و، ته نها پشت به تو ده به ستین و، به یادی تو دلخوش ده بین و، ته نها له بهر په زامه ندی تو کرده وه ی چاکه ده که ی ن، هه رگیز له ده رگای تو دوور ناکه وینه وه، له بهر نه وه یه پیگه یان بو خوش کراو خوا ی گه وره به پیغه مبه ره که ی فهرموو: ﴿وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ

يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْفَدَاقِ ﴿٥٢﴾ (الأنعام: ٥٢). مانای ئه وه یه: کۆمه لێک دوورمه خه ره وه که به شه و له مائی خوادا به پۆژیش له ده رگای خوادا ده پارێنه وه، خه لکێک دوورمه خه ره وه که مزگه وت په ناگه یانه و خوای گه وره مه به ستیانه، خواردنیان ته نها برسیتی و شه ونخوونیه، هه ژاری و نه داری دروشمیانه، شهرم و شکۆ به رنامه یانه ئه سپی سووربونیان له بهر ده رگای په روه ردگار یاندا به ستوه ته وه، پارانه وه و پووگه یان دوعایه، هه ژاری دوو جوړه: گشتی و تایبه تی، گشتی: بریتیه له و پیا به لدانیه ی که هه موو دروستکراوه کان له باوه پدارو بی باوه پ پێویستیان به خودا هه یه ئه مه ش مانای ئه و ده قه یه که خودای گه وره ده فهرمویت: ﴿يَأَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾ (فاطر: ١٥). واته: ئه ی خه لکینه ئیوه هه ژارو نه دارن و هه میشه موحتاجی خوان، (له هه موو کات و شوینی کدا و بۆ هه موو شتیک) هه ر ته نها خواجه بی نیاز هه وشایانی سوپاسه. وه تایبه تی: پیا به لدانیکه بۆ دۆست و خۆشه ویسته کانی خوا که ده ستیان هه لگرتووه له دونیا و دلایان لای نه ماوه ته نها سه رقا لیان کردووه به به ندایه تی و خۆشه ویستی خوای گه وره وه وه بیرکردنه وه له دروستکراوه کانی.

تاوانی په نجاو پینج دریژکردنی جل و بهرگ و شهروال به مهبهستی شانازی و له خوبایی بوون و لووت بهرزی

پیغه مبهری خوا ﷺ فرمویه تی: (مَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَفَّيْنِ مِنَ الْإِزَارِ فِي النَّارِ)^(۱).
 واته: هر بهرگی له بهر مړوځدا له دوو څو له پي دابه زی نه وه ده که وپته ناگری دوزخه وه.
 وه پیغه مبهري ﷺ فرمویه تی: (لَا يَنْظُرُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى مَنْ جَرَّ إِزَارَهُ بَطْرًا) ﷺ.
 واته: خوی گوره له پوڅی قیامه تدا ته ماشای که سیک ناکات دهرقاچه ی دریژ بیت به
 مهبهستی له خوبایی بوون.

له (أبو ذر) وه پیغه مبهري ﷺ فرمویه تی: (قَالَ ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: الْمُسْبِلُ، وَالْمَنَانُ، وَالْمُنْفِقُ سَلَعَتْهُ بِالْحَلْفِ الْكَاذِبِ).
 واته: سی که س خوی گوره له پوڅی دوايیدا نه قسه یان له گه لدا ده کات و نه پاکیان
 ده کاته وه و له پوڅی دوايیدا سزایه کی به نیشیان بۆ ده بیت: نه وکه سه ی که دهرقاچه کی
 دریژه، نه وکه سه ی که منه ت ده کات به سر خه لکیدا، نه وکه سه ی کالاکه ی دهروشیت
 به لام به سویندی درو).

پیغه مبهري خوا ﷺ فرمویه تی: (بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي فِي حُلَّةٍ تُعْجِبُهُ نَفْسُهُ مُرَجِّلٌ جُمَّتُهُ إِذْ خَسَفَ اللَّهُ بِهِ فَهُوَ يَتَجَلَّجَلُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ) ﷺ. واته: له کاتیکدا پیاوړیک به پیکه دا
 دهرپوشت جلیکی دریژی له بهر دا بوو، شانازی به خو په وه ده کرد و ملی به رز کرد بوو، خوی
 گوره بردی به ناخی زه ویدا هه تا پوڅی دوايی.

ئهو فهرموودهيه گشتيه دهريارهه له پيكردني شه پوال و جل و بهرگ و جوبه و هاوشيوه كانى.

كاتيك كه فهرمووى: (من جَرَّ ثَوْبَهُ خِيَلَاءَ لَمْ يَنْظُرْ اللهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ) واته: ههركهس جل و بهرگى شوڤي و بهسهر زهويدا له بهر فيزو له خوڤايى بوون بكشى، خوا له پوڤى دوايدا سهيرى ناكات. ليڤه دا (أبو بكر) وتى: ئهه پيغه مبهري خوا ﷺ من لايهكى دشدشه كه م شوڤ ده بيته وه، مه گه ره ميهشه ناگام لى بى؟ پيغه مبهري ﷺ فهرمووى: (إِنَّكَ لَسْتَ تَصْنَعُ ذَلِكَ خِيَلَاءَ). واته: تو له بهر فيزو خوڤه زل زانين ئه وه ناكه يت^(۲).

^۲ - البخاري (۶۰۱۴)، ومسلم (۲۶۲۴).

تاوانی په نجاو شه ش

پوشینی ئاوریشم و ئالتوون بۆ پیاوان

پېغه مېر ﷺ فرموویه تی: (لَا يُلْبَسُ الْحَرِيرُ فِي الدُّنْيَا إِلَّا لِمَنْ يُلْبَسُ مِنْهُ شَيْءٌ فِي الْآخِرَةِ)^(۱). واته: ههركهس ئاوریشم له دنیا دا بپوشیت ئه و له قیامه تدا نابپوشیت،

له (حذیفه ی کوی) (یمان) هوه ده لیت: پېغه مېر ﷺ قه ده غه ی کردوه له ده فری زیو زیو دا ئاو بخۆنه وه، یا خۆراك بخۆین. ههروه ها له بهرکردنی جلوه رگی ئاوریشم و دیباچی لی قه غه کردوین، ههروه ها دانیشتنی له سه ر ئه و شتانه لی قه ده غه کردوین^(۲)

ههركه سی بلی ئاوریشم هه لاله کافر ده بیست، ته نیا بۆ نه خوشتی خروشت و گرویه تی پێ پیدراوه، ههروه ها بۆجه نگاوه ری موسلمان له کاتی شه ردا.

به لام له بهرکردنی ئاوریشم بۆ جوانی له پیاوان قه ده غه یه به کۆ دهنگی زانا یان. وه به هه مان شیوه ئه گه ر ئه و جل و بهرگه زۆری ئاوریشم بوو ئه وه حه رامه، به هه مان شیوه پوشینی ئالتوون بۆ پیاوان حه رامه، ئه گه ر ئه نگوستیله بی یا قایش یان ده سکی شمشیر. پېغه مېری خوا ﷺ له دهستی پیاویکدا ئه نگوستیله یه کی ئالتوونی بینی له دهستی داکه ندو فرمووی: (يَعْمَدُ أَحَدُكُمْ إِلَى جَمْرَةٍ مِنْ نَارٍ فَيَجْعَلُهَا فِي يَدِهِ)^(۳). واته: كه سیك له ئیوه به ئه نقه ست په نا ده یا بۆ خه لوزیکی ئاگری ئینجا ده یكاته دهستی.

زانا یان راو بۆچوونی جیاوازیان هه یه ده رباره ی پوشینی ئاوریشم و ئالتوون بۆ منداڵ (کوپ)، هه ندیکیان پێگه یان پێ داوه و هه ندیکێ تر پێگه ی پێ نه داوه.

^۱ - البخاری (۸۵۳۲)، و مسلم (۲۰۶۹).

^۲ - البخاری (۸۵۳۷).

^۳ - مسلم (۲۰۹۰).

تاوانی په نجاو جهوت

یاخیبوونی کویله

پینغه مبه ری خواجۀ رحمۃ اللہ علیہ فرمویه تی: (إِذَا أَبَقَ الْعَبْدُ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ)^(۱). واته: نه گهر کویله یه ک یاخی ببی نویژی لی وهرنا گبریت.

هه روه هاپینغه مبه ر رحمۃ اللہ علیہ فرمویه تی: (أَيُّمَا عَبْدٍ أَبَقَ فَقَدْ بَرَّئْتُ مِنْهُ الذِّمَّةُ)^(۲). واته: هه کویله یه ک یاخی ببی نه وه هیچ زه مانه تیکی بونی.

له (فضالة) کوی (عبید) هه به (مرفوع) ی هاتوه: (لَا تَسْأَلُ عَنْهُمْ رَجُلٌ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ وَعَصَى أَمَامَهُ وَمَاتَ عَاصِيًا وَأَمَةً أَوْ عَبْدٌ أَبَقَ فَمَاتَ وَامْرَأَةٌ غَابَ عَنْهَا زَوْجُهَا قَدْ كَفَاهَا مُؤَنَّةُ الدُّنْيَا فَتَبَرَّجَتْ بَعْدَهُ)^(۳). واته: سی کهس پرسپاریان لی ناکریت: که سیک له کومه لی موسلمانان جیا بیت هه وسه ریچی پیشه واکه ی بکات و به وسه ریچی ش کچی دوا ی بکات، وه کویله یه کی یاخی بوو و ثافره تیک پیاوه که ی دیار نه بی یا له سه فهر بیت و پیداو یستیه کانی بوی به جیهیشتبی ئینجا نه و خوی جوان بکات یا خوی برازینیت هه.

^۱ — مسلم (۷۰).

^۲ — مسلم (۶۹).

^۳ — مسند أحمد بن حنبل ج ۶/ص ۱۹، والحاكم ۱/۱۱۹، وإسناده حسن كما في المسند.

تاوانی په نجاو هه شت

سهربرین له پیناوغه ییری خوی گهورمدا

خوی گهوره ده فهرمویت: ﴿وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذَكِّرْ اللَّهُ عَلَيْهِ﴾ (الأنعام: ۱۲۱).
واته: له و ناژه له سهربرپاوانه ش مه خون که له کاتی سهربرپیناندا ناوی خوی له سهر
نه براوه، ثین عه باس ده لی: مه به ست له م نایه ته، مرداره وه بوو خنکینراو.

﴿وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ﴾ (الأنعام: ۱۲۱). واته: به راستی نه وه لادان و گوناوه: ﴿وَإِنَّ
الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَيْكَ أَوْلِيَاءَهُمْ لِيُجَدِّلُواكَ﴾ (الأنعام: ۱۲۱). واته: دلنیا بن که شهیتانه کان شت ده خنه دلی لایه نگره کانیا نه وه تا موجدده له تان
له گهل بکن (بهرگری له به تالیا بن بکن) جا نه گهر نثوه فهرمانبه رداری نه و هاوه لگه رو
شهیتانانه بن، نه وه بیگومان مانای وایه نثوه ش موشریک و هاوه لگه رن (موشریک).

(الزجاج) ده لیت: نه م نایه ته به لگه به له سهر نه وه ی که هر موسلمانیک شتیک حهرام
بکات که خوی گهوره حه لالی کردوه، یان شتیک حه لال بکات که خوی گهوره حهرامی
کردوه نه وه موشریکه.

نه گهر بوتريت: چون سهربرپاوی موسلمان حه لاله که ناوی خوی گهوره ی تییدا
نه هینابیت، نایه ته که یش وه ک ده قیکه له سهر نه وه ؟

ده لیم: موفه سیرین و پافه زانانی قورثان نایه تی: ﴿وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذَكِّرْ اللَّهُ عَلَيْهِ﴾
عليه به مرداره وه بوو پافه یان کردوه، وه هیچ زانایه ک له سهر نه وه پافه ی نه کردوه که
موسلمان له کاتی ناژه له و بالنده سهربرپیندا ناوی خوی گهوره ی نه هینیت، له
ده قه که شدا به لگه ی زور هیه که مه به ستی مرداره وه بوو بووه.

له وانه ده قی: ﴿وَإِنَّهُ لَفَسِقٌ﴾. تاوانبار نابیت که سیک که له گوشتی نازده لی سهربرپاوی
موسلمانیک بخوات که ناوی خوی له سهر نه هیناوه.

وه هه روه ها ده قی: ﴿وَإِنَّ الشَّيْطَانَ إِلَىٰ أُولِيَآيِهِمْ لِيُجْدِلُوهُمْ﴾. پیردها مه به ست له
مرداره وه بووه به یه که دهنگی پافه زانان نه که له سهربرپاوی موسلمانان که ناوی خوی
گه وره ی له سهر نه هاتبی.

هه روه ها ده قی: ﴿وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ﴾. شیرک له چه لال کردنی مرداره وه بووه
نه که چه لال کردنی سهربرپاوی که ناوی خوی له سهر نه هینرا بیت.

له (عائشة) په زای خودای لی بیت ده لیت: خه لکیک وتیان نه ی پیغه مبه ری خواصه،
خه لکانیک گوشتمان بو ده هینن نازانین نایا ناوی خوی له سهر هینراوه یان نا؟ پیغه مبه ری
خواصه فه رموی؛ نیه ناوی خوی له سهر بهینن و بیخون^(۱).

^۱ - البخاری (۲۰۵۷).

تاوانی په نجاو نو

د مېرې کي که سيک به ناو جگه له باوکی خويه وه بانگ بکړيت وخوي بزانيت

پيغه مېرې ﷺ نه رمويه تې: (من ادعى إلى غير أبيه وهو يعلم فالحجّة عليه حرام)^(۱).
واته: نه وهی خوی به کړی غه یری باوکی بناسینی، له کاتیکدا بزانت وانییه، نه وه
به هشت له سهری قه ده غه یه.

له (أبو هريرة) وه پيغه مېرې ﷺ نه رمويه تې: (لَا تَرْغَبُوا عَنْ آبَائِكُمْ فَمَنْ رَغِبَ عَنْ أَبِيهِ
فَهُوَ كُفْرٌ)^(۲). واته: پشت مه که نه باو پیرانتان، چونکه هر که س پشت ه لکات له باوکی و
حاشای لی بکات، به وه کافر ده بیت.

پيغه مېرې نازدار ﷺ نه رمويه تې: (وَمَنْ ادّعى إلى غير أبيه أو انتمى إلى غير موالیه
فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ)^(۳). واته: نه وهی خوی به کړی غه یری باوکی
بناسینی، یا خوی بداته پال جگه له هوزه کهی خوی، نه وه نه فرینی خواو فریشته کان و
مه موخه لکی لی بیت.

مه روه ها پيغه مېرې ﷺ نه رمويه تې: (الْمَدِينَةُ حَرَامٌ مَا بَيْنَ عَائِرٍ إِلَى كَذَا فَمَنْ أَخَذَ
حَدًّا أَوْ أَوَى مُحَدِّثًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ لَا يُقْبَلُ مِنْهُ عَدْلٌ وَلَا صَرْفٌ
وَذِمَّةُ الْمُسْلِمِينَ وَاحِدَةٌ يَسْعَى بِهَا أَذْنَاهُمْ فَمَنْ أَخْفَرَ مُسْلِمًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ
أَجْمَعِينَ لَا يُقْبَلُ مِنْهُ صَرْفٌ وَلَا عَدْلٌ وَمَنْ وَالِيَ قَوْمًا بِغَيْرِ إِذْنٍ مَوَالِيهِ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ

^۱ - البخاري (۱۷۶۶).

^۲ - البخاري (۱۷۶۷).

^۳ - مسلم (۱۲۷۰).

وَالْمَلَأْنِكَ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ لَا يُقْبَلُ مِنْهُ صَرْفٌ وَلَا عَدْلٌ^۴). واته: مه دینه حه رام و قه ده غه به له فلان شوینه وه بۆ فلان شوین، هه رکه سێک خراپه کاریه کی تیدا بکات یان په نای خراپه کاری تیدا بدات، نه وه نه فرینی خواو فریشته کان و هه موو خه لکی لی بیت خوا هیچ په رستش و عیباده تیکی نه فهرزو نه سووننه تی لی وهرناگریت .

هه روه ها فهرموویه تی: نه ستۆی موسلمانان هه مووی وه کویه که (واتا موسلمانان به بی جیاوازی هه ریه که یان نه توانی په نای که سی بیگانه بدات با بی باوه پیش بیت که سیکیش که موسلمانیک په نای دا نیت نابیته که س ده ستریزی بکاته سه ر) هه رکه سیکیش موسلمانیک پوویه پووی مه ترسی بکاته وه وغه دری لی بکات و به لینی خوی له که لدا نه باته سه ر نه وه نه فرینی خواو فریشته کان و هه موو خه لکی لی بیت، نه په رستن و نه عیباده تی فهرزو سووننه تی لی وهرناگریت. هه رکه سیکیش خوی بداته پال هوزیک جگه له هوزه که ی خوی وه پشتیوانیان لی بکات نه وه نه فرینی خواو فریشته کان و هه موو خه لکی لی بیت، خوا هیچ په رستش و عیباده تیکی لی وهرناگریت نه فهرزو نه سووننه ت.

^۴ - البخاری (۳۱۷۹).

تاوانی شه ست

دهمه قری و مشت و مړوو د ژایه تی کردن

خوای گوره دهغه رمویت: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيُشْهَدُ اللَّهُ عَلَى مَا فِي قَلْبِهِ. وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ﴾ (٢٠٤) وَإِذَا تَوَلَّى سَعَى فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ﴾ (البقرة: ٢٠٤، ٢٠٥). واته: هندی که س قسه و گوفتارو و دهم پاراوییان له باره ی ژبانی نه م دنیا یه وه سرسامت دهکات، خوایش به شایهت دهگریت و ده لیت: دل و زمانم یه کسانن، له کاتیکدا نه و سر سه خترین که سه له هه موو جوړه دوژمنایه تیه کدا. هه رکاتیک نه و جوړه که سه پشته هه لکړدو ده سه لاتی په یدا کرد، هه ول و کوشش ده دات له زه ویدا تا ناشوب به رپا بکات و خراپه برپوینیت و کشتوکال له ناو بیات و پاکتاوکردنی په گه زی نه نجام بدات، بیگومان خوافه سادو خراپه و تاوانی خوش ناویت.

نیمای غه زالی ده رباره ی مانای (المراء) ده لیت: تانه دانه له قسه ی که سی به رامبه ر به ده رهنانی خه وش و نه نگیه که له قسه کانیدا، به بی نه وه ی هیچ مه به سستیکی هه بیت جگه له وه نه بی که که سی به رامبه ری پی که م بکاته وه.

وه (الجدال): ده سته واژه یه که بق فرمانیک په یوه ندی هه یه به ده رخنسني راو بوچوونه وه.

وه (الخصومة): سووربوون و پیداگرتنه له قسه یه کدا مه به ست پتی به ده ست هینانی مالیکه یا مافیکی په و، نه وه ش جاریک به سه رته ده ست پیده کات، یا په خنه گرتن و به هانه هینانه وه.

ئیمامی (النووی) ده لیت: بزانه هندی جار (الجدال) حق و پاسته و، هندی جار به تال و ناپاسته.

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَأُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَإِلَهُنَا وَإِلَهُكُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ﴾ (العنکبوت: ۶۱). واته: گفتوگو (مجادله) مه کن له گه ل خاوه نی کتیبه ئاسمانیه کاندا مه گه ر به جوانترین شیوه نه بیت، جگه له وانه یان که سته میان کردووه (ئوه په فترتان له به رامبه ریا نه وه ده بیت جیاواز بیت) پیشیان بلین: ئیمه باوه پیمان هیناوه به وهی بو ئیمه و ئیوه دابه زینراوه، خوای ئیمه و خوای ئیوه ته نها به کیکه، ئیمه فهرمانبهرداری نه وزاته یان. خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾ (النحل: ۱۲۵). واته: (ئهی پیغه مبه ر ﷺ) (ئهی ئیماندار گفتوگو و موجد له به جوانترین شیوه بکه) (له گه ل هندی کی تردا به تایبته خاوه ن کتیبه کان).

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿مَا يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللَّهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَا يَغْزُوكَ تَقَالُيْمُ فِي الْكِتَابِ﴾ (غافر: ۴). واته: هیچ کهس له به رامبه ری ثایهت و فهرمانه کانی خواوه موجد له و ده مه ده می ناکات، جگه له وانه ی که بی پړواو خوا نه ناس بوون، ئهی پیغه مبه ر ﷺ که واته ده سولات و سه رمایه و فریوت نه دات.

پاشان ده لیت: ئه گه ر مشتووم (الجدال) بو وه ستان له سه ر حق و پاستی بیت، ئه وه کاریکی باش و په سه نده، وه ئه گه ر بو پښتو له ده رځستنی پاستی یا به بی زانست ئه وه سه رزه نشت کراوه، که واته له سه ر ئه م تیرو ته سه لیه ثایه ته کان که هاتوون جاریک به سه رزه نشت کردن، جاریکی تر به ئاسایی و به بی سه رزه نشت کردنی.

هه روه ها ده چپته ناو سه رزه نشت کردنه وه ئه گه ر که سیك داوای مافی خوای بکات، له پښتو دری کردن و نازاردان و سه رزه نشت کردنی که سی به رامبه ر به شیوه یه کی نا ته ندروست.

به هه مان شیوه ئازاردانی نه یار به به کارهیتانی وتهی زیرو ناشیرین وقیزهون.

به هه مان شیوه له کاتی مشتومر کردندا به کارهیتانی سه رکیشی و یاخی بوون بۆ ناچارکردنی نه یار نه مهش سه رزه نشت کراوه.

به لام ستهم لیكراو نه گهر مشتومری کرد له پینگه یه کی شه رعی و به بی وتهی زیرو سووریوون و ئازاردان و ..... هتد، و مافی خۆی به ده ست هیتا، نه وه حه رام نیه، به لام و اباشتره تا نه توانیت خۆی به دوور بگریت له مشتومری نه گهر پینگه یه کی باشتری به دی کرد، چونکه پاراستنی زمان نه رکه و واجبه له به رام به ر نه یاردا ته نانه ت نه گهر به میان په ویش بیت!.

عاجز بوون و توپه یی وای لی دیت بق و قینه دروست بیت، هه ردوولا حه ز به ئازاردان و ناخۆشی نه ویتر ده کات

جا که مترینی پاشماوهی مشتومر و له دل ده کات که له کاتی نوێژ کردنیشدا بیر له ده رنه نجامی نه و کاره بکاته وه، بۆیه ناتوانیت به رده وام بیت له سه ر نه و دوخه چونکه نه یاریکردن خراپترین پێبازه، به هه مان شیوه مشتومری کردن و ده مه قالی، بۆیه پێویسته له سه ر مڕۆڤ ده رگای مشتومر دابخات به سه ر خۆید، مه گهر بۆ پێویستی به کی زۆر گرنگ نه بیت.

بەش

له کاتی قسه کردندا باش نیه زۆر له خۆکردن به به کارهیتانی وشه ی بریق باق و ده م پانه وه کردن و پرسته ی په وان بیژی و زمان سوپدان، وه ک چۆن هه ندی له په وان بیژان کردوویانه به پیشه، نه مانه هه مووی سه رزه نشت کراوه، به لکو و پێویسته له کاتی قسه کردندا مڕۆڤ به خاکی بدویت و وشه یه ک به کار بهیتیت که پوون و په وان بیت تا هه موو چین و توێژیک لی تی بگه ن.

پینگه مبه ری خواجه علیه السلام فرموده تی: (إِنَّ اللَّهَ يَنْفَعُ الْبَلِغَ مِنَ الرِّجَالِ الَّذِي يَتَخَلَّلُ
بِلِسَانِهِ كَمَا تَتَخَلَّلُ الْبَقَرَةُ)^(۱). واته: به پاستی خوی گوره پقی له و په وان بیژانه یه له
پیاوان که له کاتی قسه کردندا زمانی با دهدات وهك چۆن مانگا زمانی با دهدات.

بزانه باش قسه کردن و ده رخستنی پینه کان به جوانی بۆ وتار بیژ و بانگ خواز ناچیته
چوار چپوهی سهرزه نشت کردندوه نه گه رپوچوون و سهرنج پاکیشی تیدا نه بیت، مه گه ر
بۆ نه وه نه بی ته نها مه به سستی پاکیشانی سهرنجی خه لك بی بۆ لای خوی گوره،
به خوشبه ختیبه وه له مه دا شوینه واریکی باش به دی ده کریت.

^۱ - الترمذي (۳۲۵۳)، وصححه الشيخ الألباني .

تاوانی شه‌ست ویه‌ک

رېځگرۍ کړدن له ناوې زیاده

خوای‌گه‌وره ده‌فهرمویت: ﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْحَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ﴾ (الملك: ۳۰).
 واته: پټیان بلې: هه‌والم بده‌نې باشه نه‌گه‌ر ناوه‌که‌تان پوچوو، کي ده‌توانیت ناوی
 سازگاروپه‌وانتان بؤ‌به‌ده‌ست به‌یتیت؟! (جگه‌له‌خوای‌میهره‌بان).

پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌رموویه‌تی: (لَا يُنْعَمُ فَضْلُ الْمَاءِ لِيُنْعَمَ بِهِ فَضْلُ الْكَلَالِ)^(۱). واته: ناوی
 زیاده نابیت له‌که‌س قه‌ده‌غه بکړیت، نه‌بادا به‌وبیانووه‌وه له‌له‌وه‌رگاش قه‌ده‌غه بکړیت.

پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌رموویه‌تی: (ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ: رَجُلٌ
 حَلَفَ عَلَى سَلْعَةٍ لَقَدْ أُعْطِيَ بِهَا أَكْثَرَ مِمَّا أُعْطِيَ وَهُوَ كَاذِبٌ، وَرَجُلٌ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ كَاذِبَةٍ
 بَعْدَ الْعَصْرِ لِيَقْطَعَ بِهَا مَالَ رَجُلٍ مُسْلِمٍ، وَرَجُلٌ مَنَعَ فَضْلَ مَاءٍ فَيَقُولُ اللَّهُ الْيَوْمَ أَمْنَعَكَ
 فَضْلِي كَمَا مَنَعْتَ فَضْلَ مَا لَمْ تَعْمَلْ بِدَاكِ)^(۲). واته: سی‌که‌س هه‌ن خوا له‌پوژۍ قیامه‌تدا
 قسه‌یان له‌گه‌ل ناکات و به‌چاوی (په‌حمه‌ت) ته‌ماشایان ناکات. پیاوړیک سویتند بخوات
 له‌سه‌ر کوتال و شمه‌کیک که‌گوايه زیاتری پیداوه‌له‌ونرخه‌ی که‌کړپار ده‌یداتی به‌درووه،
 پیاوړیکیش پاش‌عه‌سر سویتندیکی درؤ بخوات بؤ‌نه‌وه‌ی مالی پیاوړیکی موسلمانۍ پی‌داگیر
 بکات. پیاوړیکیش ناوړیکی زیاد له‌پټویستی خوۍ هه‌بیت و له‌خه‌لکی بکړیته‌وه. (له‌پوژۍ
 دوايیدا) خوا ده‌فهرموۍ پټی: منیش نه‌مړؤ خیرو به‌خششی خوټ لی‌ده‌گرته‌وه وه‌ک
 چؤن تو (له‌دونیا‌دا) نه‌و زیاده‌یه‌ت له‌خه‌لکی ده‌گرته‌وه که‌له‌بنه‌په‌تدا خوټ به‌دیت
 نه‌هیتابوو.

^۱ - البخاري (۶۹۶۲)، ومسلم (۱۰۶۶).

^۲ - البخاري (۲۳۵۸)، ومسلم (۱۰۸).

تاوانی شهست و دوو

ته رازوو بازی و کهم کردن له پیوانه و هاوشیوهی نه وانه

خوای گه وره ده فره رمویت: ﴿وَبَلِّغْ لِلْمُطَفِّينَ ۝۱﴾ الَّذِينَ إِذَا أَكَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ﴿۲﴾ وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ﴿۳﴾ أَلَا يَظُنُّ أُولَٰئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ ﴿۴﴾ (المطففين: ۱، ۴). واته: هاوارو ناھو ناله بۆ ته رازوبازده کان، بۆ نه وانه ی که له کیشان و پیواندا له کپین و فروشتندا ته رازوبازی و فیل ده که ن (یان له هه لسه نگاندنی خه لکیدا راست نالین). نه وانه ی کاتیک شت له خه لکی ده کپن به ته وای، به زیاده وه لییان و ده ده گرن. به لام کاتیک شتیان بۆ ده پیون یان ده کیشن لئی ده دزنه وه که میان ده ده نی و فیل لیده که ن. نایه نه وانه گومان نابهن که به راستی زیندوو ده کریته وه (تا سه ره نه نجامی خیانه ت و فیل یان و ده ریگرن).

(السدي) ده لیت: پیغه مبه ری خوا کاتیک که هاته مه دینه پیاویکی لی بوو پیی ده و ترا : (أبو جهينة) دوو پیوانه ی هه بوو کیشانه ی به یه کیکیان ده کرد و به وی تریان زه ره ری ده دا له خه لک خوای گه وره نه م نایه ته ی داگرته خواره وه ﴿أَلَا يَظُنُّ أُولَٰئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ ۝۱﴾.

(الزجاج) ده لیت: واته: نه گه ر بزانی زیندوو ده کریته وه هه رگیز فیل نا که ن له کیشانه و پیوانه دا. ﴿لَيَوْمٍ عَظِيمٍ﴾ بۆ بۆی دوا یی، ﴿يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ﴾ له گۆره کانیا ندا ﴿لِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ (المطففين: ۴-۶). له فره مان ی خوای گه وره و پاداشتی و لیپرسینه وه ی، هه موویان بۆ یه کلا کردنه وه ی که یسه کانیا ن له خزمه تی خوای گه وره دا ده وه ستن.

(المطفف): ئەكەسەيە كە لە كيشانە و پێوانە دا دادپەرورەری ناكات و لێی كەم دەكات، هەر لە بەر ئەوەیە بەو شیوە ناو نراوە چونكە دزی دەكات تەنانهت كەمیش بێت، ئەوەش جۆریكى ترە لە دزی و خیانەت و خواردنی مالى حەرام و قەدەغەكراو.

پاشان خوای گەورە پەیمانی داوە بەو كەسەى كە ئەو كارە ئەنجام دەدات بە سزایەكى قورس و بەئێش، یا بە شیویكى دۆزەخ ئەگەر هەموو كۆتوێكانى دونیا بترازیتە ناویەو، بەهۆی گەرمییەو دەتوێتەو.

(نافع) دەلێت: (ابن عمر) كاتێك كە بەلای فرۆشیاریكدا تێدەپەڕی دەیفەرموو: لە خوا بترسە و دادپەرور بە لە پێوانە و كيشانە دا، چونكە تەرازوو بازان دەووستێنرێن، هەتا ئارەق تا گۆیچكەیان دادەپۆشی، بەهەمان شیوە ئەو بازرگانەى كە لە كاتى فرۆشتندا دەستى توند دەگرێت و لەكاتى كڕیندا شل دەگرێت.

هەندى لە زانایانى پیشین وتویانە: وای بۆ ئەو كەسەى كە شتێك دەكڕێت و بە ناتەواوى دیفرۆشێت، قورپەسەر ئەو كەسەى دۆزەخ دەكڕێت بە دەنكە گەنمێك كاتێك زیادهى لەسەر وەر دەگرێت.

تاوانی شه ست و سی

بی باک بوون له سزاو تووره یی خوی گه وره

خوی گه وره ده فهرمویت: ﴿حَتَّىٰ إِذَا فُوحًا يَمَآ أَوْتُوا لَمَذَتْهُمُ بُعْتَةُ﴾ (الأنعام: ۴۴). واته: هه تا کاتیک که دلخوش و شادمان بوون به وهی که پییان درا، نیت له ناکاو گرتمان و هه موویانمان سه رگه ردان وریسو اکرد.

پیغه مبر علیه السلام فهرمویت: (وَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ حَتَّىٰ مَا يَكُونُ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ إِلَّا ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ عَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَيَدْخُلُهَا)^(۱). واته: له راستیدا که سی واتان هه یه به لای خه لکه وه وایه که کرداری خه لکی دوزه خ ده کات، هه تا نیوانی نه وو دوزه خ ته نها که زیکی ده مینیت، نینجا کتیه که ی پیش ده که ویت و کرداری خه لکی به هه شت ده کات و ده چیت به هه شته وه.

وه پیغه مبر علیه السلام فهرمویت: (إِنَّ الْعَبْدَ لَيَعْمَلُ عَمَلِ أَهْلِ النَّارِ وَإِنَّهُ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَيَعْمَلُ عَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَإِنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ الْأَعْمَالُ بِالْخَوَاتِيمِ)^(۲). واته: له راستیدا که سی واتان هه یه به لای خه لکه وه وایه که کرداری خه لکی دوزه خ ده کات، به لام نه وه له خه لکی به هه شته، وه هی واتان هه یه به لای خه لکه وه وایه که کرداری خه لکی به هه شت ده کات، بیگومان له خه لکی دوزه خه، کرداره کان به سه رنجام و کوتایی به.

^۱ - البخاری (۳۲۰۸)، و مسلم (۲۶۴۳).

^۲ - البخاری (۶۴۹۳)، و مسلم (۲۶۵۱).

له (سالم) ی کورپی (عبد الله) هوه ده لیت: زور جار پیغه مبهری خوا (الله) دوعای ده کرد ده یفرموو (لَا وَمَقْلَبِ الْقُلُوبِ)^(۲). واته: نهی نه وزاتهی دله کان نه م دیو و نه ویدیو ده کات و وه ریان ده گپیت.

له قورئاندا هاتووہ خوا ی گوره ده فهرمویت: ﴿وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَهٌُ مُّحْشَرُونَ﴾ (الأنفال: ۲۴). واته: چاک بزائن به پاستی خوا (زور به ئاسانی) ده توانیت بکویته نیوان ئاده میزاد و ئاواتی (دلیه وه) به گورپنیان)، (بیرتان نه چیت) به پاستی هر بولای نه ویش کور ده کرینه وه.

ئیمامی (الطبري) ده لیت: نه ئایه ته به لگه یه له سهر نه وهی که دلی به نده کان به دهستی خوا ی گوره یه، به ویستی خویتی و ده سه لاتی هه یه به سهر دله کانه وه نه گهر بیه ویت، هه تا هیچ دلیک هه ست به هیچ نه کات به بی ویستی خوی.

جا نه گهر هیدایهت و پینومایی ناسراو بوو، پابه ندبوون له سهر ویستی خوا ی گوره بوو، داهاتووش نادیار و خواسته کان له ژیر فهرمانی خوا ی گوره بوو، که واته هیچ مه نازه به ئیمان و کرده وه و نویتو پوژوو هه موو کاره چاکه کانه وه، ته نانهت نه گهر به کوششی خوتیش بیت، چونکه نه وه فه زلی خوا ی گوره یه له دونیا یه دا له سهر تو.

هه رکات که شانازی بکیت به و شتانه وه، نه وه به شتی جگه له هی خوت شانازیت کربوه، له وه یه لیت وه ریگریته وه، پاشان بگریته وه بو ئوخی جاران که دلت بوش و به تال بیت.

ناموزگاری

نهی نه وهی ئاده م، قه له مه کان به سرته وه تیپه رده بن، به لام تو له بی ئاگایدای نهی نه وهی ئاده م، واز بیتنه له گورانی و سه ما و، کوشک و ته لار، هه تا بتوانیت نه وهی ده یکهیت که لکی لی وه ریگریت.

^۲ - البخاري (۶۶۲۸).

تاوانی شه‌ست و چوار

ناثومیدی و بی هیوایی له په‌حمه‌تی خوای گه‌وره

خوای گه‌وره ده‌فهرمویت: ﴿إِنَّهُ لَا يَأْتِسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ﴾ (یوسف: ۸۷). واته: به‌پاستی که‌س ناثومید نابیت له سۆزو میهره‌بانی خوا جگه له که‌سانی خوانه‌ناس و بی باوره.

هه‌روه‌ها خوای گه‌وره ده‌فهرمویت: ﴿وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا﴾ (الشوری: ۲۸). واته: خوا نه‌و زاته‌یه که باران ده‌بارینیت و ده‌یگه‌یه‌نیته فریایان دوی نه‌وه‌ی که ناثومید بوون.

وه‌خوای گه‌وره ده‌فهرمویت: ﴿قُلْ يَعْبادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ﴾ (الزمر: ۵۳). واته: نه‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ پبیان بلی: خوا ده‌فهرمویت: نه‌ی به‌نده‌کانم... نه‌وانه‌ی که خۆتان گونا‌ه‌بار کردوه وه‌له‌تان زۆره، ناثومید مه‌بن له په‌حمه‌تی خوا. پیغه‌مبه‌ری خوا فهرموویه‌تی: ﴿لَا يَمُوتَنَّ أَحَدُكُمْ إِلَّا وَهُوَ يُحْسِنُ بِاللَّهِ الظَّنَّ﴾^(۱). واته: با که‌سێک له نێوه نه‌مریت ئیلا گومانی چاکی هه‌بیت به‌خوای گه‌وره.

نامۆزگاری

خوایه گیان نه‌گه‌ر خۆشه‌ویستیت بۆ لیخۆش بوون نه‌بوایه، پێگه‌ت نه‌ئه‌دا تاوانبار به‌سه‌ر زه‌ویدا بگه‌ریت، نه‌گه‌ر لیخۆش بوون و سۆزت نه‌بوایه باخچه‌کانی به‌هه‌شت که‌سی تیدا نیشه‌جی نه‌ده‌بوو.

^۱ - مسلم (۲۸۷۷).

خوایه گیان تۆ لیخۆشبوو و میهره بانیت چه زت له لیخۆش بوونه لیّم خوش به .
 خوایه گیان به چاوی په حمهت ته ماشامان بکهو، له خه لکی پاک و پاراو بمان ژمیږه،
 وه دوورمان بکه ره وه له تاوان و گونا ه .

تاوانی شهست و پینج

وازهینان له نویژ به کومه ل و نه نجامدانی به ته‌ن‌ها به بی بیانوو

له (أبو هريرة) وه ده لیت: پیغه مبه ر^(۱) به کومه لیکى فرموو که نه ده هاتن بۆ نویژی به کومه ل: (وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَقَدْ مَمَمْتُ أَنْ أَمْرَ بِحَطْبٍ فَيُحْطَبُ ثُمَّ أَمْرٌ بِالصَّلَاةِ فَيُؤَذَّنُ لَهَا ثُمَّ أَمْرٌ رَجُلًا فَيُؤَمُّ النَّاسَ ثُمَّ أُخَالَفَ إِلَى رِجَالٍ فَأُحَرِّقَ عَلَيْهِمْ يُبَوِّتُهُمْ^(۲)). واته: سویند به و زاته ی گیانی منی به دهسته، له خولیا مدا بوو فرمان بکه م دارم بۆ بهینن، ئینجا فرمان بکه م بانگ بدریت بۆ نویژ، ئینجا فرمان بکه م به پیاویک پیشنوویژ بکات، ئینجا له گه ل چه‌ند پیاویکدا بپۆین مالی ئه‌وانه بسوتینم به سه‌ریاندا (که نایه‌ن بۆ مزگه‌وت بۆ نویژی جه‌ماعه‌ت).

وه پیغه مبه ر^(۳) فرموویه تی: (لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ عَنْ وَدْعِهِمُ الْجُمُعَاتِ أَوْ لِيَخْتِمَنَّ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ ثُمَّ لَيَكُونَنَّ مِنَ الْغَافِلِينَ^(۴)). واته: ئه‌وخه لکانه ی واز له کردنی نویژی هه‌ینی ده‌هینن یا خوا ی گه‌وره مۆر بدات به سه‌ر ده‌ل کانیاندا، پاشان ببن به وکه سانه ی که بی ئاگان.

له (حفصة) وه ده لیت: پیغه مبه ر^(۵) فرموویه تی: (رَوَّاحُ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ^(۶)). واته: پویشن بۆ نویژی هه‌ینی ئه‌رکه‌و واجبه له سه‌ر هه‌موو که سیکی پیگه‌یشتوو.

^۱ - البخاري (۶۴۴)، ومسلم (۶۵۱).

^۲ - مسلم (۸۶۵).

^۳ - أبو داود (۳۴۲)، وصححه الشيخ الألباني.

تاوانی شهست و شهش

بهردموام بوون له سهر وازهینان له نویژی به کومه ل به بی بیانوو

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ﴾ (٤٢) خَشَعَةً أَبْصَرُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَلِيمُونَ ﴿٤٣﴾ (القلم: ٤٢ - ٤٣). واته: پوژیک دیت په رده له سهر هه موو شتیک لاده بریت و لاق دهرده که ویت، خوا نه ناسه کان بانگ ده کرین بۆ سوژده بردن، به لام ناتوانن. نه وانه، نه و پوژه چاویان شوپه و زه لیل و خه جاله تی به ته وای دایان ده گریت، چونکه کاتی خوی بانگ نه کران بۆ نویژ کردن و سوژده بردن له کاتی کدا له و په پی ته ندروستی و سه ربه ستیدا بوون (به لام گالته یان پی ده هات).

(کعب الاحبار) ده لیت: ئەم ئایه ته دانه به زیوه ئیلا دهریاره ی نه وانه نه بیت که له نویژه به کومه له کان دوا ده که وتن.

(سعید) ی کوری (المسیب) ده لیت: مه به سستی نه وکه سانه یه کاتیک گوئیان له (حي على الصلاة، حي على الفلاح) ده بوو وه لامیان نه نه دایه وه به هاتنیان بۆ نویژی به کومه ل له کاتی کدا له شیان ساغ و سه لامهت بوون.

پهغه مبه ر ﷺ فهرمویه تی: لقد هممت أن امر بالصلاة فتقام، ثم امر رجلاً فيصلي بالناس، ثم أنطلق برجال معهم حزم من حطب إلى قوم لا يشهدون الصلاة في جماعة فأحرق بيوتهم عليهم بالناس^(١).

واته: له خووليامدا بوو فهرمان بکه م به دابه ستنی نویژ، پاشان فهرمان بکه م به که سیک پیشنوویژی بکات، ئینجا له که ل چه ند پیاویکدا برۆین به چارۆکه داره وه بۆ لای

^١ - البخاري (٦٤٤)، ومسلم (٦٥١).

نه وکسانه که ناماده ی نویژی به کومه ل ناین، ماله کانیان بسوتینین به سهریاند (که نایه ن بومزگه وت).

له ریوایه تی موسلیمدا له (أبو هريرة) وه به م شیوه هاتووه: (لقد هممتُ أن أمر فتیانی أن یستعِدُّوا لی بحِزَمٍ من حطبٍ ثم أمر رجلاً یصلی بالنَّاسِ ثم تُحرقُ بیوتُ علی من فیها). واته: له خوولیا ماما بوو فهرمان بکه م به گه نجه کان که چارۆکه دارم بوم ناماده بکه ن، پاشان فهرمان بکه م به که سیک پیشنوویژی بوم خه لک بکات، پاشان ماله کان بسوتینریت به سهر نه وکسه ی که تیدایه.

له م فهرموده یه و نایه ته که ی پیشودا ناماژه به هه ره شه یه کی توند ده کات بوم نه وکسه ی که واز له نویژی به کومه ل ده هینیت به بی هیچ پاساو و بیانویه ک.

ئیمامی موسلیم ریوایه تی کردووه که پیاویکی کویر هاته خزمه تی پیغه مبه ر عليه السلام وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا که سیکم نیه به هینیت بوم مزگه وت، نایه ده توانم له ماله وه نویژه که م نه نجام بده م؟ ریگه ی پیدایا، کاتیک که پشتی تیکرد بانگی کرد و فهرمووی: (هل تسمعُ النداءَ بالصَّلَاةِ؟ فقال: نعم، قال: فأجبْ)^(۱). واته: نایه گویت له بانگ ده بیت؟ وتی: به لی، فهرمووی: که واته ده بی بجیت به ده میه وه.

(ابن مسعود) ده لیت: نه وه ی حه ز ده کات بگات به خوای گه وره به موسلمانان با پاریزگاری له پینچ فهرزه ی نویژ بکات کاتیک که بانگ ده دریت بوم نویژی جه ماعت، چونکه خوای گه وره دایناوه بوم پیغه مبه ره که مان. جا نه گه ر ئیوه له ماله وه نویژه کانتان بکه ن، نه وه وازتان له ریگه ی پیغه مبه ر هیناوه، نه گه ر واز له ریگه ی نه و بهینن، نه وه گومرا ده بن، نه وه ی له سهرده می ئیمه دا نه ده هات بوم نویژی به کومه ل ئیلا دووپووی پاسته قینه یا نه خورش بوو، که سی واهه بوو نه یده توانی بیت دووکه س ده چوونه ژیر بالی تا

ناماده‌ی نویژی به‌کومه‌ل بیت، نه‌مه‌ش به‌هۆی سور بوونی‌وه بوو له‌سه‌ر پاداشته‌که‌ی و ترسان له‌سزای وازه‌یتان له‌نویژی جه‌ماعه‌ت بوو^(۱).

به‌ش

فه‌زلی نویژی به‌کومه‌ل گهره‌یه وه‌ک له‌پاشه‌ی نه‌م ده‌قه‌ی قورئاندا هاتوه: ﴿وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزُّبُرِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرْثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ﴾ (الأنبياء ۱۰۵). واته: سویند به‌خوا به‌پاستی ئیمه له‌کتیبی زه‌بووردا دوا‌ی ته‌ورات بریارمان داوه که: بیگومان به‌نده‌شیاو و چاکه‌کانم ده‌بنه‌خاوه‌نی زه‌وی.

له‌پاستیدا نه‌وانه نه‌وه‌که‌سانه‌ن که‌پینج فه‌رزه‌که به‌کومه‌ل نویژ ده‌که‌ن.

هه‌روه‌ها خوا‌ی گه‌وره ده‌فه‌رمویتی: ﴿وَنَكُتُبُ مَا قَدَّمُوا وَءَاخِرَهُمْ﴾ (یس: ۱۲). واته: هه‌رچی کردوویانه و ده‌یکه‌ن تو‌ماری ده‌که‌ین له‌گه‌ل ئاسه‌واره‌کانیشیاندا.

پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: (من تَطَهَّرَ فِي بَيْتِهِ ثُمَّ مَشَى إِلَى بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ لِيُقْضَىٰ فَرِيضَةٌ مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ كَانَتْ خَطْوَتَاهُ إِحْدَاهُمَا تَحُطُّ خَطِيئَةً وَالْأُخْرَى تَرْفَعُ دَرَجَةً)^(۱). واته: هه‌رکه‌سێک خۆی بشو‌ریت له‌ماله‌وه پاشان بجیت بۆ مالێک له‌ماله‌کانی خوا‌ی گه‌وره بۆ به‌جیه‌یتانی فه‌رزێک له‌فه‌رزه‌کانی په‌روه‌ردگار، نه‌وه هه‌ر دوو هه‌نگاوی به‌که‌میان که ده‌ینیت تاوانیکی له‌سه‌ر ده‌سپێته‌وه، هه‌نگاوه‌که‌ی تری په‌یه‌ک به‌رزه‌بیته‌وه.

هه‌روه‌ها پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: (أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ مَا يَمْحُو اللَّهُ بِهِ الْخَطَايَا وَيَرْفَعُ بِهِ الدَّرَجَاتِ؟ قَالُوا: بَلَىٰ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: إِسْبَاغُ الْوُضُوءِ عَلَى الْمَكَارِهِ، وَكَثْرَةُ الْخُطَا إِلَى الْمَسَاجِدِ وَانْتِظَارُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصَّلَاةِ فَذَلِكَ الرِّبَاطُ)^(۲). واته: ئایا هه‌وا‌لتان پێبده‌م که‌چی

^۱ - مسلم (۶۵۴ / ۲۵۷).

^۲ - البخاری (۶۴۷)، و مسلم (۶۶۶).

^۳ - مسلم (۲۵۱).

شتیک هه له کان ده سرپته وهو، پله بهرز ده کاته وه ؟ وتیان: به لئی ئه ی پیغه مبه ری خوا،
 فهرمووی: ده ستنویژ به ته وای له وکاته ی که دنیا زۆر سارده، زۆر ههنگاونان بۆ
 مزگهوت، چاره پوانی نویژ دوا ی نویژ به پاستی ئه وه وه ک پاسه وانی وایه له سهنگه ردا له
 پیناو خوای گه وره دا.

تاوانی شهست و جهوت زیان گه یانندن له وهسیه تدا

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿مِنْ بَعْدِ وَصِيَّيْهِ يُوَصَّى بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرِ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ﴾ (النساء: ۱۲). واته: نه مانهش دواي جیبه جیگردنی وهسیه تی نیوه و دانه وهی قهرزتان ، به بی نه وهی بجیته چوارچیوهی زهره ران له میرات، وهك نه وهی وهسیه تیک بکات به دانی قهرزیک که قهرزار نیه، مه بهستی نه وه بیت زهره ران بدات له میراتگره که، خوای گه وره نه مهی قه ده غه کردوه. (ابن عباس) ده باره ی: ﴿وَصِيَّةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ﴾. ده لیت: مه بهستی نه وهیه که خوای گه وره حه لالی کردوه له فهرانزدا له مالی به جیماوو میرات. ﴿وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾ له دابهش کردنی میراتی دا ﴿وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ (۱۳) وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُّهِينٌ﴾ (النساء: ۱۳ - ۱۴). واته: جا نه وکه سهی فهرانبه رداری خواو پیغه مبه ره که ی بکات، نه وه خوا ده یخاته ناو باخه کانی به هه شته وه که چه نده ها پووبار به ژیر دره خته کانیدا ده پوات، هاوپی له گه ل ژیانی نه پراوه تیایدا، بیگومان هه نه وه شه سهرفرازی گه وره و ده سکه وتی بی سنوور. (به لام) نه وهی یاخی بیت له خواو پیغه مبه ره که ی و ده رجیت له سنووره کانی، نه وه خوا ده یخاته ناو ناگریکه وه که بۆ هه میشه تیایدا ده مینیتته وه و سزایه کی سهرشوپکه ر و پيسواکه ری بۆ هه یه.

موجاهید ده لیت: مه به ست نه وه یه که خوی گه وره فره زی کردوه له میراتدا.

(عکرمه) له (ابن عباس) وه ده لیت: نه وه ی پازی نه بیت به دابه شکردنی خوی گه وره و سنوور ببه زینیت ده یخاته دۆزه خه وه.

(الکلبی) ده لیت: واته: بی باوه پی بکات به رامبه ر دابه شکردنی خوی گه وره له میراتدا، سنوور ببه زینیت و حه لالی بکات بۆ خوی، نه وه ده یخاته دۆزه خه وه و سزای به ئیشی ده دات.

پیغه مبه ر ﷺ فره موویه تی: (إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَعْطَى كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ فَلَا وَصِيَّةَ لِرِثَةٍ)^(۱).
واته: به راستی خوی گه وره مانی هه موو خاوه ن حه قیکی داوه، که واته میراتگر بۆی نیه وه سیه ت بکات.

^۱ - أبو داود (۳۵۶۵)، والترمذي (۲۱۲۰)، وقال: ((حديث حسن صحيح))، وصححه الشيخ الألباني.

تاوانی شهست وههشت

فیل کردن

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ﴾ (فاطر: ۴۳). واته: پیلانی شه پروتاوان ته نها به سهرئه وانه دا ده شکیتته وه که نه خشی بؤ ده کیشن.

خوای گه وره ده ربیره ی دوو پوو ده کان ده فهرمویت: ﴿يُخَدِّعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَدِيعُهُمْ﴾ (النساء: ۱۴۲). واته: به پاستی دوو پوو ده کان (واده زانن) فیل له خوا ده که ن (له کاتی کدا) نه وزاته فیله کانیا ن پوچ ده کاته وه.

(الواحدی) ده لیت: به شیوه یه ک کردار ده که ن وه ک که سیک که بیه ویت خوای گه وره بخه له تینیت، به و شیوه یه نووو پووناکیان پی ده دریت وه ک چۆن موسلمانان نوور و پووناکیان پی ده دریت، به لام ههرکه ده که ونه سهر پردی (الصراط)، رووناکییه که یان ده کوریتته وه له تاریکیدا ده میتنه وه.

پیغه مبه ری خواﷺ فهرموویه تی: (وَأَهْلُ النَّارِ خَمْسَةٌ) و ذکر منهم (وَرَجُلٌ لَّا يُصْبِحُ وَلَا يُمْسِي إِلَّا وَهُوَ يُخَادِعُكَ عَنْ أَمْلِكَ وَمَالِكَ). واته: نه هلی ناگر پینچ تاقمن، ((له وانه)) پیاویکه پۆژوو شه و نا کاته وه ئیلا فیلت لیده کات له سامان و مال و مندالتدا.

تاوانی شه ست و نو

نه و که سه ی سیخوړی به سهر موسلمانان ه وه ده کات و

به دواي عه یب و عاریاندا ده گه ړیت

فه رموده ی (حاطب بن أبي بلتعة) ده رباره ی نه وه هاتروه ^(۱).

نیمامی (عمر) ویستی له سهر نه و کرداره ی بیکوړتیت، به لام پیغه مبه ری خوا ﷺ به ره لستی لیکرد چونکه نه و به شداری جهنگی به دری کردوه.

نه گه رسیخوړپی کردنه که ی بوو به هو ی لاواز کردنی نیسلام و موسلمانان و کوشتار و تالانی به دواي خویدا هیتا، نه وه فه سادی له سهر زه ویدا درووست کردوه، هر بویه ده بیت بکوړتیت سزای له سهر جیبه جی ده کړیت.

جا نه گه ر قسه هاوردن و بردن (النمیمة) له تاوانه گه وره کان بیت، نه و سیخوړپی و جاسوسی کردن زور له وه گه وره تره.

^۱ - البخاري (۳۰۰۷)، و مسلم (۲۴۹۴).

تاوانی جهفتا

جنیو و تانه دان به هاو له کانی پیغه مبهري

(أبو هريرة) ده لیت: پیغه مبهري خوا فهرمووی: خوی گوره ده فهرمویت: (من عادی لی ولیا فقد آذنته بالحرب)^(۱). واته: هر که س دوزمنایه تی دوست و (ولي) یه کی من بکات، نه وه جهنگ له درزی به رپا ده که م.

پیغه مبهري ﷺ فهرمووی ته: (لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي فَلَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ أَنْفَقَ مِثْلَ أُحْرَ ذَهَبًا مَا بَلَغَ مَدَّ أَحَدِهِمْ وَلَا نَصِيفَهُ)^(۲). واته: جنیو به هاو له کانم مه دن، له راستیدا نه که رکه سیك له نیوه به قه د کیوی (أحد) نالتوون بیه خشی نه ده گاته مشتی یه کیکیان و نه ده گاته نیوه ی.

پیغه مبهري ﷺ فهرمووی ته: (آيَةُ الْإِيمَانِ حُبُّ الْأَنْصَارِ وَآيَةُ النِّفَاقِ بُغْضُ الْأَنْصَارِ)^(۳). واته: نیشانه ی ئیمان خوشویستنی پشتیوانانه، نیشانه ی دورپویش (نیفاق) پقبونه لیان نه مهش به هو ی نه وه بووه که له پیشینه وه له خزمهت پیغه مبهري خوادا بوون و جیهادیان کردوه.

که سیك فزل و پیزی هاو له لان ده زانیت که به جوانی له ژبانی نه وان تیگه یشتی، له خزمه تی پیغه مبهري خوادا ﷺ بی و دوی مردنیشی: له کیپرکیکردندا بوون له ئیمان و

^۱ - البخاري (۶۰۲).

^۲ - البخاري (۳۶۷۳)، ومسلم (۴۰۲۵).

^۳ - البخاري (۳۷۸۴)، ومسلم (۷۸).

باوه پدا و، دژایه تی بیباوه پان، بلاوکردنه وهی ثابین و، دهرخستنی دروشمی ئیسلام، بهرز راگرتنی وتهی خواو پیغه مبه ره که ی و، فیربوونی بنه ماو سووننه ته کانی.

ئه گهر ئه وان نه بوونایه ئه وه نه بناغهی (أصل) ئایینی ئیسلاممان ده زانی، نه لق و به شه کانی (فرع) و نه فهرز سووننه تمان ده زانی.

هه ره که سیك تانه و جنتویان پی بدات، ئه وه له دین دهرده چیت و، له میلله تی ئیسلام به ری ده بی، چونکه تانه دان ته نها له عه قیده و بیرو باوه پو رقیکی دوژمنکارانه وه سه رچاوه ده گریت، وه ئینکاری له وه ده کات که خوی گه و ره وه سفی کردوون، به هه مان شیوه پیغه مبه ریش ﷺ باس له فەزل و پیزی ئه وان ده کات و خوشیانی ده ویت، چونکه ئه وان باشتترین هو بوون له گتپارانه وه دا، باشتترین گه یه نه ر بوون له له په یامه که دا، بۆیه تانه دان له گه یه نه ر تانه دانه له گه یه نراو، پق لیبونه وه و گالته پی کردن به گه یه نه ر، پق لیبونه وه و گالته پی کردن به گه یه نراو، ئه مه گومانی تیدا نیه بو که سیك که بیه ویت بیر بکاته وه و تیرابمینی و، بیگرد بیت له نیفاق و زنده قه و گومرایی و بی بپوایی له بیرو باوه په که یدا.

پتویسته له سه ر موسلمان خوی گه و ره و پیغه مبه ره که ی خوش بویت، ئه و په یامه هیش که له لایه ن ئه وه وه هاتووه، ئه وه ی که هه لده ستی به جیبه جیکردنی و کار به سووننه ته که ی ده کات، وه خوشه ویستی هاوه له کانی و پیغه مبه رو خیزان و مندا له کانی و خزمه تکاره کانی، هه روه ها خوشویستنی ئه وه ی که خوشیانی ده ویت، پق لیبوون له وه ی که پقی لییان ده بیت.

(أیوبی) (السختیانی) ده لیت؛ ئه وه ی (ابوبکری) خوش بویت ئه وه پووناکی دینی پاگرتووه، وه ئه وه ی ئیمامی (عمری) خوش بویت ئه وه پیگه ی دینی دۆزیوه ته وه، ئه وه ی ئیمامی (عثمان) خوش بویت ئه وه سوودی له نووری خوا وه رگرتووه، و ئه وه ی ئیمامی

(علي) خوش بویت ئه وه دهستی گرتووه به قورئانی پیرۆزه وه، وه ئه وهی وتهی باش بلیت ده ربارهی هاوه لانی پیغه مبه رﷺ ئه وه به ته واوی دووره له نیفاق و دوو پووی.

بهش

چاکه و فه زل و پیزی هاوه لانی له وه زۆرتره که باس بکریت، زانایانی سوننه یه کده نگن له سه ر ئه وهی که باشتین هاوه لانی ده هاوه له مژده پیدراوه که یه (العشرة المبشرة) وه باشتین ئه وه ده هاوه له : (ابو بکر الصديق)، پاشان (عمر) ی کوپی (الخطاب) پاشان (عثمان) ی کوپی (عفان)، پاشان (علي) ی کوپی (أبي طالب)، - په زای خوا له هه موویان بیت -، که س گومانی له مه دانیه ئیلا داهینه ریکی دوو پووی پیس نه بیت.

(الخلفاء الراشدين) بریتین له : (ابو بکر، عمر، عثمان، علي)، - په زای خوا له هه موویان بیت -، خوای گه وده ده ربارهی فه زلی (ابو بکر) چه ندین ئایه تی دابه زاندووه، خوای گه وده ده فه رمویت: ﴿وَلَا يَأْتِلِ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولَى الْقُرْبَىٰ وَالْمَسْكِينِ﴾ (النور: ۲۲). واته : ئه وانهی که خاوه ن سامان و به خشنده یین له ئیوه با سویند نه خۆن که یارمه تی خزمان و هه ژاران له پیتاوی خوادا نه دهن.

جیاوازی له نیتوان زانایاندا نیه که ده ربارهی (ابو بکر) دابه زیووه، بۆیه به (فضل) وه سفی کردووه، خوای گه وده فه رموویه تی: ﴿ثَافِكُ أَتَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْفَارِ﴾ (التوبة: ۴۰). واته : یه کێک بوو له دوو که سه کاتێک هه ردوکیان له ناو ئه شکه وته که دا بوون.

به هه مان شیوه جیاوازی نیه له نیتوان زانایاندا که ئه م ده قه ش له سه ر (ابو بکر) دابه زیووه، خوای گه وده شایه تی له سه ر هاوپییه تی پیغه مبه ر داوه و مژده ی ئارامی پیدراوه.

نیمامی (عمر) ده لیت؛ کی له (ابو بکر) فه زلی زیاتره که خوی گه وره به (ثانی اثنین) وه سفی کردووه و خوی گه وره سییه میانه؟

خوی گه وره ده فه رمویت؛ ﴿وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ﴾ أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿الزمر: ۲۳﴾. واته: ئه وکه سه ش راستی و حقیقه تی هیناوه و باوه پرسی پییه تی، ته نها نا ئه وانن خواناس و دینداران.

(جعفر الصادق) ده لیت؛ گومان و جیاوازی له نیتوان زانا یاندا نیه ئه وه که هاتووه به راستی ﴿جَاءَ بِالصِّدْقِ﴾ پیغه مبه ری خوی به ئه وه ی به راستی زانیوه ﴿وَصَدَّقَ بِهِ﴾ ئه وه (ابو بکر) - په زای خوی لی بیت -، چی له مه باشترو په وان بیژتره ده رباره ی هاوه لان - په زای خویان لی بیت -.

ته واو بو به پشتیوانی خوی گه وره

ناومړۍ

- پېشه کی ۵
- ژياننامه ی نووسه ر ۹
- کاری من له م کتیبه دا ۱۱
- تاوانی یه که م: هاوه ل و شهریک دانان بؤ خوی گه وره ۱۷
- تاوانی دووهم: کوشتنی که سیټک ۲۰
- تاوانی سی یه م: جادوو (السحر) ۲۴
- تاوانی چواره م: نویژ نه کردن ۲۷
- تاوانی پینجه م: نه دانی زه کات ۳۴
- تاوانی شه شه م: شکاندنې رږژټک له مانگی په مەزان به بی بیانو ۴۰
- تاوانی هه وته م: وازهینان له فەریزه ی هج له گه ل بوونی توانادا ۴۱
- تاوانی هه شته م: دل ټیشانی دایک و باوک ۴۲
- تاوانی نویمه م: وازهینان له په یوه ندی خزمایه تی ۴۷
- تاوانی دهیمه م: زینا کردن ۴۹
- تاوانی یازدهیمه م: نیر بازی (اللواط) ۵۲
- تاوانی دوازدهیمه م: پریا (سو وهرگرتن) ۵۷
- تاوانی سیازدهیمه م: خواردنی مالی هه تیوو زو لیم لیکردنیان ۵۹
- تاوانی چواره ده : درو کردن به خوی گه وره و پیغه مبه ره که ی ۶۳
- تاوانی پازده: پشت هه لکردن له کاتی جهنگدا ۶۵
- تاوانی شازدهیمه م: فیل و ناپاکی ۶۷
- تاوانی هه فدهیمه م: لووت به رزی (الکبر) ۷۰
- تاوانی هه ژدهیمه م: شایه تی دان به درو ۷۳
- تاوانی نوزدهیمه م: خواردنه وی مه ی ۷۵

- تاوانی بیسته‌م: قومار کردن ۸۱
- تاوانی بیست و یه‌ک: تۆمه‌تبارکردنی ئافره‌تانی داوین پاک ۸۵
- تاوانی بیست و دوو: شاردنه‌وه‌ی ده‌سکه‌وت (الغنیمه) ۸۸
- تاوانی بیست و سی: دزی کردن ۹۱
- تاوانی بیست و چوار: برینی ریگا ۹۳
- تاوانی بیست و پینج: سویتندی درۆ و به‌ئه‌نقه‌ست ۹۷
- تاوانی بیست و شه‌ش: سته‌م کردن ۱۰۰
- تاوانی بیست و هه‌وت: گوهرک یا باج وهرگرتن ۱۰۷
- تاوانی بیست و هه‌شت: خواردنی مالی هه‌رام ۱۰۹
- تاوانی بیست و نۆ: که‌سیک خۆی بکوژیت ۱۱۳
- تاوانی سی: درۆکردن له‌ زۆریه‌ی قسه‌کانیدا ۱۱۶
- تاوانی سی و یه‌ک: دادوه‌ری خراب ۱۲۰
- تاوانی سی و دوو: به‌رتیل وهرگرتن ۱۲۲
- تاوانی سی و سی: خۆشوبه‌اندنی ئافره‌تان به‌ پیاوان ۱۲۵
- تاوانی سی و چوار: بی‌ ئابروو نه‌وکه‌سه‌یه‌ که‌ خه‌لکی بانگ ده‌کاته‌ لای خیزانی وه‌ قورمه‌ساغ
نه‌وکه‌سه‌یه‌ که‌ دووکه‌س ده‌گه‌یه‌نیت ۱۲۹
- تاوانی سی و پینج: هه‌لال که‌ر و هه‌لال بۆ کراو (ماره‌ به‌جاش) ۱۳۰
- تاوانی سی و شه‌ش: خۆپاکنه‌کردنه‌وه‌ له‌ میزکردن ۱۳۲
- تاوانی سی و هه‌وت: ئیره‌یی و پیاپی کردن ۱۳۳
- تاوانی سی و هه‌شت: فیربوون بۆ دونیاو شاردنه‌وه‌ی زانست ۱۳۶
- تاوانی سی و نۆ: ناپاکی (الخیانه) ۱۳۹
- تاوانی چل: منه‌ت کردن ۱۴۱
- تاوانی چل و یه‌ک: به‌درۆخسته‌نه‌وه‌ی قه‌ده‌ر (التکذیب بالقدر) ۱۴۳
- تاوانی چل و دوو : گوێ گرتن له‌ خه‌لکی وئه‌وه‌ی که‌ ده‌یشارنه‌وه ۱۵۱

- تاوانی چل و سی: دوو زمانی کردن و، قسه هینان و بردن(النمام) ۱۵۲.....
- تاوانی چل و چوار: نهفرهتکار ۱۵۷.....
- تاوانی چل و پینج: ناپاکی و بهلین نهبرده سهر ۱۶۲.....
- تاوانی چل و شەش: بهراست دانانی جادووگهرو نهستیره ناس ۱۶۴.....
- تاوانی چل و هەوت: یاخی بوونی ژن له میردهکە ۱۶۷.....
- تاوانی چل و هەشت: وینه له سهر جل و بهرگ و دیوار ۱۷۳.....
- تاوانی چل و نو: لیدان و شیوهن و درینی جل و بهرگ و ۱۷۷.....
- تاوانی په‌نجاو: له سنوور ده‌رچوون و دهست دریزی کردن ۱۸۷.....
- تاوانی په‌نجاو یه‌ک: خو به‌گه‌وره زانین به‌رام‌بهر به بی نه‌وایان ۱۹۱.....
- تاوانی په‌نجاو دوو: نازاردانی دراوسی ۱۹۷.....
- تاوانی په‌نجاو سی: نازاردانی موسلمانان و جنیو پیدان ۱۹۹.....
- تاوانی په‌نجاو چوار: نازاردانی به‌نده‌کانی خوی گه‌وره ۲۰۵.....
- تاوانی په‌نجاو پینج: دریزکردنه‌وی شه‌روال و جل و بهرگ ۲۰۹.....
- تاوانی په‌نجاو شەش: پوشینی ناو‌ریشم و ئالتوون بو پیاوان ۲۱۱.....
- تاوانی په‌نجاو هەوت: یاخی‌بوونی کو‌یله ۲۱۲.....
- تاوانی په‌نجاو هەشت: سهر‌برین بو غه‌یری خوی گه‌وره ۲۱۳.....
- تاوانی په‌نجاو نو: ده‌باره‌ی که‌سیک به‌ناو جگه له باوکی خو‌یه‌وه بانگ بک‌ریت وخ‌وی بزانی‌ت ۲۱۵.....
- تاوانی شەست: ده‌مه‌ق‌ری و مشتوو م‌رو د‌ژایه‌تی ۲۱۷.....
- تاوانی شەست و یه‌ک: ر‌یگری کردن له ناوی زیاده ۲۲۱.....
- تاوانی شەست و دوو: ته‌رازوو بازی و که‌م کردن له پ‌یوانه ۲۲۲.....
- تاوانی شەست و سی: بی باک بوون له سزاو توور‌پ‌یی خوی گه‌وره ۲۲۵.....
- تاوانی شەست و چوار: ناو‌می‌دی و بی هیوایی له ر‌ه‌جمی خوی گه‌وره ۲۲۷.....
- تاوانی شەست و پینج: وازه‌ینان له نو‌ی‌زی به‌کو‌مه‌ل ۲۲۹.....

- تاوانی شهست و شهش: بهردهوام بوون لهسەر وازهیتان له نویژی بهکۆمهڵ بهبی بیانوو
 ۲۳۰.....
- تاوانی شهست و ههوت: زهرهه گهیانندن له وهسیهتدا ..... ۲۳۵.....
- تاوانی شهست و ههشت: فیتل کردن ..... ۲۳۷.....
- تاوانی شهست و نۆ : ئهوهی سیخوپی بهسەر موسلمانانهوه دهکات و به دواى عهیب و
 عاریاندا دهگهڕیت ..... ۲۳۸.....
- تاوانی ههفتا: جنیوو تانهدان به هاوهلهکانی پیغه مبهه ع.ه.ه. ..... ۲۳۹.....
- پیپرستی بابهتهکان ..... ۲۴۳.....

تاواند گوردهكان

له راستیدا کتیبی تاواند گوردهكان (الکباش) سوودمنده بۆ وتاریژان
 نامۆزگاریکه ران و ټاگه دارکردنه وه په که بۆ بی ټاگایان و دوولان،
 سه رکونه کردنه بۆ سه ریچیکه ران و له سنور دهرچوان، پښیشانده ره بۆ
 خوو په وشتی جوان و بهر ز ټاگرتنی، به تاییهت خاوه نی نه م کتیبه
 (په حمه تی خوی لی بیت)، چاره سه ری هندی بابه تی تیدا کردوه که
 سوودمنده بۆ دنیاو دواړوژیان، قسه ی له سه ره هندی بابه ت کردوه که
 تیگه شتن لی گرانه له کتیبه زانستی و بابه تیه کانداه به تاییهت بۆ زانا و
 خویندکاران به گشتی.

له پښه کی لیکونه ودرگیراوه

نارینه